POLIROM

Barnaby Rogerson

Profetul Mahomed

O biografie

Fidural Religie

Table of Contents

Cronologie a istoriei universale: 400-641
Hărţi ale Arabiei
Prefaţă. Visându-l pe Profet
1. Zori deasupra Meccăi
2. Arabia şi vecinii săi
3. De la micul păstor la caravanele vechii Arabii
4. Mahomed: bărbat, soţ, tată, căutător
5. Primele revelaţii ale lui Mahomed
6. Mahomed la Medina: Profetul şi oraşul său
7. Războiul cu Mecca
8. Victorie şi mărinimie: Mahomed converteşte Arabia la islamism
Epilog. Succesorul
Personaje-cheie
Cele 99 de nume ale lui Allah
Notă despre surse
Lecturi suplimentare
Mulţumiri
Index

Barnaby Rogerson

Profetul Mahomed

O biografie

Traducere de Alexandru Racu

POLIROM
2015

Barnaby Rogerson, *The Prophet Muhammad: A Biography*
Copyright © 2003 by Barnaby Rogerson. First published in Great Britain by Little Brown in 2003.
© 2015 by Editura POLIROM, pentru ediţia în limba română
www.polirom.ro
Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;
sector 4, 040031, O.P. 53
ISBN ePub: 978-973-46-5538-0
ISBN PDF: 978-973-46-5539-7
ISBN print: 978-973-46-5370-6
Coperta: Radu Răileanu
Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright şi este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiei, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deţinătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislaţiei cu privire la protecţia proprietăţii intelectuale şi se pedepsesc penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura eco - un supererou al lumii moderne!
Versiune digitală realizată în colaborare cu Libris.ro

BARNABY ROGERSON a fost conferenţiar de istorie la St Andrews University şi deţine editura Eland Books. Dintre lucrările publicate, menţionăm: *A Traveller's History of North Africa* (1998)*, Meetings with Remarkable Muslims* (2007) şi *The Last Crusaders* (2009). De acelaşi autor, la Editura Polirom a mai apărut *Moştenitorii Profetului Mahomed. Cauzele schismei dintre şiiţi şi sunniţi* (2007).

Tatălui meu

Niciun tată nu i-a oferit ceva mai de preţ copilului său decât o bună educaţie morală.

Profetul Mahomed

Cronologie a istoriei universale: 400-641

	ARABIA		ASIA CENTRALĂ, ABISINIA ŞI PERSIA	
400-449 d.Hr.			400	Aksumul distruge regatul Meroë (Ţara Kuş a egiptenilor) din Sudan
450-499 d.Hr.			451	Moartea lui Attila
500-549 d.Hr.	523-524	Dhu Nuwas îi masacrează pe arabii creştini la Najran	500	Finalizarea probabilă a Talmudului babilonian, compus din Mişna (învăţături) şi Ghemara (dialoguri)
	525	Invadarea Yemenului de către abisinieni		
	537-570	Generalul abisinian Abreha şi fiii săi domnesc în sudul Arabiei	520	Desăvârşirea matematicii în India şi inventarea sistemului zecimal
			531-579	Chosroes (I) Anuşirwan domneşte în Imperiul Persan
			540	Persanii jefuiesc Antiohia
550-599 d.Hr.	570	Naşterea lui Mahomed	552	Distrugerea marelui Imperiu Mongol în urma unei revolte a vasalilor săi turcici. Rămăşiţele acestuia, avarii, se alătură Hunilor Albi, creând hanatul care a cuprins sudul Rusiei şi estul Europei
		Invadarea Meccăi de către armata din Yemen condusă de abisinieni		
	583	Detronarea regilor ghassanizi din deşertul Siriei de către împăratul bizantin		
			590-628	Domnia lui Chosroes (al II-lea) Parvez

IMPERIUL ROMAN DE RĂSĂRIT		INSULELE BRITANICE ȘI IMPERIUL ROMAN DE APUS	
404	Traducerea scripturilor din greacă în latină de către Sfântul Ieronim în Palestina	406	Legiunile romane părăsesc Britannia
		410	Împăratul Honoriu le acordă britanilor independența
			Vizigoții jefuiesc Roma, invadează Italia și cotropesc o parte din Spania
		426	Augustin de Hippona termină *Cetatea lui Dumnezeu*
431	La Efes are loc al doilea sinod bisericesc; episcopul Nestorie este condamnat	432-461	Sfântul Patrick convertește Irlanda la creștinism
451	La Calcedon se ține al patrulea sinod ecumenic; sunt condamnate doctrinele monofizite ale vechilor biserici (armeană, siriană și egipteană)	c. 450	Iuții, anglii și saxonii invadează Britannia; Sfântul Germanus din Auxerre și Ambrosius Aurelianus raliază rezistența în Britannia
		457	Căderea jumătății apusene a Imperiului Roman; detronarea ultimului împărat, Romulus Augustulus
		475-537	Perioada în care a trăit regele Arthur
527-565	Domnia lui Iustinian	525	Irlandezii încep să colonizeze vestul Scoției
542	Ciuma bubonică		
582	Urcarea pe tron a împăratului Mauriciu	563	Sfântul Columba înființează mănăstirea din Iona: începuturile convertirii Scoției
		590-640	Grigore cel Mare creează un creștinism apusean distinct (romano-catolicismul) pornind de la o versiune simplificată a învățăturilor Sfântului Augustin
		596	Grigore cel Mare îl trimite pe Augustin să-l convertească pe Ethelbert, regele anglo-saxon al Kentului

600-649 d.Hr.

ARABIA		ASIA CENTRALĂ, ABISINIA ȘI PERSIA	
605	Detronarea regelui lahmid al arabilor, Naaman al V-lea, de către împăratul Persiei		
610	Prima revelație a lui Mahomed	611	Armata persană cucerește Orientul Mijlociu bizantin
616	Emigrarea refugiaților musulmani în Abisinia		
619	Moartea Khadidjei; moartea lui Abu Talib; misticul zbor nocturn către Ierusalim; misiunea eșuată la Ta'if		
622	Anul întâi al Hegirei: Mahomed și Abu Bakr fug din Mecca în oaza Iathrib, numită apoi Medina		
624	Anul al doilea: bătălia de la puțurile Badr		
625	Anul al patrulea: bătălia de la Uhud		
627	Anul al cincilea: asediul Medinei, urmat de distrugerea tribului Beni Qurayzah	627	Armata persană învinsă de Heraclie în bătălia de la Ninive
628	Anul al șaselea: armistițiul de la Hudaibiya și cucerirea oazei Khaybar	628	Pacea încheiată de Imperiul Bizantin și Imperiul Persan Moartea lui Chosroes (al II-lea)
629	Anul al șaptelea: primul pelerinaj al musulmanilor la Mecca, în timpul armistițiului		
630	Anul al optulea: ocuparea Meccăi; bătălia de la Hunayn și asediul Ta'ifului; întoarcerea Profetului la Medina		
631	Anul al nouălea: expediția în zonele de frontieră ale Siriei; ultimatumul adresat păgânilor din Arabia		
632	Anul al zecelea: pelerinajul de despărțire Anul al unsprezecelea: moartea lui Mahomed		

IMPERIUL ROMAN DE RĂSĂRIT		INSULELE BRITANICE ȘI IMPERIUL ROMAN DE APUS	
602	Armata bizantină care luptă cu avarii se răscoală împotriva împăratului Mauriciu și îl urcă pe tron pe centurionul Focas		
603	Împăratul persan Chosroes (al II-lea) invadează Orientul Mijlociu bizantin		
610	Heraclie îl detronează pe tiranul Focas și obține domnia		
626	Perșii se aliază cu avarii pentru a asedia Constantinopolul		
629-636	Heraclie conduce imperiul din orașul sirian Antiohia		
		635	Creștinismul celtic al Irlandei și Scoției se răspândește în toată Northumbria
641	Moartea lui Heraclie		

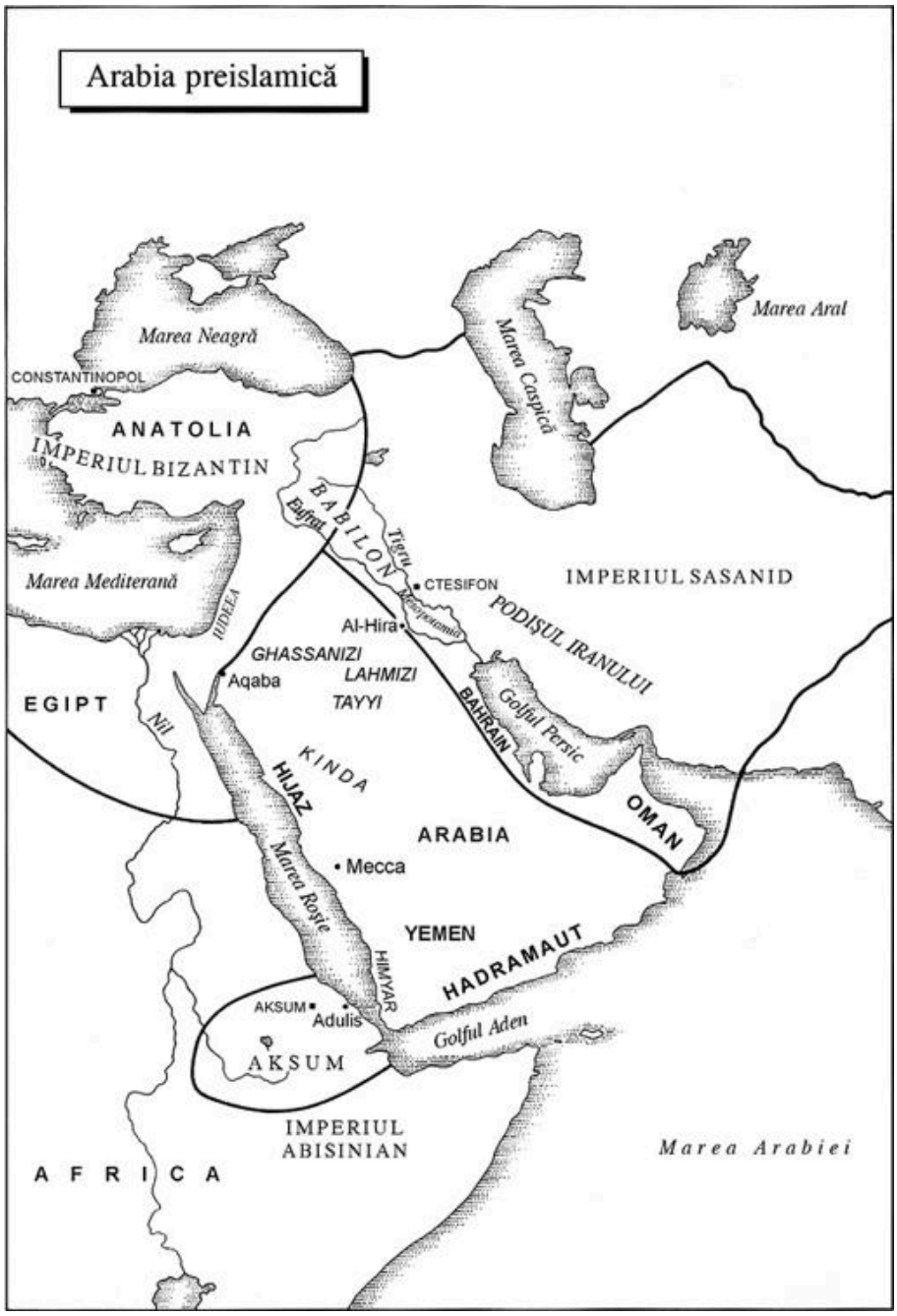
Arabia preislamică
Marea Neagră
CONSTANTINOPOL
ANATOLIA
IMPERIUL BIZANTIN
Marea Mediterană
IUDEEA
EGIPT
Nil
Marea Caspică
Marea Aral
BABILON
Eufrat
Tigru
CTESIFON
IMPERIUL SASANID
PODIȘUL IRANULUI
Al-Hira
GHASSANIZI
LAHMIZI
TAYYI
Aqaba
KINDA
HIJAZ
Golful Persic
BAHRAIN
OMAN
ARABIA
Mecca
Marea Roșie
YEMEN
HADRAMAUT
HIMYAR
AKSUM
Adulis
Golful Aden
AKSUM
IMPERIUL ABISINIAN
A F R I C A
Marea Arabiei

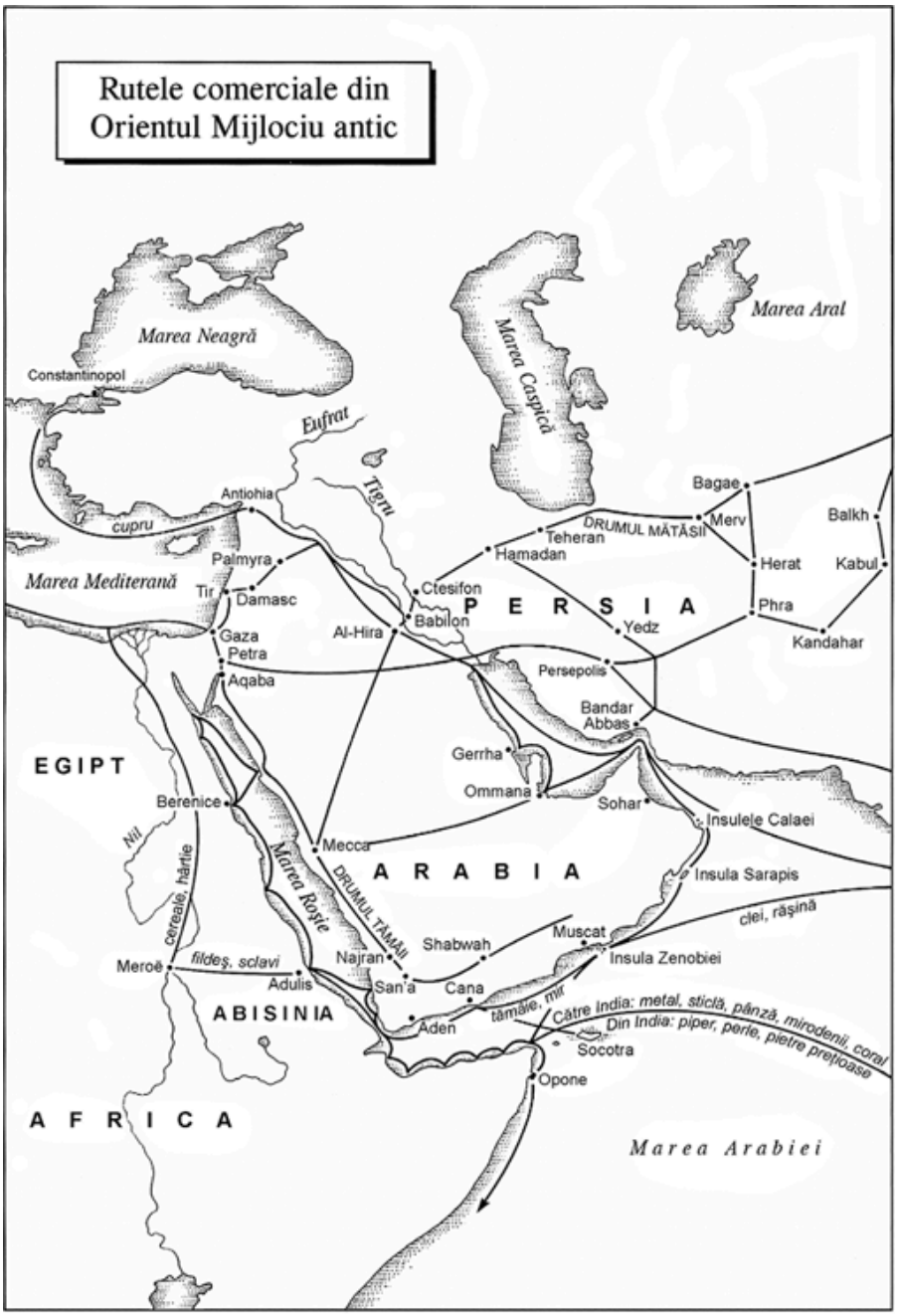
Rutele comerciale din Orientul Mijlociu antic
Marea Neagră
Marea Aral
Marea Caspică
Constantinopol
Eufrat
Tigru
Antiohia
cupru
Bagae
Balkh
DRUMUL MĂTĂSII
Merv
Teheran
Hamadan
Herat
Kabul
Palmyra
Marea Mediterană
Tir
Damasc
Ctesifon
P E R S I A
Babilon
Phra
Al-Hira
Yedz
Kandahar
Gaza
Petra
Persepolis
Aqaba
Bandar Abbas
Gerrha
EGIPT
Ommana
Sohar
Berenice
Insulele Calaei
Nil
Mecca
Marea Roşie
A R A B I A
Insula Sarapis
DRUMUL TĂMÂII
cereale, hârtie
Muscat
clei, răşină
Shabwah
Najran
Insula Zenobiei
Meroë
fildeş, sclavi
Adulis
San'a
Cana
tămâie, mir
ABISINIA
Către India: metal, sticlă, pânză, mirodenii, coral
Aden
Din India: piper, perle, pietre preţioase
Socotra
Opone
A F R I C A
Marea Arabiei

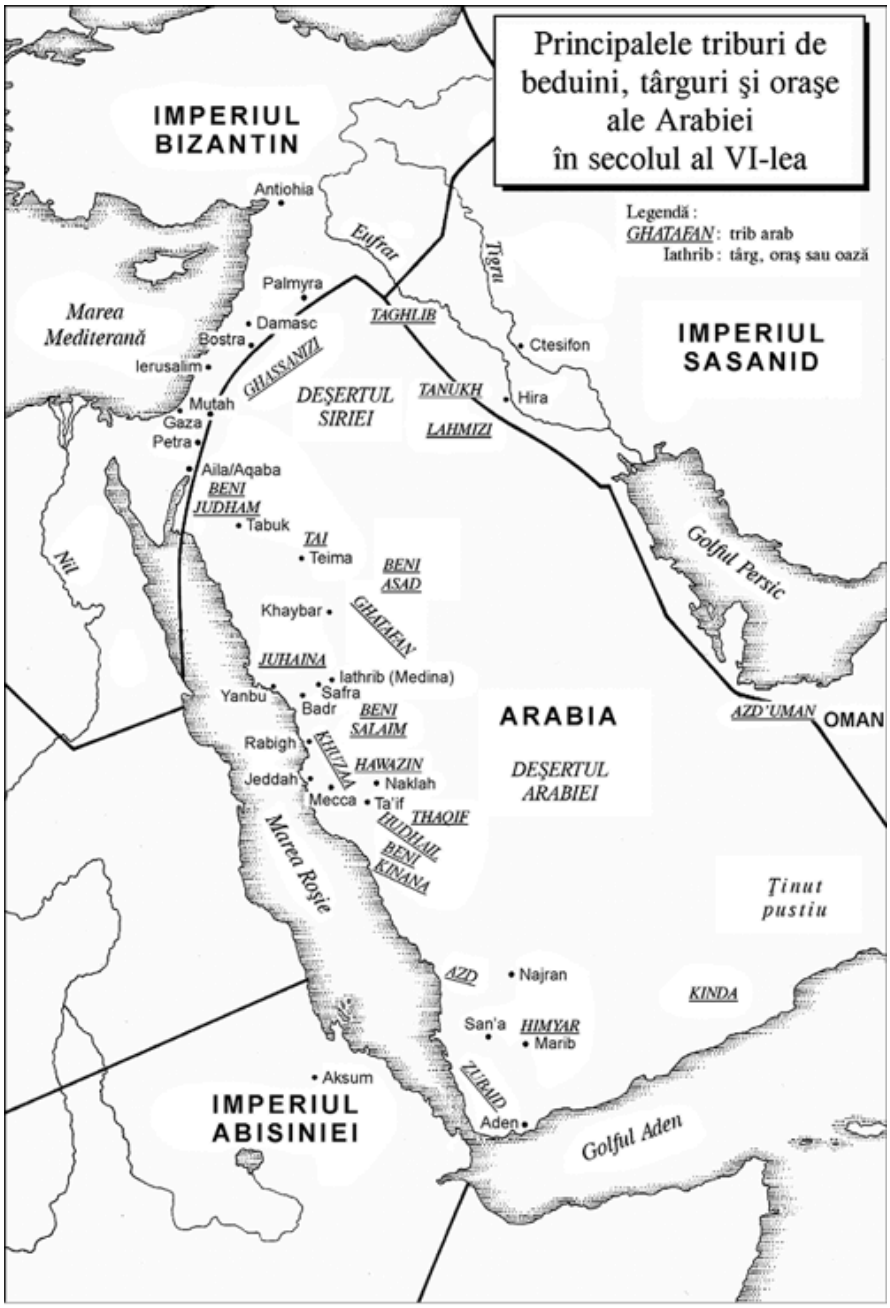
Principalele triburi de beduini, târguri şi oraşe ale Arabiei în secolul al VI-lea
Legendă :
GHATAFAN : trib arab
Iathrib : târg, oraş sau oază
IMPERIUL BIZANTIN
IMPERIUL SASANID
ARABIA
IMPERIUL ABISINIEI
Antiohia
Palmyra
Damasc
Bostra
Ierusalim
Mutah
Gaza
Petra
Aila/Aqaba
Tabuk
Teima
Khaybar
Iathrib (Medina)
Safra
Yanbu
Badr
Rabigh
Jeddah
Mecca
Ta'if
Naklah
Najran
San'a
Marib
Aksum
Aden
Ctesifon
Hira
Eufrat
Tigru
Marea Mediterană
Nil
Marea Roşie
Golful Persic
Golful Aden
DEŞERTUL SIRIEI
DEŞERTUL ARABIEI
Ţinut pustiu
OMAN
AZD'UMAN
TAGHLIB
GHASSANIZI
TANUKH
LAHMIZI
BENI JUDHAM
TAI
BENI ASAD
GHATAFAN
JUHAINA
BENI SALAIM
KHUZAA
HAWAZIN
THAQIF
HUDHAIL
BENI KINANA
AZD
KINDA
HIMYAR
ZURAID

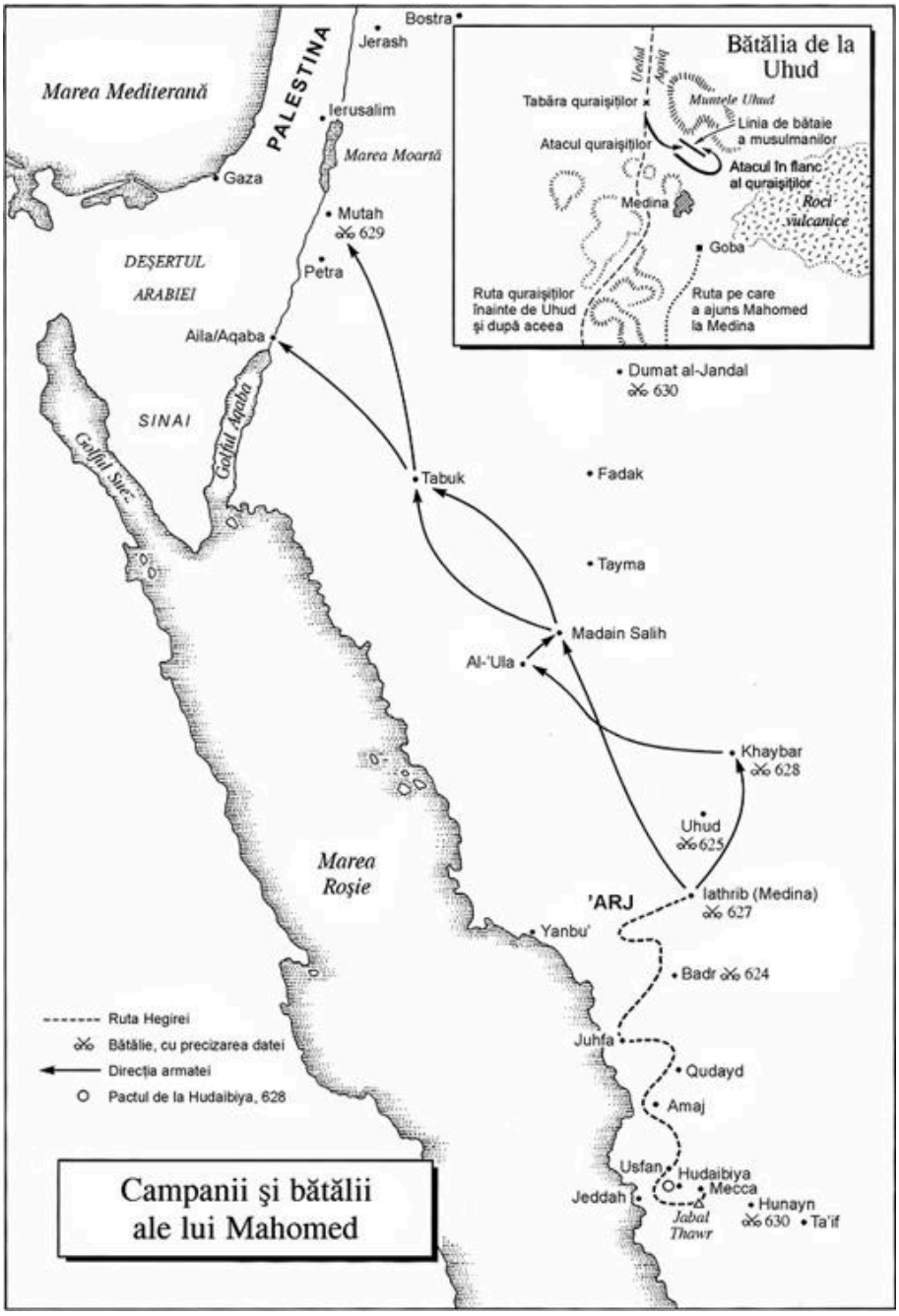
Bostra
Jerash
PALESTINA
Marea Mediterană
Ierusalim
Marea Moartă
Gaza
Mutah
629
DEŞERTUL
ARABIEI
Petra
Aila/Aqaba
SINAI
Golful Aqaba
Golful Suez
Tabuk
Fadak
Tayma
Madain Salih
Al-'Ula
Khaybar
628
Uhud
625
Marea
Roşie
'ARJ
Iathrib (Medina)
627
Yanbu'
Badr
624
Juhfa
Qudayd
Amaj
Usfan
Hudaibiya
Mecca
Jeddah
Jabal
Thawr
Hunayn
630
Ta'if
Dumat al-Jandal
630
Bătălia de la
Uhud
Uhud
Aqiq
Tabăra quraişiţilor
Munţele Uhud
Linia de bătaie
a musulmanilor
Atacul quraişiţilor
Atacul în flanc
al quraişiţilor
Medina
Roci
vulcanice
Goba
Ruta quraişiţilor
înainte de Uhud
şi după aceea
Ruta pe care
a ajuns Mahomed
la Medina
Ruta Hegirei
Bătălie, cu precizarea datei
Direcţia armatei
Pactul de la Hudaibiya, 628
Campanii şi bătălii
ale lui Mahomed

Prefaţă

Visându-l pe Profet

Într-o după-amiază târzie, cu ceva ani în urmă, tocmai dusesem un grup de călători occidentali educaţi să viziteze ruinele unui mare oraş roman dintr-o ţară musulmană. Fără nicio excepţie, toţi erau încântaţi şi fie discutau despre împăraţi, ulei de măsline şi superbele temple luminate de amurg pe care tocmai le fotografiaseră, fie stăteau tăcuţi, făcându-şi însemnări. I-am văzut pe şoferul autocarului şi o mulţime de ghizi profesionişti locali stând pe terasa unei cafenele. Mi-au făcut semn să vin la masa lor şi mi-au oferit un pahar cu ceai în timp ce un bătrân vânzător de cărţi poştale îşi continua expunerea elocventă. Publicul său musulman era numai ochi şi urechi; şi, ascultând înşiruirea de evenimente bine-cunoscute, oamenii ba oftau, ba chicoteau, ba ţâţâiau… Din felul în care era receptat discursul, m-am gândit că era vorba despre bârfe politice asezonate cu dezvăluiri sexuale burleşti. Istorisirea a fost oprită pentru un moment ca să-mi traducă şi mie cineva. Era povestea felului în care Moavia îl înşelase pe ginerele Profetului, luându-i moştenirea. Povestea era retorică, relevantă şi pătimaşă, cu atât mai mult cu cât era spusă de un bătrân înţelept. Era vorba despre nişte evenimente care se întâmplaseră cu 1.300 de ani înainte, povestite ca şi cum ar fi trecut doar o zi de atunci. Publicul povestitorului era mulţumit de interesul şi întrebările mele. Eram încurajat de feţe zâmbitoare, care îmi spuneau că asta era „adevărata istorie”. Nu putea fi comparată cu vechile poveşti plicticoase despre pietre căzute, datele consacrării şi ordinele lor arhitecturale, pe

care le cunoşteau atât de bine. Cu toţii au mărturisit că ruinele clasice din preislamica „epocă a ignoranţei” îi plictiseau din cale-afară.

Eram deopotrivă şocat şi entuziasmat. Văzusem şi eu aceleaşi lucruri, mâncasem la fel, dormisem în aceleaşi hoteluri ca şi ghidul local, şoferul autocarului şi paznicul somnoros. Ne înţeleseserăm toţi foarte bine în ultimele zece zile. Însă din tot acest timp nu aveam să ne mai amintim decât glumele şi ţigările pe care le-am împărţit. Chiar dacă străbătuserăm exact aceleaşi regiuni, aveam să rămânem cu amintiri complet diferite. Chiar şi în circumstanţele ideale ale unei vacanţe relaxante, prăpastia ce se căsca între Occidentul creştin şi Orientul musulman era adâncă la fel ca întotdeauna.

În acea noapte m-am întrebat cum aş putea încerca să am şi eu succesul de care se bucurase bătrânul vânzător de cărţi poştale în rândul celor ce îl ascultau. Mi-am notat câteva idei pe spatele unor vechi vederi cu mozaicuri romane pe care mi le dăduse. Tot în acea săptămână am pus nişte lumânări aprinse pe o masă după cină, am adunat grupul de turişti în jurul meu şi am spus povestea cât am putut de bine. Povestea vieţii Profetului Mahomed. Deşi era întuneric, ştiam că toată lumea era atentă la mine. Curând ni s-au alăturat şi chelnerii hotelului. Nu ştiau prea multă engleză, dar puteau urmări evoluţia naraţiunii după numele arabe. Entuziasmul lor a contribuit mult la intensitatea poveştii. Am repetat-o mai târziu, cu alte ocazii, în alte ţări. Am ajuns să ştiu dinainte că prima întrebare pe care urmau să mi-o adreseze tovarăşii mei de drum occidentali era: „Eşti musulman?”, urmată de: „Ai de gând să devii musulman?”. Acelaşi lucru avea să se întâmple mai târziu în Londra, la moscheea din Regent Park. Toată lumea voia să ştie de partea cui eram.

Eu îmi doream o poveste reuşită. Viaţa Profetului Mahomed este o poveste de un patos şi de o frumuseţe copleşitoare. Este istorie, tragedie şi iluminare comprimate într-o singură poveste. Este, de asemenea, o poveste aproape necunoscută în Occident. Să comparăm această ignoranţă cu entuziasmul nostru faţă de Moş Crăciun sau cei trei magi: fie că îndrăgeşti aceste personaje, fie că nu le poţi suferi, ele se încadrează extrem de greu în

categoria maeştrilor spirituali sau a personajelor istorice şi totuşi sunt înconjurate de o mitologie de idei contrare, perpetuată de imagini recurente şi de romane istorice. Chiar şi prin comparaţie cu astfel de figuri mitice periferice ale credinţei occidentale, Profetul Mahomed pur şi simplu nu cadrează. Dacă e să fiu foarte sincer, percepţia asupra lui este chiar negativă. Nici imaginile bune asociate cu el nu sunt prea reuşite. Încercaţi să desenaţi imaginea unui bărbat înveşmântat într-o mantie şi cufundat în gânduri şi să le-o prezentaţi unei clase de şcolari sau în cadrul unui concurs cu întrebări şi răspunsuri organizat într-un bar. Dacă întrebaţi cine este personajul, ce vi se răspunde? Dracula, Darth Vader sau un Nazgûl din *Stăpânul inelelor*. Dacă îi pui şi turban, cel mai probabil se va considera că imaginea îl reprezintă pe un vizir rău sau pe un pirat berber.

Însă în Islam el reprezintă aproape tot ce are valoare umană. Mahomed, Profetul lui Dumnezeu, ultimul şi cel mai mare din acea lungă succesiune de bărbaţi, de la Adam până la Avraam, Moise şi Iisus, care s-au luptat să le aducă oamenilor cuvântul lui Dumnezeu. Chiar şi atunci când este privit dintr-o perspectivă întru totul seculară, rămâne un supererou. A fost întemeietorul Califatului, unul dintre cele mai mari imperii ale lumii; creatorul arabei clasice, a unei noi literaturi şi limbi a lumii; fondatorul unei noi identităţi naţionale, cea arabă; şi creatorul islamului, o cultură răspândită în lumea întreagă ce are acum 1 200 000 000 de aderenţi, al căror număr creşte mai rapid decât poţi calcula. Doar îmbinând cele mai bune calităţi ale anumitor personaje din civilizaţia europeană – o combinaţie, să zicem, între Alexandru cel Mare, Diogene şi Aristotel sau între împăratul Constantin, Sfântul Pavel şi Sfântul Francisc – vă puteţi face o idee despre măreţia acestui om.

Desigur, realizările sale istorice au fost doar nişte rezultate secundare întâmplătoare. Singurul său scop a fost să construiască o nouă relaţie între Dumnezeu şi oameni. La nivelul lumii individuale a imaginaţiei şi rugăciunii, el este omniprezent pentru miliardele de credincioşi care îi urmează calea spirituală. Este perceput în multe feluri. Este arhetipul patriarhului riguros, acel om între oameni care este cel dintâi

dintre toţi sfinţii, eroii şi conducătorii vrednici de-a lungul secolelor de măreaţă istorie musulmană. Este legiuitorul implacabil, călăuza care a indicat clar căile destinului: această cale duce în rai, această cale în iad. Este bunicul iubitor, ce conduce rugăciunile în moschee în timp ce nepoţelul său, încă prunc, i se caţără pe umeri. Este eroul de sacrificiu care, pentru binele omenirii, pătrunde în focul încercărilor din lumea spirituală, zguduit până în străfundurile fiinţei sale de teroarea ideii că Dumnezeu îi vorbeşte prin intermediul îngerilor – şi în tot acest timp este persecutat şi ponegrit de propriul popor. Este marele iubitor de femei — n-a avut nevoie de alte desfătări sau averi, într-atât de depline erau bucuria şi satisfacţia lui în compania soţiilor sale. Este înţeleptul care a dispreţuit însemnele luxoase ale regalităţii, sălile, gărzile, curtenii, mătăsurile şi aurul care până azi au fost întotdeauna asociate cu puterea. Este de asemenea maestrul misticilor, călăuza care a condus generaţii de dervişi, sufiţi, poeţi şi iubitori de Dumnezeu în căutările lor. Este singurul om căruia i-a fost dat să călătorească până în rai şi să se întoarcă de acolo. Este Eroul Eroilor.

În altă călătorie am condus un grup de călători să viziteze curtea unei vechi moschei, arătându-le detaliile arhitecturale şi explicându-le islamul. În timp ce mă apropiam de sala de rugăciune – în care intrarea necredincioşilor este blocată de un paravan jos de lemn –, bătrânul paznic cu bonetă şi salopetă albastră s-a ridicat şi m-a condus dincolo de paravan. Mă auzise vorbind şi presupusese că eram musulman şi că intram pentru rugăciune. Sala cea mare, rece, întunecată, cu nenumăratele ei coloane de marmură lustruite de atingerea a mii de credincioşi, mă îndemna să intru. Plăcerea şi încurcătura pe care le simţeam m-au făcut să roşesc. De mulţi ani priveam cum sălile goale de rugăciune ale unor mari moschei se umpleau cu credincioşi – pe care îi urmăream cu privirea rece a observatorului profesionist – şi pentru prima dată m-am simţit ca un cerşetor ce privea un ospăţ.

Mai există şi alte bariere, în afara paravanelor joase de lemn, care stau în calea convertirii. Ai putea trece direct de la a fi un anglican cu înclinaţii ritualiste la a fi musulman fără să

devii un convertit zelos între aceste două momente? Mi-am dat seama că niciunul dintre prietenii mei bărbaţi musulmani nu ar fi consideraţi, în cadrul societăţilor lor, nişte buni musulmani. Aceştia erau cei care îmi plăceau, care puteau să se amuze pe seama atracţiei lumii occidentale şi să o înţeleagă, rămânând totuşi fideli propriei moşteniri. Care cunoşteau cele mai noi şi mai de duzină filme de la Hollywood, dar păstrau legătura şi cu un şeic bătrân şi înţelept. Care, într-o cafenea din port, te lăsau să le păzeşti haina „doar pentru un moment", ca să poată da o fugă nestânjeniţi până afară şi să se alăture docherilor pentru rugăciunea de la amiază. Care puteau să bea cu tine până te băgau sub masă, dar ţineau Ramadanul fără nici cea mai mică abatere. Care puteau să îmbine poezia lui Keats cu balade arabe romantice, să se îndrăgostească mereu – şi păcătos – şi totuşi să rămână devotaţi familiilor lor şi, în mintea lor cel puţin, să rămână nişte buni soţi.

Un prieten turc mi-a mărturisit că convertiţii excesiv de evlavioşi erau plictisitori. O adorase pe prietena sa nemţoaică, dar acum, că devenise o mamă musulmană, a spus el, „parcă aş trăi cu imamul. Şi nu doar eu simt asta", a continuat: „Faptul că ea cunoaşte perfect legea alarmează întreaga stradă. Mă tem pentru copiii noştri. În loc să-i lase să joace fotbal", mi-a mai spus el, umplând din nou paharele cu rachiu, „acum îi ţine în casă ca să studieze araba clasică, astfel încât să poată înţelege mai bine Coranul. Turcii n-au nevoie de araba arhaică pentru a crede", a încheiat el cu o notă oarecum dispreţuitoare în glas.

*

Cel mai mare autor de literatură de călătorie din vechiul Imperiu Otoman a fost Evliya Çelebi. Se trăgea din cel mai robust neam de militari turci: tatăl său a fost stegar al lui Soliman Magnificul, iar bunicul său stegar al lui Mehmet Cuceritorul. Era un personaj încântător şi interesant, un Puck intelectual, un Peter Pan literar, Samuel Pepys al Istanbulului de secol XVII, vorbea fluent araba, turca şi persana, cutreiera Imperiul cu o deosebită apreciere a frumuseţii masculine şi cu

un extraordinar simţ al limbii. Într-adevăr, la un moment dat, a trecut admirabil de la ariditatea clasei teologice la o strânsă prietenie cu sultanul Murad al IV-lea. Pentru restul Imperiului, Murad era deopotrivă erou şi monstru, ultimul din neamul său care a condus personal armata, ale cărui abilităţi militare se îmbinau cu un caracter criminal terifiant.

În grădina interioară a Palatului Topkapı din Istanbul se află un pavilion de unde se văd apele Cornului de Aur. Acesta a fost construit de sultanul Murad în cinstea unei victorii militare şi ca un colţ retras în care să uite de grijile statului. Încă are un farmec din altă lume, impunător, dar intim, cald, însă auster. Aici Evliya şi stăpânul său petreceau multe ore de relaxare în compania celorlalţi tovarăşi apropiaţi ai sultanului. Se pare că Evliya avea darul să liniştească sufletul frământat al lui Murad.

Unii ar spune că Evliya nu era un bun musulman. Însă, indiferent de firea sa desfrânată, nu există nicio urmă de îndoială cu privire la ortodoxia absolută a credinţei sale. Într-adevăr, în scrierile lui se regăseşte o întâlnire petrecută în vis cu Profetul Mahomed. Este o descriere clasică: „Atunci scăpărări de fulgere au ţâşnit prin uşile moscheii şi încăperea s-a umplut de sfinţi şi martiri. «Era Profetul!» umbrit de flamura sa verde, acoperit de vălul său verde, purtându-şi toiagul în mâna dreaptă, cu sabia încinsă la brâu, cu Imamul Hasan de-a dreapta sa şi Imamul Husayn de-a stânga. Punând piciorul drept pe prag, a strigat: «*Bismallah!*» şi, aruncându-şi vălul, a spus: «Să fii sănătos, o, popor al meu!». Întreaga adunare a răspuns: «Sănătos să fii, o, Profet al lui Dumnezeu, Domn al neamurilor!»”.

Deşi tremura din toate mădularele, Evliya a reuşit să ofere o descriere exactă: „Vălul de pe chipul lui era un şal alb, iar turbanul era făcut dintr-o eşarfă albă înfăşurată de douăsprezece ori; mantia sa era gălbuie, din păr de cămilă; la gât avea un şal galben de lână. Avea încălţări galbene şi în turban era înfipt un ac”. Sa‘d Vakkas (unul dintre cei 12 evanghelişti şi sfântul ocrotitor al arcaşilor) l-a luat de mână pe Evliya şi l-a înfăţişat Profetului. Evliya îşi aduce aminte cum, cuprins de emoţie şi tulburare, plângea, săruta mâinile Profetului şi primea binecuvântarea sa (şi a altor sfinţi). El îi

descrie astfel pe cei adunaţi acolo: „Aveau mâinile înmiresmate cu mosc, ambră cenuşie, nard, busuioc, violete şi garoafe: însă cea a Profetului nu mirosea decât a şofran şi trandafiri, când o atingeai, ziceai că parcă nu avea oase şi era moale ca de vată. Mâinile altor profeţi răspândeau mireasmă de gutui, cea a lui Abu Bakr mirosea a lămâi, a lui Omar mirosea ca ambra cenuşie, a lui Usman precum violetele, a lui Ali precum iasomia, a lui Hasan precum garoafele şi a lui Husayn precum trandafirii albi… Apoi Profetul însuşi a rostit salutul de rămas-bun din mihrab".

Astfel de viziuni extatice sunt consemnate de musulmani de toate vârstele şi de toate condiţiile. Năzuinţa de a fi binecuvântat de Profet în paradis se regăseşte, în lumea musulmană, în toate timpurile, la toate rasele şi la toate clasele sociale. Această nădejde pioasă face parte din esenţa islamului. Ea este întărită de relatarea Profetului referitoare la propria călătorie mistică în ceruri, unde este întâmpinat de profeţii care au ajuns acolo înaintea lui. Este, de asemenea, întipărită în mintea musulmanilor încă din copilărie. În ziua marii sărbători anuale Eid al-Adha (care comemorează jertfa lui Avraam) băieţii îşi însoţesc tatăl la o mare adunare a credincioşilor într-o moschee cu spaţii larg deschise. În această zi toţi credincioşii sunt îmbrăcaţi frumos, îmbăiaţi, parfumaţi şi splendizi în straiele lor tradiţionale. Aici băiatul musulman este pentru scurt timp tratat ca un adult. Respectul din partea semenilor reprezintă o aspiraţie puternică, iar în Islam de acest respect au parte doar cei care merg pe calea sigură a tradiţiei.

Niciun musulman nu ar putea dispreţui istoria cu acelaşi entuziasm nechibzuit cu care aceasta pare să fie dispreţuită, spre exemplu, în America. Este aproape imposibil să ne imaginăm că declaraţia veselă a lui Henry Ford conform căreia „istoria e o aiureală" ar putea fi rostită şi de vreun om de afaceri musulman. Când un diplomat cipriot turc vorbeşte de 40 000 de martiri, el nu se referă la sângeroasa divizare a insulei sale din 1974, ci mai degrabă la un asediu otoman încununat de succes din secolul al XVI-lea. Când colonelul Gaddafi regretă căderea Granadei, nu vorbeşte despre o provincie a Saharei libiene cucerită de puterile coloniale, ci despre un oraş spaniol

pierdut în secolul al XV-lea. Când, în fiecare an, musulmanii şiiţi din Iran se biciuiesc cuprinşi de o frenezie emoţionantă şi sângeroasă, în timpul unui festival care durează zece zile, ei nu plâng pentru naţiunea lor, ci comemorează moartea lui Husayn în Irakul secolului al VII-lea. Istoria este urzeala şi bătătura vieţii, în care musulmanii sunt ei înşişi ţesuţi. Asta nu înseamnă că orice om de pe stradă din Orientul Mijlociu poate să recite o listă de conducători şi dinastii care începe din timpul sumerienilor. Ba chiar EI (adică actualii conducători, acei şarlatani din spatele geamurilor fumurii ale limuzinelor lor şi al zidurilor bine păzite ale palatelor lor) sunt deseori repudiaţi cu dispreţ – cum ai alunga o muscă de pe cana ta de cafea – în timp ce, în clipe de trăire extremă, un bătrân strigă către o mulţime de oameni: „De ce toţi conducătorii sunt nişte hoţi?!”.

Adevărata „istorie vie” a lumii musulmane este concentrată în cei o sută de ani ce includ perioada în care a trăit Profetul. Aceasta este povestea care rămâne vitală pentru viaţa modernă. Este o poveste care poate fi discutată, analizată şi dezbătută. Ea oferă toate paralelele de care ar putea avea cineva nevoie pentru bunătatea, răutatea, comedia, măreţia şi tragedia umanităţii. Este Shakespeare-ul, Eschilul, Euripidele, Miltonul, Pinterul, operele complete ale umanităţii îmbinate într-o singură poveste coerentă. Conţine toate ingredientele de care ar putea avea nevoie un musulman vreodată pentru a reflecta asupra rânduielilor lumii: cum a supravieţuit mesajul nepreţuit al lui Dumnezeu, în ciuda vicleşugurilor Satanei, în timpul vieţii Profetului Mahomed; curajul eroic al Însoţitorilor Profetului; uluitoarele prime cuceriri arabe care au spulberat – la fel de uşor cum ai stinge două lumânări – cele două imperii milenare ce dominau lumea antică; şi vremea primilor califi, cei patru succesori ai Profetului aflaţi sub „Dreapta Îndrumare”. Însă, chiar şi în această perioadă de glorie, când realizările arabilor erau înscrise în ceruri, începe o decădere treptată. În mai puţin de o sută de ani de la moartea Profetului, Omeiazii – descendenţi ai celor mai înverşunaţi oponenţi ai Profetului în timpul vieţii sale – sunt cei care domnesc ca împăraţi ereditari asupra vastului imperiu musulman, în timp ce nepotul Profetului a fost lăsat să îşi înfrunte singur moartea. Calea pe

care a păşit Profetul Mahomed, atât de repede nesocotită de urmaşii săi, a fost de atunci căutată mereu de cei drepţi.

Cunoaşterea acestei căi, a detaliilor vieţii Profetului Mahomed, este vitală dacă e să pătrundem în imaginaţia lumii musulmane. În timpul unei călătorii pe care am făcut-o acum câţiva ani, admiram din nou nişte ruine clasice pe fundalul unui peisaj deşertic. Locul acela era foarte frumos şi foarte izolat, cu toate că mai suferise nişte distrugeri de când îl văzusem ultima oară. Întâmplător, sosirea mea a coincis cu cea a unei echipe de filmare şi a unui jurnalist din mass-media controlată de stat. În faţa bătrânilor satului din această parte a zonei predeşertice, aşezaţi în semicerc, cu veşmintele lor de un alb strălucitor, pe care le poartă vinerea, am fost intervievat. O parte din mine voia să izbucnească într-o diatribă pătimaşă împotriva gunoaielor, a distrugerii unor situri arheologice de către vânătorii de comori ocazionali şi împotriva profanării cauzate de permisiunea acordată constructorilor de a-şi arunca deşeurile aici. Voiam de asemenea să vorbesc despre conservare, despre rolul organizaţiei World Monuments Fund şi cum se putea învăţa atât din lucrurile bune, cât şi din cele rele făcute în Marea Britanie de National Trust şi English Heritage.

Însă m-am trezit vorbind despre Profet. Am sugerat că acest loc trebuie să fi fost construit în timpul copilăriei Profetului; că trebuie să fi semănat destul de bine cu Mecca din perioada din tinereţea Profetului; că primii misionari musulmani trebuie să fi ajuns aici tocmai când se încheia construirea ultimului dintre marile mausolee păgâne. Când interviul s-a terminat, m-am gândit: ce prost am fost că nu am vorbit despre gunoaie, săpături ilegale, aruncarea ilicită a gunoaielor şi furtul obiectelor de artă! Atunci l-am auzit fără să vreau pe un bătrân vorbind cu altul. Cine-i ăsta? *Ingliz*, a răspuns celălalt. Cine-s ăştia? *M'rabet Rumi* (sfinţii Europei), a şoptit cel de lângă el. Gunoiul putea să mai aştepte.

1

Zori deasupra Meccăi

Mecca, oraşul sfânt al Arabiei, unde locuiesc 20 000 de suflete, se întinde la picioarele noastre. Nu este împrejmuită de ziduri. E o dimineaţă de luni. A douăsprezecea zi a lunii Rabaa în anul 570 d.Hr. Zorii luminează mai întâi culmile, căci oraşul este încadrat de un zid de munţi, şlefuiţi de vânturile deşertului şi arşi de soarele neînduplecat. De îndată ce a răsărit, soarele urcă repede pe cer pentru a ne înfăţişa dâre de fum ce se înalţă din labirintul de case înghesuite. Acum lumina se revarsă pe terasele de pe acoperişuri. Umbre pregnante exagerează diferitele înălţimi şi particularităţi idiosincrazice ale zidurilor. Din curţile şi străduţele ascunse vederii se înalţă uşor, dar într-un ritm din ce în ce mai accelerat, freamătul vieţii. Ghemotoace maronii nedesluşite, întinse pe nişte platforme aşezate pe lângă uşi, se mişcă uşor. Apoi, dintr-odată, o pătură se transformă într-o mantie şi un om se ridică pentru a saluta zorii. În nopţile fierbinţi, bărbaţii din Mecca obişnuiesc să doarmă afară, în faţa uşii, ca să prindă briza răcoroasă. Cântă cocoşii, aleargă nişte copii, caprele behăie; se văd nişte fete mai mari mişcându-se iute pe străduţe, aducând apă, aprinzând focul în mici cuptoare de lut, în timp ce aluaturi înfăşurate în pânză sunt duse repede de la o uşă la alta. Încet, aglomerarea densă se împarte în case individuale. Sunt unele case mari, frumoase şi impunătoare, ale căror ziduri de piatră uscată se înalţă mândre, tăiate de ferestre înguste şi protejate de uşi masive de lemn. Alături de ele se află umile gospodării cu pereţi de lut în incinta cărora nu se găseşte

nimic mai de însemnătate decât vreun şopron de nuiele sau un cort.

Spre deosebire de alte oraşe pe care le-am mai văzut, aici nu vezi perechi de boi înhămaţi la căruţe huruind de-a lungul drumurilor pavate şi desfundate. Străzile acoperite cu nisip şi pietriş ale Meccăi absorb şi amortizează zgomotul traficului, indiferent dacă e vorba de zgomotul înăbuşit al copitelor cămilelor, de ceva mai rapidul trap al catârilor sau de galopul exuberant al iepelor. Dar nimic nu poate atenua răgetul gros, agresiv şi gutural al cămilelor când sunt rânduite în caravane, înşeuate, încărcate cu baloţi şi mânate, în şir, pe străzi. Mecca a crescut ca o stea, casele sale întinzându-se de-a lungul terenului plat de pe fundul văii, urmând drumurile de nisip care duc spre cele patru colţuri ale lumii.

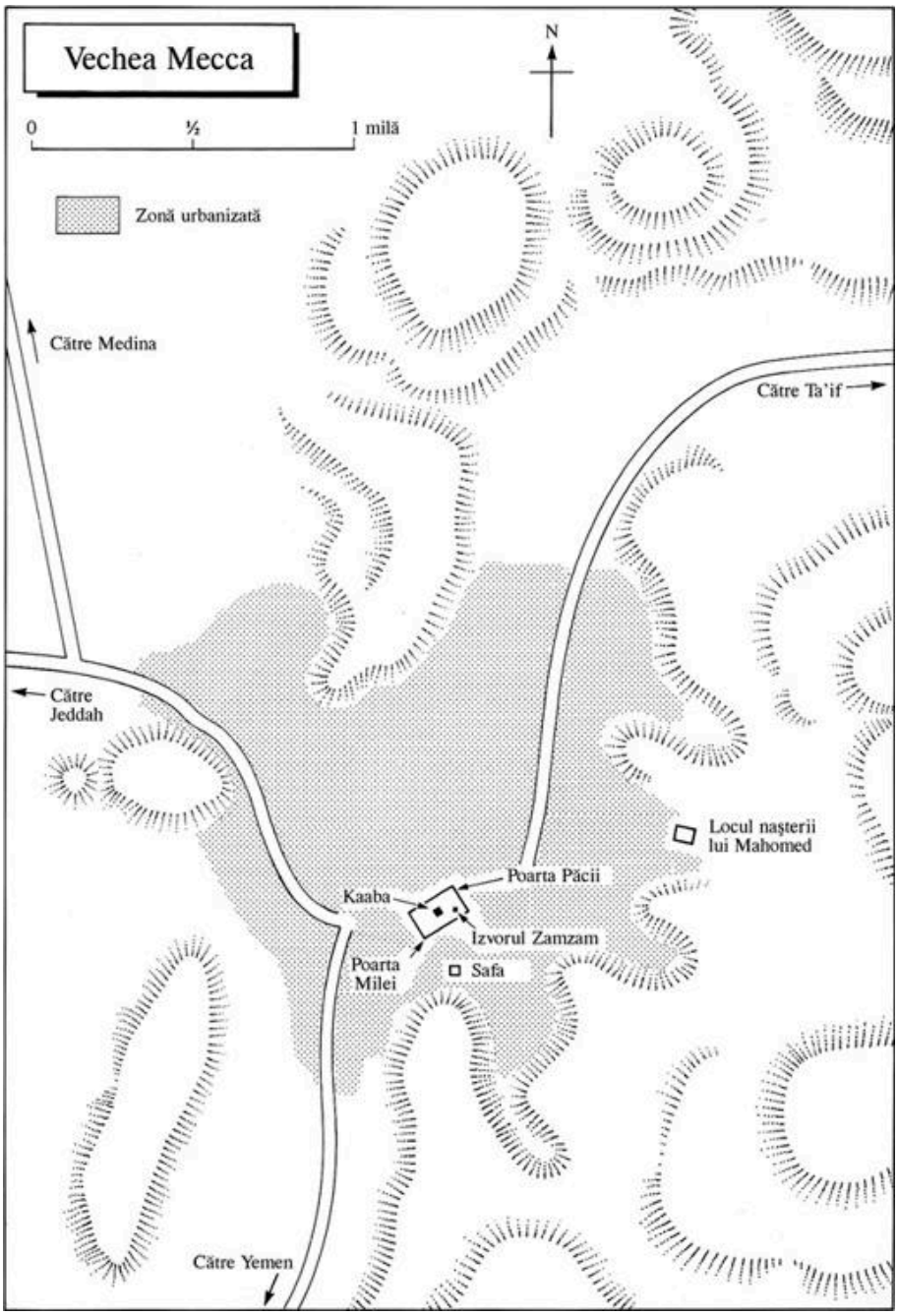

Drumul care merge spre vest duce direct la porturile de la Marea Roşie, o poartă către Egipt, Abisinia şi comerţul cu India şi China concentrat în Ceylon. Marea Roşie este la doar 40 de mile, distanţă pe care un mesager hotărât ar putea s-o parcurgă într-o zi schimbând o dată caii. Pe aici, drumul către sud te scoate din oraş spre Yemen, spre *Arabia Felix* (Arabia Fericită), nepreţuită sursă de tămâie. Acel drum ce se îndreaptă spre nord-est trece prin centrul pustiu al Arabiei, de-a lungul unui

platou arid care coboară treptat spre bogatele terenuri agricole ale Irakului, spre numeroasele oraşe ale Mesopotamiei, iar dacă apuci pe drumul către est, ajungi în Persia. Acest drum spre nord traversează teribilele nisipuri ale deşertului sirian, către vechile oaze, agitatele târguri comerciale Damasc şi Bostra, porţi de intrare în imperiul cezarilor bizantini.

Urmărind cu ochii aceste drumuri, privirea ajunge dincolo de marginile cu forme neregulate ale oraşului care se tot întinde, prin oraşul morţilor, vaste câmpuri cu tumuli de piatră fără nume. Trece printr-o suburbie cu cocioabe, îngrădituri de mărăcini şi parcele răzleţe, curăţate şi împrejmuite cu pietre. Acestea sunt grajdurile pentru cămilele marilor negustori, ţarcuri pentru turmele de capre şi oi şi locurile unde, în anumite perioade ale anului, îşi aşază tabăra beduinii. Nu există nicio pădure de un verde intens, nicio livadă de curmali, deşi, văzute din depărtare, unele dintre albiile râurilor secate găzduiesc o brumă de arbori ţepoşi. Aceştia îşi înalţă trunchiurile subţiri şi elegante, al căror frunziş este „tuns” în partea de jos, ca într-un parc ornamental, de capre. Şi oamenii culeg frunze, căci seva, atunci când se usucă, este sursa balsamului medicinal din Mecca.

Mecca era centrul comerţului arab cu caravane şi era una dintre marile capitale spirituale ale peninsulei. Precum un dovleac uscat, creştea şi descreştea extravagant în funcţie de sezon. Sezoanele comerciale – când plecau şi când se întorceau cele două mari caravane anuale – erau de un dinamism frenetic. În schimb, după ce caravanele plecau din oraş, aveai sentimentul că Mecca era o coajă goală. Nimic nu se compara însă cu perioada pelerinajului anual, când întreaga Arabie se înghesuia în jurul oraşului şi taberele beduinilor se întindeau pe o distanţă de mai multe mile.

Să privim din nou în inima oraşului. Soarele s-a înălţat sus de tot deasupra munţilor şi marele spaţiu deschis din centrul Meccăi radiază lumină şi viaţă. Umbre subţiri sunt proiectate de cei 360 de idoli din piatră care înconjoară templul compact, ca o cutie, Kaaba, care domină centrul acestui spaţiu ritual. S-a format un mic grup în jurul izvorului Zamzam şi o mână de

vizitatori nou-veniţi înconjoară templul central Kaaba în ciudatul trap mărunt al pelerinului.

Forma obişnuită de venerare presupune ca pelerinii să înconjoare Kaaba de şapte ori cu paşi mărunţi şi apoi să bea din izvorul sfânt. Acest rit pare să aibă o interpretare simplă, forma pătrată a Kaabei simbolizând cele patru colţuri ale pământului care este înconjurat de şapte ori, în acelaşi mod în care se credea că cele şapte planete (sau sfere cereşti) înconjurau pământul. Şi astăzi trăim conform unui calendar anual rânduit pe baza acestor credinţe străvechi, de la numele şi numerele zilelor săptămânii noastre până la cele patru săptămâni ale unei luni şi semnele stelare ale zodiacului.

Pe lângă acest tip obişnuit de rugăciune mai sunt alte mici grupuri de pelerini care săvârşesc alte acţiuni rituale. Căci în sanctuarul neatins, situat chiar în inima Meccăi, sunt veneraţi un panteon de zei de tot felul. Mulţi zei, multe credinţe şi multe poveşti coexistă în acest temenos. Un locuitor al Meccăi v-ar putea spune că fiecare dintre cei 360 de idoli este sacru pentru alt trib arab; altul ar adăuga că ei reprezintă de asemenea zilele anului şi au fost meniţi să marcheze trecerea divină a anului solar. După părerea unia, Kaaba este altarul lui Adam; altul v-ar putea spune că a fost construit de Avraam; iar un al treilea că a fost cândva deschis către cer. Acum este închis, cu acoperiş şi o uşă înălţată, ca să formeze un cub sacru. Înăuntrul acestui sfânt templu se găsesc tot felul de obiecte şi imagini sacre. Se spune că printre ele se numără şi o icoană a Fecioarei Maria cu pruncul Hristos şi un portret al profetului Avraam. Însă sanctuarul este dominat de o reprezentare a zeului războiului, Baal Hubal, care veghează asupra destinului politic al cetăţii. În vremuri de restrişte, bătrânii cetăţii îi pot cere sfatul aruncând o tolbă de săgeţi divinatorii în faţa idolului şi citind viitorul din răspunsurile pe care le oferă.

În ciuda dovezilor că existau obiecte de cult creştine şi evreieşti în interiorul Kaabei, majoritatea covârşitoare a arabilor din Mecca erau fideli credinţelor lor păgâne tradiţionale. Era un păgânism vag şi eclectic, însă conţinea un set de credinţe destul de sofisticate care operau pe mai multe niveluri. Nu existau aşteptări legate de viaţa de după moarte în

afară de onoarea şi continua prosperitate a clanului tău. Aceasta avea o strânsă legătură cu credinţa fundamentală că ar trebui să-ţi înfrunţi soarta, ceea ce ţi-a fost scris, cu demnitate şi fără să te chinui în mod nedemn şi inutil să-ţi prelungeşti timpul ce ţi s-a dat. În afară de aceste virtuţi stoice exista o largă acceptare a unei lumi spirituale atotcuprinzătoare, dar în esenţă malignă, din care făceau parte strămoşi puternici şi spirite-djinni (care luau forma vânturilor sau furtunilor din deşert ori sălăşluiau în anumite stânci, vârfuri de munte, peşteri, izvoare şi păduri) ce trebuiau domolite sau cel puţin tratate cu respect ca să li se atenueze malevolenţa. Astfel de acţiuni puteau fi înfăptuite cu ajutorul *kahin*-ilor, clarvăzători şi prezicători rătăcitori, care se ocupau şi cu magia, preparau elixire ale dragostei sau ghiceau viitorul clienţilor care îi plăteau după formele în care se grupau beţişoarele sacre pe care le aruncau pe jos, după cum se împrăştiau săgeţile divinatorii ori zburau păsările sau interpretând formele nisipului spulberat de vânt. Unii dintre *kahin* puteau fi încurajaţi să intre în transe şamanice şi, chiar dacă erau adesea consultaţi şi destul de temuţi, rămâneau la marginea societăţii. Nu au format niciodată o preoţime, iar arabii din Mecca, întocmai ca romanii în Antichitate, pur şi simplu îi alegeau să se ocupe de sanctuarele lor pe cei mai capabili şi mai respectabili membri ai comunităţii.

Exista şi o versiune arabă a cultului fertilităţii, care se regăseşte în lumea întreagă, venerarea zeiţei-mamă, cunoscută sub diferite nume: Isis în Egipt, Cibele în Anatolia, Afrodita în Grecia, Astarte în Siria şi Asteroth în Mesopotamia. Zeiţa-mamă era deseori venerată ca trinitate, pentru a include ideea că ea creează, hrăneşte şi distruge, şi astfel putea fi reprezentată ca nimfă nubilă, mamă cu forme voluptuoase sau baborniţă răzbunătoare. Zeiţa era întotdeauna venerată în asociere cu un zeu masculin viril care avea şi el trei aspecte, putând fi iubit, frate şi copil. Acest tânăr şi eroic zeu al feritilităţii era condamnat la o moarte sacrificială, dar era recreat în fiecare an printr-o naştere mântuitoare, deseori asistată de un zeu-tată binefăcător şi atotputernic asociat de obicei cu cerul. La fel ca în toate societăţile din Orientul Mijlociu, acest ciclu era legat de

o întreagă literatură mitică, de cele patru sezoane agricole, de mişcările stelelor şi de ciclurile soarelui şi lunii. În Arabia, zeiţa fertilităţii era numită al-Lat, literal „Zeiţa”, sau Banat al-dahr, „fiicele sorţii”. La doar câteva zile călare de Mecca se găseau trei faimoase sanctuare închinate zeiţei. În oaza Ta’if era numită al-Rabba, „suverana”, la Nakhla era al-Uzza, „cea măreaţă”, în timp ce în portul Qayd era pur şi simplu Manat, „pieirea”. Tânărul zeu masculin al tunetului, aducător de ploaie, era numit Thuraiza sau Muzdalifa. Zeul-tată suprem şi atotputernic era numit în arabă simplu, dar autoritar al-Lah sau Allah, ceea ce nu reprezintă o identitate distinctă, ci pur şi simplu înseamnă „Dumnezeul”.

Yemenul se făcea cu mari statui de bronz cultice în sanctuare în spaţii deschise precum cel închinat lui al-Maqah de la Marib, în timp ce templele din Palmyra erau pline de sculpturi în piatră ale zeităţilor. În Arabia Centrală erau puţine reprezentări sculptate în piatră. Ca şi în Palestina antică, zeităţile erau reprezentate prin pietre amorfe. Unele dintre acestea, precum cea de la Kaaba, erau meteoriţi veniţi din altă lume; altele erau formaţiuni naturale ce urmau vechile prescripţii din Ieşirea (20:25): „Iar de-mi vei face jertfelnic de piatră, să nu-l faci de piatră cioplită; că de vei pune dalta ta pe ea, o vei spurca”.

În timpul pelerinajului anual de o lună ce avea loc toamna, raza sanctuarului sacru de la Mecca ajungea la 20 de mile. Toate triburile din Arabia erau bine-venite şi toate formele de conflict, chiar şi vendetele, erau interzise. A devenit aşadar un obicei să laşi toate armele şi hainele în afara sanctuarului şi să săvârşeşti pelerinajul dezbrăcat. Printre acţiunile rituale ce trebuiau săvârşite de pelerini se numărau urcarea în fugă a celor două coline ale Meccăi, ce trebuia să fie repetată de şapte ori, o oprire de o noapte întreagă lângă muntele Arafat pentru rugăciune, ofrande depuse lângă trei stâlpi din piatră de la al-Mina şi o jertfă de sânge. Interpretările acestor acţiuni rămân speculative, dar pare plauzibil că în perioada sfântă a echinocţiului de toamnă se oficiau riturile sacre ale cultului fertilităţii din Orientul Mijlociu pentru a asigura continuarea ciclului vieţii. Este posibil ca sensul celor mai multe dintre detaliile originale specifice – dacă nu chiar a tuturor – să se fi

pierdut până în secolul al VI-lea d.Hr., însă pelerinajul la Mecca în mod clar avea o importanţă unică în cadrul societăţii arabe. Ştim că până şi arabii care se convertiseră la creştinism continuau să facă pelerinajul.

Mecca a avut un rol unic şi în dezvoltarea limbii arabe. Căci târgul anual de la Ukaz, ce se ţinea în afara oraşului în luna *dhu al-qa'da*, avea de-a face la fel de mult cu poezia şi cu comerţul. Asta îi atrăgea pe toţi poeţii rătăcitori ai Arabiei, care se întreceau în recitaluri şi competiţii menite să ducă la dobândirea faimei. Nu numai că se recitau toate vechile poeme epice (dintre care multe fuseseră compuse pentru curţile regilor ghassanizi şi lahmizi, care erau rivali), ci se dezvăluiau ori se compuneau pe loc şi versuri noi, închinate vreunei mari căpetenii patriarhale pentru generozitatea şi înţelepciunea ei, vreunui tânăr războinic pentru vitejia sa eroică sau care lăudau frumuseţea făpturii iubite, indiferent dacă era vorba despre o cămilă, un cal, un tânăr sau o fată inaccesibilă. Alături de interesele de natură marţială şi de virtuţile stoice ale deşertului, poeţilor arabi le plăcea să zăbovească asupra nesfârşitelor încercări, inspiraţii şi capcane ale iubirii şi să descrie frumuseţea formelor întâmplătoare ale umbrelor proiectate de norii ce treceau pe deasupra deşertului. Ukazul reunea toate acestea, alături de o agendă politică ce viza rezolvarea vendetelor, un armistiţiu sau o nouă alianţă prin căsătorie. Ukazul avea o importanţă majoră, dar nu era singurul, întrucât exista un program recunoscut pentru cele zece târguri anuale din Arabia. Fiecare avea rolul său: Soharul, pe ţărmul Golfului Persic, era deosebit de important pentru comerţul din Oceanul Indian, târgul de la Aden era necesar pentru comerţul cu Somalia şi Abisinia, în timp ce târgul de la Mahra, ce se întindea la poalele muntelui unde fusese îngropat profetul Hud, reprezenta un punct important de adunare pentru triburile din sudul Arabiei.

Analfabetismul în Arabia Centrală era ceva obişnuit, chiar şi în rândul poeţilor. Unul dintre cele mai uimitoare aspecte ce priveau societatea arabă era că limba vorbită era păstrată în forma ei cea mai pură de triburile nomade. Este aproape ca şi cum lipsa unor obiecte materiale şi a unor forme scrise păstra

bucuria şi exuberanţa limbii la cea mai mare intensitate. Aceasta îşi păstra o virilitate şi o inventivitate ce îţi tăiau respiraţia, deşi toate formele scrise au evoluat în zonele cu aşezări permanente din sudul îndepărtat sau din nord. Dovezile arheologice arată că în Antichitate existau cel puţin patru limbi scrise în sudul Arabiei şi cel puţin patru în nord. Printre cele mai cunoscute dintre aceste limbi nordice sunt aramaica (limba vorbită de Iisus) şi ebraica. Toate aceste limbi influente par să fi fost dezvoltate cam în acelaşi timp, în jurul anului 1200 î.Hr., de anumite triburi nomade ce au migrat din deşertul arab în „semiluna fertilă". În epoca elenistică, aramaica se impusese ca limbă a străzii în tot Orientul Mijlociu, fiind mai răspândită decât greaca, latina sau persana. S-a extins şi mai mult, a evoluat şi s-a răspândit ca limbă a marilor oraşe comerciale Petra şi Palmyra şi ca siriaca folosită de Biserică. Cu toate acestea, în ciuda faptului că timp de secole toate aceste limbi nordice şi sudice au fost limbi oficiale şi literare, ele aveau să fie în cele din urmă eclipsate de graiul nescris al deşertului. Se poate ca poeţii să fi jucat un rol deosebit în această transformare, iar până prin secolul al IV-lea d.Hr. se poate spune că araba a evoluat. Era înţeleasă de-a lungul şi de-a latul Arabiei.

*

Mecca înseamnă multe lucruri pentru mulţi oameni diferiţi. Centrul lumii pentru locuitorii săi, un centru sacru pentru întreaga Arabie păgână, un centru comercial pentru caravanele care traversează Arabia în lung şi-n lat cu profiturile obţinute din negoţ, precum şi o piaţă ce forfoteşte de neguţători locali.

Pieţele se află la marginea incintei sacre a Meccăi şi alimentează oraşul. Căci, deşi Mecca are sfinţenie şi apă din belşug, practic toate celelalte trebuie să fie importate. Beduinii aduc cele mai bune oi şi capre din turmele lor ca să fie cumpărate de măcelari şi tăiate în piaţă. Sub umbrare din frunze de palmieri se vând la vremea lor mormane de struguri, pepeni galbeni şi verzi şi castraveţi, cultivaţi în cea mai mare

parte în grădinile oazei Ta'if, aflată la două zile călare. Produse mai puţin perisabile precum curmalele, curmalele presate, orzul şi grâul provin dintr-o reţea mai vastă de furnizori ce include oaza Iathrib, la zece zile călare spre nord.

În lunea aceea, un sol soseşte la casa unuia dintre principalii şeici ai oraşului, care se ocupa cu negoţul. Acesta este Abd al-Muttalib, liderul recunoscut al clanului Beni Haşim, unul dintre numeroasele grupuri de rudenie din care este format tribul quraişiţilor, ce domină Mecca. Este un personaj foarte important în societatea bazată pe clanuri a Meccăi, un om demn de cel mai mare respect, un negustor bogat şi puternic ale cărui cuvinte sunt ascultate în sfaturile clanului, tribului şi oraşului său. Solul vine din partea lui Aminah, nora sa: „Ţi s-a născut un prunc; vino să-l vezi". Abd al-Muttalib se ridică şi porneşte în grabă la drum, căci de la moartea mezinului său, Abdullah, el a devenit bărbatul casei. Bătrânul se apleacă spre patul lui Aminah şi o ascultă cu atenţie povestindu-i ce a văzut, a visat şi a auzit aceasta în timpul sarcinii. Este de acord cu numele ales de ea. Băiatul se va numi Mahomed, ceea ce înseamnă „cel lăudat". Abd al-Muttalib îşi ia apoi în braţe nepotul nou-născut, duce copilul în interiorul sumbru şi întunecat al sanctuarului Kaaba şi aduce mulţumire lui Allah cel Preaînalt pentru acest dar al vieţii.

Cât de fericiţi fuseseră cu doar nouă luni în urmă! Toată lumea din familia sa ştia că Abdullah fusese preferatul bătrânului. Nu că Abd al-Muttalib nu ar fi avut de unde să aleagă: avea zece fii şi şase fiice. Erau o familie frumoasă, nişte arabi mândri cu profil acvilin. Într-adevăr, se spunea despre fiii săi că „nu erau bărbaţi mai falnici şi mai arătoşi, nu era nimeni cu chip mai nobil. Aveau nasul atât de mare, încât acesta bea înaintea buzelor". Şi tatăl lor era încă plin de viaţă. Ca să demonstreze că era încă viguros, Abd al-Muttalib decisese să-şi ia o nouă soţie, în acelaşi timp cu prima căsătorie a lui Abdullah. Pentru Abdullah alesese cu grijă – pe Aminah, fiica lui Wahb, care era înrudit cu unul dintre partenerii săi de afaceri, fiind unul dintre negustorii de frunte ai clanului Zuhrah. După o festivitate comună, tatăl şi fiul „intraseră" amândoi la noile lor neveste în aceeaşi noapte. Mahomed a fost

conceput în acea primă noapte. Acum Abdullah era mort şi îngropat de două luni. Slavă Domnului pentru acest dar al vieţii!

Abdullah murise înainte să prindă cheag din negustorie. Nou-născutul Mahomed şi mama sa văduvă nu aveau decât cinci cămile şi o micuţă sclavă, Barakah. Însă măcar copilul avea o descendenţă cu care putea să se mândrească. Mahomed, fiul lui Abdullah, fiul lui Abd al-Muttalib, fiul lui Haşim (fondatorul clanului Beni Haşim), fiul lui Abdu Manaf, fiul lui Qusay (fondatorul tribului quraişiţilor, ce domina Mecca) – nu era puţin lucru. Nu avea să ducă lipsă de veri niciodată, nu avea să fie singur niciodată şi nici să moară de foame sau să fie lipsit de apărare, deoarece era din clanul Beni Haşim al quraişiţilor. A face parte din tribul quraişiţilor din Mecca era cel mai bun start în viaţă în Arabia Centrală. De patru generaţii profiturile dobândite din păzirea Meccăi şi organizarea comerţului cu caravane erau în mâinile capabile ale quraişiţilor. Dar quraişiţii dobândiseră această poziţie dominantă doar eliminând alt trib, Khuzaa, care păzea Mecca, cu o sută de ani în urmă. De asemenea, se rupseseră şi de suzeranitatea regatului Kinda, care dominase cândva Arabia Centrală. Capitala regatului Kinda fusese Qarayat Dhat Kahl, un loc de popas pe ruta caravanelor dintre sudul Arabiei şi Irak. Ca aliaţi plătiţi atât ai Imperiului Bizantin, cât şi ai puternicului regat Himyar al Yemenului, regatul Kinda fusese capabil să adune o mare armată tribală în vreme de război. La mijlocul secolului al V-lea, Qusay, eponimul strămoş eroic al quraişiţilor, a dobândit controlul asupra Meccăi. Qusay îşi învinsese rivalii, dar nu îi distrusese. Mai vedeai corturi ale beduinilor khuzaa împrăştiate pe păşunile de la marginile Arabiei Centrale, în timp ce dinastia Kinda (sau Kinta) supravieţuia într-o magnifică izolare, domnind peste un mic grup de sate-oaze la est de Palestina.

Astfel, quraişiţii trebuiau să fie întotdeauna cu ochii în patru. Pe lângă asta, existau multe fricţiuni în interiorul confederaţiei de triburi. Din primele zile exista o diviziune între quraişiţii „din vale” (ce controlau vitala piaţă centrală şi sanctuarul din Mecca) şi quraişiţii „de la margine”. Din câte se

pare, cei „din vale” descindeau din rudele directe ale lui Qusay, pe când cei „de la margine” erau aliaţi cooptaţi în confederaţie. Chiar şi în reţeaua compactă a descendenţilor direcţi ai lui Qusay existau rivalităţi şi schisme. În special clanurile care descindeau din cei doi fii ai lui Qusay, Abd ad-Adr şi Abdu Manaf, perpetuau această rivalitate dintre fraţi. Iar clanul care avea cel mai mult succes – care făcea cei mai mulţi bani din comerţul cu caravane, care deţinea cele mai multe cămile, din care făceau parte cei mai numeroşi tineri războinici – putea fi sigur că avea să se confrunte cu rivalitatea deschisă a celorlalţi.

La momentul naşterii lui Mahomed, aceste rivalităţi fuzionaseră în două grupuri antagoniste: „Confederaţii” şi „Parfumaţii”. Cu toate că aceasta putea paraliza procesul de luare a deciziilor, era totodată un proces natural în cadrul oricărui trib arab, un sistem de control menit să zădărnicească tirania şi să asigure un oarecare echilibru. Singurul pericol era că luptele interne puteau deveni atât de violente, încât să ameninţe unitatea tribului. Acest lucru era deosebit de periculos dacă, din disperare, o facţiune învinsă chema în ajutorul ei alt trib. Pretutindeni în jurul Meccăi, în podişul muntos al Hijazului, erau triburi de beduini din deşert precum Hawazin sau Ghatafan, care priveau cu invidie către Mecca. Aceşti beduini s-ar fi folosit bucuroşi de orice pretext pentru a se amesteca în politica Meccăi, profitând de ocazie ca să-i răstoarne pe quraişiţi din poziţia lor dominantă.

Şi nici poziţia Meccăi nu era absolut sigură. Desigur, rolul de centru de pelerinaj era fixat pentru totdeauna în constelaţia arabă, însă nu şi poziţia sa dominantă în comerţul cu caravane. Chiar şi oazele Iathrib sau Ta’if din apropiere (acest din urmă oraş protejat de ziduri solide) ar fi preluat bucuroase comerţul lucrativ de la „sora Mecca”. Dacă vei analiza istoria arabă sau vei studia cu atenţie vechile rute comerciale, vei da peste ruinele fantomatice ale unor foste mari oraşe comerciale. Cimitire bântuite de spirite; câmpuri devastate năpădite de ciulini, de care nu se mai îngrijeşte decât vântul; oraşe precum Petra şi Palmyra, care dominaseră viaţa şi rutele comerciale ale Arabiei Centrale la vremea lor într-un mod la fel de eficient ca

Mecca în secolul al VI-lea (ba chiar mai impresionant, am putea spune).

Mecca reuşise până în acel moment să facă faţă destul de bine încercărilor sorţii. Izolarea sa şi împrejurimile neospitaliere erau principalele ei bastioane. Însă acestea aveau să fie puse la încercare în 570 d.Hr., chiar în anul naşterii lui Mahomed, de imperiul creştin al Abisiniei.

2

Arabia şi vecinii săi

Pentru a înţelege pe deplin epoca şi deci viaţa lui Mahomed, este important să-i privim ţara, Arabia, în relaţie cu cele trei imperii cu care se învecina. Să urcăm aşadar pe dealurile sterpe de lângă Mecca şi să ne întoarcem către acest orizont îndepărtat, privind atent, precum nişte savanţi inspiraţi, spre tronurile Abisiniei, Persiei şi Bizanţului, ale căror decrete arbitrare şi autocratice aveau puterea de a-i oferi acestui oraş sfânt decenii de pace sau de a trimite asupra sa ororile războiului.

În anul 525 d.Hr. creştinii abisinieni au devenit stăpânii regatelor yemenite din sudul Arabiei. Yemenul este diferit de restul Arabiei, relieful şi caracteristicile sale geografice fiind create de extremitatea musonilor indieni care aduc precipitaţii în munţi. Dintre toate ţările Peninsulei Arabia, numai aici a fost suficientă apă pentru a susţine aşezări agricole permanente. Grădinile Arabiei tind să se concentreze în văi ca nişte oaze, verdele vegetaţiei contrastând spectaculos cu versanţii arizi ai munţilor din jur. Cel puţin din anul 1000 î.Hr. (sau poate cu mult mai devreme) această regiune a aparţinut unei serii de regate ale căror artă, temple, structură de clasă, limbă scrisă şi arhitectură ne duc de îndată cu gândul la cele ale Egiptului şi Babilonului. Maribul, cel mai mare oraş, era protejat de o curtină lungă de 4.500 de metri, în timp ce fortăreaţa Ghumdan de la San’a, care exista în timpul vieţii lui Mahomed, era una dintre minunile lumii. În colţuri erau lei din cupru goi pe dinăuntru care păreau să ragă când trecea vântul prin ei. În

vârful fortăreţei era un pavilion din marmură cu un tavan din alabastru prin care se vedeau păsările. Din miile de inscripţii descifrate aflăm doar de faptele regilor şi preoţilor şi prindem ecoul unei îndepărtate nomenclaturi poetice, al unor monarhi precum regina Şamsi şi al regatelor yemenite: Ma'in, Şeba, Qataban, Hadramaut şi Himyar.

A existat întotdeauna o tradiţie conform căreia această regiune, strâns legată de Abisinia, este adevăratul leagăn al poporului arab şi al limbii arabe, şi există unele dovezi arheologice în acest sens. Se ştie că deşertul central a fost ocupat abia în jurul anului 1300 î.Hr., când s-a reuşit pentru prima dată domesticirea cămilei arabe. Doar cu ajutorul cămilei au reuşit arabii să exploateze cu succes păşunile răzleţe şi să identifice fântânile, oazele şi puţurile împrăştiate în deşertul central. Cea mai mare parte a populaţiei a continuat întotdeauna să locuiască în regatele sudice.

Regatele sudice erau de două ori binecuvântate, căci, pe lângă văile fertile, versanţii arizi şi păscuţi de capre din zonele muntoase abundau în tot felul de arbuşti ţepoşi, ca nişte tufe ale căror scoarţă şi sevă erau adunate pentru a produce tămâie, smirnă şi balsam. Dincolo de utilizarea lor în parfumerie, la gătit şi în tămâierea casei, astfel de mirodenii şi arome erau necesare pentru orice ritualuri religioase sau înmormântări respectabile. Erau printre cele mai valoroase mărfuri comercializate în lumea antică şi rămâneau resurse unice ale acestor regate.

Lupta pentru putere dintre regatele rivale din Yemen convenea tuturor, nu în ultimul rând membrilor triburilor din Arabia de Sud, renumiţi pentru spiritul lor independent. În plus, asta însemna şi că era imposibil ca o singură putere să controleze producţia de tămâie. În anii 520, tânărul rege al Himyarului ameninţa să tulbure toate acestea. Se convertise la iudaism şi, sub popularul titlu de Dhu Nuwas („Cel cu cârlionţi lungi"), ameninţa să unească întreaga Arabie de Sud sub autoritatea sa charismatică. Pare să fi dobândit sprijin din partea Persiei, întotdeauna dornică să-şi extindă zona de influenţă de-a lungul coastei arabe. Dhu Nuwas considera că arabii creştini din Yemen stăteau în calea ambiţiilor sale. A

prădat faimoasa biserică a mănăstirii de la Najran şi a început să cureţe regiunea de creştini în anul 523 d.Hr. Toţi cei care continuau să-şi practice credinţa erau adunaţi şi mânaţi către un cuptor ce fusese aprins într-un şanţ. Acolo, batjocoriţi de mulţime, dădeau piept cu suprema încercare a credinţei lor. Poveştile despre martiriul lor – şi despre tăria credinţei lor – s-au răspândit de-a lungul şi de-a latul Arabiei. Mahomed a fost, în mod evident, profund afectat de exemplul lor, după cum avea să mărturisească mai târziu un verset din Coran:

Moarte stăpânilor peste Ukhdud
Unde focul arde ceea ce arde,
În vreme ce ei stau acolo
Martori a ceea ce le făceau credincioşilor (Sura Al-Buruj, 85:4-7).

Creştinii persecutaţi au cerut ajutorul *negus*-ului Kaleb, împăratul Abisiniei, care era monarhul creştin aflat cel mai aproape. *Negus*-ul a corespondat de asemenea cu împăratul bizantin Iustin I, care îl rugase pe „fratele său împărat” să-i salveze pe creştinii din sudul Arabiei.

Ca urmare a acestui apel, în 525, o armată abisiniană a traversat Marea Roşie. Dhu Nuwas a fost învins, dar, decât să fie luat prizonier, a preferat să-şi găsească sfârşitul intrând cu calul în apele mării. O căpetenie creştină, Sumyafa Aşwa, a fost instalată în locul său. Când acest monarh de paie a fost dat jos de la putere, câţiva ani mai târziu, ca urmare a unei revolte locale, abisinienii au decis să intervină şi să conducă direct. Într-o campanie metodică, comandantul militar abisinian Abreha a supus toate regatele independente ale Yemenului. Un poet yemenit orb, Alqamah ibn Dhi Jadan, a jelit dispariţia vechii ordini:

Himyar şi regii săi sunt morţi, nimiciţi de Vreme;
Duran, de cel ce pe toţi îi pustieşte deopotrivă.
Lupi şi vulpi urlă în jurul curţilor sale,
Iar bufniţe îşi fac cuibar acolo ca şi cum nicicând n-a fost.

În anul 547 d.Hr., forţele lui Abreha au avansat către nord, ajungând până în munţii Hijaz din jurul Meccăi, dar au fost constrânse să se întoarcă fără să poată stabili un avanpost permanent în regiune. Mai târziu, cei doi fii ai lui Abreha, Yaksum şi Masru, i-au succedat la tron. Din mândrele inscripţii gravate de Abreha ştim, de asemenea, că unele biserici distruse

de Dhu Nuwas au fost refăcute, s-au construit noi clădiri, precum vestita catedrală din San'a (din care se pot vedea fragmente reintegrate în moscheea oraşului), iar sistemele de irigaţie, avariate de ruperea digului de la Marib, au fost reparate. Biserica Coptă din Egipt a răspuns solicitărilor abisinienilor şi a trimis un episcop şi o serie de preoţi ca să refacă credinţa creştină în Yemen.

Abisinienii erau sinceri în credinţele lor. *Negus*-ul, împăratul Kaleb, a renunţat de bunăvoie la tron pentru a se călugări în una dintre mănăstirile din vârf de munte aflate lângă capitala sa, Aksum. Şi-a trimis coroana ca ofrandă la marele centru de pelerinaj de la Ierusalim, unde a fost aşezată în Biserica Sfântului Mormânt. Cu toate acestea, în timpul domniei la fel de evlaviosului său fiu, *negus*-ul Gebre Maskal („Robul Crucii"), era clar că abisinienii, care ajunseseră în sudul Arabiei ca eliberatori, aveau de gând să rămână pe termen nedeterminat ca stăpânitori.

*

În 570 d.Hr., viceregele abisinian al Arabiei de Sud a decis să „inspecteze" Mecca, însoţit de o armată care avea şi un elefant de război – tancul acelor vremuri. Atât de uimiţi au fost locuitorii Meccăi de această armă abisiniană, încât ulterior, în cronologia lor mnemonică, au denumit anul 570 d.Hr. „Anul Elefantului". Nu a fost niciodată foarte clar ce anume punea la cale viceregele abisinian. Mulţi se temeau că avea de gând să creeze o garnizoană permanentă la Mecca, iar acolo unde erau soldaţi străini (oricât de cuviincios s-ar fi purtat), inevitabil apăreau probleme. Trebuia să „se găsească" alimente la nivel local, un tribut anual la care se adăugau tarife şi taxe vamale impuse de funcţionari străini. Din punctul de vedere al abisinienilor, ideea era bună, dat fiind faptul că Mecca era la mijlocul rutei caravanelor ce lega Yemenul de Siria. Era aşadar prelungirea logică a stăpânirii lor asupra Arabiei de Sud, a cărei frontieră nu fusese niciodată stabilită în mod clar. Din fericire, au intervenit aspectele logistice ale Arabiei Centrale ce ţin de

mediul natural. Populaţia a abandonat oraşul şi s-a refugiat în munţii sterpi. Armata abisiniană a fost lovită de o formă de ciumă sau de o epidemie de holeră şi forţată să-şi părăsească tabăra de la Mecca în doar câteva săptămâni. Quraişiţii din Mecca au răsuflat uşuraţi şi populaţia s-a întors în oraş. I-au mulţumit Zeului celui Preaînalt de la Kaaba pentru că a trimis ciuma, care se credea că a fost răspândită prin intermediul unor pietre otrăvite aruncate de un stol de păsări.

Mahomed avea să crească auzind povestea relaţiei politice dintre Arabia şi Abisinia şi cea a miraculoasei izbăviri a Meccăi de armata abisiniană în anul naşterii sale. A fost un eveniment dramatic care a zguduit oraşul din temelii, dar Mahomed n-a simţit niciodată vreo ostilitate reziduală faţă de Abisinia – ba dimpotrivă. Deşi nu există nicio dovadă că a călătorit acolo în tinereţe, între Abisinia şi Mahomed pare să fi existat o relaţie intimă care nu se observă la niciuna dintre puterile imperiale din apropierea Arabiei.

Această intimitate era în parte rezultatul contextului familial. Bunicul lui Mahomed, Abd al-Muttalib, şi străbunicul său erau puternic implicaţi în comerţul dintre Mecca şi Abisinia. Trebuie să fi intrat frecvent în casele diverşilor creştini abisinieni, negustori, meşteşugari şi sclavi care locuiau în Mecca. Într-adevăr, această relaţie era suficient recunoscută încât Abd al-Muttalib să fie ales în 570 să joace rolul de purtător de cuvânt al Meccăi în relaţia cu invadatorii abisinieni. Poziţia personală a lui Abd al-Muttalib în relaţia cu generalul invadator era cu siguranţă suficient de bună încât să i se înapoieze turma de o sută de cămile capturată în timpul campaniei. Există, de asemenea, o veche tradiţie care spune că la un moment dat, în copilăria sa, Mahomed a fost îngrijit de o doică abisiniană. Dacă acest lucru ar fi adevărat, este posibil ca Mahomed să fi dezvoltat o afinitate firească şi o simpatie faţă de felul de a vorbi şi obiceiurile abisiniene. Este un fapt istoric că mai târziu avea să-i trimită pe mulţi dintre primii credincioşi musulmani (inclusiv pe propria fiică) pentru a se refugia la *negus* din calea persecuţiilor. O influenţă şi mai mare a fost detectată de un lingvist. În anii 1930, A. Jeffrey a identificat în jur de două sute de cuvinte din araba clasică ce ar putea deriva din gî'îz, vechea

limbă liturgică a Bisericii Abisiniene. Spre exemplu, cuvântul abisinian *hawari*, „ajutoare”, a fost împrumutat pentru a-i descrie în arabă pe discipolii lui Iisus. Acest lucru nu ar trebui să ne surprindă în mod deosebit, întrucât schimbul cultural dintre Abisinia semitică şi Arabia de Sud semitică a acoperit mii de ani de-a lungul istoriei. La Bab el-Mandeb, marea barieră a Mării Roşii se îngustează la doar 20 de mile între Abisinia şi sudul Arabiei.

*

Expediţia militară abisiniană care ajunsese la Mecca în anul naşterii lui Mahomed a fost considerată în mod justificat o ameninţare foarte gravă. Înţelepţii şeici bătrâni din tribul quraişiţilor n-aveau decât să stea pe culmile dimprejurul Meccăi şi să vegheze drumurile către sud. Cine putea şti dacă nu cumva armata abisiniană nu avea să se întoarcă în anul următor şi să distrugă libertatea oraşului lor şi credinţa lor? Însă evenimente ulterioare aveau să răstoarne, în mod neaşteptat, această prognoză sumbră. În 572, o revoltă generală a triburilor din Yemen împotriva abisinienilor a eliminat rapid stăpânirea lor militară asupra Arabiei de Sud. Această ameninţare la adresa libertăţii Arabiei tribale şi a Meccăi s-a risipit precum ceaţa într-o dimineaţă de vară.

Însă, curând, pentru şeicii din Mecca a devenit clar că eliminarea stăpânirii abisiniene din Arabia de Sud nu a fost chiar atât de spontană cum păruse iniţial. Se vorbea de agenţi secreţi care distribuiau aur persan în rândul triburilor, de o forţă militară de opt sute de exilaţi arabi susţinută de persani şi de o flotă de opt corăbii ce coborau de-a lungul coastei pentru a oferi sprijin. Acest lucru nu a reprezentat o mare surpriză pentru locuitorii Meccăi, care erau conştienţi că Persia voia să se răzbune pe abisinieni pentru moartea aliatului lor Dhu Nuwas în 525. De mirare era doar că durase atât de mult.

*

Orice negustor din Mecca ce pornea pe drumul către răsărit ştia totul despre puterea Persiei. Imperiul Sasanid al persanilor era cel care stăpânea efectiv întreaga coastă de est a Arabiei. Fie că aduceai mărfuri, fie că le exportai, te aflai sub autoritatea unui guvernator persan şi a unui colector de taxe persan. Era o supratаxă vamală de 20-25% pentru mătăsurile chinezeşti aduse în Golful Persic din Ceylon pe corăbii purtate de alizee. Taxa era mare, însă cererea era constantă, deoarece exotismul mătăsii făcea ca pentru aceasta să existe întotdeauna o piaţă gata să o achiziţioneze. De asemenea, persanii erau foarte protectori cu profiturile lor. Una dintre istorisirile povestite adesea în bazaruri se referea la flota străină care a încercat să-i lipsească pe intermediarii persani de profiturile lor din comerţul cu Orientul. În timp ce se îndreptau spre unul dintre porturile din Ceylon, căpitanii corăbiilor erau foarte veseli că reuşiseră în sfârşit să-i păcălească pe persani. Dar când s-au apropiat de port, zâmbetele le-au îngheţat pe buze, văzând că între ei şi destinaţia lor se afla flota militară persană: ca să nu-şi piardă partea din profituri, împăratul poruncise ca vasele lui să traverseze Oceanul Indian pentru a bloca accesul în porturile din Ceylon.

Aşadar, în Mecca, negustorii ştiau la ce pericole se expuneau atunci când îi înşelau pe persani. Contrabanda aducea profituri enorme, însă implica anumite riscuri, dat fiind faptul că nu puteau invoca niciun pretext pentru a se justifica. La graniţa Imperiului Persan nu putea să existe vreo confuzie între deşert şi oraş, între Arabia tribală liberă şi teritoriile imperiului.

În 570 d.Hr., numele împăratului Persiei, Şapur al II-lea, stârnea încă fiori de teamă pe tot cuprinsul Arabiei. Şapur invadase Arabia Centrală, masacrase cele mai turbulente triburi de beduini şi apoi începuse strămutarea unor întregi comunităţi de beduini, printre care şi Beni Hanzala, pe noi păşuni aflate la sute de mile distanţă în imperiul său. Era acelaşi Şapur al II-lea care ordonase construirea barajului Khadaq Sabur, aflat la frontieră, la marginea a ceea ce persanii numeau *badiya* – deşertul. Khadaq Sabur era păzit de turnuri

de veghe cu grăniceri din triburile arabe din regiunea de frontieră. Aceşti arabi de la graniţă, care erau scutiţi de impozitul funciar persan, se aflau sub autoritatea regelui lahmid arab. Monarh ereditar, acesta avea control absolut asupra frontierei, cu toate că în ierarhia Imperiului Persan era doar un guvernator provincial, *marzban*-ul (administratorul mlaştinilor) sudului. Lahmizii aveau şi ei o capitală, oraşul al-Hira, care era poziţionat strategic la intersecţia dintre deşert, terenurile agricole ale Mesopotamiei şi întinsele mlaştini din sudul Irakului. Erau rivali neînduplecaţi ai regilor ghassanizi arabi care, la rândul lor, erau aliaţi fideli ai Imperiului Bizantin. Oricât de inflexibilă ar fi fost această animozitate reciprocă absolută, nu i se permitea niciodată să afecteze comerţul, însă se manifesta în chestiuni ce ţineau de religie. Deşi atât ghassanizii, cât şi lahmizii erau creştini, rivalitatea lor naturală permitea ca una dintre dinastii să susţină Biserica Iacobită din Siria, în timp ce lahmizii aveau strânse legături cu Biserica Nestoriană din Irak.

La capitolul grandoare, era recunoscut faptul că lahmizii stăteau în mod clar mai bine decât rivalii lor. Căci, pe lângă frontiera cu deşertul Irakului, ei guvernau şi întreaga coastă de est a Arabiei, de-a lungul Golfului Persic, linia de coastă a Omanului şi, atunci când s-a ivit ocazia, şi-au extins influenţa şi puterea şi în Yemen. Singurul punct slab al lahmizilor – pe care ghassanizii îl exploatau la maximum – era că făceau parte într-o prea mare măsură din sistemul persan. Ghassanizilor le plăcea să se laude că ei erau aliaţi ai cezarilor, în timp ce lahmizii erau slugi ale împăratului persan.

Cei mai mulţi dintre negustorii Meccăi care foloseau rutele comerciale orientale acordau o importanţă extremă relaţiei lor cu regatul lahmid. În anii 570, toţi din Mecca erau de acord că Imperiul Persan părea să se afle în cea mai înfloritoare perioadă a sa. Statul îşi afişa autoritatea cu mare pompă; ba chiar se desfăta cu aceasta. Cercetătorii încă nu au lămurit ierarhia şi scopul exacte ale numeroaselor titluri impresionante acordate funcţionarilor curţii din capitala persană Ctesifon. De la întemeierea Imperiului Sasanid de către Ardaşir I (227-241), se străduiseră să se impună ca moştenitori legitimi ai vechiului

imperiu ahemenid al lui Cirus, Darius şi Xerxes. Imperiul ahemenid stăpânise peste întregul Orient Mijlociu şi Sasanizii aspirau să restaureze acest vast imperiu. Exista un avânt politic implicit către redobândirea „provinciilor pierdute” de la Imperiul Bizantin, chiar dacă ele fuseseră „pierdute” iniţial în favoarea lui Alexandru cel Mare cu aproximativ opt sute de ani mai devreme. Această iluzie politică avea să contribuie în cele din urmă la distrugerea regimului, cu toate că în 570 absolut nimeni nu ar fi putut anticipa un astfel de rezultat şi cu atât mai puţin faptul că în 60 de ani arabii deşertului vor fi noii stăpâni ai imperiului.

*

În mod categoric, în Persia regelui Chosroes I (531-579) se exercita din plin autoritatea imperială. Chosroes (numit şi Khosrau sau Kisra) conducea o societate perfect ordonată, un stat care cuprindea multe limbi şi culturi, dar care impunea legi universale. Deşi mai avusese şi momente proaste, în esenţă, era, prin comparaţie cu Imperiul Bizantin, tolerant faţă de diferite religii. Evreii şi creştinii prosperau alături de templele focului zoroastriene sprijinite de stat. Pe măsură ce autoritatea imperiului sporise de-a lungul secolelor, acelaşi lucru se întâmplase şi cu importanţa oraşelor mai mari sau mai mici. Autoritatea marii aristocraţii fusese treptat eclipsată şi înlocuită de o birocraţie urbană condusă de o curte centralizată. Capitala Ctesifon era un vast amalgam format din şapte oraşe, numit de arabi al-Mada-in, „Metropola”. Cele patru puncte cardinale corespundeau celor patru graniţe ale Persiei, fiecare păzită de un *marzban*. Societatea era clar împărţită, din nou, precum punctele cardinale, în patru grupuri: preoţi, războinici, scribi şi ţăranii şi meşteşugarii muncitori.

Această ierarhie de clasă avea să fie spulberată de egalitatea adusă de islam, însă alte trăsături ale vechii Persii urmau să supravieţuiască. Deşi islamul nu urma să aibă nimic de-a face cu preoţia, preotul persan, jucând şi rol de judecător şi protector al săracilor, avea să fie modelul cadiului, judecătorul-

cărturar al islamului. În mod similar, obiceiul persan de a face danii pentru întreţinerea instituţiilor religioase se va afla la originea *waqf*-ului, sistemul musulman de danii care a îmbogăţit toate oraşele medievale ale Islamului. Arabii erau mari admiratori ai sistemului poştal persan şi ai respectului faţă de scrisorile sigilate. De asemenea, le plăceau foarte mult tradiţionalele grădini persane înconjurate de ziduri – şi acestea împărţite în patru secţiuni –, alimentate de havuzuri ornamentale şi şanţuri de irigaţie bine aranjate. Chiar şi cuvântul arab ales de Mahomed pentru a descrie raiul, *paradis*, era termenul persan folosit pentru a denumi aceste grădini înconjurate de ziduri.

Arabii împărtăşeau respectul persanilor pentru învăţătură. Oraşul universitar Jundisabur/Gondeşapur este o adevărată legendă a Orientului. Renumit mai presus de toate pentru devotamentul său faţă de arta tămăduitoare a medicinei, acesta a fost oraşul unde au fugit filosofii din Atena atunci când universitatea lor a fost închisă de nişte fundamentalişti creştini, în 529 d.Hr. Pe lângă curţi pentru scribi, studiu şi dezbateri, Jundisaburul avea unul dintre primele spitale universitare din lume. Tariq Ali a descris felul în care primul arab care a obţinut titlul de doctor, Harit bin Kalada,

> a fost primit mai târziu la Curtea conducătorului persan Chosroes Anuşirwan şi o conversaţie între cei doi a fost înregistrată de scribi. Conform documentului, medicul l-a sfătuit pe conducător să evite excesele alimentare şi vinul nediluat, să bea multă apă în fiecare zi, să nu facă sex când este beat şi să facă baie după mese. Medicul este cunoscut ca unul dintre primii care au tratat constipaţia folosind clismele.

Când a fost arsă marea bibliotecă din Alexandria (în anul 391 d.Hr., de nişte fundamentalişti creştini), Jundisaburul a menţinut flacăra cunoaşterii. Aici, texte greceşti şi siriace erau traduse în pahlavi, limba scrisă a Persiei sasanide, iar pe baza acestora au fost realizate traducerile arabe care aveau să se răspândească în toată lumea cunoscută. Marii filosofi-doctori arabi ibn Sina şi ar-Razi au recunoscut întotdeauna că învăţătura lor se datora unui mic oraş din Persia. Însuşi cuvântul *arab* este de origine persană, căci persanii numeau provincia în care se vorbea limba siriacă din imperiul lor „Beth Arabaya”.

Din perspectva unui negustor din Mecca privind către est, Imperiul Persan părea să fie una dintre certitudinile vieţii. Controlul Persiei asupra coastei Arabiei de Est era tenace, cu toate că, fără îndoială, influenţa sa în Yemen avea să crească şi să descrească în continuare, precum fazele lunii.

*

Ce se întâmpla însă în nord? În 570 d.Hr., s-a temut sfatul bătrânilor neguţători din Mecca de marele imperiu aflat la nord? Imperiul Bizantin ameninţa toate teritoriile din Orientul Apropiat. Legiunile Bizanţului ocupau Egiptul, Palestina şi Siria şi guvernatorii săi aveau o moştenire de dominaţie absolută veche de cinci secole, din vremea regatelor elenistice şi a imperiului lui Alexandru. Deşi jumătatea apuseană a Imperiului Roman fusese copleşită de invazii barbare, jumătatea de răsărit căpătase o nouă strălucire. În timpul lungii domnii a lui Iustinian (527-565) armatele împăratului îi alungaseră pe ostrogoţi din Italia, pe vandali din Africa de Nord şi pe vizigoţi din sudul Spaniei. Iustinian cheltuise averi uriaşe într-un program de construcţii extrem de ambiţios. În orice loc din estul Mediteranei vei da peste creaţiile sale: nenumărate fortăreţe, forturi, ziduri care împrejmuiau oraşe şi mari cisterne subterane. A împodobit, de asemenea, locurile sfinte ale creştinismului cu o pietate nechibzuită, dar inventivă. Chiar la sfârşitul lungii sale domnii a reuşit să resfinţească marea sa catedrală din Constantinopol, Hagia Sofia. A intrat solemn în acea sală ce îţi taie respiraţia, cu cupola ei aurită suspendată în înaltul cerului, în lumina limpede a dimineţii de Crăciun. Încovoiat de povara anilor şi purtând o sutană cu glugă neagră de călugăr, se spune că Iustinian a şoptit: „Solomon, Solomon, te-am întrecut”.

Împăraţii bizantini erau interesaţi doar de teritoriile rentabile. Erau interesaţi de terenuri agricole de cea mai bună calitate, mine, cariere şi porturi care controlau comerţul exterior. Stăpânirea Meccăi şi a Arabiei Centrale în sine nu ar fi adus niciun profit. Drumurile care legau domeniile împăratului

de pieţele Meccăi traversau mii de mile de deşert care nu putea fi nici impozitat, nici prevăzut cu garnizoane. Chiar şi pentru un om obişnuit cu această călătorie ea tot dura 40 de zile. Pentru imperiu era mult mai rentabil să controleze târgurile siriene aflate la marginea deşertului: păstorii din deşert aveau să fie forţaţi să treacă frontierele imperiului cu cămilele şi preţioasele lor caravane cu mărfuri ca să le vândă în aceste pieţe provinciale. La punctele de frontieră din deşert ale imperiului au fost găsite inscripţii care precizează clar taxele vamale ce trebuiau să fie plătite pentru diverse bunuri atunci când negustorii intrau şi apoi ieşeau din imperiu. Asftel, nu era vorba niciodată pur şi simplu de o influenţă culturală unidirecţională către periferia deşertică, pornind din capitalele puternicelor imperii din exterior. Arabii treceau prin punctele vamale de la frontierele din deşert: ca negustori cu caravane; ca păstori beduini ce căutau păşuni pentru turmele lor; ca lucrători sezonieri care ajutau la strânsul recoltei; ca misiţi în comerţul cu vite; ca mercenari tocmiţi pe zece ani; drept călători în căutare de bogăţii şi aventuri; sau triburi întregi ce părăseau deşertul în căutarea propriei versiuni a pământului unde curg lapte şi miere.

Din perspectivă bizantină, „cealaltă parte” a frontierei deşertului era ţinutul *sarakenoi*-lor, „neamul ce locuieşte în corturi”. Din cuvântul *sarakenoi*, Europa creştină medievală va deriva mai târziu denumirea de „sarazin”, termen generic utilizat pentru a-i desemna pe duşmanii ei musulmano-arabi. Resursele pe care orice imperiu le-ar fi putut extrage de la acest popor nu au fost niciodată socotite ca meritând cheltuielile unei ocupaţii militare, mai ales în condiţiile în care locuitorii puteau oricând să-şi strângă corturile şi să ridice tabăra, depopulând întregi regiuni situate în apropierea vreunei garnizoane ce ar fi colectat impozite. Însă, chiar dacă Imperiul Bizantin nu era interesat de stăpânirea ţinutului *sarakenoi*-lor, îi plăcea să îi monitorizeze marginile. Imperiul avea la dispoziţie două strategii elementare: „misiuni de recunoaştere” şi „raporturile clientelare”.

„Misiunile de recunoaştere” implicau trimiterea unor patrule militare dincolo de frontiera fixă, detaşamente mobile

ale armatei care puteau să observe pieţele sezoniere ale triburilor şi să vadă care era atmosfera în rândul localnicilor. Aceasta se putea combina cu recrutarea în armata romană a unor călăreţi arabi, din rândul triburilor libere din zonele de frontieră. Aceşti recruţi, mercenarii armatei romane, erau plasaţi sub comanda unui ofiţer roman, în mod deliberat organizaţi în unităţi mici şi, de obicei, trimişi departe de patria lor. S-au găsit urme ale unor arabi staţionaţi în Germania, România şi nordul Marii Britanii.

„Relaţiile clientelare" însemnau că, prin guvernatorii săi locali, împăratul putea să susţină un şef de trib local care îi era loial şi să-l ajute să devină rege al poporului său. De obicei un stipendiu anual de la vistieria imperiului era suficient pentru întreţinerea unei gărzi de corp permanente. În plus, altor membri ai acestei dinastii locale clientelare li se puteau acorda statutul de cetăţeni, daruri precum însemne ale funcţiei (spre exemplu, coroane aurite şi smălţuite, săbii şi argintărie) şi splendide ţesături făcute în atelierele palatului de la Constantinopol. Rezultatul era înălţarea rapidă a unui supus sau client loial pe o poziţie superioară în comunitatea sa.

Însă ambele politici aveau problemele lor. Misiunea de recunoaştere erau mai costisitoare, mai asertivă şi mai eficientă, dar, sub comanda unor ofiţeri nepotriviţi, putea mai degrabă să irite decât să calmeze o zonă de graniţă. Relaţiile clientelare erau mai ieftine, dar exista întotdeauna riscul ca imperiul să creeze un supus care să devină prea puternic.

În anul naşterii lui Mahomed relaţiile clientelare reprezentau politica zilei, iar Imperiul Bizantin îl alesese drept client al său pe şeful tribului ghassanid din Arabia. Era o alegere bună, mai ales datorită faptului că ghassanizii exercitau un control ferm asupra acelei părţi vitale a deşertului arab ce funcţiona ca zonă-tampon între Bizanţ şi Persia. Ghassanizii nu doar controlau vămile de pe ruta directă a caravanelor ce lega Siria de Irak, ci păzeau şi ruta tradiţională a invaziilor dintre cele două imperii.

În anul 570, căpetenia ce conducea tribul ghassanid era al-Mundhiri. Călătorul poate şi astăzi să se plimbe prin una dintre sălile sale regale de audienţă, ce se găseşte chiar lângă zidurile

rectangulare ale oraşului bizantin Sergiopolis. Este un exemplu clasic al programului de construcţii iniţiat de Iustinian; într-adevăr, cronicarul favorit de la curtea lui Iustinian, Procopiu, ne oferă o descriere detaliată cu privire la transformarea oraşului în cartea sa *Despre edificii*. Frumoasa poartă triplă de la Sergiopolis putea fi comparată cu cea de la palatul lui Diocleţian din Split. Cisterne şi cazărmi pentru armată, trei biserici magnifice, curţi publice şi un caravanserai pentru uzul negustorilor aflaţi în trecere – toate acestea erau înconjurate de ziduri dominate de 50 de turnuri, toate construite din materiale care conţineau mică, ce sclipea în lumină.

Sala lui al-Mundhiri era vestită în întreaga Arabie. Regele stătea pe tronul său în absida înălţată dinspre răsărit, înconjurat de sfetnici, iar oaspeţii de seamă şedeau pe culoarele laterale. Coridorul principal, deasupra căruia se înălţa cândva un turn – scăldat acum de soarele deşertului –, era plin de gărzile sale şi de vizitatori care veneau cu jalbe. Cele două fiare regale şi phoenixul heraldic sculptat în piatră pe zidurile absidei se regăseau şi în statuile din lemn aurit şi fildeş ce susţineau tronul ghassanid. Pe ziduri se văd încă fragmente de gravuri, printre care şi inscripţia în greacă ce se traduce prin „Trăiască al-Moundaros”. E un loc încărcat de atmosferă chiar dacă din punct de vedere estetic e inferior clădirilor impozante ale oraşului învecinat. În comparaţie cu marea catedrală a epsicopului, cu bazilica Sfintei Cruci cu a sa navă lungă sau cu celebrul sanctuar al Sfântului Mucenic Serghie, este, fără îndoială, rudimentar. Cu toate acestea, în perioada sa de glorie, înconjurat de o mare de corturi şi luminat noaptea de o constelaţie de nenumărate focuri de tabără, trebuie să fi strălucit splendid. A fost construit pentru a fi folosit o singură dată pe an, la sărbătoarea Sfântului Serghie, ce căpătase proporţiile unui cult răspândit în întregul imperiu. Aici ni-i putem imagina pe regele arab şi pe guvernatorul bizantin prezidând împreună ceremoniile ce durau o săptămână. Sfântul Serghie se afla atunci la apogeul popularităţii sale.

Regele arab se putea întoarce la adevărata sa cultură doar atunci când audienţele oficiale se încheiau. În palatul său regal situat în afara zidurilor barzii Arabiei antice îşi cântau

versurile pătimaşe. Nu vorbeau despre coloane, despre podele din mozaicuri sau domuri aurite, ci despre dragoste, pasiune, eroism, faimă, frumuseţe şi regrete. Relatarea scriitorului Isfahani, care a fost martor ocular, străluceşte de splendoarea acestor zaiafeturi:

> Am văzut zece fete care cântau, cinci dintre ele bizantine, cântând cântece greceşti acompaniate de lăute, şi cinci din Hira... cântând melodii babiloniene. Cântăreţi arabi veneau, spre desfătarea sa, de la Mecca şi din alte părţi. Iar atunci când bea vin, stătea pe un divan de mirt şi iasomie şi tot felul de flori cu dulce miros, înconjurat de vase din aur şi argint pline cu ambră cenuşie şi mosc. În timpul iernii, în cămările sale se ardea lemn de oud, iar vara se răcorea cu zăpadă. Şi el, şi curtenii săi purtau câte un veşmânt uşor când era zăpuşeală şi blănuri de fenec sau altele asemenea când era frig. Şi, pe Dumnezeu, n-am fost niciodată dintre apropiaţii săi, dar mi-a dăruit veşmântul pe care îl purta ziua...

În 584 a avut loc o modificare bruscă a politicii, atunci când împăratul Mauriciu (sau mai degrabă Maurikios, căci în această perioadă latina a fost în cele din urmă abandonată, preferându-se greaca) a tăiat subvenţia anuală pentru ghassanizi. Nu a fost un act răuvoitor, deşi s-a dovedit a fi unul nesăbuit. Maurikios, altminteri un conducător eficient, era obsedat cu echilibrarea bugetului. S-au tăiat cheltuielile peste tot. La patru ani după ce a tăiat subvenţia ghassanizilor, a redus şi raţiile militarilor cu un sfert. În 602 a mers prea departe cu parcimonia. A decis că ar fi mai ieftin să-şi ţină armata în corturi de-a lungul lunilor de iarnă decât să-i aducă înapoi pe soldaţi la cazărmile şi la femeile lor. În mai puţin de o lună era mort.

*

Uzurparea puterii lui Maurikios de către centurionul Focas i-a oferit regelui persan Chosroes al II-lea pretextul pentru a invada Bizanţul în anul 603, cu scopul de a restaura autoritatea legitimă. Acest lucru a oferit triburilor din Arabia Centrală o epocă de aur a libertăţii. Atotputernicele imperii din nord, est şi sud erau atât de preocupate de propriile rivalităţi, încât nu au mai luat în seamă politica Arabiei. Mecca, aşezată în siguranţă în centrul geografic, comercial şi religios al Arabiei, era acum lăsată să evolueze liber pe scena arabă.

De-a lungul vieţii lui Mahomed, puterea acestor trei mari imperii s-a îndepărtat şi mai mult de Arabia. Era ca şi cum universul crease, în mod excepţional, cel mai bun mediu cu putinţă pentru ca arabii să-şi croiască un nou destin.

3

De la micul păstor la caravanele vechii Arabii

E zi de târg la Mecca în anul 570 d.Hr. Un grup de beduini din clanul Beni Saad (care înseamă, literal, „fiii lui Saad”), din tribul Hawazin, vin în oraş de pe păşunile lor obişnuite, aflate la nouă zile călare. Femeile şi-au lăsat soţii la târgul de vite şi se desfată rătăcind pe străzile din Mecca; formează un alai gălăgios, nestăpânit, toate călare pe măgari, trecând, deopotrivă agasante şi fermecătoare, bătând la uşile caselor nobililor quraişiţi. Le întreabă pe femeile din casă dacă e vreun prunc ce are nevoie de doică, întrucât îngrijirea copiilor quraişiţior, mult mai bogaţi, reprezintă una dintre modalităţile în care aceste femei pot să mai câştige câte ceva în plus. Nu se dau bani, deşi li se promite că vor primi un dar consistent atunci când vor aduce copilul înapoi la casa lui din Mecca, aceasta fiind apoi obligată să le ofere găzduire fostelor doici ce trec prin Mecca în drum spre târg. Una câte una, nevestele beduinilor mai iau câte o bocceluţă, până când doar una dintre ele, Halimah, rămâne singura care nu şi-a găsit un copil de care să aibă grijă. Din vorbă în vorbă, ele au auzit deja că ar fi o tânără soţie quraişită ce are nevoie de o doică pentru pruncul ei nou-născut, Mahomed. Însă acelaşi zvon le avertizează pe beduine că tatăl copilului este mort. Se tem că răsplata primită de la o tânără văduvă ar putea să nu fie suficient de mare încât să merite munca depusă. Halimah ezită. S-o abordeze pe văduvă sau nu? Se întoarce în târg şi îi cere sfatul soţului ei. El e binedispus şi

îşi dă acordul, spunând: „Poate că va fi o binecuvântare pentru noi”.

Astfel a trecut micul Mahomed de la mama sa în grija unei beduine. Halimah şi soţul ei se întorc la ai lor tocmai când trece lunga cavalcadă a clanului Beni Saad, ce părăseşte la trap Mecca pe drumul către nord-est.

*

Sătenilor şi târgoveţilor ce locuiau în oraşe, beduinii care locuiau în corturi li se păreau un neam anarhic şi anomic ce nu avea nici preoţi, nici judecători, nici guvernatori, nici regi. De fapt, ei erau puternic integraţi în propria organizare socială. Niciun beduin nu-şi imagina viaţa în afara cortului pe care îl împărţea cu rudele sale apropiate, înconjurat de sălaşurile verilor săi din familia extinsă, toţi descinzând din acelaşi strămoş eroic, întotdeauna bărbat. (Cu toate că, fapt destul de interesant, proprietatea era deseori moştenită pe linie feminină.) Cam o sută de familii puteau constitui un clan, deţinând în comun drepturile asupra anumitor puţuri şi păşuni şi luptând şi migrând împreună, ca o unitate.

Un sfat format din 40 dintre bărbaţii cei mai respectaţi se reunea pentru a decide în orice chestiune şi pentru a-l alege pe unul dintre ei ca să joace rolul de lider – un şeic – în vreme de război, de migraţie sau de negociere. Loialitatea faţă de clan, *asabiya*, era o virtute absolută. În Arabia Centrală nu existau tribunale, nici coduri scrise de conduită, în timp ce singura protecţie împotriva crimelor era vendeta, potrivit căreia un clan răzbuna moartea unuia dintre membrii săi omorând un membru echivalent din clanul ucigaşului. Regula era ochi pentru ochi, dinte pentru dinte, conflictele dintre clanuri întinzându-se pe mai multe generaţii. Furtul, în special furtul turmelor de la un clan rival, era un act mai degrabă admirat decât dispreţuit. Mai presus de clan era tribul, care era format din coaliţii de clanuri şi tindea să nu aibă foarte multă forţă internă dacă nu era ameninţat de un duşman comun sau dacă

nu era unit de perspectiva de a face comerţ sau a pune mâna pe o pradă.

Mahomed şi-a petrecut primii ani de viaţă în deşert împreună cu doica sa beduină, Halimah, care avea grijă de el ca şi de copiii săi. Acest sistem nu doar le oferea beduinilor posibilitatea de a-şi suplimenta venitul, ci le oferea şi copiilor quraişiţi un început sănătos în viaţă, departe de infecţiile oraşului, o ocazie de a creşte în aerul aspru şi curat al deşertului, hrăniţi cu lapte şi carne proaspete. Şi le elibera pe doamnele aristocrate din tribul quraişiţilor de povara creşterii copiilor – sau cel puţin diminua parţial presiunile exercitate asupra lor, având în vedere că erau mai tot timpul însărcinate. O astfel de îngrijire a copiilor de către mame adoptive contribuia de asemenea la depăşirea diviziunilor de clasă şi de clan, creând relaţii strânse între mult mai bogaţii negustori din Mecca şi beduinii care erau pretutindeni în jurul lor.

Astfel, din familia lui Mahomed, în primii ani ai vieţii sale, au făcut parte şi Halimah şi copiii ei. El stătea în partea stângă a cortului, cu femeile şi copiii, în timp ce bărbaţii locuiau dincolo de perdeaua subţire care despărţea, atât simbolic, cât şi fizic, cortul în două. În afară de haine, nu aveau prea multe lucruri, iar acestea erau ţinute în desagi de piele, de lână sau din ierburi împletite. Aceştia puteau fi folosiţi ca perne sau zvârliţi pe spatele cămilelor atunci când sosea timpul să plece către noi păşuni printre dealurile rare din deşertul Hijazului. Corturile verilor lor primari, celelate rude ale tatălui lui Halimah, Abu Duayb, erau grupate în semicerc destul de aproape ca să se poată auzi unii pe alţii, dar care rareori erau mai multe de o duzină. Micul Mahomed ducea astfel o viaţă de nomad într-o lume care se lărgea treptat de la cortul negru pentru a include şi deşertul din jur.

La mult timp după aceea, amintirile din copilăria lui Mahomed au fost culese cu dragoste de biografii săi. Halimah şi-a adus aminte cu drag că anii în care s-a îngrijit de băiat fuseseră pentru ea o perioadă de belşug. Înainte să-l găsească, sânii săi erau secătuiţi, dar îşi aducea aminte că, de îndată ce a început să-l alăpteze pe pruncul Mahomed, a avut lapte din belşug şi pentru fiul ei, şi pentru noul lui frăţior. În prima lor

noapte petrecută împreună au supt amândoi pe săturate şi au dormit neîntorşi până dimineaţa. În acelaşi timp, bătrâna lor măgăriţă, care era ca vai de ea, s-a întremat într-atât, încât vecinii lor mai-mai să n-o recunoască. Până şi cămila lor a început să dea lapte. În plus, „când am ajuns la sălaşul nostru din ţinutul clanului Beni Saad – nu ştiu să existe, în toată lumea lui Allah, pământ mai sterp decât acesta –, oile noastre mă aşteptau seara cu ugerele pline cu lapte, astfel încât nu trebuia decât să le mulgem şi să bem, în timp ce alţii n-au putut să mulgă nici măcar un strop”. Oricare ar fi adevărul acestor amintiri fericite, la 2 ani Mahomed a fost înţărcat, fiind de-acum hrănit cu laptele oilor din turma mamei sale adoptive.

Cu toate acestea, s-a petrecut un incident foarte îngrijorător, care a determinat-o pe Halimah să îl ducă înapoi acasă la el, în Mecca, pe cel ce-i fusese dat spre îngrijire atunci când acesta a împlinit 6 ani. Fiul ei i-a spus că doi bărbaţi îmbrăcaţi în veşminte albe, strălucitoare, îl înşfăcaseră pe Mahomed şi îi despicaseră pieptul cu un cuţit. Îi scoseseră inima, îndepărtaseră de pe ea un cheag negru şi apoi îi spălaseră inima şi pieptul cu zăpadă purificatoare de pe o tipsie de aur. Această descriere miraculoasă a unei sanctificări angelice este contrazisă de Profetul însuşi, care a negat că ar fi avut parte de vreo întâmplare miraculoasă în viaţa lui. Cu toate acestea, imaginaţia credincioşilor se desfată cu această poveste.

Astfel, Mahomed a fost dus înapoi la Mecca, alături de mama sa, văduva Aminah. Doica sa a fost plătită şi prieteniile sale din copilărie s-au curmat brusc, deşi toată viaţa Mahomed a fost mereu încântat să-şi primească în ospeţie familia adoptivă de beduini, care întotdeauna plecau de la el încărcaţi cu daruri.

Fericita reîntâlnire a mamei cu copilul avea să fie scurtă, căci Aminah era pe moarte. Mândra văduvă l-a dus pe micul său fiu să-şi viziteze unchii din familia ei, alăturându-se uneia dintre caravanele ce se îndreptau spre Iathrib. În Mecca reuşise să-şi ascundă boala de toată lumea, însă rigorile traversării deşertului i-au dat în vileag fatala slăbiciune. După câteva zile în care a înaintat mai lent decât ar fi fost normal, cei din caravană au început să-şi piardă răbdarea. Mama bolnavă şi fiul ei au fost lăsaţi în mica oază Abwa în speranţa că acolo

Aminah îşi va recăpăta puterile. În lungile zile de lâncezeală chinuitoare l-a învăţat pe fiul său să facă şi să înalţe un zmeu. Apoi, într-o zi, pe când micul Mahomed se juca cu zmeul, mama sa a închis ochii pentru totdeauna. El o cunoştea de mai puţin de un an; acum trebuia s-o îngroape în deşert, marcându-i mormântul doar cu o moviliţă de pietre negre, încinse de soare.

Rămas orfan, Mahomed a aşteptat să treacă o caravană care să-l ducă înapoi la Mecca. Acolo a găsit adăpost în casa cea mare a bunicului său din partea tatălui, Abd al-Muttalib. Bunicul său încă era un om de care trebuia să se ţină seama: rămânea şeicul recunoscut al clanului Beni Haşim din tribul quraişiţilor, deşi acum nu mai călătorea cu caravanele.

În mod clar, Mahomed a crescut bucurându-se de dragostea şi grija acestui bătrân înţelept. Bunicul său a fost cel care a condus căutarea atunci când micul Mahomed (abia venit din deşert) s-a rătăcit în labirintul străduţelor din Mecca. Atunci când, în cele din urmă, a fost găsit rătăcind pe o stradă din partea nordică a oraşului, Abd al-Muttalib l-a urcat pe băiat în cârcă şi l-a purtat în jurul Kaabei, rugându-se Domnului să vegheze asupra nepotului său orfan şi să-l protejeze. Restul familiei sale numeroase păstra un respect rezervat faţă de impunătorul patriarh, însă singuraticul Mahomed pare să-i fi cucerit inima bunicului său. Mahomed era singurul dintre nepoţii săi căruia îi era îngăduit să stea cu bătrânul pe divanul pus afară, fie în faţa uşii, fie la umbra Kaabei. Aici stăteau la taclale sau moţăiau în după-amiezile fierbinţi; uneori Mahomed îi masa umerii bătrânului ca să-i mai treacă durerea şi junghiurile.

Această relaţie afectuoasă avea să se sfârşească mult prea curând. Abd al-Muttalib a murit în 578, când Mahomed avea 8 ani, iar băiatul a trecut în grija unchiului său Abu Talib. Se crede că aceasta s-a întâmpat ca urmare a poruncii rostite de Abd al-Muttalib pe patul de moarte, cu toate că, fiindcă rămăsese singurul frate drept al tatălui lui Mahomed, Abdullah, Abu Talib era oricum cel ce trebuia să aibă grijă de băiat. Toţi ceilalţi unchi ai săi, mulţi la număr, erau copiii celorlalte neveste şi concubine ale lui Abd al-Muttalib. Abu Talib a moştenit multe responsabilităţi de la tatăl său, însă nu şi

puterea lui. Conducerea sau, mai precis, preşedinţia sfatului clanurilor quraişiţilor trecea acum la fiii unuia dintre numeroşii veri ai lui Abd al-Muttalib – clanul Beni Omeia.

Mahomed avea să fie îngrijit întotdeauna de Abu Talib, însă era de asemenea clar că, în ciuda mândrei sale descendenţe, era totuşi un orfan sărac. Avea să fie nevoit să muncească pentru a se întreţine şi să muncească din greu dacă spera să apuce vreodată să ajungă suficient de bogat ca să aibă şi el o turmă de cămile, să plătească preţul necesar pentru a-şi lua o nevastă şi să-şi întemeieze o familie. Conform tradiţiei, el a început imediat să lucreze ca păstor pentru unchiul său.

Vârsta de 8 ani marca o schimbare majoră în viaţa unui beduin. Reprezenta unul dintre pragurile importante ale procesului de maturizare. Vechiul ritual semitic al circumciziei marca trecerea de la copilărie la tinereţe şi era un prilej de petrecere şi de sărbători publice. În mod curios, având în vedere rolul esenţial pe care îl joacă în viaţa unui musulman, nu există poveşti despre circumcizia Profetului, pe când cea a lui Hristos este marcată de o sărbătoare în calendarul creştin. Este menţionată într-o broşurică obscură ce mi-a fost dată la o moschee, unde se sugerează că circumcizia a fost făcută de îngeri. Dar vorbim doar despre un gând pios. Probabil că Mahomed a fost tăiat împrejur odată cu unul dintre fiii lui Abu Talib.

După circumcizie, băieţii puteau să doarmă în jumătatea de cort rezervată bărbaţilor, nu mai mâncau într-un gineceu extins, acea reţea parfumată, pieptoasă şi competitivă de mătuşi, mame, mame vitrege şi bunici, ci ocupau cu mândrie un loc în jurul tipsiei comune a bărbaţilor. Nemaifiind copleşiţi cu sărutări şi atenţie, aveau satisfacţia sobră de a exista tăcuţi la baza ierarhiei societăţii bărbaţilor. În această etapă din viaţă le revenea privilegiul de a asculta şi a sluji. Acest nou statut se reflecta şi într-o schimbare în ceea ce priveşte creşterea animalelor. De-acum băiatul nu mai avea grijă de oi şi de capre. Dacă avea noroc, începea să se îngrijească de stăpâna deşertului, regina animalelor în lumea arabă – cămila. Pentru un băiat era o mare cinste.

Pentru arabii din deşert cămila era totul. Dacă erai bărbat, nu făceai nimic fără cămilă. Nu puteai fi nici războinic, nici negustor, nici iubit sau rătăcitor cu spirit independent. Nu aveai statut, voce, ambiţie, sex-appeal, mândire, poezie şi viitor. În locul unor oportunităţi nemărginite şi a unui orizont tot mai larg, deşertul se strângea, precum o gheară duşmănoasă, în jurul unui bărbat fără cămilă. Cămila era armăsarul cavalerului, camionul comerciantului care munceşte din greu, iar când o tăia, omul se ridica automat la poziţia de gazdă generoasă. Era singura monedă de schimb cu care un bărbat putea să-şi cumpere o soţie onorabilă, să-şi răscumpere o crimă şi să ofere o dovadă incontestabilă a statutului său în cadrul societăţii. Atunci când citim cele şapte poeme care s-au păstrat din Arabia preislamică, este deseori necesar să verificăm dacă poeţii laudă o iubită sau o cămilă. Amoralii războinici-poeţi din Arabia preislamică nu ar fi fost ofensaţi de această confuzie. Căci în acel faimos catalog păgân al celor trei plăceri din viaţa unui bărbat – să călăreşti carne, să mânânci carne, să pătrunzi în carne – cămila obţine punctajul maxim.

Aşadar, pătrunzând în lumea adulţilor, a negustorilor din Mecca, Mahomed trebuia, întâi de toate, să înveţe despre îngrijirea şi creşterea cămilelor. În mare parte procesul avea să fie instinctiv, lucruri pe care le auzise şi le văzuse toată viaţa. Cum să împiedice animalele noaptea, cum să-i înţarce treptat pe pui, cum să lege o chingă, cum să aranjeze o şa şi cum să aşeze cel mai bine poverile pe o cămilă astfel încât să nu-i provoace răni debilitante. Cum să împletească funii din fibră de palmier, cum să confecţioneze burdufuri din piele de capră; ce puteai să-i dai de mâncare unei cămile în afară de ceea ce păştea. Anumite specii din familia palmierilor sunt otrăvitoare şi chiar şi curmalele – deşi folositoare în situaţii de urgenţă – supraîncălzesc sângele. Trebuia, de asemenea, să ai încredere în cămile şi să le dai frâu liber. Aşa cum spune Hassanein Bey, unul dintre cei mai mari exploratori arabi ai deşertului din secolul XX, „nimic nu este mai important… decât starea în care se află cămilele tale. Nu numai că trebuie să fie grase şi bine hrănite de la bun început, ci trebuie să li se îngăduie să bea pe săturate şi să se odihnească după ce au băut”. Odihna cămilelor

era o parte esenţială a înţelepciunii tradiţionale a deşertului. Chiar şi cea mai amplă dintre traversările deşertului trebuia să fie împărţită în perioade de activitate intensă combinate cu odihnă prelungită.

Lecţiile despre cămile erau doar începutul uceniciei micului Mahomed. Şi cunoaşterea deşertului era vitală. Acum există hărţi pe care sunt marcate rutele comerciale ce traversează deşertul arab. Acestea îi sunt utile omului modern, însă nu pot exprima realităţile de la faţa locului. La un moment dat un drum s-ar putea îngusta până la dimensiunile unei poteci de pământ roşu care şerpuieşte printr-un peisaj pustiu cu pietre negre, colţuroase, pe care nu se poate merge decât în şir indian. În alt moment cărările care traversează un ued se vor împărţi în o mie de poteci de-a lungul cărora pot paşte cămilele; în timp ce drumul printr-o porţiune cu dune de nisip ar putea fi bine cunoscut, însă cărarea să fie ascunsă în fiecare seară de vântul ce bate după apus. În altă parte cărarea poate duce printr-o trecătoare, singura cale pe care se poate merge în direcţia respectivă, o cărare bătută, presărată de urme ale focurilor făcute cu bălegar de cămilă.

Mahomed trebuia să înveţe şi despre păşuni. Diferite triburi aveau propriile păşuni sezoniere unde obişnuiau să-şi ducă animalele, iar acestea erau legate între ele prin cărări anume concepute pentru a nu prejudicia păşunile unui trib rival. Altele făceau un lung ocol ce părea să nu aibă niciun sens, având în vedere direcţia în care se îndreptau, în afară de faptul că treceau pe lângă un puţ din care se putea bea apă. Pe scurt, existau sute de rute diferite pentru triburi diferite, fiecare alegându-şi cu grijă drumul, evitându-şi duşmanii şi salutându-şi aliaţii. Fiecare caravană de cămile făcea legătura între două centre, însă variatele drumuri urmate erau nenumărate.

Micul Mahomed trebuie să fi învăţat că ruta era aleasă şi în funcţie de dimensiunea caravanei. Cu cât era mai mare caravana, cu atât mai sigură era traversarea deşertului. Se putea încumeta să traverseze un teritoriu despre care se ştia că este sterp sau o trecătoare unde îşi făceau cuib bandiţii şi pe unde un grup mic ar fi putut merge doar riscând foarte mult. Însă aceste caravane creau probleme suplimentare dacă sursele

de apă şi iarba pentru cămile nu erau suficiente. Acestea depindeau de anotimp, de viteza cu care se dorea să se călătorească şi de un model climatic foarte schimbător, care putea să binecuvânteze într-un an o vale cu suficient de multă ploaie pentru ca aici „să curgă lapte şi miere”, transformând-o însă în deşert în următorii nouă ani. Mahomed ştia că în deşert nu există zvonuri. Cunoaşterea detaliată a locurilor era vitală: ce clanuri erau prietenoase, ce puţuri erau secate, care păşuni fuseseră epuizate – toate aceste cunoştinţe aveau o importanţă esenţială. Războaiele fără armistiţii puteau închide o rută întocmai cum un tratat de pace semnat de curând deschidea altă rută. Caravana trebuia să negocieze cu fiecare trib de beduini pentru a fi ghidată în mod profesionist pe teritoriul folosit de acesta pentru păşunat – o formă de taxă de protecţie care nu era foarte diferită de un impozit. La fel de importantă era şi relaţia cu oraşele comerciale ce reprezentau destinaţia finală a caravanei. Deşi suficient de stabile prin comparaţie cu clanurile beduine, din alte puncte de vedere ele erau mai puţin sigure. Statelor autocratice le vine uşor să facă schimbări în politica publică şi personal. Vechi legături comerciale consfinţite de menţinerea unor preţuri corecte timp de trei generaţii puteau dispărea peste noapte după sosirea vreunui nou guvernator, mai mercantil.

Micul Mahomed trebuia să înveţe toate acestea ca să poată supravieţui ca negustor în Mecca şi să lucreze cu caravanele vechii Arabii. A fost nevoit să înveţe repede. Unele surse afirmă că l-a însoţit pentru prima oară pe Abu Talib cu caravana de la Mecca până în Siria la vârsta de 9 ani, în timp ce altele afirmă că avea 12. Jumătate de viaţă, din anul 582 până în 610, şi-o va petrece făcând comerţ cu caravane. Ca să obţină vreun profit, trebuia să înţeleagă fiecare componentă a comerţului. Trebuia să înveţe şi despre ierarhia bogăţiei. Probabil că a asistat la nesfârşitele runde de consultări şi discuţii la care participa unchiul său. O caravană arabă era o asociere în participaţiune, nu o campanie militară. Transportul era asigurat în mare parte nu de slujitorii sau sclavii marilor negustori, ci de cămilari, oameni liberi care îşi închiriau cămilele pentru transport şi îşi ofereau serviciile ca însoţitori. Conform propriilor spuse (aşa

cum au fost ele consemnate de un negustor de cafea), „spinările lor sunt ale voastre, dar animalele rămân ale noastre”.

Cunoaşterea mărfurilor destinate comerţului reprezenta a doua jumătate a educaţiei unui tânăr negustor din tribul quraişiţilor din Mecca. Negustoria era sufletul oraşului, după cum confirmă şi Coranul: „Pentru învoiala quraişiţilor, învoiala lor de unire la caravana de iarnă şi de vară” (Sura Quraysh, 106:1-2). Triburile arabe din deşertul central supravieţuiau datorită turmelor lor. În anii mai buni puteau câştiga un pic mai mult vânzându-şi surplusul de animale celor care ocupau terenurile agricole mai bogate. De aici cumpărau cereale, fructe uscate şi textile. Veneau şi să caşte gura la ustensilele de gătit, arme, bijuterii şi armuri, pe care nu prea îşi permiteau să le cumpere. Natura rareori îi binecuvânta cu belşug, însă măcar le asigura o piaţă pe care se puteau baza. Nici caii, nici cămilele (primii vitali pentru război, celelalte folositoare pentru comerţ) nu puteau fi crescute cu succes pe câmpiile irigate care au întreţinut primele state din Egipt şi Mesopotamia. Ca atare, exista o continuă cerere pentru animalele crescute de nomazii arabi, care puteau face şi comerţ în timpul migraţiilor lor neîncetate. Iarna îşi păşteau animalele în locuri îndepărtate, doar de ei ştiute, din deşertul central, înainte de a se muta, primăvara, ca să prindă scurta perioadă când, ca urmare a ploilor sporadice, înfloresc pajiştile sărăcăcioase. Până în vară migrau spre sate sau terenuri cultivate din oaze, tocmindu-se pentru orice muncă ocazională necesară în timpul recoltei şi profitând de ocazie pentru a-şi paşte apoi animalele pe câmpuri. Acesta era sezonul târgurilor. Simplul schimb al produselor societăţii nomade pentru cele ale unei societăţi agricole sedentare era prima componentă a comerţului cu caravane.

Pentru negustorul din Arabia, a doua componentă a comerţului îl constituiau pieile. Acestea puteau fi procurate ieftin de la beduini pe tot parcursul anului şi apoi pregătite pentru lunga călătorie către oraşele şi târgurile din Siria şi Irak. Într-un anumit sens, pielea era plasticul lumii medievale, şi exista o cerere continuă. Pe lângă articolele asociate unui statut înalt – papucii de pluş, şeile ornamentate, jiletcile de piele şi

paginile de pergament –, exista o cerere continuă de tolbe de piele, burdufuri, chingi pentru pat, corturi din piele roşie, scaune, căpestre şi pripoane. Din punctul de vedere al volumului, aceasta era, de departe, cea mai importantă afacere. Se ştie că Haşim, străbunicul Profetului, a obţinut permisiunea de a exporta piei şi textile în Siria.

A treia componentă a comerţului era tămâia, cel mai lucrativ ingredient al comerţului cu caravane. Yemenul, aşa cum am văzut, era sursa tămâii şi smirnei. Pliniu descrie procesul prin care sunt obţinute acestea: „Prima recoltă, care este şi cea mai firească, are loc pe la răsăritul stelei Sirius, atunci când arşiţa este în toi... De acolo ţâşneşte o spumă grasă. Aceasta se îngroaşă şi se încheagă, fiind recoltată pe o frunză de palmier...”*, de unde era adunată în mici coşuri de nuiele. Localnicii erau hotărâţi să profite la maximum de pe urma acestei resurse. Negustorii străini erau încurajaţi să se ţină departe de regiunile de producţie, în jurul cărora circulau poveşti stranii cu privire la felul cum erau protejate. Cei din exterior erau încurajaţi să creadă că tămâia şi smirna erau adunate de preoţi din crânguri ascunse în munţi neatinşi de lumina soarelui, care erau păziţi de şerpi zburători. Aceste poveşti, care au fost consemnate conştiincios de mulţi dintre geografii greci de la vremea aceea, contribuiau şi mai mult la creşterea notorietăţii tămâii şi a profiturilor obţinute din aceasta.

În ciuda preţului mare impus de yemeniţi şi a profitabilelor monopoluri regale asupra vânzării ei, profiturile obţinute din acest comerţ tot puteau fi uluitoare. Dacă reuşeau să traverseze în siguranţă cu caravana munţii şi deşerturile şi să evite belicoasele triburi de beduini din Arabia, negustorii se puteau aştepta la un profit de 500%.

Ca să fie un bun negustor, Mahomed trebuia să se descurce instinctiv în pieţele de tămâie. Dincolo de nuanţe şi de diferitele concentraţii, care depind de vârstă, de starea arborelui şi de anotimpul în care se face incizia, există de fapt nouă specii de livani. Cea mai bună tămâie era produsă pe versanţii montani învăluiţi în ceaţă din Dhofar, provincia estică a regatului yemenit Hadramaut, cu toate că şi cea provenită din insula

Socotra era foarte apreciată. Smirna era vândută fie sub formă de untdelemn pur numit mir, fie sub formă cristalizată. Despre acest al doilea tip se crede că smirna eritreeană era extrasă din arbori din Arabia, în timp ce smirna trogloditică (cea mai scumpă) probabil provenea din Abisinia. Existau zece tipuri de balsam comercializate în Orientul Apropiat. Acesta era numit *kataf* în Yemen, deşi o răspândire geografică mai largă a făcut ca această marfă să aibă o valoare mult mai mică pentru negustor. Totuşi, balsamul de Iudeea şi de Mecca erau mărfuri comerciale utile.

Toate acestea reprezentau afaceri mari. Cererea era asigurată, căci religiile Orientului Mijlociu antic erau dependente de această marfă. La toate ritualurile importante trebuia să se ardă tămâie, care era folosită pentru a afuma sanctuarele şi în timpul riturilor funerare. A început să fie folosită la curţile regale din epoca elenistică şi în vremea lui Iustinian, cu toate că se renunţase la ea în practicile funerare creştine, marile bazilici ale Bizanţului creştin erau din nou înecate în nori de tămâie. Era folosită de toate credinţele – de evrei, de creştini, de zoroastrieni şi de păgâni: nu exista zeu care să nu ceară aşa ceva. Smirna era folosită în pregătirea morţilor pentru îngropăciune şi, în Egipt, la mumificare. În perioada când au fost cele mai profitabile (în jurul secolului al II-lea d.Hr.), s-a estimat că din sudul Arabiei s-au exportat în fiecare an câte şase sute de tone de smirnă şi trei mii de tone de tămâie de mai multe feluri. De-a lungul secolelor, unii negustori arabi întreprinzători dezvoltaseră negoţuri secundare, călătorind spre sud şi vest pentru a achiziţiona lemn de esenţe rare, tămâie şi mirodenii din îndepărtatele câmpii, podişuri şi masive muntoase ale Sudanului şi Somaliei, precum şi de la agenţii lor stabiliţi de-a lungul coastei de est a Africii. Într-adevăr, pare probabil ca, în cea mai mare parte, mirul să fi fost produs pe coasta Somaliei, unde cresc cinci specii indigene ale arbustului spinos din care se obţine mirul.

*

Caravana care pleca din Mecca spre Yemen de obicei pornea la drum iarna. Se spune că Mahomed a făcut această călătorie cel puţin o dată (cu unchiul său Zubayr), cu toate că nu există nicio dovadă exactă. Legăturile familiei sale cu comerţul abisinian ar sugera că această rută pentru caravane a reprezentat ceva obişnuit în prima parte a vieţii sale. Destinaţia caravanei era unul dintre oraşele regatelor din Yemen, precum capitala Hadramautului, Shabwah. Anumite versete din Coran sugerează că Mahomed cunoştea bine regiunea. Domeniul cândva fertil din apropierea digului din Marib e posibil să fi întreţinut o populaţie de 50 000 de locuitori. Prăbuşirea digului în secolul al VI-lea a transformat în doar câţiva ani acest înfloritor teren cultivat într-un deşert. Coranul descrie în mod elocvent această catastrofă: „Le-am preschimbat cele două grădini în grădini cu poame amare, cu tamariscă şi câţiva copaci de lotus”.

În marile târguri ale Yemenului cămilele erau lăsate să se odihnească în timp ce începeau negocierile. Tămâia, textilele din Yemen şi orice alte mărfuri ce fuseseră importate din India, Somalia sau Abisinia şi se puteau găsi la un preţ rezonabil erau negociate, date la schimb, cumpărate şi împachetate. De acolo poteca – numită Drumul Tămâii – se întindea înapoi spre nord, traversând un ocean de nisip. Caravanele făceau opriri la comunităţile ce locuiau în oazele ce se înşiruie paralel cu Marea Roşie, dar suficient de departe de ţărmul ameninţat de piraţi. Ruta de la San’a la Mecca era numită „Calea Poporului Elefantului”, dat fiind faptul că fusese ruta folosită de armata abisiniană care a atacat Mecca în 570 d.Hr.

Dacă toate mergeau bine, caravana se întorcea la Mecca, unde se dezmembra. Mărfurile erau împărţite între diverşii negustori şi vândute în pieţe, iar cămilarii erau plătiţi.

A doua mare caravană din cursul anului pornea la drum primăvara ca să ducă mărfuri către nord. Aceasta este ruta cu care Profetul este asociat cel mai îndeaproape şi trebuie să luăm în considerare lecţiile pe care le-ar fi putut învăţa urmând această rută familiară. Pe cămilele îndărătnice erau legate

baloturi de piele urât mirositoare, în timp ce alte animale erau încărcate cu suluri de pânză sau cu mirodenii împachetate cu grijă, saci cu curmale şi pachete cu tămâie. Caravana se menţinea la o distanţă sigură de periculoasa linie de coastă, dar trebuia şi să evite oceanul de nisip al deşertului arab. În fiecare an trebuia aleasă o rută anume ţinându-se cont de o nebuloasă de preocupări variabile. Dacă toate se petreceau aşa cum trebuie, un traseu care trecea prin Iathrib (Medina), Khaybar, Madain Salih, Tabuk, Mudawwara şi Fassua până la Maan reprezenta o rută tipică. Maanul, aflat la est de munţii care protejează faimosul oraş păzit de stânci Petra, era un loc de oprire important, pentru că deseori aici caravana se împărţea în două. Neguţătorii care mergeau spre Palestina şi Egipt o luau apoi direct către nord-vest, spre Gaza, vechea citadelă a filistenilor şi în secolul al VI-lea unul dintre marile porturi de la Mediterana. Cealaltă jumătate a caravanei o lua înspre nord prin Siria, oprindu-se în importantul centru administrativ Bostra înainte de a-şi continua drumul spre Damasc. Din Damasc se putea alătura caravanei care mergea spre Irak şi care trecea prin ruinele Palmyrei în drumul său către Eufrat.

Călătoria din Mecca spre Siria era şi o călătorie prin istoria Arabiei. După cum spune Coranul: „Şi înaintea voastră au fost legi. Străbateţi pământul şi vedeţi care a fost sfârşitul celor care-au hulit” (Sura Al-Imran, 3:137). Ruta caravanei trecea prin vreo şase locuri învăluite de un mare mister şi o mare forţă. Aceste locuri aşezau în context ascensiunea Arabiei islamice – parte a unui ciclu istoric continuu de-a lungul căruia, din inima deşertului, cultura arabă a înflorit iar şi iar. Măreţele ruine monumentale ale acestor culturi, în special cele de la Petra şi Palmyra, sunt dovezile puternicei rezistenţe a culturii arabe şi ale strălucirii la care au putut ajunge acestea. Ambele oraşe au fost distruse de armate romane, iar Mahomed a văzut ruinele trecutului ca pe o dovadă a judecăţii lui Dumnezeu asupra greşelilor oamenilor. Le-a aşezat alături de cele ale Sodomei şi Gomorei şi ale celorlalte nenumărate citadele care simbolizau vanitatea oamenilor şi despre care se spunea în Vechiul Testament că fuseseră distruse. Distrugerea lor era o ilustrare a înfricoşătoarei forţe a pedepsei divine. Sentimentul de iminenţă

a mâniei lui Dumnezeu nu l-a părăsit nicicând pe Mahomed. Se spunea că nu putea niciodată să se uite la un nor de furtună fără să se gândească la pedeapsa pe care profetul Hud o dezlănţuise asupra unui mare oraş din sudul Arabiei. În ochii săi, ruinele Arabiei nu erau un imbold către o renaştere naţională; erau un exemplu moral edificator. Ele le vorbeau limpede celor care erau în stare să asculte; după cum zice Coranul: „Locuitorii acestei cetăţi sunt siguri că urgia Noastră nu-i va lovi noaptea, pe când dorm?" (Sura Al-Araf, 7:97).

Madain Salih era un loc pe care Mahomed îl cunoştea bine din vremurile când făcea negoţ; mormintele sale săpate în stâncă reprezintă în continuare unul dintre cele mai impresionante situri înşirate de-a lungul vechii rute a caravanelor ce ducea spre Siria. Cea mai vestită faţadă de mormânt pare o poartă singuratică prin care intri în templul lui Solomon. Cornişele sale îndrăzneţe ce proiectează umbre, protocapitelurile şi impozantele sale acrotere în trepte indică mai degrabă moştenirea arhitecturală a Tirului, Asiriei şi Egiptului decât pe cea a Atenei şi Romei. Într-adevăr, îl recunoaştem în această menţiune din Coran: „V-aţi săpat adăposturi în munţi" (Sura Al-Araf, 7:74). Deşi acum au mai rămas doar mormintele, cetatea a fost cândva sora geamănă a Petrei. Madain Salih a fost capitala sudică a nabateilor, iar Petra capitala lor din nord. Potrivit Coranului, a fost distrusă de un cutremur după ce locuitorii ei au respins învăţăturile etice ale profetului Salih. Când s-a întors acolo, spre sfârşitul vieţii sale, Mahomed le-a interzis oamenilor lui să-şi aşeze tabăra lângă ruinele blestemate.

Petra, acel „oraş trandafiriu aproape la fel de bătrân ca şi timpul", a fost redescoperit pentru lumea occidentală, de istoricul elveţian Jean Louis Burckhardt, în 1812. La acea vreme părea fantastic de izolat, un sanctuar al Antichităţii ascuns în munţi. Un astfel de mister nu ar fi existat pentru un negustor arab precum Mahomed care străbătea rutele comerciale la sfârşitul secolului al VI-lea d.Hr. Petra este aşezată de o parte şi de alta a unei falii geologice, pe unde se puteau traversa cel mai uşor, de la est la vest, aceste ţinuturi muntoase spre portul mediteranean Gaza, destinaţia favorită a caravanelor arabe.

Mahomed trebuie să fi văzut Petra pe vremea când aceasta nu mai era decât un sat cu o biserică, bântuit de trecutul său magnific. Probabil că în jurul focului se spuneau poveşti despre anii de glorie ai Petrei. Petra a dominat comerţul cu caravane din secolul I î.Hr. până în secolul I d.Hr., când regele Aretas al IV-lea al nabateilor şi-a căsătorit fata cu Irod, regele evreilor, din ţara vecină. Deşi o aliată loială, alianţa sa cu Roma avea să ducă în cele din urmă la distrugerea regatului nabateilor. Mai întâi August le-a furat comerţul, apoi Traian le-a răpit libertatea. La moartea bătrânului rege Rabel al II-lea în 106 d.Hr., Traian a ordonat unităţilor romane să treacă graniţa şi să ocupe fără agitaţie cetăţile Nabateii. Zece ani mai târziu se încheia construcţia unui drum numit după împăratul Traian – Via Nova Traiana –, ce lega Bostra, noua capitală a „Arabiei romane", de portul Aqaba de la Marea Roşie, aflat la aproximativ patru sute de kilometri distanţă.

Caravanele pe care Mahomed le însoţea trebuie să fi trecut pe la est de instalaţiile militare bizantine dintre Bostra şi Aqaba. Într-o astfel de călătorie trebuie să fi mirosit şi să fi văzut înfricoşătoarele lagăre de muncă administrate de stat în locuri precum uedul Feinan. Aceste mari mine de cupru deţinute de stat, aflate la marginea deşertului, în care munceau ocnaşi, erau lagărele de exterminare ale lumii clasice şi bizantine. Timp de secole, aceste puţuri au scuipat scorie, vapori de oxizi metalici şi au cauzat secarea zonei de frontieră, dat fiind faptul că puţinele resurse de apă de la marginea deşertului erau canalizate pentru a asigura funcţionarea acestor iaduri pe pământ.

*

Pe Mahomed probabil îl interesa mai puţin dinastia nabateilor decât poveştile despre vechile regate biblice precum Moab, Edom şi Amon, căci istoria poporului din deşertul arab era strâns legată de extraordinara mărturie a profeţilor Vechiului Testament. O veche tradiţie punea originea regatelor Moab şi Amon pe seama fiicelor profetului Lot. Originea

agresivilor edomiţi avea o sursă diferită. Ei se trăgeau din Isav, fiul preferat al lui Isaac, căruia Iacov i-a luat moştenirea prin înşelăciune. În schimb, mâna tatălui său nu i-a oferit lui Isav decât părintească binecuvântare, spunându-i: „Cu sabia ta vei trăi…”. Familia lui Irod cel Mare era din Edom, iar membrii dinastiei pe care a întemeiat-o şi care a domnit asupra evreilor erau numiţi (cu dispreţ de supuşii săi) idumei. Arabii deşertului (numiţi în Biblie madianiţi) puteau să-şi identifice o descendenţă şi mai strălucitoare. Ei credeau că se trăgeau din Ismael, fiul lui Avraam. Textele din Vechiul Testament par să confirme această idee; spre exemplu, în timpul războiului lui Ghedeon se menţionează în trecere că madianiţii purtau cercei de aur „pentru că erau ismaeliţi”. Pentru un negustor arab ambulant care ştia cât de cât religie, ruta caravanelor către Siria trecea prin numeroase peisaje sacre. Sfinţenia acestor locuri putea fi confirmată ascultând povestiri biblice spuse la lumina focurilor de tabără: cum regii Madianului plecau la bătălie cu lanţuri de aur la gâtul cămilelor lor; cum Valaam, profetul venerat al celor cinci regi ai Madianului, a vorbit cu Dumnezeu şi astfel a refuzat să facă ceea ce i s-a cerut; şi cum Moise a trebuit să urce până la un sanctuar moabit, muntele Nebo, îngăduindu-i-se să vadă pământului făgăduinţei. Mulţi credeau chiar că izvorul central de la Petra era cel pe care Moise îl făcuse în mod miraculos să ţâşnească la suprafaţă. Încă poartă numele Ain Musa, izvorul lui Moise.

Rabbah Ammon era un alt popas pe drumul caravanelor. Acesta fusese marele oraş al amoniţilor, atât de des descris în Biblie, deşi mai mult ca teatru de război decât ca tărâm al spiritualităţii. Acest oraş cu multe nume diferite – Philadelphia din Decapolis pentru greci şi capitala Amman pentru iordanienii de astăzi, ca să dăm două exemple – era şi locul unde avusese loc uciderea administrativă a regelui David. Biblia ne spune că aici l-a aşezat David pe Urie hititul în linia întâi ca să fie ucis, lăsându-i astfel lui David cale liberă s-o posede pe soţia lui Urie, Batşeba. Se ştie că această poveste l-a oripilat pe Mahomed, căruia nu îi venea să creadă că unsul lui Dumnezeu putuse să comită o astfel de crimă. Auzind asemenea

poveşti, a ajuns să creadă că, deşi plin de cuvintele lui Dumnezeu, Vechiul Testament fusese totuşi corupt.

Mahomed era fascinat şi de profetul Şu'aib, al cărui mormânt putea fi vizitat într-o vale aflată la vest de Amon. Şu'aib este menţionat în trei capitole din Coran. Este mai bine cunoscut de cititorii Vechiului Testament ca „Ietro, preotul din Madian". Ietro este acel atrăgător personaj periferic din Cartea Ieşirii care îi oferă nu doar ospitalitate şi o slujbă tânărului refugiat Moise, ci i-o dă şi pe una dintre cele şapte fiice ale sale. Ietro avea să reapară mai târziu în povestea vieţii lui Moise ca să-i dea profetului sfaturi practice, învăţându-l cum să guverneze cele 12 triburi ale lui Israel. Conform tradiţiei musulmane, fiind respins de ai lui, Ietro a plecat în cele din urmă spre sud şi s-a stabilit la Mecca.

Dintre toate siturile, taberele, oraşele şi sanctuarele înşirate de-a lungul rutei siriene a caravanelor, Bostra este singurul loc care a fost în mod indiscutabil asociat cu Mahomed. Povestea are loc în primii ani ai vieţii sale, pe vremea când băiatul învăţa meserie; ne vorbeşte despre statutul umil al lui Mahomed pe vremea când, sub supravegherea unchiului său Abu Talib, îşi făcea ucenicia pentru a deveni cămilar. La Bostra exista o chilie monahală unde locuiseră mai multe generaţii de pustnici creştini. Chilia era plină de envanghelii, comentarii şi profeţiile inspirate ale acestor oameni sfinţi. Potrivit tradiţiei arabe, ultimul dintre călugării care au ocupat această sihăstrie a fost Bahira, echivalentul siriac pentru „reverend". Bahira credea că vremea „mângâietorului" profeţit în Evanghelia după Ioan nu era departe.

Într-o zi, Bahira contempla gânditor peisajul, observând praful ridicat de o caravană. Pe măsură ce caravana se apropia, a văzut că un nor luminos părea s-o urmărească. Nu l-a luat în seamă. Praful, căldura şi lumina refractată generează astfel de spectre în deşert. Doar când caravana s-a oprit şi şi-a instalat tabăra la mică distanţă de el a observat că acel nor de lumină stătea nemişcat. Plutea deasupra unui arbust ţepos ale cărui crengi păreau să se plece spre persoana ce stătea sub ele. Asta i-a trezit interesul lui Bahira.

Sihăstria avea nişte cămări mari care erau continuu umplute de darurile pelerinilor. Bahira a trimis vorbă că avea să fie pregătit un ospăţ pentru oamenii caravanei – „Pentru fiecare dintre voi, tineri şi bătrâni, robi şi oameni liberi”. La vremea potrivită, negustorii quraişiţi din Mecca au sosit şi, când s-a ridicat ca să-i întâmpine cu tradiţionalul schimb de saluturi, Bahira a cercetat cu atenţie şi chipul fiecărui oaspete. Nu a avut nicio revelaţie. Bahira nu şi-a arătat dezamăgirea de faţă cu oaspeţii săi, dar n-a putut să se abţină să întrebe „dacă nu cumva au lăsat în urmă pe cineva din greşeală”. „N-a mai rămas nimeni în tabără”, au spus ei, „în afară de un băiat, cel mai tânăr dintre noi”. În timp ce spuneau acestea, s-au simţit vinovaţi că micul Mahomed fusese exclus, aşa că unul dintre ei s-a întors, l-a îmbrăţişat pe băieţelul care stătea singur şi l-a adus să se alăture alor săi. Dintr-o privire, Bahira şi-a dat seama de enormele calităţi spirituale ale lui Mahomed. În timp ce mâncau, l-a întrebat cu blândeţe pe băiat despre credinţa, viaţa, familia şi ambiţiile sale. Cu fiecare răspuns, Bahira devenea tot mai convins că acest orfan era cel care era aşteptat de atâta timp. Când a zărit un semn straniu pe spatele lui Mahomed, pe care l-a identificat cu pecetea profeţiei ce fusese purtată de toţi profeţii din vechime, a simţit că trebuia să rupă tăcerea. În acea seară l-a luat pe Abu Talib deoparte şi l-a sfătuit: „Du-l pe nepotul tău înapoi în ţara lui şi păzeşte-l cu grijă de evrei, căci, pe Dumnezeu, dacă îl vor vedea şi vor afla despre el ceea ce ştiu eu, îi vor face rău. Un mare viitor îl aşteaptă pe acest nepot al tău”. Abu Talib a ascultat aceste lucruri şi le-a păstrat în inima sa.

Am auzit deseori această poveste, căci există versiuni diferite chiar şi în sursele originale; sunt o puzderie de variaţii locale. În una dintre relatări micul Mahomed are 9 ani, în alta are 12. Episodul se repetă 15 ani mai târziu, când Mahomed este din nou recunoscut ca profet, dar de data asta de un alt pustnic din Bostra, pe nume Nestor. Când am auzit prima oară povestea, mi-am imaginat că Bostra era o mică oază izolată în inima deşertului. Nici vorbă de aşa ceva. La vremea când Mahomed a vizitat Bostra, aceasta era capitala Siriei de Est de cinci sute de ani. Era plină de oficialităţi; era reşedinţa

guvernatorului bizantin şi a comandantului unei legiuni, iar arhiepiscopul de Bostra conducea eparhia prin cei 33 de episcopi ai săi. La vremea la care trebuie s-o fi văzut Mahomed, Bostra era un mare oraş împrejmuit de ziduri al cărui contur era dominat de cupola catedralei recent terminate. Aceasta trebuie să fi servit drept model la scară redusă pentru marele sanctuar musulman Qubbat al-Sakhra, care într-o bună zi avea să domine Ierusalimul. Bostra era înconjurată de Hauran, un hinterland productiv format din sate agricole. Acest peisaj aglomerat era străbătut de drumuri care duceau la Antiohia, Damasc, Palmyra şi Marea Roşie. Era firesc să se oprească acolo caravana din Mecca; se poate chiar să fi fost o necesitate administrativă. Tradiţia sihaştrilor eruditi are legătură şi cu sectele creştine despre care se ştie că au fost active în această perioadă, precum iacobiţii şi nestorienii. Chiar şi acum Bostra este impresionantă, cu toate că bazaltul negru de aici poate proiecta o umbră de melancolie asupra oraşului. Conform tradiţiei, moscheea Mabrak este considerată locul unde tânărul Mahomed a descălecat de pe cămilă, în timp ce o veche bazilică romană a fost considerată mult timp biserica lui Bahira.

Dacă Bostra era capitala administrativă a Siriei bizantine, Damascul era inima ei comercială. Era destinaţia finală pentru cele mai multe caravane care porneau din Mecca spre nord, locul unde mărfurile erau despachetate şi vândute la licitaţie sau prin acord direct. Era, de asemenea, singurul oraş care, chiar mai mult decât Ierusalimul, părea capabil să treacă lin de la o cultură la alta. Acest fapt este vizibil în centrul spiritual al oraşului, binecuvântat cu unul dintre cele mai sfinte lăcaşuri de cult din lume, Marea Moschee din Damasc. Înainte de moscheea Omeiazilor construită în secolul al VIII-lea, aici s-a aflat marea catedrală bizantină Sfântul Ioan, ridicată pe locul unde se aflase sanctuarul lui Jupiter Damascenus, care la rândul lui fusese construit deasupra lăcaşului sfânt al lui Baal Hadad. Dacă vreun oraş sirian se poate lăuda că are legătură cu Mahomed, atunci cu siguranţă Damascul ar fi acest loc.

Într-adevăr, Mahomed şi-a mânat caravanele până la zidurile Damascului; a încărcat şi a descărcat mărfuri lângă curţile hanurilor, dar nici măcar o dată n-a trecut pe sub umbra

arcului său roman, nici n-a umblat prin faţa celor o mie de prăvălii care se întind de-a lungul străzii principale, Via Recta sau Souk al-Tawil. Mai degrabă, se spune că se mulţumea să privească oraşul de pe vârful muntelui Kasion, că nu îşi îngăduia să se lase ispitit de locul pe care îl vedea în vale. Ştia deja că există un singur paradis pentru om şi era hotărât să ajungă în paradisul ceresc, nu în cel terestru. Acest fapt este reamintit în cartea de călătorie scrisă la începutul secolului al XIX-lea de Alexander Kinglake, *Eothen*. „Acest «Sfânt» Damasc, acest paradis terestru al Profetului, atât de plăcut privirii, încât n-a îndrăznit să-şi îngăduie să întârzie în umbrele sale binecuvântate, este un oraş cu palate ascunse, cu crânguri, grădini, havuzuri şi izvoare învolburate.”

Palmyra reprezenta un alt reper în deşertul Arabiei ce nu putea să nu fie vizitat. În secolele I-III d.Hr. fusese Mecca Arabiei. Ascensiunea ei avusese loc în siajul Petrei, întocmai cum Mecca avea să se afirme după căderea Palmyrei. Se asemăna cu Mecca din multe puncte de vedere. Se evidenţiase mai întâi prin controlul său asupra comerţului cu caravane; se afla la răscrucea unor drumuri importante ce traversau deşertul; învăţase să monitorizeze ruta comericală şi să-şi trimită fiii să domine ambele capete ale comerţului; şi, la fel ca Mecca, trebuia de asemenea să păstreze un echilibru politic atent, căci se afla între Roma şi Parţia, cele două imperii rivale. La vremea când a vizitat oraşul împăratul Adrian, în 129 d.Hr., Palmyra era în epoca sa de glorie. Oraşul l-a sărbătorit pe împărat într-un mod atât de magnific şi de inventiv timp de trei săptămâni, încât, atunci când a plecat, le-a oferit un dar după care inima lor trebuie să fi tânjit – statutul de oraş liber, cu dreptul de a-şi colecta propriile impozite. În următoarele trei generaţii Palmyra a domnit ca regină absolută a deşertului, împodobită cu o grandoare imperială, înconjurată de mormintele monumentale ale plutocraţilor ei şi având o populaţie care e foarte posibil să fi depăşit două sute de mii de locuitori.

Spre sfârşitul secolului al III-lea, o confruntare violentă între Persia şi Imperiul Roman a spulberat vechile certitudini, ameninţând rutele comerciale. Persanii au capturat o întreagă

armată romană şi pe împărat. Lui Odenat, un general arab aflat în slujba Romei, i-a revenit misiunea de a reda demnitatea imperiului şi de a apăra frontiera estică. După moartea lui Odenat, văduva sa, Zenobia, s-a folosit de faptul că erau vremuri tulburi pentru a întemeia un imperiu arab. S-a proclamat succesoare a Ptolemeilor, Augusta Orientului şi şi-a trimis armatele în Egipt, Anatolia şi Siria. Doi ani uimitori, Zenobia a stăpânit, într-adevăr, întregul Orient Apropiat din oraşul său natal, Palmyra. Imperiul său este un precursor curios al ascensiunii Imperiului Musulman arab. Însă, în cele din urmă, armatele sale au fost învinse şi capitala sa din deşert cucerită. Zenobia a fost capturată şi dusă în lanţuri de aur la Roma, ca trofeu într-o procesiune triumfală. O a doua rebeliune a Palmyrei a fost zdrobită şi mai brutal de legiunile romane, iar dintr-o mândră şi prosperă metropolă, oraşul a fost transformat în ruine.

Palmyra reuşise întotdeauna să combine comerţul cu o devoţiune spectaculoasă faţă de vechii zei ai Arabiei. Un drum monumental, o procesiune lungă de 1 200 de metri de coloane din piatră, ducea de la porţile oraşului până la sanctuarul din centru. Drumul trecea pe sub arce de triumf, ajungând la marea curte cu arcade a templului ce era dominată de un uriaş sanctuar central închinat la trei zei: lui Bel, stăpânul cerurilor, flancat de Iahribol, soarele, şi Aglibol, luna, asistaţi de şapte zeităţi planetare.

Se poate ca tânărul Mahomed, care îşi iubea oraşul natal, Mecca, să fi luat aminte la soarta Palmyrei. Atâta putere, atâta bogăţie, atâta frumuseţe fuseseră risipite şi pierdute! Chiar nu te puteai încrede deloc în posesiunile lumeşti? După cum avea să scrie mai târziu istoricul musulman al-Tabari, „au domnit, au propăşit, însă gloria lor a trecut, iar acum mulţi ani trecut-au de când s-au adâncit în mormânt”.

Nu putem şti cât a învăţat Mahomed despre lume pe drumurile caravanelor din vechea Arabie, însă ştim că aşa s-a maturizat. Până la vârsta de 21 de ani dobândise porecla de al-Amin, „cel de încredere”, datorită priceperii şi corectitudinii cu care administra caravanele de cămile. Era potrivit de înalt, plăcut la înfăţişare şi avea un păr des şi creţ. La fel ca toţi din

clanul său, fusese învăţat să mânuiască sabia, arcul şi să se lupte corp la corp. Purtarea sa era desăvârşită: atunci când vorbea cu cineva, nu se uita niciodată peste umăr, nu îşi îngăduia să se lase distras. Când se întâlnea cu cineva, îi acorda toată atenţia, întorcându-se cu tot corpul spre acea persoană când i se adresa şi strângându-i mâinile cu afecţiune, încât se spune că nu îşi retrăgea niciodată primul mâna. Cea mai izbitoare trăsătură a sa, pe seama căreia au comentat mult toţi contemporanii săi, era strălucirea care îi lumina chipul.

* Plinius, Naturalis historia. Enciclopedia cunoştinţelor din Antichitate, vol. III: Botanica, ediţie îngrijită, prefaţă, note, anexe şi indice de Ioana Costa, Polirom, Iaşi, 2002, p. 35 (n.red.).

4

Mahomed: bărbat, soţ, tată, căutător

Mahomed s-a maturizat în pieţele Meccăi, în lungile traversări ale deşertului cu caravanele şi în mijlocul culturii tribale a Arabiei păgâne, care era dominată de cultul războinicului. Doar puterea militară a tribului, cumplitele loialităţi care existau în cadrul clanului, responsabilitatea comună pentru crime şi datoria răzbunării garantau securitatea individuală. Cei care nu beneficiau de protecţia clanului şi tribului nu puteau găsi nicăieri siguranţă sau dreptate. Şi totuşi, în ciuda brutalităţii inerente, a omorurilor săvârşite cu cruzime, a ciclurilor de crime şi răzbunări din Arabia, era şi o societate ce putea fi animată de exemple extraordinare de curaj şi generozitate. Într-adevăr, arabii deşertului au fost cei care practic au creat conceptul de *cavalerism*, glorificat în unele dintre marile poeme epice ale deşertului.

Două bine-cunoscute întâmplări din perioada maturităţii lui Mahomed ne permit să apreciem extraordinarele extreme ale virtuţii şi viciului ce puteau fi întâlnite în societatea arabă preislamică. La fel ca toţi tinerii din generaţia sa, Mahomed trebuie să se fi delectat cu aceste poveşti despre cavalerism şi viclenie.

La fel ca Mahomed, Hatim al-Tai era un orfan care a crescut în casa bunicului său, un şeic din tribul Tai. Însă, spre deosebire de Mahomed, când a ajuns la vârsta majoratului, Hatim a moştenit marile turme de cămile şi capre ale tatălui său. Hatim era atât de rispitor când venea vorba de petreceri, tăind

animale pentru oaspeţii săi şi tot făcând daruri, încât marea sa moştenire s-a risipit curând. O dată a tăiat trei cămile doar ca să hrănească trei oameni care trecuseră pe lângă tabăra sa. Întâmplător, aceştia erau poeţi şi au imortalizat generozitatea tânărului în versuri. Hatim li s-a plâns: „Eu am vrut să vă fac un bine, însă poemul vostru mă face pe mine să vă fiu îndatorat vouă”. Cu toate acestea, în faţa bunicului său, care se plânsese cu amărăciune de ospitalitatea risipitoare a lui Hatim, s-a putut lăuda: „Dacă mi-aş fi păstrat cămilele, ar fi murit toate în 20 de ani. Însă, în schimbul lor, am câştigat un poem ce ne slăveşte familia, care va fi transmis din gură în gură până în vecii vecilor”.

O altă mare personalitate din Arabia secolului al VI-lea era Duraid ibn al Sima, celebru atât ca poet, cât şi ca tâlhar al deşertului. Într-un astfel de raid conducea o ceată de tâlhari în munţii aflaţi la sud de Mecca, unde se afla păşunea tribului Beni Kinana. Ajungând la o margine de deal, Duraid şi oamenii săi l-au pândit pe Rabia, un războinic solitar ce ducea după el o cămilă pe care se afla o femeie. Duraid i-a strigat războinicului că, dacă le lăsa lor femeia şi cămila, nu îi vor face niciun rău. Însă războinicul nici gând să accepte o ofertă atât de dezonorantă. Ba chiar, deşi întru totul depăşit numeric, şi-a întors calul de trei ori ca să se lupte cu urmăritorii săi, revenind de fiecare dată la datoria sa de escortă. La a treia confruntare, deşi lancea lui era deja frântă, Rabia s-a întors iar alături de femeie şi, din galopul maiestuos, a strigat aceste versuri:

În pace călăreşte, a mea doamnă frumoasă,
În siguranţă şi cu calm, căci eşti păzită!
Încrezătoare fii şi bucuroasă
Şi liberă de orice frică.
De duşman a fugi nu mi-e-n fire,
Ci îi voi arăta braţul ce-mi poate,
Afla-va de viteaza-mi năpustire
Cel ce rău ţie vrea a-ţi face.

Duraid a fost atât de impresionat de o atare dovadă de noblеţe, încât s-a apropiat de ei şi a strigat: „O, călăreţule, un astfel de om ca tine nu merită să moară! Însă oamenii mei sunt însetaţi de răzbunare şi sunt chiar în urma mea, iar tu acum eşti neînarmat. Ia lancea mea, prietene, şi eu voi avea grijă ca

oamenii mei să nu te urmărească”. În altă înfruntare, Duraid însuşi a fost luat prizonier şi dus în tabăra tribului Beni Kinana, însă a fost salvat de văduva lui Rabia, care şi-a aruncat mantia peste el – un simbol puternic – şi a declarat: „O, războinicilor! Acest om se află sub ocrotirea mea – căci el este cel care i-a dat lancea sa lui Rabia, când se afla neînarmat într-o ţară vrăjmaşă”.

Chiar şi la sfârşitul vieţii sale lui Mahomed îi plăcea să-şi amintească de vremea când, cu inima tânără plină de nobleţe, intrase într-un grup de bărbaţi din Mecca cu aceleaşi simţăminte care formaseră un fel de societate cavalerească. Această frăţie fusese creată în replică la o nedreptate, când un puternic negustor quraişit îşi însuşise mărfurile unui negustor yemenit, dar apoi refuzase să le plătească. Ca om de vază în Mecca, la el acasă, negustorul quraişit se simţea invulnerabil, în timp ce yemenitul nu putea face nimic. Această nedreptate i-a deranjat pe mulţi, cu toate că ezitau să ia atitudine pentru ca nu cumva scandalul să degenereze într-o altă rundă de rivalităţi între clanuri. În schimb, unii dintre ei au întemeiat frăţia interclanuri a „iubitorilor de dreptate”, care a fost pecetluită cu un jurământ colectiv. Au turnat apă pe piatra neagră de la Kaaba, au adunat-o într-un vas şi au băut din cupa iubirii, jurând loialitate. S-au asigurat că bărbatul din Yemen îşi primeşte plata cuvenită. Efectul imediat al acestei frăţii asupra politicii Meccăi a fost de scurtă durată, însă sămânţa pe care o plantase – a unei frăţii care putea trece dincolo de loialităţile de clan pentru a uni umanitatea – avea să dea roade sub forma islamului.

*

Această perioadă, după ce Mahomed a împlinit 20 de ani, nu a fost dedicată exclusiv dreptăţii. Era şi îndrăgostit. De mult o adora pe Fakhita, frumoasa lui verişoară alături de care crescuse. Era fiica unchiului care avea grijă de el, Abu Talib, şi se cunoşteau cum doar verii pot să se cunoască din copilărie. Ea avea trei fraţi: Talib, care era de vârsta lui Mahomed, Aqil, care

era doar un pic mai mare decât ea, şi Jafar, de 4 ani, răsfăţatul familiei. Atât Mahomed, cât şi Fakhita erau încântaţi să participe la jocurile lui Jafar şi, jucându-se, Mahomed cădea tot mai mult sub vraja verişoarei sale.

Însă relaţia nu avea să meargă mai departe. Până să-şi ia Mahomed inima în dinţi ca să-i ceară unchiului său mâna Fakhitei, ea îi fusese deja promisă lui Hubayra, un tânăr cu relaţii din clanul Beni Makhzum. A fost o lovitură devastatoare. Iar totodată i s-a reamintit că, fiind un orfan sărac, nu avea şanse prea bune de însurătoare. Dacă voia o soţie bună, trebuia mai întâi să aibă o turmă numeroasă de cămile cu care să plătească preţul pentru mireasă. Aşa că s-a dedicat din nou comerţului cu caravane. Profiturile pe care avea să le obţină din această activitate urmau să-i aducă o soţie, dar nu aşa cum, poate, şi-a imaginat el.

Reputaţia lui Mahomed de tânăr negustor de încredere era cartea lui de vizită. În 595 d.Hr., chiar când caravana cu destinaţia Siria se pregătea să pornească în călătoria către nord, o verişoară mai îndepărtată, văduva Khadidja, i-a încredinţat nişte mărfuri, rugându-l să i le vândă. O astfel de cerere nu era neobişnuită. Mecca era plină de verişoare ale lui Mahomed, iar acest tânăr frumos şi bine organizat de 25 de ani, care ştia să se descurce, reprezenta o alegere evidentă pentru Khadidja. S-au înţeles asupra unui onorariu, asupra preţului pe care trebuia să încerce să-l obţină pentru bunurile ei în Siria şi asupra mărfii pe care să i-o cumpere în schimb. Ca să-l ajute să facă faţă acestei responsabilităţi suplimentare, Khadidja l-a trimis pe slujitorul ei Maysara să-l însoţească în această călătorie.

Interesul Khadidjei faţă de Mahomed nu se limita însă la afaceri. Începuse să fie interesată de el şi la nivel personal. Khadidja l-a trimis pe Maysara să se alăture caravanei pentru ca astfel să poată afla dacă Mahomed era într-atât de bun, de cinstit şi de vrednic de încredere cum auzise ea. Căci, exceptând cazul când împarţi acelaşi pat cu cineva, nu există modalitate mai bună de a te lămuri cu privire la caracterul respectivei persoane decât s-o însoţeşti într-o lungă călătorie. Atunci când Mahomed s-a întors cu o evidenţă scrupuloasă a cheltuielilor, Khadidja a fost şi mai intrigată să afle povestea lui Maysara cu

privire la călătorie. El i-a prezentat stăpânei sale un raport extrem de favorabil cu privire la Mahomed, dar a lăsat de înţeles şi că era ceva nepământesc legat de acesta. Mahomed fusese din nou recunoscut de un pustnic creştin drept un om sfânt, în timp ce Maysara era convins că văzuse cu ochii lui doi îngeri care îl adăposteau pe Mahomed de soare. Astfel de poveşti ar fi putut să le facă pe multe alte femei s-o lase baltă, însă Khadidja era fermecată şi s-a sfătuit degrabă cu vărul său Waraqa, prietenul ei cel mai înţelept şi mai experimentat.

După ce s-a hotărât, Khadidja avea nevoie de un intermediar, căci astfel de lucruri nu puteau fi discutate faţă în faţă. Nimeni nu voia să pună pe altcineva într-o situaţie jenantă refuzând public o ofertă de căsătorie. Khadidja nu ştia dacă Mahomed îşi revenise după mâhnirea provocată de pierderea Fakhitei sau dacă era pregătit să accepte o soţie cu 15 ani mai în vârstă decât el. Ca atare, a apelat la serviciile lui Nufaysa, peţitoarea, ca să-l întrebe pe Mahomed dacă era interesat să se căsătorească. O asemenea întrebare din partea unei astfel de persoane nu putea să nu fie luată în serios. Mahomed era deschis la idee, deşi simţea că nici nu se punea problema înainte să adune zestrea necesară. Răspunsul lui Nufaysa a fost: dar dacă ţi s-ar oferi mijloacele? Şi dacă ar fi vorba despre o femeie şi frumoasă, şi bogată, de spiţă nobilă şi cu un sipet doldora? „Cine este aceasta?”, a întrebat Mahomed. „Khadidja!”, a răspuns ea. „Din partea mea, eu mă învoiesc”, a declarat Mahomed.

Ăsta da noroc! Khadidja era o femeie frumoasă, inteligentă şi bogată care, după ce îi muriseră doi soţi, moştenise o avere considerabilă. Într-o întâlnire clandestină cu Mahomed la ea acasă, Khadidja i-a explicat: „Te iubesc din multe motive: eşti cumpătat, nu ţii nici cu unul, nici cu altul; eşti om de încredere, bun la suflet şi îmi place că vorbeşti pe şleau”. Logodna a fost lăsată apoi în sarcina rudelor lor celor mai apropiate de sex masculin. Darul simbolic de 20 de cămile oferit Khadidjei de Mahomed a fost acceptat în mod formal. Mahomed şi-a sărbătorit căsătoria oferindu-i libertatea lui Barakah (sclava pe care o moştenise de la tatăl său). Cât despre Khadidja, aceasta i-a dat noului ei soţ ca dar de nuntă un sclav de 15 ani pe nume Zayd.

S-au iubit de la bun început. Mahomed nu s-a folosit de bogăţia Khadidjei (în afară de faptul că a dat de pomană la săraci) şi şi-a păstrat acelaşi mod de viaţă simplu şi obiceiurile sale de negustor. Soţia sa îi era de asemenea confidentă şi cea mai bună prietenă şi îi împărtăşea aspiraţiile spirituale. La necaz sau când avea vreo nelinişte, Mahomed vorbea mai întâi cu Khadidja. Mahomed era un bărbat pasional, dar, dincolo de plăcerile alcovului, a descoperit că îi plac şi compania femeilor şi societatea lor. El este cel care a spus că, dacă vrei să afli care este caracterul unui bărbat, întreab-o mai întâi de sănătate pe soţia lui. Nu şi-a luat niciodată altă soţie cât timp a trăit Khadidja, iar cât au fost căsătoriţi, ea i-a făcut şase copii, singurii lui copii. Cei doi băieţi – Qasim şi Abdallah – au murit amândoi de mici, însă cele patru fiice ale sale – Zaynab, Ruqayyah, Umm Kulthum şi Fatima – au supravieţuit. În afară de înmormântarea băieţilor, despărţirile tragice care îi marcaseră copilăria nu s-au repetat şi el se bucura din plin de compania şi de jocurile copiilor săi. Şi mama sa adoptivă, Halimah, era primită cu mare cinste şi încărcată de daruri la plecare de fiecare dată când trecea prin Mecca. În timpul unei astfel de vizite, într-o perioadă de secetă şi foamete, Khadidja şi-a arătat generozitatea înăscută. Halimah a primit o nouă cămilă şi o turmă de 40 de oi.

Omenia voioasă a casei lui Mahomed şi a Khadidjei se manifesta şi în modul cum era tratat micul lor scav. Zayd ajunsese să-l iubească pe stăpânul său atât de mult, încât, atunci când familia sa l-a găsit în cele din urmă şi s-a oferit să-l răscumpere, Zayd a cerut îngăduinţa să rămână cu Mahomed. Văzând o asemenea loialitate, Mahomed a refuzat suma de bani, i-a dăruit lui Zayd libertatea şi l-a adoptat. Mai târziu, ca să mai amelioreze aglomerarea şi sărăcia crescândă din casa unchiului său Abu Talib, Mahomed l-a invitat pe tânărul său văr Ali să locuiască împreună cu ei. Sosirea băieţelului trebuie să fi contribuit şi la vindecarea rănii ce rămăsese deschisă de când ultimul lor copil, Abdallah, murise la vârsta de doar câteva luni. Ali a devenit fiul pe care soarta li-l răpise lui Mahomed şi Khadidjei şi fratele celor patru fiice ale lor.

Acestea nu erau nişte acte de generozitate arbitrare, ci făceau parte din hotărârea de a duce o viaţă morală responsabilă care se îmbina cu rugăciunile pe care Mahomed le adresa Zeului celui Preaînalt al Meccăi. El postea, cerea sfatul înţelepţilor şi le oferea cu mărinimie săracilor din timpul său şi din belşugul bucătăriei sale. Poziţia lui în cadrul comunităţii din Mecca era acum suficient de înaltă ca să fie chemat să arbitreze o dispută care ameninţa să rupă unitatea tribului quraişiţilor. Aceştia căzuseră de acord să reconstruiască vechiul sanctuar Kaaba, dar nu se înţelegeau când venea vorba cui ar fi trebuit să-i revină onoarea de a reaşeza piatra sfântă la locul ei. Un meteorit alb care se înnegrise după secole de jertfe de sânge, aceasta era socotită a fi un dar din ceruri. Soluţia lui Mahomed – ca piatra sfântă să fie pusă pe o pătură şi ridicată la locul ei de toţi şeicii clanurilor împreună – a fost acceptată imediat.

Devenind tot mai bogat şi mai înţelept, Mahomed s-a alăturat unui grup select de gânditori religioşi din Mecca numiţi hanifi, căutătorii. Hanifii căutau o identitate religioasă coerentă pentru arabi, o doctrină clară care să înlocuiască amestecul de zeităţi şi harababura de jertfe de sânge aduse în jurul templului de la Mecca. Şi-au concentrat atenţia asupra atotcuprinzătorului zeu-tată Allah, considerându-l unul şi acelaşi cu Iahve al evreilor şi cu Iehova al creştinilor. Cinsteau tradiţia conform căreia Mecca fusese iniţial închinată acestui Dumnezeu unic. Căutau referiri la adevărata religie a vechii Arabii, religia întemeiată de patriarhul Avraam. Multe lucruri trebuiau cercetate. Arabia găzduia o multitudine fascinantă de negustori, meşteşugari şi refugiaţi străini, care încercau să scape nu doar de nesfârşita luptă distructivă dintre Persia şi Roma, ci şi de epurări doctrinare violente desfăşurate pe teritoriile imperiilor. Erau evrei, maniheişti persecutaţi, zoroastrieni persani, creştini nestorieni, creştini iacobiţi din Siria şi abisinieni copţi. Pe lângă aceste credinţe principale mai existau vreo alte 20 de erezii mai puţin importante condamnate de tot mai ortodocşii împăraţi de la Constantinopol. Pentru arabii din deşert interesaţi de religie exista o ofertă variată de credinţe şi practici, dintre care unele veneau la pachet cu sprijinul unei puteri străine bogate.

Din rândurile hanifilor din Mecca secolului al VI-lea cunoaştem patru indivizi remarcabili. Ubayd Allah ibn Jahsh era văr cu Mahomed. Era un mare căutător al adevărului care avea să fie unul dintre primii convertiţi la islam, cu toate că, în perioada în care a fost refugiat în Abisinia, a ajuns să îmbrăţişeze doctrinele Bisericii Copte. Waraqa ibn Nawfal a fost un alt hanif bine-cunoscut, văr al Khadidjei, care a studiat îndeosebi creştinismul. E posibil chiar să fi tradus unele pasaje din Envanghelii în arabă. Usman al-Huwayrith a urmat aceeaşi cale centrată pe creştinism precum Waraqa, deşi studiile sale l-au dus în cele din urmă departe de Mecca, la Constantinopol. La un moment dat s-a oferit să devină ambasadorul oficial al Meccăi în Imperiul Bizantin. A garantat relaţii comerciale mai bune cu teritoriile bizantine, însă cei din Mecca se temeau că uneltea pentru a se instala ca rege. Mai târziu avea să îmbrăţişeze în mod oficial creştinismul.

Poate cel mai remarcabil dintre toţi era Zayd ibn ‘Amr, care a scandalizat toată Mecca prin faptul că a pus sub semnul întrebării credinţele păgâne tradiţionale. Zayd a refuzat să participe la jertfele de sânge aduse zeilor păgâni sau să se atingă de carnea animalelor sacrificate ce era dată de pomană şi a denunţat public practica îngropării fetiţelor nou-născute care nu erau dorite. Fratele său vitreg cu vederi conservatoare, Khattab, s-a simţit atât de ruşinat de purtarea lui Zayd, încât şi-a asumat misiunea de a scăpa oraşul de această pacoste. A plătit o ceată de bătăuşi să-l împiedice pe Zayd să intre în sanctuar, iar mai târziu, persecuţiile lor l-au făcut să părăsească oraşul. Zayd a traversat deşertul şi a călătorit prin oraşele Orientului Mijlociu, vizitând o serie de mari maeştri spirituali ai vremii, fie ei rabini evrei, pustnici creştini, eretici ascunşi, cărturari retraşi sau episcopi impunători. Spre sfârşitul vieţii sale, auzind că la Mecca a apărut un nou profet, Zayd s-a întors grăbit, traversând deşertul, însă a fost prins şi linşat de nişte tâlhari cu câteva zile înainte să ajungă la destinaţie. Zayd se născuse prea devreme. Este arhetipul dervişilor, acei mistici sufiţi rătăcitori care mai târziu aveau să străbată de-a lungul şi de-a latul lumea musulmană în căutarea unei întâlniri directe cu divinul.

Mahomed era apropiat de mulţi dintre principalii hanifi. În special Waraqa pare să-i fi fost prieten apropiat, în care avea încredere. Ştim că el le împărtăşea preocupările, principiile şi dorinţele. Ştim că a călătorit pe rutele caravanelor prin multe dintre locurile pe care le cercetaseră şi ei. Nu putem şti şi nici nu se cuvine să presupunem sau măcar să sugerăm că Mahomed a studiat sau nu religiile şi credinţele Orientului Mijlociu la fel de metodic ca Ubayd Allah, Waraqa, Usman şi Zayd. Pare probabil să nu fi participat la căutarea lor fizică, dar e posibil să fi învăţat multe din discuţii şi exerciţii spirituale comune. Mahomed a fost cu siguranţă un propovăduitor pasionat al învăţăturii de-a lungul întregii sale vieţi. Cu privire la acest fapt, spusele lui nu lasă nicio urmă de îndoială:

Mergeţi în căutarea învăţăturii chiar şi până în China.

O oră de meditaţie este mai bună decât un an de adoraţie.

Cine îi cinsteşte pe învăţaţi pe mine mă cinsteşte.

Căutaţi cunoaşterea din leagăn până în mormânt.

Mai mare bătaie de cap îi dă diavolului un om învăţat decât o mie de închinători ignoranţi.

Cerneala cărturarului e mai sfântă decât sângele martirului.

Cel ce pleacă de acasă în căutarea cunoaşterii umblă pe calea lui Dumnezeu.

Unii cercetători occidentali tratează subiectul hanifilor cu foarte multă suspiciune. În opinia lor, avem de-a face cu un prolog la Mahomed care este prea bine pus la punct: faptul că patru oameni pleacă în patru expediţii care în cele din urmă îi duc spre nord, sud, est şi, respectiv, vest seamănă suspect de mult cu un construct mitologic al geometriei sacre. Însă există personaje de tipul hanifilor în fiecare generaţie.

Departe de a reprezenta un construct literar, poveştile despre hanifi sunt surprinzător de familiare şi de contemporane. Ne putem imagina chiar şi expresiile lor faciale – un melanj de modesite şi ambiţie spirituală mândră, la fel cum viaţa lor aparent anarhică maschează trăsăturile ascunse ale loialităţii şi devotamentului tenace. Dorinţa lor de revelaţie se combină cu o suspiciune naturală faţă de lucrurile cunoscute de toţi şi o fascinaţie pentru ceea ce este ascuns, rar şi tăinuit.

*

Nimeni nu poate spera să înţeleagă naşterea islamului sau să aprecieze pe deplin realizările lui Mahomed fără să înţeleagă credinţele religioase din Arabia preisalmică. Este o sarcină dificilă, deoarece era o cultură dominată mai degrabă de ascultarea publică decât de studiul privat. Locuitorii Meccăi trebuie să fi fost familiarizaţi cu o întreagă serie de poveşti tradiţionale şi credinţe moştenite care între timp s-au pierdut, ca să nu mai vorbim de envanghelii, scrisori, rugăciuni, comentarii şi predici din această perioadă care au dispărut şi ele. Cunoştinţele noastre despre această perioadă se bazează implicit pe documente scrise şi inscripţii săpate în piatră care s-au păstrat întâmplător, dintre care cele mai multe aparţin mai degrabă lumii Orientului Mijlociu în general decât Arabiei Centrale din secolul al VI-lea în mod particular.

Dintre toate religiile din Arabia preisalmică este clar că Mahomed trebuie să fi fost cel mai familiarizat cu credinţele şi practicile evreieşti. Existau comunităţi de evrei răspândite prin toate oazele din Arabia Centrală, la Iathrib (Medina), Fadak, Khaybar şi Tabouk. Mai presus de toate, Mahomed le împărtăşea credinţa înflăcărată în supremaţia Dumnezeului Unic, Dumnezeul care le vorbise lui Avraam şi lui Moise. Mahomed îi cinstea pe toţi eroii istoriei evreieşti, pe toţi profeţii Vechiului Testament, precum şi pe regele David şi pe regele Solomon cu cel puţin la fel de mult entuziasm ca oricare evreu. Aproape toată viaţa lui, Ierusalimul a reprezentat magnetul spiritual al pământului, piatra de hotar a cerului. Doar cu câţiva ani înainte de moartea lui Mahomed Ierusalimul avea să treacă pe locul al doilea, după Mecca. Se poate observa că obiceiurile pe care avea să le propovăduiască mai târziu discipolilor săi – precum plata unui tribut pentru milostenie, postul de o lună, sărbătorirea zilei ispăşirii, viaţa trăită într-o comunitate activă (mai degrabă decât într-o mănăstire), în sânul familiei – se bazaseră pe obiceiuri evreieşti deja existente. Cu toate acestea, influenţa iudaismului asupra lui Mahomed avea anumite limite. El nu ştia deloc carte, astfel încât nu ştia să citească niciun cuvânt în limbile folosite pe atunci de arabi, precum siriaca,

deci cu atât mai puţin în ebraică. Chiar dacă Mahomed nu avea acces la istoriile scrise ale evreilor, trebuie să fi fost familiarizat cu credinţele lor. Coranul este plin de istorisiri care completează, corectează sau adaugă detalii lipsă ale poveştilor tradiţionale din Tora (Vechiul Testament).

Antichitatea târzie fusese o perioadă excepţional de dinamică pentru iudaism. În loc să oblitereze iudaismul, distrugerea Ierusalimului de către romani şi identitatea naţională a evreilor contribuiseră la eliberarea credinţei evreieşti. În locul unei religii dominate de un templu central, de sacrificii şi de aristocraţie formată din mari preoţi, iudaismul renăscuse în sinagogi locale. Acestea au devenit noile centre focale ale vieţii evreieşti, conduse de rabini. Aceştia erau succesorii direcţi ai fariseilor, evrei care respectau strict Legea şi se adânceau în studiul Torei, care compilaseră tradiţiile orale şi apoi ţineau sesiuni hermeneutice în sinagogă. Aveau o nouă ambiţie, năzuind să ridice întregul iudaism la nivelul vechilor standarde înalte pe care trebuiau să le respecte preoţii. Năzuiau să sfinţească viaţa de zi cu zi prin ritual, să transforme o întreagă naţiune într-o preoţime. Rabinii au rămas o clasă erudită, formaţi la academii precum Beit Midraş. Se ridicau la nivelul oricărei provocări intelectuale adresate de creştini, însă au avut grijă să nu devină o castă preoţească. Evreii erau de asemenea protejaţi de straniul comportament al călugărilor creştini celibatari, insistând că respectaţii lor cărturari trăiesc în sânul comunităţii de credincioşi. Rabinii evrei conduceau un popor care nu se temea de viitor. Cariera lui Mahomed ne poate aminti de cea a lui Akiba ben Iosif, un tânăr păstor analfabet autodidact care devenise o autoritate în materie de canon religios. Akiba a fost cel care a iniţiat marele comentariu al Torei, ce avea să stea la baza a ceea ce mai târziu a devenit Mişna. Au fost adăugate şi alte rezumate, astfel încât, pe vremea lui Mahomed, evreii aveau un nou cod de viaţă, Talmudul babilonian. Acest tom voluminos îi unea pe evreii din exil ca popor într-un mod mult mai eficient decât ar fi putut-o face loialitatea faţă de un templu sau un rege. Evreii căutau să-şi desăvârşească religia adaptând poveştile despre profeţii din vechime la condiţiile din vremea lor. Într-un anumit sens, este

exact ceea ce avea să facă şi Mahomed, cu toate că, în loc să urmeze tradiţia evreiască a exegezei scripturistice, el avea s-o ia pe calea unei revelaţii divine directe.

Deşi Mişna şi Talmudul aveau să fie considerate cărţi sfinte de mulţi dintre primii musulmani, nu orice document evreiesc din această perioadă era tratat cu atât respect. Mai presus de toate, este clar că Mahomed nu avea nimic de-a face cu gândirea de la baza lucrării *Toledoth Yeshu*. Acest document popular şi foarte răspândit, compilat în jurul anului 170 d.Hr., reprezenta o contraofensivă evreiască la atacurile creştinilor. Pretindea că Iisus nu era decât un vrăjitor şi că, departe de a fi o fiinţă divină, era de fapt fiul bastard al unui soldat auxiliar roman pe nume Pantera. De-a lungul întregii sale vieţi, Mahomed i-a tratat întotdeauna pe creştini şi credinţele lor cu multă afecţiune. Coranul acordă o deosebită atenţie cinstirii lui Iisus şi maicii sale, Maria. De fapt, Maria este menţionată mult mai des în Coran decât în oricare dintre cele patru Envanghelii canonice. Doar evanghelia necanonică a Sfântului Iacov, cu povestirea detaliată a copilăriei Fecioarei, poate să egaleze – şi să întreacă – Coranul în ceea ce priveşte descrierea amănunţită a Mariei. Revelaţiile lui Mahomed aveau să fie destul de emfatice şi cu privire la statutul lui Iisus. Naşterea sa dintr-o fecioară era miraculoasă şi fusese rânduită de Dumnezeu, care a lucrat prin mesagerul său, Arhanghelul Gavriil. Iisus era un profet, un făcător de minuni şi un mare învăţător, însă nu era fiul lui Dumnezeu şi nici nu a murit pe cruce. Dintr-o lovitură, Mahomed a eliminat credinţa esenţială ce se afla la baza întregului creştinism dominant: că Iisus murise şi a înviat din morţi a treia zi. Fără această moarte nu putea exista sacrificiu ispăşitor, nici iertare a păcatelor, iar taina împărtăşaniei nu-şi mai avea rostul.

Văzută în această lumină, dezbaterea academică despre posibila influenţă a uneia sau alteia dintre bisericile creştine asupra lui Mahomed pare irelevantă. Dezbaterile furibunde cu privire la natura lui Hristos care au provocat separarea Bisericii Ortodoxe de Biserica Nestoriană şi a Bisericii Nestoriene de Biserica Monofizită nu ar fi putut avea pentru islam absolut nicio relevanţă. În concepţia lui Mahomed şi a adepţilor săi,

toate greşesc în egală măsură. Mahomed nu ar fi fost impresionat nici de curioasele ramuri schismatice ale creştinismului care se refugiau în deşert. Ebioniţii respingeau cu furie toate Envangheliile cu excepţia celei a Sfântului Matei, în timp ce alt grup înlocuia simbolismul de viaţă făcătoarei cruci cu cel al unui falus. Marcion din Sinope era un discipol înflăcărat al Sfântului Pavel. Accepta doar o evanghelie care avea multe în comun cu cea a Sfântului Luca, dar repudia complet Vechiul Testament.

Cu toate acestea, cu fiecare an care trece, numărul tot mai mare de dovezi arheologice indică din ce în ce mai clar că prezenţa creştinilor era substanţială în Arabia preisalmică în perioada de maturitate a lui Mahomed. Exista un întreg lanţ de mănăstiri creştine de-a lungul coastei estice a Arabiei dominate de persani. Acesta era teritoriul misionar al Bisericii Nestoriene, concentrată în Irakul persan şi susţinută de regii lahmizi. Biserica Nestoriană desfăşura o activitate misionară intensă şi considera că trebuia folosită limba poporului. A fost prima care a folosit pahlavi (limba Persiei), precum şi aramaica, pe care o înţelegea toată lumea în Orientul Mijlociu. În timpul vieţii lui Mahomed, nestorienii au început să trimită misionari şi în India şi în Asia Centrală. E posibil ca la un moment dat, la maturitate, poate undeva pe ramificaţia estică a rutei caravanelor sau la unul dintre marile târguri anuale, Mahomed să fi ascultat un predicator nestorian. Bineînţeles, nestorienii nu se considerau o sectă schismatică, ci singura Sfântă Biserică Apostolică. Doar cei din exterior au numit-o Biserica Asiriană sau Siriacă. La un secol după moartea lui Mahomed reuşise chiar să ajungă în China, unde se vorbea mandarina. Până în secolul al XII-lea devenise cea mai mare Biserică din lume.

Mecca, coasta Mării Roşii şi Arabia Centrală şi de Sud intrau în sfera misionară a creştinilor monofiziţi. Acest mare grup include Biserica Coptă din Egipt, Abisinia şi Armenia şi Biserica Iacobită Siriacă. Disputa lor cu ortodoxia greacă şi Biserica Nestoriană a fost cauzată de raportul exact dintre divinitate şi umanitate în natura lui Iisus Hristos. Subiectul arid al hristologiei poate fi înţeleasă cel mai bine prin comparaţia cu vinul, apa şi uleiul de măsline. Nestorienii sunt creştini pentru

care cele două naturi sunt precum uleiul de măsline şi apa. Ei cred în două naturi care nu se pot amesteca. Monofiziţii sunt creştini pentru care cele două naturi sunt precum vinul şi apa. Şi ei cred în existenţa a două naturi, dar susţin că amestecul lor nu poate fi înţeles de mintea omenească.

Regii ghassanizi erau mari susţinători ai Bisericii Iacobite Monofizite. Întemeiaseră un întreg lanţ de mănăstiri şi sihăstrii de-a lungul coastei Mării Roşii şi prinseseră rădăcini în Yemen. S-a confirmat că Najran, Dhofar, Aden, San'a, Socotra şi Marib erau aşezări creştine în Arabia preislamică. Povestea cu pustnicii creştini din Bostra – Bahira şi Nestor – care îl recunosc pe Mahomed ca profet aproape sigur implica Biserica Iacobită din Arabia. Aveau un ocrotitor de nădejde şi în persoana *negus*-ului abisinian, care le susţinea activităţile. Este aproape sigur că Mahomed a ascultat de mai multe ori predicatori iacobiţi. Există chiar unele dovezi că misionari iacobiţi erau prezenţi la marele târg anual de la Ukaz ce se ţinea aproape de Mecca. Trebuie să fi vorbit în orice limbă de care era nevoie pentru a se adresa audienţei. Unii cercetători au sugerat chiar că ar fi o legătură între limbajul folosit de aceşti misionari creştini pentru a descrie chinurile iadului şi cel folosit în Coran. Asta nu înseamnă că Mahomed ar fi plagiat, căci fiecare generaţie de profeţi trebuie să folosească imaginaţia existentă a oamenilor pentru a descrie realităţi spirituale care sunt literalmente nepământene. Viziunile infernale ale lui Pieter Bruegel, în secolul al XVI-lea, erau alimentate de masacrele şi chinurile la care asistase. Cu siguranţă, masacrarea creştinilor din Yemen de către regele evreu Dhu Nuwas, care i-a aruncat într-un cuptor, trebuie să fi influenţat concepţia despre iad din această perioadă. Există de asemenea o veche tradiţie, citată de Isfahani, conform căreia tânărul Mahomed ar fi fost foarte impresionat de retorica înflăcărată a lui Quss ibn Saida, episcopul Najranului. Se ştie chiar că ar fi învăţat pe de rost o parte dintr-o omilie care începea astfel:

O, oameni, adunaţi-vă,
ascultaţi şi luaţi aminte.
Toţi cei ce trăiesc mor
şi toţi cei ce mor sunt pierduţi
şi tot ce trebuie să vină va veni.

Ce se poate spune despre creştinii din Abisinia? E posibil să-l fi influenţat ei pe Mahomed în vreun fel? În chestiuni ce ţin de teologie cu siguranţă că nu, însă din alte puncte de vedere se poate să fi reprezentat pentru el o sursă de inspiraţie. Asemenea arabilor păgâni, abisinienii erau un popor izolat de vechile centre de putere şi de cultură din Orientul Mijlociu, izolat în munţii din Africa, însă reuşiseră să-şi dezvolte o moştenire care îi lega de tradiţia profetică a Vechiului Testament. Tradiţiile Abisiniei transformaseră întâlnirea biblică dintre regele Solomon şi regina din Saba într-o poveste despre identitatea naţională şi spirituală. Regina din Saba s-a întors în patria ei cu un fiu conceput cu Solomon, Menelik (în arabă ibn al-Malik, „fiul regelui"), care în tinereţe avea să-şi viziteze tatăl la Ierusalim, întorcându-se apoi în Abisinia, unde a propovăduit poporului său venerarea unicului Dumnezeu. Într-adevăr, Coranul adaugă detalii care lipsesc atât din Vechiul Testament, cât şi din relatările abisiniene, ca să îmbogăţească şi mai mult povestea lui Solomon şi a reginei din Saba (numită în Coran Bilqis). În astfel de cazuri pare să existe o empatie aproape înnăscută între Islam şi Abisinia creştină. Aveau multe tradiţii comune, precum stilurile vestimentare, circumcizia, tabuul referitor la consumarea cărnii de porc, obiceiul privind scoaterea încălţărilor înainte de a intra într-un lăcaş de cult şi prosternarea în timpul rugăciunii.

Convertirea Abisiniei la creştinism în secolul al IV-lea d.Hr. este o extraordinară poveste de aventuri care dezvăluie uimitoarele conexiuni interculturale ce puteau depăşi graniţele politice. Este de asemenea fascinant de văzut cum legătura dintre comerţ şi filosofie (invizibilă din perspectivă arheologică) poate să inspire şi să transforme o lume.

Meropius, un negustor şi filosof creştin din oraşul universitar Tir, a luat cu sine doi studenţi (Aedesius şi Frumentius) într-o călătorie pe mare până în India pentru a vizita marile şcoli şi pieţe ale Orientului. La întoarcere s-au oprit pentru a-şi reface proviziile de apă în largul coastei abisiniene a Mării Roşii, neştiind că se declarase război împotriva Imperiului Roman din cauza încălcării unui tratat. Corabia lor a fost confiscată şi întregul echipaj a fost măcelărit,

cu excepţia celor doi tineri studenţi ai lui Meropius, care i-au fost dăruiţi ca sclavi regelui Abisiniei. Studenţii au devenit slujitori de încredere ai regelui, iar după moartea sa au slujit-o pe văduva lui (care îndeplinea rolul de regentă pentru fiul ei, care era doar un prunc) cu şi mai multă autoritate. Ajutaţi de acei negustori străini care treceau prin ţară, au ridicat primele biserici în jurul capitalei Aksum. Când prinţul a devenit major, Aedesius şi Frumentius au plecat, primul întorcându-se în Tir, celălalt călătorind mai departe, până în Alexandria. Odată ajuns acolo, Frumentius l-a înştiinţat pe patriarhul Atanasie cu privire la starea embrionară a creştinismului din Aksum. Patriarhul a insistat ca Frumentius să se întoarcă, întrucât „pe cine altcineva am putea găsi în afară de tine care să fi făcut deja asemenea lucruri?”. Frumentius a acceptat şi a fost consacrat episcop. Această istorisire a fost consemnată de un contemporan al său, istoricul Rufin, care a declarat: „Aceste lucruri le ştiu... din gura lui Aedesius însuşi, care fusese tovarăşul lui Frumentius şi mai târziu a fost făcut preot în Tir”.

În siturile centrelor comerciale ale Mării Roşii săpăturile sunt încă în faza de început, dar deja se conturează imaginea unei extraordinare fuziuni a culturilor. Pe actualul şantier arheologic american din portul egiptean Berenice, aflat pe ţărmul Mării Roşii, s-au descoperit dovezi care atestă existenţa a 12 limbi scrise (printre care sanscrita şi tamila, precum şi copta, aramaica, abisiniana şi greaca) şi a două scrieri complet necunoscute. Indiferent dacă evaluarea se face în funcţie de textilele, lemnul de tec, boabele de piper, mărgelele sau monedele găsite la faţa locului, este clar că importantul comerţ la distanţă cu India a reunit multe culturi. Nu există însă niciun indiciu că s-ar fi făcut comerţ cu Europa Apuseană – nici măcar un ciob. Până la mijlocul secolului al VI-lea Berenice se colmatase, însă pare destul de clar că în timpul vieţii lui Mahomed acest comerţ cosmpolit trebuie să se fi mutat în marele port abisinian Adulis. Chiar şi în panteonul înţesat cu zeităţi al Indiei hinduse există o unitate monoteistă pentru cei care caută aşa ceva, un alt mare zeu care nu poate fi niciodată reprezentat şi cu toate acestea este omniprezent.

Una dintre cele mai mari pierderi din această perioadă a istoriei religioase o constituie învăţăturile şi scrierile lui Mani, întemeietorul credinţei maniheiste. În mod clar, Mani (217-277) i-a fascinat pe mulţi dintre contemporanii săi. Era un universalist care îi cinstea pe vechii profeţi ai fiecărui crez şi ai fiecărui neam, dar care a creat o nouă spiritualitate încorporând elemente creştine, mitraiste şi zoroastriene. La rădăcina maniheismului se găsea vechea filosofie persană dualistă conform căreia universul era împărţit între două puteri antagonice, întunericul şi lumina. Zeul întunericului era stăpânul suprem al lumii materiale, pământene. Zeul luminii domnea peste o dimensiune spirituală superioară. Era de datoria credinciosului să contribuie la dezvoltarea puterilor luminii prin rugăciune, o morală strictă şi eliberarea de posesiunile şi dorinţele materiale. În acest scop, Mani a ridicat muzica şi pictura la rangul de rugăciune. A predicat că toată creaţia conţinea o scânteie divină închisă într-un trup carnal, cam la fel cum avea să afirme Coranul că Dumnezeu l-a zidit pe om din pământ: „Dumnezeu este lumina cerurilor şi a pământului... Lumină asupra luminii! Dumnezeu călăuzeşte către lumina Sa pe cine voieşte” (Sura Nur, 24:35). Cu toate acestea, imaterialitatea doctrinei lui Mani, opoziţia sa implicită faţă de toate formele de autoritate lumească şi toleranţa sa faţă de activitatea sexuală care nu se finaliza prin concepţie au adus cu sine o serie nesfârşită de persecuţii. Mani era protejat ca înţelept luminat de bătrânul împărat persan Şapur I, însă a fost în cele din urmă executat de fiul lui Şapur, Bahram I, în anul 277. Unele dintre doctrinele sale au renăscut în cadrul unei mişcări religioase cvasisocialiste conduse de marele preot persan Mazdak. Aceasta a fost suprimată violent în timpul domniei lui Chosroes I (531-579), când trebuie să fi plecat în Arabia o nouă generaţie de refugiaţi. Hanifii din Mecca trebuie să fi ascultat aceste crezuri cu tot atâta atenţie ca şi Sfântul Augustin, care şi-a început călătoria spirituală ca „auditor” al maniheenilor.

Nu avem de unde să ştim pe cine sau ce învăţătură religioasă ar fi putut asculta Mahomed în tinereţe. În Islam, proclamarea lui Mahomed ca profet fără ştiinţă de carte, necontaminat de

citit sau de scris, reprezintă în continuare un aspect important al credinţei. De asemenea, în Islam este larg răspândită ideea că la 40 de ani Mahomed era ca o foaie albă gata să primească revelaţiile lui Dumnezeu. Înainte se credea că Arabia era o lume înapoiată, izolată, păgână, ruptă de axele majore ale gândirii religioase. Se mai cultiva şi ideea că vechile religii monoteiste din centrul Orientului Mijlociu erau epuizate şi discreditate după secole de persecuţii, războaie şi colectare a dărilor. Aceste idei nu mai sunt valabile. Dimpotrivă, devine din ce în ce mai clar că secolul al VI-lea a fost din multe puncte de vedere unul extraordinar de dinamic. A fost o epocă de mare încredere şi reînnoire pentru iudaism, o epocă de intensă activitate misionară pentru Bisericile Iacobită, Abisiniană şi Nestoriană, în timp ce coasta Arabiei era influenţată şi de Persia şi India.

5

Primele revelaţii ale lui Mahomed

Mahomed avea să se nască de două ori la Mecca. La 40 de ani după ce a intrat în această lume ca fiinţă umană, a pătruns într-o altă dimensiune, intrând într-un spaţiu sacru. A fost o experienţă la fel de înfricoşătoare şi de neaşteptată precum cea dintâi.

A doua sa naştere, cea sacră, a avut loc într-o peşteră aflată pe coasta muntelui Hira, una dintre numeroasele înălţimi care domină Mecca. Era a şaptesprezecea noapte a lunii Ramadan, în anul 610 d.Hr. Mahomed era atunci un negustor între două vârste, un bărbat cu o căsnicie fericită, o liotă de copii şi o bună reputaţie în oraşul său natal, construită în 30 de ani de experienţă în comerţul cu caravane. În perioada pelerinajului avea obiceiul să scape de atmosfera sufocantă a Meccăi instalându-se, împreună cu familia, într-o peşteră aflată pe coasta muntelui. Doar puţini dintre cei mai apropiaţi prieteni ai săi ştiau că dincolo de aparenţa acestui om de afaceri calm şi de încredere se ascundea un căutător înflăcărat al iluminării. Mahomed se ruga, postea, îi hrănea pe săraci şi urma calea virtuţii. Toată viaţa îl căutase pe Dumnezeu. Însă nu era pregătit să afle că şi Dumnezeu îl cercetase pe el şi că acum venise să-l ia în stăpânire.

S-a trezit brusc în acea primă noapte, în peşteră, cuprins de o groază cumplită, cu tot trupul şi sinele său prinse ca într-o menghină ce părea să-l apese din toate părţile. Mai târziu avea să încerce să explice această senzaţie: parcă îl prinsese un înger într-o îmbrăţişare terifiantă ce ameninţa să stoarcă din el orice

scânteie de viaţă şi ultima răsuflare. Cum stătea întins acolo, zdrobit, a auzit porunca: „Citeşte!”. El nu putea face asta: nu se pricepea la poezie, nu era prezicător, nici bard având pe buze o mie de versuri bine alcătuite. Ba chiar, a protestat el, nu ştia deloc carte. Îngerul s-a apropiat de el, posedându-l din nou cu atâta forţă, încât a simţit că o să plesnească. „Citeşte!”, i-a poruncit din nou.

„Citeşte în numele Domnului tău ce a creat! Cel care a creat omul dintr-un cheag de sânge. Citeşte, căci Domnul tău este cel mai Mult-dăruitorul, El l-a învăţat pe om cu condeiul, l-a învăţat ceea ce nu ştia!” (Sura Ignaa, 96:1-5). Refuzul era cu neputinţă. Primul verset a ţâşnit de pe buzele lui Mahomed precum aerul expirat.

Acestea au fost începuturile Coranului, care înseamnă literal „citirea” sau „recitarea”. Este cuvântul lui Dumnezeu rostit prin gura lui Mahomed. Dacă crezi asta, eşti musulman; dacă nu crezi, nu poţi fi musulman. La început Mahomed nu a crezut. Se simţea ca şi cum fusese posedat de un duh, de unul dintre nenumăraţii djinni. Văzuse de prea multe ori nebunia confuză cauzată de posedarea de către duhuri ca să fie îngrozit de această idee: femeia singuratică ademenită de sunetul tobelor să iasă din întunecatele ei stări de depresie; poeţii şamani tăvălindu-se prin ţărână, scuipându-şi versetele printre stropi de sânge şi de flegmă; sau vindecătorul exorcist, personaj necesar, dar şi temut, care locuia la marginea societăţii. Aici îl adusese pietatea sa? Aici te aducea meditaţia? Asta era răsplata pentru toate posturile şi rugăciunile sale? Tremurând încă, înfricoşat, dar ferm, a părăsit peştera şi pe membrii familiei sale care încă dormeau. Repede, dar cu paşi hotărâţi, a urcat spre vârful muntelui Hira. Sufletul său era stăpânit de gândul sinuciderii. La jumătatea urcuşului a fost oprit de o voce angelică, iar gigantica, atotcuprinzătoarea siluetă a Arhanghelului Gavriil a acoperit orizontul, în toate părţile, uriaşă, continuă şi ineluctabilă. „Mi-am ridicat capul ca să privesc cerul şi iată! Pe bolta cerească l-am văzut pe Gavriil în chip de om cu aripi întinse, iar picioarele sale atingeau pământul… Atunci mi-am întors faţa de la el către alte părţi ale cerului, dar, oriunde mă uitam, îl vedeam în aceeaşi înfăţişare.”

Mahomed s-a întors împleticindu-se în peşteră şi s-a târât în braţele soţiei sale, pe care a implorat-o: „Acoperă-mă, acoperă-mă”. Khadidja l-a cuprins în braţe, i-a acoperit trupul istovit cu mantia sa, l-a liniştit şi i-a ascultat povestea. După ce i-a spus-o, ea s-a furişat repede până în oraş ca să vorbească cu îndrumătorul ei spiritual, respectatul său văr Waraqa ibn Nawfal. Liniştită după sfaturile primite de la Waraqa, s-a întors în peşteră şi a fost prima care l-a recunoscut pe Mahomed ca Profet al lui Dumnezeu.

A fost o a doua naştere, în lumea spiritului. Tot ceea ce agonisise în prima jumătate a vieţii sale – proprietăţi, reputaţie, viaţă de familie şi o poziţie în societatea din Mecca – trebuia acum sacrificat. Când Mahomed şi-a mai venit în fire, s-a întors la Mecca şi a săvârşit înconjurul ritual al Kaabei. Acolo s-a întâlnit cu Waraqa, iar acesta l-a avertizat cu privire la ce îl aştepta în continuare: „Vei fi învinuit că minţi, vei fi persecutat, ocolit, surghiunit şi atacat”. Bătrânul înţelept s-a plecat apoi în faţa Profetului şi l-a sărutat pe frunte.

Lumea musulmană comemorează noaptea sfântă în care Coranul a fost revelat pentru prima oară prin sărbătoarea Kadir. Nimeni nu poate fi absolut sigur de dată. Cea de-a şaptesprezecea noapte a Ramadanului şi cea de-a douăzeci şi şaptea sunt opţiunile cele mai populare şi sunt sărbătorite de la un capăt la altul al lumii musulmane. Identificarea ei corectă este importantă, căci se crede că în noaptea de Kadir rugăciunea este mai de folos decât o mie de luni de rugăciuni. Oamenii sfinţi au învăţat să răspundă evaziv la întrebările privind data corectă pentru rugăciune, tinzând să spună ceva de genul: „Comportă-te în fiecare noapte a Ramadanului ca şi cum ar fi Kadir; doar aşa poţi fi sigur”.

*

Prima revelaţie uluitoare din anul 610 a fost urmată de doi ani de tăcere absolută. Duhul divin care îl posedase pe Mahomed într-un mod atât de neaşteptat l-a părăsit la fel de repede; parcă fusese posedat de o mare zbuciumată, fiind apoi

abandonat pe ţărm. A fost o perioadă tensionată pentru Mahomed, care a căzut în ceea ce acum s-ar putea numi depresie – a fost o vreme în care s-a simţit părăsit şi detestat. Apoi, precum nota agonizant amânată a unui măreţ recital coral, a apărut o a doua sură, pe bună dreptate numită „Lumina zilei”.

Pe lumina zilei!
Pe noaptea ce învăluie pământul!
Domnul tău nici nu te-a părăsit şi nici nu te-a urât!
Pentru tine, mai bună va fi Viaţa de Apoi decât Viaţa de Acum!
Din darurile Sale Domnul tău îţi va dărui, iar tu mulţumit vei fi.
Nu te-a aflat El orfan şi te-a adăpostit?
Rătăcitor te-a aflat şi te-a călăuzit?
Sărac te-a aflat şi te-a îmbogăţit?
Orfanul, tu să nu-l oropseşti!
Cerşetorul, tu să nu-l alungi!
De harul Domnului tău, necurmat să povesteşti! (Sura Ad-Dhuha, 93:1-11)

Recitarea începuse din nou. Experienţa nu avea să mai fie niciodată la fel de înfricoşătoare precum în acea primă noapte, deşi citirile ce au urmat erau la fel de imprevizibile. Mahomed a explicat: „Niciodată nu am primit vreo revelaţie fără să simt că sufletul îmi fusese smuls din mine”. Procesul era într-atât de istovitor, încât deseori după aceea trebuia să fie acoperit cu o pătură şi lăsat să tremure în întunericul ei protector. Cu alte ocazii, martorii oculari vorbeau de o mare greutate ce părea să apese asupra lui şi o expresie de suferinţă ce părea să-l transfigureze, după care fruntea îi cădea între genunchi. Aceasta era poziţia pe care o adoptau misticii evrei când se pregăteau să mediteze la tronul lui Dumnezeu. Era exact aceeaşi poziţie adoptată mai târziu de monahii creştini în timp ce repetau Rugăciunea Inimii. În cazul lui Mahomed pare să fie vorba mai mult de epuizare fizică decât de o tehnică spirituală.

Revelaţiile urmează exact acelaşi model. Uneori erau atât de clare şi de articulate, de parcă un înger dicta un text din spatele unui văl. Însă de obicei erau percepute ca imagini sau emoţii pe care Mahomed trebuia să le articuleze cumva într-un limbaj. Profetul le-a descris în felul următor: „Uneori vin către mine precum reverberaţiile unui clopot, iar atunci îmi este cel mai greu, dar reverberaţiile scad când le pricep tâlcul”. Nici nu îi stătea în putere să grăbească procesul: după cum îşi amintea în

altă descriere autodojenitoare, „Nu-ţi mişca limba atunci când îl citeşti, zorindu-te la capăt să ajungi! Noi trebuie să-l strângem la un loc şi să-l citim! Şi dacă l-am citit, să-l citim iarăşi!”. Acest lucru trebuie să fi fost extrem de solicitant, căci uneori mesajul era intens vizual. Aişa, una dintre soţiile sale, îşi amintea că „primele semne ale profeţiilor îngăduite apostolului erau adevărate viziuni, asemănătoare cu strălucirea zorilor”. Foarte rar se întâmpla ca un verset coranic să înlocuiască sau să corecteze unul anterior. Putem presupune că se repetase aceeaşi viziune divină, dar a doua oară Mahomed „o pricepuse” mai bine.

Este epuizant chiar şi numai să-ţi imaginezi acest proces. Să ne închipuim pentru o clipă că ni se oferă o privire fugară asupra sculpturii *Pietà* de Michelangelo din catedrala San Pietro din Roma, imagine însoţită de acordurile *Recviemului* lui Mozart. Această viziune extatică este apoi transformată într-un sunet continuu care nu încetează până nu ne traducem emoţia într-un limbaj sfânt. Nu e de mirare că Profetul a declarat că singurul miracol pe care l-a săvârşit vreodată a fost recitarea Coranului.

Nu era nimic literar în acest proces, nici nu ar trebui să ni-l închipuim pe Mahomed ca pe un John Milton antic dictându-le versuri unor scribi. Energiile lui Mahomed erau absorbite de recitarea revelaţiilor, rostirea predicilor, adoptarea unei vieţi evlavioase. Nu a poruncit niciodată ca recitările sale din Coran să fie compilate într-o ediţie standard sau păstrate în vreo ordine anume. Cu toate acestea, ele au fost memorate de discipolii săi. Primii credincioşi se întâlneau pentru privegheri care durau toată noaptea, în timpul cărora versetele erau psalmodiate într-un glas.

Coranul a rămas în formă orală în timpul vieţii Profetului. De la bun început a fost conceput pentru a fi recitat şi doar în cele din urmă a fost editat conform unor surse scrise şi orale, la câţiva ani după moartea Profetului. A citi Coranul în arabă, în loc să-l reciţi din memorie, înseamnă a pierde nouă zecimi din puterea sa. A citi o traducere înseamnă a te îndepărta şi mai mult de puterea cuvintelor sale. Sunetului versetelor sale ar trebui să i se îngăduie să învăluie trupul, să pătrundă până în

inima şi sufletul individului. Acestea nu sunt doar o jucărie pentru minte. Această forţă verbală a Coranului a fost întotdeauna păstrată cu grijă, iar astăzi există colegii în cadrul marilor universităţi teologice ale Islamului unde se predau cele şapte tipuri de recitare acceptate. Aici tinerii învăţăcei se leagănă în timp ce rostesc versurile, cu Coranul deschis în faţa lor, cu toate că poate le ştiu deja pe de rost. Sunetul vocilor lor pluteşte prin curţile închise, rezonând cu coregrafia rândurilor gravate de artizani de mult trecuţi la cele veşnice în grinzile de cedru ale tavanului, în zidurile albe de ipsos şi în lespezile de ceramică. Nimeni nu ştie cu siguranţă care este originea acestor şapte variante de citit. Unii o leagă de primii şapte recitatori ai Coranului: Nafi, Ibn Kathir, Abu Amir, Ibn Amir, Asun, Hanza şi Kisai. Alţii pretind că ele reprezintă dialectele celor şapte triburi arabe din jurul Meccăi: Quraişit, Hudhail, Thaqif, Hawazin, Kinana, Tamim şi Yaman. Iar alţii susţin că nu sunt decât un derivat al furibundelor dispute teologice din Bagdadul secolului al IX-lea.

Coranul a fost întotdeauna arma supremă, irefutabilă a lui Mahomed. În repetate rânduri, arabi care erau profund ostili doctrinelor sale erau seduşi de felul cum suna. Însă erau şi alţii care au ajuns la concluzia că „nu sunt decât basme din vechime”, fapt confirmat chiar de Coran. Iar alţii se plângeau de faptul că nu era o naraţiune continuă, precum odele epice sau chiar envangheliile, ci că fiecare verset revenea la aceleaşi teme. Aceasta este într-adevăr una dintre caracteristicile cele mai remarcabile ale Coranului. Căci fiecare verset poate fi de sine stătător, ca o chemare divină autonomă. Fiecare sură îl poartă pe credincios într-o călătorie, spre sursa divină a vieţii şi scopul existenţei. Multe avertizează cu privire la pedepsele care s-au abătut în trecut asupra oamenilor din cauză că au ignorat vorbele profeţilor din vechime şi cu privire la cele care îi aşteaptă în Ziua Judecăţii. Dar, printre numeroasele avertismente severe, întotdeauna este câte o rază de speranţă. Dumnezeu este şi Ar-Rahman – „cel Milos” –, şi Ar-Rahmin – „cel Milostiv” – care la sfârşitul zilelor îi oferă iertarea chiar şi lui Satan. Are de asemenea o prezenţă intimă, în acele cuvinte

obsedante din Coran: „Noi am creat omul şi… suntem mai aproape de el decât vena gâtului său” (Sura Qaf, 50:16).

*

Mahomed a rămas un om timid. Timp de trei ani după ce a reînceput să aibă revelaţii, a recitat noile versete doar în faţa unui cerc intim alcătuit în mare parte din rudele sale apropiate, tineri convertiţi proveniţi din rândul membrilor nemulţumiţi ai societăţii din Mecca şi dintre cei mai vulnerabili şi mai săraci. Mătuşile lui Mahomed erau adepte înfocate, deşi unchii săi păstrau distanţa. Primul personaj important care s-a convertit fără să fie membru al familiei a fost prietenul şi colegul său de breaslă Attiq ibn Usman, un negustor care în istorie va rămâne cunoscut sub numele Abu Bakr. Ei meditau la marele dar al lui Dumnezeu – miracolul vieţii de zi cu zi – şi se străduiau ca acesta să se reflecte în comportamentul lor cotidian. Micul grup de credincioşi se întâlneau pentru a se ruga în mod organizat dimineaţa şi seara. Ritualul lor caracteristic de rugăciune avea trei etape – în picioare, în genunchi şi prosternare înaintea lui Dumnezeu, întâmpinându-l ca prieten, ca slujitor şi ca rob – şi a fost un element important al acestei noi credinţe încă de la începuturile ei.

În anul 615, reticenţa lui Mahomed a fost anulată de o poruncă coranică de a merge să predice în public. Fără îndoială, această perioadă marcată de o puternică anxietate avea să se înrăutăţească rapid. Prima tendinţă a lui Mahomed a fost de a le vorbi celor din propriul clan, Beni Haşim. I-a invitat la cină pe cei 40 de bărbaţi de frunte ai clanului său, însă, în loc să procedeze ca la o ocazie deosebită – tăind o cămilă sau cel puţin o oaie grasă sau două –, a împărţit cu ei o pulpă de miel şi un bol cu lapte. Deşi admirabil de modest, dacă nu chiar ascetic, modul său de abordare nu reprezenta, nici atunci, cum nu ar fi nici acum, calea de a câştiga sprijinul unei audienţe în Arabia tribală. Seara a luat sfârşit înainte de a începe de fapt atunci când unul dintre cei mai importanţi oaspeţi s-a ridicat şi a ieşit furios, de îndată ce Mahomed a deschis gura să vorbească.

Adunarea celor 40 de bătrâni ai clanului s-a repetat chiar în seara următoare. De data aceasta oaspeţii săi au rămas suficient de mult cât să asculte mesajul lui Mahomed. Expunerea sa a fost urmată de tăcere. Niciunul dintre membrii clanului nu i-a adresat vreun cuvânt de susţinere. Tăcerea a fost în cele din urmă ruptă de Ali, fiul adoptiv al lui Mahomed, în vârstă de 13 ani, care ajutase la servirea mesei. Faptul că din tot clanul Beni Haşim nu s-a găsit niciun alt adept al lui Mahomed în afară de acest adolescent stângaci a fost considerat o glumă bună. Distinşii oaspeţi s-au prăpădit de râs şi au plecat, dispărând în noapte.

*

Pentru arabii cu mentalitate tradiţională existau multe probleme cu privire la mesajul Profetului. Puteau accepta faptul că el îi avertiza să-i mulţumească mai mult lui Allah, Zeul cel Preaînalt al Meccăi. Puteau de asemenea să recunoască faptul că aveau responsabilităţi faţă de alţii, în special faţă membrii clanului lor. Într-adevăr, loialitatea de sânge era una dintre pietrele de temelie ale nobilimii arabe. Dar nu puteau accepta proclamarea de către Coran a continuării existenţei, într-o nouă formă, după moarte. Simţeau că era în mod inerent sub demnitatea lor să creadă în viaţa de după moarte. Cu asta consolai văduvele, mamele îndurerate, săracii şi sclavii obidiţi. Dar un arab, un mândru membru al unui clan din tribul quraişiţilor? De o mie de ori nu. Contrazicea însăşi esenţa vechiului ideal arab al nobleţei, al acceptării stoice a propriei sorţi combinate cu o autosuficienţă plină de mândrie. Acest concept, definit de cuvântul *staqa*, se afla în inima culturii păgâne arabe. Ziua Judecăţii, când morţii din întreaga lume sunt adunaţi şi judecaţi, este pomenită foarte des în Coran. Se menţionează explicit chinurile groaznice ale celor răi şi răsplata minunată a celor evlavioşi. Deoarece membrii tradiţionalişti ai tribului quraişiţilor nu puteau accepta asta, considerau că ideea judecăţii de după moarte, cu promisiunea unei răsplăţi sau pedepse divine, este o amăgire. Erau total de

acord că trebuia să duci o viaţă pioasă. Erau de acord că trebuie să-i respecţi pe zei cât timp trăieşti, căci ai nevoie de ajutorul lor pentru a supravieţui şi a prospera în viaţă. Dar considerau că moartea înseamnă sfârşitul existenţei. Doar zeii trăiesc de-a pururea. Pentru arabii păgâni, arta de a trăi presupunea a şti să savurezi existenţa curentă, cu toată mândria, dorinţa, dragostea şi gloria ei. Singura formă de nemurire era cea oferită de poeţi, ale căror versuri ce îi glorificau pe marii eroi aveau să fie recitate de-a lungul generaţiilor. Aceasta era singura formă de viaţă de după moarte la care aspirau arabii păgâni. Luau în derâdere însăşi ideea că oasele alea vechi şi uscate, care se vedeau ieşind din nisip şi din prundişul cimitirelor din jurul Meccăi, ar fi putut fi vreodată readuse la viaţă.

Cuvântul care desemna opoziţia păgână din Mecca este deseori tradus în engleză prin „necredincioşi”, termen ce n-ar fi fost folosit niciodată de Profet, care a înţeles pe deplin că aceştia credeau; el îşi dorea pur şi simplu ca ei să creadă mult mai mult. O traducere mai exactă a cuvântului original din arabă ar fi „cineva care este nerecunoscător faţă de Dumnezeu”.

Mai erau şi alte chestiuni care separau tânăra comunitate musulmană a lui Mahomed de arabii păgâni. Profetul explicase că în Ziua Judecăţii niciuna dintre virtuţile tradiţionale – bogăţie, faimă, descendenţă, poziţie în societate, prietenie cu poeţii, frumuseţea femeilor dintr-o familie sau numărul de descendenţi – nu va fi de vreun folos. Ceea ce conta era purtarea individului; hrănirea săracilor, îngrijirea orfanilor, adăpostirea văduvelor şi protejarea celor slabi. Aceasta răsturna toate valorile fundamentale pe care se baza societatea Meccăi.

Nici cu ideea de rugăciune nu se puteau împăca orgolioşii quraişiţi. Ei erau obişnuiţi să facă înconjurul Kaabei, să jertfească animale cerând ajutorul zeilor; erau obişnuiţi să facă libaţii, vărsând vin şi lapte la altarele căminului, să folosească sanctuarele ca martore ale unor jurăminte solemne. Toate acestea erau însă înţelegeri contractuale, de tipul „eu-fac-asta-pentru-ca-zeii-să-facă-aia”. Profetul a propus o relaţie mult mai apropiată cu divinul, cum arată însuşi cuvântul *islam*, care

înseamnă „supunere faţă de Dumnezeu”. Poziţia finală din timpul rugăciunii, în genunchi cu fruntea lipită de pământ, reprezintă, din punct de vedere fizic, o reflectare perfectă a acestei atitudini. Însă quraişiţii păgâni au văzut în asta încă o degradare a stoicismului lor. Ba chiar este consemnat faptul că Abu Talib, venerabilul unchi al Profetului, şi-ar fi exprimat dezgustul faţă de orice poziţie de rugăciune care presupunea ca spinarea să se afle mai sus decât nivelul feţei.

În 616, misiunea lui Mahomed a devenit şi mai dificilă. Din 612 până în 614, islamul fusese un fel de afacere privată, de familie. Mahomed primise poruncă să înceapă să predice în public în anul 615 – ceea ce şi făcuse, cu consecinţe dezastruoase, atunci când îi avusese ca oaspeţi pe bătrânii clanului său –, însă acum i se spunea să condamne închinarea la idoli. Efectul a fost imediat. Dintr-o curiozitate care doar era tolerată, islamul devenise acum o provocare directă la adresa vechii ordini. Au avut loc primele ciocniri între grupuri rivale de credincioşi musulmani şi păgâni. S-a făcut vărsare de sânge. Mulţi care fuseseră interesaţi în taină de ceea ce propovăduia Mahomed acum s-au îndepărtat de el, refuzând să întoarcă spatele definitiv religiei strămoşilor lor. Originile cultului fertilităţii din Orientul Apropiat se pierdeau în negura istoriei. Era parte din natura vieţii, reflectându-se în anotimpuri, în calendarul bazat pe fazele lunii şi în zeci de sanctuare sacre. În plus, quraişiţii îşi făceau griji ca nu cumva să fie socotiţi blasfematori de către triburile beduine, care ar fi putut să se unească şi să se întoarcă împotriva lor. Printre conducătorii clanului se forma un consens tot mai puternic în jurul ideii că Mahomed nu mai reprezenta doar o bătaie de cap, ci un pericol.

Era o perioadă teribilă pentru Profet. Tot sprijinul şi toată simpatia pe care le câştigase cu migală în iubita sa Meccă în ultimii patru ani se evaporaseră aproape peste noapte. Îşi dorea din toată inima să unească Mecca în jurul avertismentelor sale divine. Ultimul lucru pe care şi-l dorea era să fie liderul unei schisme în tribul quraişiţilor.

Cam în această perioadă critică trebuie să fi avut loc incidentul cunoscut de lumea occidentală drept Versetele Satanice. Dintre primii patru biografi ai Profetului, doar doi îl

menţionează. Cărturarii musulmani evlavioşi rareori fac referire la el, însă, după romanul din 1988 al lui Salman Rushdie, *Versetele satanice*, incidentul este imposibil de ignorat.

Conform unuia dintre biografi, al-Tabari, Profetul medita în vecinătatea Kaabei când a rostit pentru prima oară Sura 53, versetul numit „Steaua". În acest verset se menţionează marele arbore ceresc Sidrat care se află la capătul celui de-al şaptelea cer, marcând hotarul dincolo de care nici măcar îngerii nu trec. Uneori este numit lotusul de la capăt. Musulmanii credeau că pe crengile acestui arbore ceresc Sidrat stăteau îngeri grămadă. Sura 53 face o referinţă indirectă la acesta: „Atunci când Lotusul era învăluit de ceea ce era învăluit". Coranul trecea apoi de la această imagine a lotusului sacru, plin de miriade de îngeri murmurători, la cele trei zeiţe ale Arabiei: „Ce socotiţi despre Al-Lat şi Al-Uzza, şi cealaltă, Manat, a treia?". Această asociere de imagini este importantă deoarece în acest fel Coranul explică prăpastia care separă lumea spirituală a îngerilor, spiritelor şi djinnilor de atotcuprinzătoarea putere a unicului Dumnezeu. Închipuirea zeiţelor ca trei păsări aflate printre nenumăraţii îngeri cocoţaţi pe ramurile lotusului sacru a reprezentat o manieră strălucită de a conduce uşor un popor păgân către concepţia corectă asupra divinităţii. Islamul nu a contestat niciodată existenţa lumii spiritelor. Coranul este plin de referiri la invizibilul djinn, „creat dintr-un foc fără fum", la spirite şi îngeri.

Mahomed a continuat apoi această viziune coranică în felul următor: „Acestea sunt cinstitele păsări a căror mijlocire este îngăduită".

Ca gest de compromis, a funcţionat; arabii păgâni erau încântaţi de această referire la mijlocirea zeiţelor. Din punct de vedere politic, aceasta putea fi considerată o strategie extraordinară. Însă, din punct de vedere profetic, reprezenta un eşec, iar Mahomed ştia asta. Deviase de la misiunea lui predeterminată de a-i aduce omului mesajul lui Dumnezeu. Îşi „mişcase limba atunci când l-a citit, zorindu-se la capăt să ajungă" şi, făcând asta, nu rostise o corectă „citire a revelaţiei" în versetele 19 şi 20. Câteva zile mai târziu revelaţia avea să se repete, verset cu verset, până când în cele din urmă s-a ajuns la

rândurile bine-cunoscute: „Ce socotiţi despre Al-Lat şi Al-Uzza, şi celaltă, Manat, a treia? Veţi avea voi băieţi şi El fete? Ce împărţire samavolnică! Nu sunt decât nişte nume pe care voi şi taţii voştri li le-aţi dat, fără ca Dumnezeu să vă fi pogorât vouă vreo împuternicire pentru aceasta. Părinţii voştri nu-şi urmează decât închipuirea şi ceea ce poftesc sufletele lor”.

Modificarea dovedeşte remarcabila onestitate personală a lui Mahomed. Este un incident situat la acelaşi nivel cu ispitirea lui Hristos de către diavol în pustie. Mahomed nu putea suporta două note false într-o revelaţie de 62 de versete, chiar dacă ştia că asta i-ar fi uşurat viaţa şi ar fi vindecat discordia din Mecca.

Problemele ridicate de rostirea Versetelor Satanice au o importanţă enormă. Islamul medieval considera Coranul un document care existase dintotdeauna, fiind scris, precum tablele lui Moise, de mâna lui Dumnezeu. Mahomed era considerat un simplu scrib al lui Dumnezeu, iar araba clasică a Coranului era privită drept limba eternă a raiului ce fusese creată de Dumnezeu. Acest concept, deşi se poate să fi fost relevant la vremea lui, nu mai este aşa util. Este mai edificatoare imaginea Profetului analfabet ce se chinuia să transpună revelaţiile sacre într-un limbaj uman, cu toate limitările acestuia. Era o misiune căreia i-a dedicat întreaga sa energie şi toate abilităţile lui. Se va ţine minte faptul că Mahomed a mărturisit: „Niciodată nu am primit vreo revelaţie fără să simt că sufletul îmi fusese smuls din mine”. Este de asemenea clar că s-a străduit în mod constant să ajungă la perfecţiune în îndeplinirea misiunii sale de recitare. Poate a ştiut că reuşise atunci când recitările nu mai sunau înlăuntrul său la fel de clar precum un clopot, ci le auzea ca şi cum erau dictate de un înger ce stătea „la o depărtare de două aruncături de suliţă”. Dacă analizăm această sură, de exemplu, unii interpreţi cu autoritate cred că versetele 26-33 au fost adăugate la o dată şi mai târzie şi că versetele 34-42 au fost desăvârşite într-o a patra etapă, probabil la Medina. Nu este nevoie să considerăm că asta a fost un fel de finisare, ci mai degrabă că Mahomed devenea tot mai sigur pe el în exprimarea revelaţiilor divine complexe în cea mai potrivită formă într-o limbă omenească.

Recitarea finală de către Mahomed a Surei 53 a contribuit la eliminarea pentru totdeauna a şanselor de compromis. O solie de şeici quraişiţi a venit la Abu Talib, cerându-i să nu-i mai ofere nepotului său îndărătnic protecţia clanului din care făcea parte. Cuvintele lor s-au păstrat: „Nepotul tău ne-a blestemat zeii, ne-a insultat religia, şi-a bătut joc de felul cum trăim… trebuie să ne laşi să punem mâna pe el… şi te vom scăpa de el”. Ca păgân pios ce aparţinea vechii şcoli, Abu Talib probabil că le împărtăşea plângerile, însă nu a conceput să rupă loialitatea de sânge ce îl lega de ruda sa.

În momentul în care Abu Talib a fost abordat din nou de solia şeicilor, aceştia renunţaseră la cererea iniţială şi începuseră să ameninţe întregul clan Beni Haşim, promiţând că vor aduce asupra lor tot felul de nenorociri dacă nu îl vor potoli pe Mahomed. Abu Talib a încercat să ajungă la un compromis cu nepotul său. Era o misiune imposibilă. Mahomed a mărturisit că mai degrabă moare decât să se lepede de Dumnezeul său şi de misiunea lui. Chiar „dacă îmi pun soarele în mâna dreaptă şi luna în stânga, numai să mă lepăd de această cale… nu o să renunţ la ea”. Confruntat cu o convingere într-atât de profundă, Abu Talib l-a asigurat pe nepotul său: „Du-te şi spune ce crezi de cuviinţă, căci, pe Dumnezeu, nu te voi părăsi niciodată, orice s-ar întâmpla”. Era o declaraţie curajoasă. Abu Talib nu era de acord cu Mahomed, dar era gata să-i apere dreptul de a vorbi. Ştia de asemenea că, prin aceasta, întregul său clan va avea de suferit.

Unii dintre cei mai vrednici bărbaţi din tribul quraişiţilor din Mecca i se opuneau acum Profetului: bărbaţi cinstiţi precum Suhayl ibn Amr, şeicul clanului Amir, al cărui devotament faţă de vechiul panteon al Arabiei l-a făcut să se retragă în singurătate pentru căutări spirituale la fel de sincere ca ale Profetului; şi Abu Sufyan, şeicul clanului Abd Şams, un alt lider vrednic din rândurile quraişiţilor care se numărase printre prietenii lui Mahomed. Aceştia erau sprijiniţi de cei mai buni dintre tinerii nobili din Mecca, oameni de calibrul lui Khalid ibn al-Walid şi Amr ibn al-As.

Două personaje mai puţin admirabile, care îşi manifestau opoziţia şi mai violent, erau unchiul lui Mahomed, Abu Lahab,

şi un şeic al puternicului clan Makhzum din tribul quraişiţilor, poreclit de musulmani „Abu Jahl” – „Tatăl ignoranţei”. Abu Jahl, un om ambiţios, a înţeles că, în cazul în care nu ar fi fost oprit, din profet, Mahomed urma să devină lider. De asemenea, la fel ca mulţi dintre quraişiţii păgâni, era sincer devotat vechilor zei şi tulburat de noua religie care destrăma familii din cauza credinţei, asmuţind fratele împotriva fratelui şi fiul împotriva tatălui. Abu Jahl a condus campania împotriva musulmanilor. Convertiţi şi sclavi lipsiţi de apărare aveau să fie bătuţi de grupuri de quraişiţi. Acei musulmani din Mecca ce erau în siguranţă, fiind protejaţi de unul dintre clanuri, erau batjocoriţi, acuzaţi că îşi trădează moştenirea, strămoşii şi reputaţia. Cea mai puternică armă a acestor oameni era boicotarea comerţului. În Mecca nu era om care să nu fie, mai presus de orice, negustor. Astfel încât, adevărata pedeapsă era să fii eliminat din caravanele din primăvară şi din iarnă, să ţi se interzică accesul în pieţe, să fii exclus din tranzacţii, parteneriatele de afaceri şi discuţiile comerciale.

Mahomed era protejat de rele de experienţa directă a divinului. În ciuda violenţei asociate cu sentimentele partizane, era respectat pentru tăria sa de caracter chiar şi de către duşmani. Era protejat şi de unchii săi, care, chiar dacă au rămas păgâni, nu tolerau ca o rudă atât de apropiată să le fie abuzată fizic. În orice caz, nimic din lucrurile cu care oamenii ar fi putut să-l lovească pe Mahomed nu a reuşit să-i domolească zelul religios. Cu toate acestea, chiar şi el putea uneori să fie scos din minţi de sălbăticia meschină a atacurilor. Mai ales un vecin, care strigase versuri insultătoare în urma lui Mahomed, în timp ce soţia sa împrăştiase la un moment dat spini pe cărarea folosită în mod frecvent de Profet, s-a ales cu singurul denunţ personal care se regăseşte în Coran: „Într-un foc cu vâlvătaie fi-va aruncat dimpreună cu femeia sa, cărătoarea de vreascuri, cu o frânghie din sfoară de curmal legată de gât”.

Mahomed, care nu putea face nimic ca să uşureze suferinţa micii sale comunităţi de credincioşi aflate sub asediu, era oripilat de privaţiunile pe care aceştia erau obligaţi să le îndure.

În cele din urmă, i-a sfătuit pe unii dintre discipolii lui să părăsească Mecca şi să se refugieze în altă parte. Nicăieri în

Arabia – nici în Yemen, nici la graniţa siriană – nu se puteau socoti la adăpost de quraişiţi. Mahomed cunoştea destul de bine puterile cu care se învecina Arabia ca să aleagă locul de refugiu în care discipolii săi ar fi avut cele mai multe şanse de a fi în siguranţă, iar locul pe care l-a ales pentru ei a fost Abisinia. În cuvintele unei mult repetate tradiţii, le-a spus: „Dacă e să mergeţi în Abisinia, până la vremea când Dumnezeu vă va scăpa de necazuri, ar fi mai bine pentru voi, căci regele de acolo nu va îngădui nedreptatea şi este o ţară prietenoasă”. Este o mărturie minunată cu privire la ospitalitatea abisinienilor, iar Mahomed nu era singurul care avea o părere atât de bună despre această ţară. În *Iliada*, Homer vorbeşte de „neprihăniţii etiopieni”, în timp ce Diodor spune că zeii înşişi erau „uimiţi de pietatea lor”. Cartea Psalmilor, care în mod normal nu prea laudă alte ţări în afară de Iudeea, afirmă în Psalmul 67, versetul 32, că „Etiopia va întinde mai înainte la Dumnezeu mâna ei”. Se poate ca Mahomed să fi avut şi un motiv practic pentru care şi-a trimis discipolii în Abisinia. Embargoul quraişiţilor îi sărăcea pe musulmani şi este posibil ca Profetul şi discipolii lui să fi sperat să recupereze pierderile impuse făcând comerţ în Abisinia.

*

Primul grup de musulmani, 12 bărbaţi şi cinci femei (inclusiv fiica Profetului Ruqayyah şi soţul ei Usman), au ieşit din Mecca pe drumul ce duce spre portul de pe coastă, în vest. De acolo au urcat pe un vas care se îndrepta spre sud, pe Marea Roşie, printre recifurile de corali şi ţărmurile presărate cu stânci ale arhipelagului Dahlak, ajungând la Adulis, principalul port al Imperiului Abisinian. Adulis era un centru comercial care făcuse comerţ cu Egiptul de două mii de ani. Era situat pe principala rută comercială către India şi în punctul de trecere între Africa şi Yemen. O babilonie de limbi erau vorbite aici de comercianţi care achiziţionau bunuri esenţiale – fildeş, aur, tămâie şi carapace de broască-ţestoasă. În schimb, se importau valuri de pânză prelucrată şi metale forjate, iar tranzacţiile se puteau calcula uşor prin faptul că exista o corespondenţă clară

între valoarea monedei Abisiniei aksumite şi valorile monetare romane exprimate în aur, argint şi bronz.

Refugiaţii au călătorit apoi spre interiorul ţării, de pe coasta cu climă toridă şi uscată, care le era familiară, către platourile montane ale Abisiniei, unde se găsea mai multă apă. În călătoria lor de opt zile au trecut pe lângă nişte munţi mari, conici, cu mănăstiri pe creste şi versanţi presăraţi cu peşteri unde sălăşluiau pustnici, ajungând în cele din urmă în capitală, la Aksum. Acest prim grup a trimis în ţară veşti atât de favorabile, încât în următorul an, un alt grup de refugiaţi, condus de un văr al Profetului, a părăsit Mecca pentru a li se alătura. Astfel, această comunitate de musulmani a crescut până când a ajuns să numere 83 de familii.

Însă, în loc să se bucure de plecarea acestor refugiaţi, quraişiţii din Mecca s-au înfuriat şi au trimis o solie la *negus*, conducătorul de la Aksum şi împăratul Abisiniei. Istoricii arabi amintesc că acest conducător ar fi fost Aşama ibn Abjar, poate Armah din lista cu regi de la Aksum, care se lăuda de asemenea cu titlul de împărat Ella Sahem. Solia quraişită intenţiona să defăimeze noua credinţă în faţa regelui creştin, grăbind astfel expulzarea refugiaţilor. Quraişiţii au solicitat aşadar o audienţă la *negus*.

Aksum era mare, dar nu avea prea multe în comun cu modul în care se presupune astăzi că arată un oraş. Era un campament din piatră ce includea zeci de palate împrăştiate, fiecare asociat cu câte o necropolă regală marcată de măreţe obeliscuri din granit. Între aceste mari complexuri fixe, precum tot atâtea stele de pe cer, erau maidane care se umpleau cu mii de corturi şi colibe atunci când triburile se duceau la Aksum cu ocazia marilor târguri şi sărbători anuale.

În faţa unuia dintre aceste mari palate din piatră solia quraişiţilor i-a înmânat *negus*-ului tributul. S-a consemnat faptul că au adus daruri făcute din piele, căci ofereau „ceea ce produceau ei mai de preţ”. O relatare a unui ambasador bizantin din această perioadă, martor ocular al evenimentului, îl înfăţişează pe *negus* apropiindu-se de o solie străină pe o platformă cu roţi, împodobită de jur-împrejur cu frunze aurii şi trasă de patru elefanţi. „Purta pe cap un acoperământ din aur şi

in, cu panglici aurii care fâlfâiau. Colierul şi multele sale brăţări şi inele erau toate din aur. Fustanela regelui era din in cusută cu fir de aur; avea pieptul strâns în chingi brodate cu mărgăritare. Ţinea în mâinile sale un scut aurit şi nişte lănci, în timp ce, în jurul lui, muzicanţi cântau din fluiere şi nobilii săi formau o gardă înarmată."

Adresându-se *negus*-ului, quraişiţii i-au acuzat pe musulmani de distrugerea unităţii oraşului lor, de blasfemierea zeilor ancestrali şi, lucrul cel mai grăitor, de negarea divinităţii lui Hristos. *Negus*-ul, înconjurat de curtea sa formată din călugări-episcopi şi clerici, a fost în mod clar oripilat de faptul că adăpostea astfel de eretici în ţara sa şi le-a poruncit musulmanilor să se explice. Jafar (văr al Profetului şi fiu al lui Abu Talib) a ieşit în faţă şi a răspuns: „Eram oameni neştiutori, închinători la idoli, mâncători de hoituri, dedaţi poftelor trupeşti, rupând legăturile de rudenie, eram vecini răi, iar cei mai puternici dintre noi îi prădau pe cei slabi; aşa eram noi până când Dumnezeu ne-a trimis un mesager din rândurile noastre, ale cărui linie de sânge, cinste, fidelitate şi castitate le cunoşteam. Ne-a chemat către Dumnezeu ca să-i mărturisim Unitatea şi să ne închinăm lui şi să ne îndepărtăm de pietrele şi idolii pe care noi şi părinţii noştri le veneram alături de El... Iar atunci când am fost năpăstuiţi şi asupriţi, am venit aici, pe pământul tău, şi te-am ales pe tine mai presus de toţi ceilalţi şi am căutat ocrotirea ta şi am nădăjduit că nu ni se va face tulburare în ţara ta, o, Rege!".

Negus-ul a reflectat asupra celor spuse, după care a cerut să audă un exemplu din mesajul lui Mahomed. Jafar a ales cu chibzuinţă şi a psalmodiat Sura Maryam, 19:17-26, despre Maria, maica lui Iisus:

> Şi Noi i-am trimis duhul Nostru ce i se înfăţişă ca un bărbat desăvârşit. Ea spuse: „La Milostivul caut izbăvire de tine, dacă tu te temi!". El spuse: „Eu sunt doar trimisul Domnului tău ca să-ţi dăruiesc un fecior curat!". Ea spuse: „Cum aş putea avea un fecior când niciun om nu m-a atins, şi târfă eu nu sunt?". El spuse: „Aşa va să fie. Domnul tău spuse: «Aceasta Îmi este uşor. Vom face din el un semn pentru oameni ca milostenie de la Noi. Porunca este neclintită»". Ea rămase grea şi se retrase într-un loc îndepărtat. Durerile facerii o cuprinseră la rădăcina unui curmal. Ea spuse: „Vai mie! Ce bine ar fi fost de-aş fi murit înainte şi acum aş fi fost de mult uitată!". De la picioare însă fu strigată: „Nu te mâhni! Domnul tău a făcut să ţâşnească un izvor la picioarele tale. Scutură către tine curmalul! El va

face să cadă asupra ta curmale proaspete coapte! Mănâncă, bea şi limpezeşte-ţi ochii! Când vei vedea vreun om, spune-i: «Am juruit Milostivului un post, aşa că nu voi vorbi nimănui astăzi»”.

Se spune că atunci când Jafar a terminat, *negus*-ul şi întreaga sa curte aveau lacrimi în ochi. Era prima curte creştină care auzea cât de mult o cinsteşte Coranul pe Fecioară. *Negus*-ul s-a întors către solia quraişiţilor: „Nici de mi-aţi oferi un munte de aur, tot nu i-aş lăsa de izbelişte pe aceşti oameni care s-au adăpostit la mine”. Însă quraişiţii nu au eşuat întru totul. Se crede că i-au convins pe negustorii din Abisinia că musulmanii nu reprezentau Mecca şi că erau o minoritate neputincioasă şi persecutată. Quraişiţii şi-au păstrat astfel controlul asupra comerţului abisinian.

În Mecca, între 616 şi 618, boicotarea musulmanilor organizată de Abu Jahl s-a înăsprit. Nici ei, nici clanul Beni Haşim, nici descendenţii lui Abd al-Muttalib, care continuau să-l protejeze pe Profetul Mahomed, nu puteau să se căsătorească cu cineva dintr-un alt clan, să facă negoţ sau chiar să cumpere mâncare din pieţele Meccăi. Toate celelalte clanuri au jurat că vor menţine această interdicţie. Se spune că, în ceea ce-l priveşte pe Abu Bakr, capitalul său comercial a scăzut de la 40 000 de dirhami la doar 5 000. Cu toate acestea, interdicţia nu i-a făcut pe musulmani să se supună. În schimb, şi-au construit un ghetou pe străzile din jurul casei lui Abu Talib. Sistemul de prietenii şi căsătorii între membrii diferitor clanuri garanta că, deşi musulmanii flămânzeau, nu aveau să fie lăsaţi să moară de foame dacă nu se supun. Treptat, tăria lor a început să impresioneze celelalte clanuri.

*

Între timp, încetul cu încetul, frumuseţea Coranului pătrundea tot mai mult chiar şi în inimile şi minţile celor mai puternici şi mai hotărâţi oponenţi ai musulmanilor. Minunatele versete erau revelate, clarificându-se doctrinele islamului. Unele dintre ele reiterau şi mai clar realitatea spirituală ce trebuia să fie îmbrăţişată. În Coran nu exista scăpare de ameninţarea focului iadului sau de Satan, dar această viziune

era contrabalansată de repetarea constantă a ideii că Dumnezeu este „Puternic, Iertător”, că Dumnezeu este „Iertător, Mulţumitor”. Unele versete păreau să răspundă la întrebările celor care aveau îndoieli, în timp ce altele încercau să deschidă imaginaţia arabilor către marea, atotcuprinzătoarea putere şi mila lui Dumnezeu: Dumnezeul care nu doar peste Mecca domnea, ci care crease lumea; Dumnezeul care ţinea la un loc legile universale, care poruncise ca toţi să fim creaţi dintr-o singură picătură de sămânţă. Nimic din ceea ce ar putea concepe mintea noastră nu avea cum să pună la încercare puterea unică de a da viaţă, care îi aparţinea numai lui Dumnezeu. Cum spune Coranul: „«Cine va mai învia oasele prefăcute în pulbere?» Spune: «Cel ce i-a creat dintru început îi va învia. El este ştiutor a toată făptura… Cel ce a creat cerurile şi pământul nu ar mai putea oare crea asemenea lor? Ba da, căci El este Creatorul cel Mare, Ştiutorul». Porunca Sa, când voieşte un lucru, este în a spune: «Fii!». Şi el este. Mărire Celui ce ţine în mâna Sa împărăţia fiecărui lucru! La El veţi fi întorşi!” (Sura Ya-Sin, 36:78-83). (Această poruncă, „Fii!”, a reprezentat de atunci o sursă de inspiraţie poetică. Dervişii din ordinul Mawlawiya îşi încep ritualurile cu o singură notă a unui fluier. Aceasta este „Fii!”, acea suflare lină a poruncii divine cu care încep toate simfoniile şi dansurile lor.)

Puterea ascunsă a Coranului avea să ducă la o convertire surprinzătoare. Omar ibn al-Hattab, nepotul lui Abu Jahl, se trăgea dintr-o stirpe păgână impecabilă. Tatăl său era cel care îl expulzase pe propriul frate vitreg, Zayd (unul dintre cei patru hanifi), din Mecca, în urmă cu mulţi ani, din cauza aparentei sale lipse de respect faţă de vechii zei. Omar era un prinţ între quraişiţi, un bărbat căruia îi plăcea vinul la fel de mult ca vânătoarea şi care era suficient de educat pentru a citi cu uşurinţă. S-a înfuriat când a aflat că până şi sora şi vărul lui (fiul lui Zayd) trecuseră pe ascuns la musulmani. Într-un acces de furie, a trântit-o într-o zi pe sora lui la pământ şi i-a smuls din mâini pergamentul pe care îl citea. A citit: „Noi nu am pogorât asupra ta Coranul ca să te năpăstuim, ci ca amintire pentru cel cu frică, ca pogorâre de la Cel care a creat pământul şi cerurile prea înalte. Milostivul pe Tronul Său şade”. Este

începutul Surei Ta-Ha, 20, versetele 2-5; citind-o, Omar şi-a dat seama că inima lui fusese copleşită.

*

Până în anul 619, boicotarea timp de doi ani a musulmanilor şi a clanului Beni Haşim se diminuase. O lună sau două lucrurile au părut destul de promiţătoare, Mecca reîntorcându-se la rânduielile ei de altădată. Apoi soarta l-a pedepsit pe Profet, lovindu-l din nou.

Soţia lui Mahomed, Khadidja, a murit. Timp de 25 de ani îi fusese soţie iubită, prietenă, tovarăşă şi sfătuitoare. Se bucurase împreună cu el de cele patru fiice ale lor şi îl însoţise, îndurerată, la cimitir atunci când îşi îngropaseră cei doi fii morţi de prunci. Fusese prima care îl recunoscuse ca Profet al lui Dumnezeu şi prima la care se dusese el atunci când se confruntase cu prima spaimă a revelaţiei. Mahomed şi-a consolat cele patru fiice şi pe băieţii pe care îi adoptase, Ali şi Zayd, spunându-le că mama lor, Khadidja, avea asigurat un loc în paradis. Cât a trăit ea, Mahomed nu şi-a luat niciodată o a doua nevastă. Fiind mai în vârstă, Khadidja se poate să-i fi fost orfanului Mahomed şi ca o mamă. Din multe puncte de vedere, relaţia dintre ei a fost una de egalitate. Din poveştile despre viaţa lui Mahomed relatate cu afecţiune de ceilalţi tovarăşi ai săi, de soţiile pe care le-a avut ulterior şi de prieteni reiese în mod clar că moartea Khadidjei lăsase în inima sa un gol.

După ce ea a murit, ca o mărturie fără cuvinte a dispariţiei Khadidjei, Profetul şi-a luat şi alte soţii, astfel încât până la sfârşitul vieţii sale a avut 11. E posibil ca, în parte, această continuă căutare a femeilor să fi reprezentat o încercare de a-şi alina inima îndurerată de moartea Khadidjei. Cu siguranţă, dintre celelalte, soţia lui favorită, Aişa, a mărturisit în amurgul vieţii sale că nu era „geloasă pe niciuna dintre soţiile Profetului cum eram pe Khadidja, pentru că o pomenea mereu… de multe ori i-am spus: Parcă n-ar fi existat nicicând o altă femeie pe lume în afară de Khadidja”.

La puţin timp după ce Khadidja a fost îngropată, venerabilul unchi al lui Mahomed, Abu Talib, s-a îmbolnăvit. Era clar că şi el era pe moarte. Arabii au pus întotdeauna preţ pe părerile muribunzilor, eliberate de patimile şi ambiţiile vieţii acesteia. Bătrânii şefi de clan ai tribului quraişiţilor au lăsat deoparte divergenţele lor şi au venit la căpătâiul lui Abu Talib, atât pentru a-l cinsti pe acest curajos şeic bătrân, cât şi pentru a-l întreba, încă o dată, dacă nu putea să faciliteze un compromis între ei şi Mahomed. Ei au cerut ca „el [Mahomed] să ne lase în pace şi îl vom lăsa şi noi în pace". Mahomed îşi dorea pacea din toată inima, dar numai cu condiţia ca quraişiţii să declare: „Nu există alt dumnezeu în afară de Dumnezeu şi n-o să mă mai închin decât Lui". Întâlnirea s-a soldat cu un eşec.

După ce au plecat şeicii clanurilor, Abu Talib i-a şoptit nepotului său: „Fiu al fratelui meu, nu le-ai cerut, după cum am văzut, nimic care să fie nelalocul lui". Lui Mahomed i-a săltat inima la gândul că protectorul său ar putea fi pe punctul de a accepta islamul. „Unchiule", a şoptit Profetul, „spune acele cuvinte" (Mahomed referindu-se la *şahada*, mărturisirea de credinţă, conform căreia „Nu există [dumne]zeu în afară de Dumnezeu, iar Mahomed este Profetul lui Dumnezeu"), căci ştia că doar după ce acesta le-ar fi rostit ar fi putut mijloci pentru el înaintea cerurilor. Orgoliosul bătrân n-a putut s-o facă, deoarece nu voia să creadă cineva că se convertise doar pentru că îi era frică de moarte. Avea să moară aşa cum trăise, netemându-se de niciun om sau zeu. Atunci când, în cele din urmă, moartea îl cuprindea pe Abu Talib în ghearele ei, acesta a fost auzit şoptind câteva cuvinte. Un văr, gândindu-se să-i facă o bucurie Profetului, a pretins că era mărturisirea de credinţă musulmană. Clătinând uşor din cap, Mahomed a rostit, cu vocea gâtuită: „Eu n-am auzit". Nu putea fi de acord cu această invenţie pioasă, oricât de bine intenţionată ar fi fost.

Moartea lui Abu Talib a mai închis o uşă. Mahomed şi musulmanii nu se mai aflau sub protecţia unui şef de clan. Conducerea clanului Beni Haşim a fost preluată de Abu Lahab, unul dintre cei mai violenţi oponenţi ai lui Mahomed. Efectele s-au văzut imediat. Profetului i s-a aruncat, în public, cu noroi în faţă, în curte i s-au aruncat măruntaie putrezite, iar o dată, în

timp ce se ruga, cineva a aruncat în el cu un uter de oaie mânjit cu excremente.

Disperat, Mahomed s-a gândit să plece şi el din Mecca. A plecat în oraşul fortificat Ta'if, înconjurat de livezi, crânguri de palmieri şi de lanuri de orz care se coceau în soare. Era o alegere ciudată, căci, ca aşezare agricolă, Ta'iful era şi mai strâns legat de vechile culte ale fertilităţii. Sanctuarul zeiţei al-Lat se afla acolo în centrul vieţii, precum Kaaba în Mecca. Templul şi sanctuarul care îl înconjura erau păzite de Thaqif, tribul dominant din Ta'if. Încercarea de a căuta ajutor într-o astfel de zonă nu prea avea sorţi de izbândă, însă exact asta a făcut Mahomed. S-a dus călare pe cămilă până la casa în care locuiau cei trei fraţi ce slujeau zeiţei ca gardieni ai templului ei, urmând un schimb de replici franc şi direct. Unul dintre fraţi a strigat: „Nu mai vorbesc niciodată cu tine", altul: „Nu putea Dumnezeu să găsească pe nimeni altcineva în afară de tine?", în timp ce al treilea a declarat: „Dacă într-adevăr te-a trimis Dumnezeu, atunci am să smulg cu mâna mea draperiile din Kaaba". Mahomed a plecat, dar, până la ieşirea din Ta'if, a fost fugărit pe drum de o mulţime batjocoritoare. Acum chiar că suferea o înjosire, iar ca să scape de gloată s-a refugiat în una dintre grădinile împrejmuite de ziduri de la marginea oazei. Şi-a priponit cămila de un palmier şi s-a ascuns la umbra viţei-de-vie. A fost un moment de profundă umilire. Ca de obicei, primul său gând a fost să se roage: „O, Dumnezeule, către tine plâng de slăbiciunea mea, de neputinţa şi umilinţa mea înaintea oamenilor. O, preamilostivule, a cărui milă e fără seamăn, tu eşti Domnul celor slabi. Şi tu eşti Domnul meu. Cui mă laşi? Vreunui străin de departe ce se va purta rău cu mine?".

Mai târziu a pornit înapoi către Mecca, oprindu-se peste noapte în valea Nakhla. La căderea serii, Mahomed şi-a făcut rugăciunile şi apoi a psalmodiat un capitol din Coran. N-a trecut însă mult până să-şi dea seama că nu era singur. În jurul lui se strânsese un grup de duhuri, şapte djinni din Nusaibyn, care ascultau cu atenţie. Nu reuşise să convertească pe nimeni în acea zi dintre oameni, nu găsise niciun şef de trib care să-i fie protector, însă în acea noapte i-a auzit pe djinni mărturisind că

auziseră „o minunată recitare ce îndruma către calea cea dreaptă şi credem în ea”.

A doua zi a fost critică. Vestea despre vizita sa la Ta’if avea să ajungă curând la Mecca, iar fără un clan care să-l protejeze, zilele sale erau cu siguranţă numărate. Primul său gând a fost să facă apel la clanul mamei sale, Zuhrah: „Îmi oferiţi ocrotire, ca să pot răspândi cuvântul Domnului meu?”. În timp ce aştepta lângă oraş, un călăreţ aflat în trecere s-a oferit să transmită mesajul lui Mahomed şi să revină apoi cu un răspuns. Răspunsurile pe care le-a primit nu erau deloc încurajatoare. Şeful clanului Zuhrah nu voia să-şi pună în pericol clanul acceptând cererea lui Mahomed. Şi cererea adresată şefului clanului Amir a fost respinsă. În loc să intre în oraş fără protecţie, Mahomed a decis să-şi petreacă noaptea pe coasta muntelui Hira. În dimineaţa următoare, o a treia cerere, adresată lui Mutim, şeful clanului Nawfal, a fost acceptată pe loc. Curajoasa căpetenie a clanului Nawfal a ieşit călare din oraş însoţit de rudele sale directe şi l-a escortat pe Profet înapoi în oraş în siguranţă. Purtau armură completă de luptă, şi pe bună dreptate. Chiar şi galanţii săi protectori simţeau că în curând aveau să se scoată hangerele.

În a 27-a zi a Rajabului, a şaptea lună a anului, Profetul s-a dus să cineze în casa uneia dintre verişoarele sale primare, Umm Hani, fiica lui Abu Talib. După cină au săvârşit împreună rugăciunea de noapte şi Profetul, care era acum văduv, a acceptat invitaţia de a rămâne peste noapte. Nu a putut dormi în acea noapte, aşa că a rătăcit prin sanctuarul sacru din jurul Kaabei, aşezându-se în cele din urmă sub un acoperiş din colţul nord-vestic.

În timpul nopţii, Mahomed a fost trezit din somn de trei ori de Arhanghelul Gavriil, care l-a luat de braţ şi l-a condus afară pe poarta sanctuarului, unde îl aştepta Buraq, un animal înaripat asemănător cu Pegas. Buraq cel alb ca laptele este un subiect favorit al artiştilor musulmani, care deseori reprezintă această creatură înaripată fabuloasă cu cap de femeie. Buraq a zburat cu Profetul în spinare pe deasupra drumurilor umblate de caravane pe care le străbătuse în tinereţea sa şi după aceea, pe deasupra acelui drum familiar presărat cu oaze şi ruine ale

vechilor oraşe, până la terasele ruinate ale vechiului templu din Ierusalim, unde o mulţime de profeţi l-au întâmpinat pe Mahomed şi apoi s-au rugat alături de el. Aici i s-au oferit trei cupe – una cu vin, una cu lapte şi una cu apă. În mod simbolic, el a ales laptele, cumpătata cale de mijloc dintre calea ascetismului şi cea a răsfăţului. De la Ierusalim, Mahomed a fost purtat dincolo de ideile noastre despre spaţiu şi timp, prin cele şapte cercuri ale paradisului. Buraq cel alb ca laptele s-a prefăcut într-un car de foc pentru a-l duce la lotusul mistic care îşi are rădăcinile în tronul paradisului şi care marchează sfârşitul cunoaşterii. Aici Profetul a fost binecuvântat cu o sublimă viziune a creatorului.

Comentatorii influenţaţi de perspectiva modernă se simt mai în largul lor considerând aşa-numitul „zbor nocturn” o experienţă mistică. Îl interpretează ca pe o călătorie metafizică, nu atât una a trupului, cât a sufletului. A fost răsplata recunoaşterii după care tânjea Mahomed într-o lume crudă. A fost o acceptare de către glorioasa adunare a profeţilor, menită să compenseze respingerea lui de către epoca în care trăia. Rămas fără soţia sa Khadidja, iubirea vieţii lui, şi fără ultima figură protectoare din lumea adulţilor, Abu Talib, trebuia de acum să se descurce de unul singur. Aceasta era răsplata sa. Cei care au citit despre viziunile spirituale ale marilor sfinţi sau despre călătoriile sufletelor şamanilor-vindecători ce-şi părăseau trupul vor recunoaşte multe asemănări cu zborul nocturn al lui Mahomed; într-adevăr, el a recunoscut în mod deschis că a urmat o cale a profeţiei ce fusese umblată de multe ori în trecut. Cu toate acestea, înainte de a traduce această experienţă într-un idiom modern, trebuie acceptat şi faptul că Profetul a privit-o ca pe o realitate corporală, fizică. Trecuseră nouă ani de când cea dintâi recitare pusese stăpânire pe el. Cunoştea deplina putere a revelaţiei divine, diferitele stări şi intensităţi ale acesteia. Aceasta era în mod clar o experienţă pe care a socotit-o a fi cu totul „altceva”. Nu mai trăise nimic asemănător înainte şi nu mai avea să mai trăiască aşa ceva vreodată, nici chiar în ceasul morţii sale.

Verişoara lui Mahomed, Umm Hani, o credincioasă evlavioasă, l-a implorat să nu mai spună altcuiva despre

experienţa extatică pe care i-o descrisese cu atâta entuziasm în dimineaţa celei de-a 28-a zi a lunii Rajab. A ştiut instinctiv că astfel de mărgăritare mistice de mare preţ nu trebuie aruncate înaintea unor porci batjocoritori. Mahomed nici nu voia să audă: „Pe Dumnezeu, le voi spune”. Cu toate acestea, a ascultat-o pe verişoara sa şi nu a vorbit audienţei ostile despre călătoria sa prin ceruri.

Atât instinctele lui Umm Hani, cât şi cele ale lui Mahomed erau corecte. Fără provocarea misticului zbor nocturn, islamul ar fi devenit o religie foarte diferită în secolele ulterioare. Zborul nocturn avea să inspire generaţii de mistici să caute o experienţă similară a divinităţii. A fost o poartă pe care avocaţii, juriştii şi comentatorii – ce aveau să interpreteze mai târziu islamul pentru mase – nu au putut s-o închidă niciodată. A păstrat religia deschisă pentru mistici, sufiţii, cei care au călcat pe urmele lui Mahomed, oameni precum al Ghazali, Ibn Arabi, Sidi Belhassen şi Djalal ad-Din Rumi, care de-a lungul generaţiilor aveau să dinamiteze legalismul rigid ce ameninţa să limiteze islamul, reîncărcând crezul cu lumină, iubire şi cu o mireasmă divină din altă lume.

Acestea fiind spuse, ascultând cu gura căscată poveştile despre Buraq şi Ierusalim în acea dimineaţă, vrăjmaşii Profetului nu-şi mai încăpau în piele de bucurie. În sfârşit, gândeau ei, discipolii săi vor pricepe că nu e decât un om cu mintea rătăcită. Într-adevăr, atunci când Abu Bakr a auzit pentru întâia oară istorisirea, a considerat că nu sunt decât nişte zvonuri mincinoase, cu toate că a acceptat-o fără rezerve din momentul în care a auzit că fusese spusă de Profet. Fiica sa Aişa a considerat întotdeauna că fusese mai degrabă o călătorie a minţii decât a trupului. Ishaq afirmă că ea ar fi spus: „Trupul Profetului a rămas unde era, însă Dumnezeu i-a purtat spiritul prin noapte”. Chiar şi Coranul rămâne enigmatic: „Noi n-am făcut din vedenia pe care ţi-am arătat-o şi nici din copacul blestemat din Coran decât o ispită pentru oameni” (Sura Beni Israel, 17:60).

Ostilitatea Meccăi faţă de Mahomed era de-acum pecetluită. Încă dinainte să moară Khadidja şi Abu Talib, Mahomed îşi făcuse obiceiul să predice în faţa mulţimilor de pelerini care

veneau la Mecca în fiecare an. Nu era niciodată uşor, căci, invariabil, beduinii îl întrerupeau şi îşi băteau joc de mesajul său. Acum devenise şi mai important pentru Profet să-ţi caute un nou protector sau o nouă casă, dacă era ca mesajul său să nu se piardă. În vara anului 620 a avut parte de un succes neaşteptat în rândurile unui grup de şase pelerini din oaza Iathrib. În loc să-şi bată joc de el, aşa cum făcuseră ceilalţi beduini, ei l-au ascultat cu un respect sobru şi au sorbit cuvintele Coranului. S-au întors la Iathrib ca să propovăduiască cuvântul Domnului şi au făgăduit să-l întâlnească pe Profet şi la pelerinajul din anul următor. În 621, sub pretextul pelerinajului, această celulă musulmană implantată în oaza Iathrib a revenit la Mecca, precum făgăduise. De data aceasta, 12 bărbaţi au depus în taină jurământ de loialitate faţă de crez. Profetul l-a trimis pe unul dintre discipolii săi de încredere, Musab ibn Umayr, să-i însoţească la Iathrib pentru a-i învăţa atitudinea corectă în timpul rugăciunii şi a le recita capitole din Coran.

Anumite raţiuni politice ajută la explicarea acestui progres în ceea ce priveşte convertirile. Iathrib se afla într-un proces de autodistrugere. Spre deosebire de Mecca şi Ta'if, nu era un oraş concentric, ci o reţea de cătune risipită pe o suprafaţă de 20 de mile pătrate, acoperită cu crânguri de palmieri şi grădini. Nu exista un nucleu identificabil, ci doar o reţea complicată de facţiuni locale violente. Tribul care dominase cândva oaza, Beni Qayla, se separase în două facţiuni rivale – Aws şi Khazraj – care tocmai se confruntaseră a patra oară într-o serie de războaie civile tot mai violente. O victorie clară a uneia dintre aceste două facţiuni, egale ca forţă, părea puţin probabilă. Situaţia era complicată şi mai mult de prezenţa în oază a trei clanuri de evrei arabi, Beni Nadir, Beni Qurayzah şi Beni Qaynuqa. Se impune precizarea că erau evrei arabi deoarece, indiferent de originile lor etnice, aceste clanuri evreieşti erau cât se poate de arabe. Vorbeau araba, adoptaseră nume arabe şi erau pe deplin integraţi în sistemul de alianţe care lega cătunele şi clanurile rivale din Iathrib de triburi rivale ale beduinilor din deşert. Este o greşeală să-i abordăm din perspectiva iudaismului etnic sau să-i considerăm un fel de ghetou din

deşert. În mod clar, evreii din Iathrib erau o forţă de care trebuia să se ţină cont. Ei erau cei care în secolul al V-lea îi trimiseseră în sud, în Yemen, pe cei doi rabini pentru a converti la iudaism un rege himyarit, Abikarib Asad (383-433).

Săpături arheologice recente au mai scos la iveală ceva despre care izvoarele scrise nu pomenesc absolut nimic: minele vechii Arabii. Până acum au fost identificate mai mult de o mie de situri, dintre care unele, precum minele de argint de la Qabaliyya şi Juhayna, în apropiere de Iathrib, şi cea de la Radrad, lângă San'a, în Yemen, funcţionau la capacitate maximă la începutul secolului al VII-lea. În această perioadă, arabii continuau să păstreze o atitudine suspicioasă faţă de orice prelucrare a metalului şi se pare că până şi fierarii şi giuvaiergiii triburilor erau străini, ceea ce, în practică, de regulă însemna că erau ori persani, ori evrei. Într-adevăr, există o referire uşor peiorativă la „persanii de la mină" în corespondenţa unuia dintre regii Yemenului. Probabil că dezvoltarea mineritului în Arabia le-a fost evreilor arabi de mare folos, căci acesta nu numai că avea să-i facă mai bogaţi, mai încrezători şi mai capabili de a încheia alianţe cu triburile beduine, ci ar putea să explice într-o oarecare măsură de ce Imperiul Persan a sprijinit insurecţia evreiască a lui Yusuf Dhu Nuwas ce a avut loc în Yemen în 520-525. Dacă toate aceste supoziţii sunt adevărate, atunci grijile facţiunilor Aws şi Khazraj capătă o încărcătură şi mai mare. Poate că teama tot mai accentuată de ambiţiile politice ale acestor evrei arabi să-i fi determinat pe membrii mai raţionali ai facţiunilor Aws şi Khazraj să regrete vendetele sângeroase şi să caute un personaj unificator. Profetul Mahomed s-a dovedit a fi omul potrivit la locul potrivit. Un outsider, străin de geloziile clanurilor rivale din Iathrib, recunoscut de mulţi drept un profet pios, călăuzit de Dumnezeu şi cu frică de Dumnezeu, ar fi putut fi singura persoană capabilă să salveze comunitatea.

În anul 622, după 11 luni petrecute în Iathrib, Musab ibn Umayr s-a întors pentru a-i raporta în mod confidenţial Profetului. Îşi făcuse treaba bine şi câteva săptămâni mai târziu un grup de 73 de bărbaţi şi două femei din Iathrib l-au întâlnit în secret pe Profet în luna pelerinajului. S-au întâlnit, ca şi până

atunci, la marginea văii Minei, acolo de unde începe să urce spre colinele ce înconjoară Mecca. Acest loc este numit Aqaba. În a treia noapte de după sosirea lor, noii musulmani din Iathrib s-au furişat – fără zgomot, ca găinuşele de pustiu – către locul tainic de întâlnire. La lumina lunii, Bara, o căpetenie din Iathrib, s-a apropiat de Profet şi l-a luat de mână. A jurat: „Pe Cel ce te-a trimis cu adevărul, te vom apăra pe tine aşa cum ne protejăm [soţiile şi copiii]. Aşa că acceptă jurământul nostru de credinţă, o, Mesager al lui Dumnezeu, căci noi suntem războinici, purtători de arme date din tată-n fiu". Profetul a răspuns: „Sunt al vostru şi voi sunteţi ai mei. Cu cei ce purtaţi război voi purta război şi eu. Cu cei cu care veţi face pace voi face şi eu pace".

Şi aşa a fost. Legăturile cu Mecca au slăbit şi s-au creat noi legături între Profet şi oaza Iathrib. Unchiul Profetului, Abbas, un bancher foarte respectat, venise să asiste la ceremonie. Abbas nu era musulman, dar voia să se asigure că nepotul lui se afla pe mâini bune.

În acea vară din anul 622, musulmanii din Mecca au pornit în linişte spre nord, către Iathrib. Plecarea lor a avut loc exact la momentul potrivit, căci Mutim, căpetenia tribului Nawfal, care devenise protectorul Profetului, murise, ceea ce a deschis din nou calea violenţei. De asemenea, Abu Jahl pusese la cale uciderea Profetului. Fiecare clan trebuia să propună câte un tânăr războinic dârz, iar aceştia urmau să formeze împreună o echipă de asasini. Trebuiau să-l atace pe Profet toţi odată, împărţind astfel în mod egal între clanurile tribului quraişiţilor responsabilitatea şi vina pentru această crimă. Abu Lahab nu era la curent cu acest complot, deşi, ca oponent cunoscut al islamului, ar fi acceptat probabil preţul sângelui.

Până în luna Safar nu mai era aproape niciun musulman în Mecca. Mai rămăseseră doar familia lui Abu Bakr şi cea a Profetului. Complotiştii au înconjurat casa lui Mahomed, însă, când au auzit vocile femeilor dinăuntru, s-au răzgândit, renunţând la planul lor. În ciuda importanţei pe care o avea misiunea lor, nu erau dispuşi să se facă de ocară încălcând sanctitatea unei case arabe. Însă, zărind în casă pe cineva care dormea înfăşurat în obişnuita mantie verde a Profetului, au

decis să aştepte momentul potrivit. Dar, când s-a luminat de ziuă, i-a cuprins furia dându-şi seama că persoana acoperită de mantie era tânărul Ali: Mahomed şi Abu Bakr fugiseră din Mecca în timpul nopţii, călare pe cămile. În ciuda evlaviei şi a rugăciunilor, încă ştiau să se descurce în deşert. Urmele unei turme de oi le-au ascuns pe cele ale cămilelor lor şi în prima noapte s-au adăpostit într-o peşteră de pe muntele Thawr, ce domina drumul caravanelor către Yemen. Era puţin probabil ca duşmanii lor să supravegheze acest drum. Au aşteptat în peşteră timp de trei zile. Nu aveau să facă nimic până ce nu aflau ce puneau la cale quraişiţii. Liderii Meccăi oferiseră o răsplată de o sută de cămile aceluia care îl putea aduce înapoi pe Profet. Oraşul şi colinele din jur mişunau de iscoade beduine şi vânători de recompense.

În după-amiaza celei de-a treia zi, Mahomed şi Abu Bakr au auzit nişte oameni care urcau pe coasta muntelui. Şase bărbaţi s-au apropiat de gura peşterii, ecoul paşilor lor răsunând în interiorul întunecos atunci când au intrat. Însă un păianjen îşi ţesuse pânza la gura peşterii, iar un porumbel sălbatic a ţâşnit din cuibul său, oferind astfel dovada grăitoare a faptului că nimeni nu s-ar fi putut ascunde înăuntru. Grupul de căutători s-a îndepărtat. În acea noapte, fiul şi fiica lui Abu Bakr au ajuns la peşteră. Au adus provizii, iar în valea de la poalele muntelui aştepta o călăuză beduină cu trei dintre cămilele lui Abu Bakr. Chiar şi în acest moment critic Profetul a insistat să i se îngăduie să cumpere unul dintre animale, mai ales că a observat că Abu Bakr i-o oferea pe Qaswa, de departe cea mai bună dintre cele trei. Ca să evite grupurile de căutători care supravegheau toate rutele cunoscute dintre Mecca şi Iathrib, au pornit în direcţia diametral opusă, spre sud-vest, până au ajuns pe coasta Mării Roşii. Abia atunci au început să-şi croiască din nou drum către nord, călătorind noaptea de-a lungul coastei înainte de a o coti spre Iathrib.

*

Era musulmană – Hegira – a început atunci când Profetul a părăsit Mecca, în ziua de 15 iunie 622. Din mai multe puncte de vedere, acesta a fost un moment crucial al istoriei. După ce Profetul a ajuns la Iathrib, a început să organizeze o comunitate teocratică. Din această bază sigură, a început un război împotriva necredincioşilor. Un lucru trebuie să fie cât se poate de clar: în acest conflict, agresorul a fost Profetul, deşi forţele sale erau mult mai slabe decât cele ale adversarilor lui. Îşi dorea să-i convertească pe locuitorii Meccăi la islamism; în esenţă, aceştia voiau să fie lăsaţi în pace cu bogăţia lor şi cu zeităţile lor păgâne. Chiar la începutul misiunii sale profetice, Mahomed refuzase cu obstinaţie să accepte înţelegerea ca el să-şi venereze propriul Dumnezeu, iar oamenii din Mecca să se închine la zeităţile lor. Profetul spusese întotdeauna clar că el cerea un singur lucru, proclamarea *şahadei*, declaraţia care şi astăzi îi defineşte pe musulmani. Este simplul ritual al botezului prin care orice persoană poate trece hotarul necredinţei, intrând astfel în lumea islamului – adică a supunerii faţă de legea lui Dumnezeu.

6

Mahomed la Medina: Profetul şi oraşul său

Era într-o luni, după prânz. Căldura care emana din rocile vulcanice negre ce înconjurau cel mai sudic avanpost al oazei Iathrib, un sat numit Quba, devenise exasperant de intensă. Cei care trebuiau să stea de strajă erau epuizaţi şi îşi părăsiseră posturile, căci nimeni nu călătorea în cea mai caniculară perioadă a zilei. Printre refugiaţii musulmani se lăsase o tăcere apăsătoare. Se ştia că Profetul fusese printre ultimii care părăsiseră Mecca, dar unde era acum? Conform calculelor lor, ar fi trebuit să ajungă deja la Iathrib. Se ştia că scăpase de banda de asasini care îi înconjuraseră casa. Această poveste se răspândise cu iuţeala fulgerului. Dar el încă nu ajunsese. În acest moment al zilei trebuia să cauţi adăpost, chiar dacă era imposibil să dormi pe o asemenea căldură.

Brusc, au apărut nişte siluete pe culmea îndepărtată a rocilor de bazalt, tremurând în pâcla de la orizont. Micul grup a coborât rapid povârnişul pietros. Pentru un occidental ar fi fost nişte forme neclare, însă arabii deşertului puteau recunoaşte mersul oricărei cămile. De pe un acoperiş s-a auzit primul strigăt triumfător: „A venit, a venit!”. Tăcerea deşertului a fost înghiţită de valurile succesive de ţipete prelungi ale femeilor din sat. La fel ca Hristos când a intrat în Ierusalim, Profetul a fost în culmea gloriei în acea zi. Cu faţa zâmbitoare, a strigat mulţimilor care îl întâmpinau: „Cei din poporul meu să se întâmpine unii pe alţii cu salutul păcii”, „Hrăniţi-i pe cei

flămânzi”, „Rugaţi-vă la ceasurile când oamenii dorm”. Lacrimile curgeau şiroaie în timp ce exilaţii din Mecca se reîntâlneau, în siguranţă, cu liderul lor. În ciuda momentului emoţionant, sensibilitatea politică a Profetului rămânea la fel de acută ca întotdeauna. A acceptat ospitalitatea unui bărbat din facţiunea Aws din Iathrib, având grijă ca Abu Bakr să fie găzduit în casa unuia din facţiunea Khazraj. Erau amândoi osteniţi de drum, însă n-au lăsat să se vadă asta nici măcar o clipă. După obişnuitele trei zile de ospitalitate petrecute în Quba, au străbătut cele trei mile până în principala oază a Iathribului.

De data aceasta nu au mers singuri. Cu fiecare milă, tot mai mulţi oameni se alăturau zgomotoasei procesiuni. În această cavalcadă veselă, în această caravană a speranţei, erau săteni, păstori, toţi copiii şi robii cărora le plăceau sărbătorile, precum şi un nucleu mai sever format din refugiaţi din Mecca. La prânz s-au oprit la umbra palmierilor din valea Rahuna, unde un clan de beduini li s-a alăturat pentru săvârşirea rugăciunilor. Adăpostindu-se de căldura de la mijlocul după-amiezii, şi-au continuat drumul prin pădurea deasă de palmieri care constituia oaza Iathrib. Erau întâmpinaţi de şiruri de războinici îmbrăcaţi cu toţii în armură şi cu săbiile ridicate în semn de salut, strălucind în lumina după-amiezii. Jurământul de a-l proteja pe Profet făcut la miezul nopţii la Aqaba era acum realitate, de data aceasta nu doar pentru 73 de bărbaţi şi două femei ce se furişau în noapte, fără zgomot, precum găinuşele de pustiu, ci pentru întreaga comunitate adunată acolo. Acest omagiu al săbiilor ridicate era foarte apreciat de arabi. Poeţilor le plăcea să evoce imaginea sa, pe care o asemănau cu nişte flăcări arzând în noaptea întunecată, cu stelele de pe cer, cu strălucirea făcliei şi cu sticla luminată de soare. După bărbaţi, a venit rândul femeilor să-şi cânte imnul de întâmpinare: „Luna plină a sosit şi harul s-a coborât asupra noastră, mesagerul este cu noi. A venit după cum Dumnezeu i-a poruncit. Primiţi-l cu bucurie în cetate pe cel mai bun dintre mesageri”.

De acum, oaza Iathrib va fi numită Medina sau, mai precis, Al-Madinah al-Nabi, „Oraşul Profetului”. Deşi cuvântul arab *Medina* înseamnă „oraş”, în secolul al VII-lea oaza era formată

din nişte sate şi cătune răzleţe. Acum fiecare sat cerea să fie ales drept reşedinţă a Profetului. Mahomed era la curent cu violenta rivalitate locală dintre sate, precum şi cu cea dintre clanurile dominante. Ultimul lucru pe care voia să-l facă era să le aţâţe şi mai mult alegând un grup sau altul. Părea o încurcătură fără soluţie, însă el s-a dovedit la înălţimea situaţiei, făcând un gest extraordinar de elegant. Îmbinând o înţelegere plină de înţelepciune a naturii umane cu o sfinţenie ieşită din comun, nu i-a îngăduit niciunui om să ţină frâiele cămilei sale, ci a lăsat-o pe Qaswa, cămila pe care o cumpărase de la Abu Bakr, să-şi aleagă singură calea. Au colindat pe uliţele nisipoase, trecând pe lângă case de pământ şi piatră, prin grădini umbrite de palmieri, înconjuraţi şi urmaţi de o mulţime entuziastă. Soarele care cobora spre asfinţit proiecta o lumină aurie asupra pământurilor, zidurilor şi livezilor. În cele din urmă, cămila s-a oprit într-o curte năpădită de buruieni şi dominată de câţiva palmieri, un vechi cimitir şi un şopron dărăpănat, care era folosit din când în când pentru a pune la uscat şi a depozita curmale. În acest loc nedemn şi lăsat în paragină avea să locuiască de acum înainte Profetul. El nu avea să-l accepte ca dar, în ciuda rugăminţilor stăruitoare ale proprietarilor – doi fraţi orfani –, şi a insistat să le plătească un preţ corect. Se înserase. Nici Mahomed şi nici cămila lui nu au putut fi convinşi să se mute de acolo sau să accepte nenumăratele invitaţii la cină şi oferte de găzduire peste noapte. „Omul nu trebuie să se despartă de bagajul său”, a protestat Profetul.

*

Umila ogradă din Medina avea să devină centrul vieţii din oază şi un prototip al gospodăriilor musulmane. De la început a funcţionat ca loc de rugăciune în aer liber, casă a Profetului şi centru al comunităţii. Oricât de mult a crescut numărul de adepţi ai Profetului, casa lui a rămas tot timpul la fel de simplă.

Acum credincioşii au început s-o construiască. Ca să muncească mai cu spor, Profetul i-a împărţit în două echipe rivale. Ajutoarele – *ansar* – erau localnicii din Medina convertiţi

la islam, în timp ce refugiaţii – *muhajirun* – erau musulmanii care plecaseră din Mecca. Aceştia cântau în timp ce munceau. Cântecele erau improvizate, însă două versuri au devenit foarte populare şi erau repetate precum un refren:

O, Dumnezeule, nu e niciun bine decât binele din viaţa de apoi,
Aşa că ajută-i pe *muhajirun* şi pe *ansar*.

Şi încă:

Nu există altă lume în afara celei de dincolo,
O, Doamne, îndură-te de *muhajirun* şi de *ansar*.

Şapte luni mai târziu, complexul era terminat. Zidurile grădinii, înalte cât un stat de om, construite din chirpici arse la soare, înconjurau o curte pătrată umbrită de câţiva palmieri frumoşi. Majoritatea celorlalţi copaci fuseseră tăiaţi ca să se facă loc în mijlocul curţii. Acesta era folosit pe post de moschee, umplându-se de credincioşi la vremea rugăciunii. Când bătea vântul tare, nisipul era stropit ca să nu se ridice praful, iar la sărbători curtea era măturată cu frunze de palmier ce desenau arabescuri în nisip. La început, oamenii se rugau cu faţa spre nord, către Ierusalim. Un loc umbrit – numit *zulla* – a fost apoi construit lângă zidul nordic. Trunchiurile palmierilor formau coloanele verticale, ce susţineau un acoperiş din frunze de palmier cu grinzi din lemn de palmier. Oricine a călătorit în ţările musulmane îşi poate aduce aminte să fi văzut structuri similare, rememorând orele fericite petrecute la umbra lor, privind cum dansează pe podea petele de soare. Rugăciunea de la amiază era deseori săvârşită sub acest adăpost bine-venit care apăra de soarele puternic. Aici nu exista niciunul dintre accesoriile care astăzi sunt în mod invariabil asociate cu o moschee. Niciun mihrab (altar) ornamentat nu indica direcţia în care trebuie să se îndrepte credincioşii când se roagă; nicio dikka (platformă înălţată) nu era folosită atunci când se recita; niciun minbar ca un amvon nu se afla la dreapta mihrabului.

Lipite de zidul de sud-est se găseau un şir de colibe, câte una pentru fiecare dintre soţiile Profetului. În primul an la Medina erau doar două, dar numărul avea să crească în cele din urmă la nouă. Hrana familiei era depozitată în una dintre ele, fiind gătită şi pregătită în curte. Înfrumuseţările arhitecturale nu erau tolerate. Se spunea că, atunci când una dintre soţiile lui, Umm Salamah, construia o prelungire a cămării sale (astfel

încât să fie ferită de privirile indiscrete ale bărbaţilor), Mahomed afirmase: „În adevăr, lucrul cel mai neprofitabil care mănâncă averea unui credincios este construcţia”.

Lipită de zidul aflat vizavi de *zulla* se găsea o construcţie mai mică, dar asemănătoare, ce putea fi folosită pe post de cameră de oaspeţi pentru vizitatorii aflaţi în trecere. Nici astăzi familiile musulmane nu prea se preocupă să aibă un dormitor liber. Orice spaţiu poate fi folosit pentru dormit întinzând o saltea şi acoperind-o cu o pătură.

În timpul vieţii sale, Mahomed a mai proiectat doar o singură moschee în afară de aceasta, care se afla pe locul unui vechi sanctuar, la marginea Qubei, unde intrase pentru prima oară în Medina. Aici a creat un sanctuar rectangular împrejmuit de un zid, măsurând 85 de picioare pe 100. Moscheea a fost venerată ulterior ca locul unde Profetul s-a odihnit pentru prima oară şi unde a condus pentru prima oară rugăciunile la sosirea sa în Medina. Modelul, planul şi simplitatea ei rustică trebuie să fi fost apreciate de Profet, căci, după ce a fost deteriorată, în timpul războaielor cu Mecca, el a restaurat-o în 629.

Chemarea la rugăciune – acel strigăt obsedant al credinţei ce se aude şi astăzi pe tot cuprinsul lumii musulmane – a fost rânduită de Profet la mai puţin de un an după ce s-a mutat la Medina. Oaza era încă plină de arabi evrei şi creştini ce trăiau paşnic alături de refugiaţii musulmani din Mecca, aşa că Mahomed trebuia să găsească un mod distinctiv de a-i aduna pe credincioşi, unul diferit de cel al vecinilor săi. În acea perioadă evreii erau chemaţi la rugăciune de sunetul şofarului, amintind de practica din vechiul Templu din Ierusalim. Creştinii foloseau clopote, deşi în afara marilor oraşe rareori îşi permiteau să le toarne din bronz, aşa că, în practică, utilizau în mod frecvent toaca. În Abisinia, Biserica Coptă folosea tobe în timpul slujbelor, însă îi chema pe credincioşi cu ajutorul litofonului, nişte pietre asemănătoare cu menhirele agăţate două câte două de crengile copacilor, ca să răsune atunci când erau lovite.

Chemarea musulmană la rugăciune nu a fost rânduită în urma unei revelaţii. A fost decisă într-o întâlnire publică în care tânăra comunitate musulmană a ales vocea omenească. Cu

omenia lui caracteristică (şi antipatia faţă de rasism ori snobism), profetul a ales ca muezin un sclav negru eliberat, pe nume Bilal. Credinţa lui Bilal fusese pusă la grea încercare; avusese foarte mult de suferit în timpul persecuţiilor din Mecca întrucât nu beneficia de protecţia niciunui clan arab. Fără îndoială, avea o voce bună şi puternică.

Chemarea la rugăciune se numeşte *adhan*, astfel încât persoana ce chema la rugăciune era numită *mu'adhdhin*, termen care s-a transformat în mai familiarul *muezin*. *Adhan* este folosită pentru cele cinci rugăciuni zilnice şi, cu toate că e recomandată, nu este obligatorie şi nici nu e considerată parte din rugăciunea propriu-zisă. Din proprie iniţiativă, Bilal a introdus în chemarea de dimineaţă şi formula: „Binecuvântarea şi pacea fie cu tine, o, Apostol al lui Dumnezeu, şi mila şi paza Domnului". După moartea Profetului, Bilal avea să continue obiceiul, adresându-i-se lui Abu Bakr (liderul comunităţii şi fostul său stăpân) cu formula *khalifat Rasul Allah* – calif (moştenitor) al Profetului lui Dumnezeu. Şi mai târziu califii aveau să fie binecuvântaţi dimineaţa, formula de adresare fiind însă *amir al-mu'minin* – comandant al credincioşilor.

Care este însă povestea minaretului, turnul subţire al moscheii de unde muezinul cheamă credincioşii la rugăciune – acel semn de exclamaţie arhitectural de la orizont, cel mai emblematic dintre toate simbolurile islamului? Primul minaret construit cu acest scop a fost ridicat în 673, la aproximativ cincizeci de ani după moartea Profetului. Înainte de asta, muezinul pur şi simplu urca pe un acoperiş. Simplitatea era totul în islamul timpuriu. Este una dintre ironiile istoriei că acele prime moschei fabuloase care s-au păstrat, acele sanctuare venerabile care glorifică islamul la Cairo, Damasc, Kairouan, Medina, Samarra, Mecca şi Córdoba, şi care au extaziat generaţii de călători esteţi, l-ar fi oripilat pe Profet. Modestia personală înnăscută şi dragostea de simplitate nu se regăsesc nicăieri în astfel de construcţii. N-ar fi fost capabil să le ierte măreţia arhitecturală, care ar fi socotit că stânjeneşte contactul direct dintre credincios şi Dumnezeu. În 707, după moartea lui Mahomed, locuitorii Medinei au strigat spre ceruri îngroziţi atunci când califul Walid, ce domnea de la Damasc, a

decretat să fie demolate Casa Profetului şi Prima Moschee a Islamului. După ce s-a aşezat praful, armate de muncitori creştini aduşi din Siria şi Egipt au lucrat timp de doi ani ca să ridice un magnific testament al dominaţiei universale a islamului, un templu din piatră de talie, marmură şlefuită şi mozaic aurit. Bine a spus Profetul: „Cu adevărat, printre lucrurile de care mă tem pentru voi, după plecarea mea din lume, este acesta: că podoabele şi bunurile lumeşti ar putea să vă fie dragi".

Mahomed a trăit întotdeauna în spiritul rugăciunii pe care o rostea din toată inima – „O, Doamne! Ţine-mă în viaţă sărac şi lasă-mă să mor sărac; şi înviază-mă în rândul celor săraci" –, ceea ce explică într-o anumită măsură succesul extraordinar pe care l-a avut misiunea sa în rândul arabilor. Exemplul său personal irezistibil era o predică neîntreruptă, punând în practică principiile Coranului, iar uneori calităţile personale ale Profetului se pare că au atras aproape la fel de mulţi convertiţi ca şi vorbele Coranului.

*

Obiceiurile Profetului se bazau, foarte simplu, pe un respect înnăscut pentru egalitatea indivizilor. Anii petrecuţi la Medina au reprezentat adevăratul test în acest sens, deoarece este cu siguranţă mai uşor pentru un om să fie binevoitor şi corect atunci când are nevoie să câştige aprecierea decât atunci când este expus ispitelor autorităţii.

Mahomed nu s-a ascuns niciodată în spatele aprozilor, uşierilor sau gărzilor de corp. În vreme de război, doi fraţi se ofereau să doarmă în faţa uşii sale, însă aceasta era întotdeauna o măsură excepţională. A fost mereu disponibil pentru oricine voia să stea de vorbă cu el. Exista o oportunitate zilnică de a-l aborda public atunci când oricare dintre credincioşi putea face o declaraţie imediat după rugăciuni.

După reuniunea de dimineaţă, Profetul avea obiceiul să întrebe dacă era cineva bolnav şi să se ducă să-i viziteze pe cei care erau. Dacă murise cineva, ajuta la înfăşurarea în pânză a

trupului neînsufleţit şi conducea rugăciunea funerară; sau dacă cineva fusese tulburat de un vis, se aşeza, asculta şi interpreta visul pentru acea persoană.

Dacă oamenii se ridicau în picioare atunci când trecea pe lângă ei, le cerea să rămână în picioare doar dacă acela era felul lor de a-şi arăta respectul faţă de întreaga omenire. Dar dacă pur şi simplu se ridicau în picioare pentru el, Mahomed le spunea să stea jos: „Sunt un om ca şi voi. Şi eu mănânc, ca şi voi, şi stau jos, ca şi voi, atunci când sunt obosit!”. A pus în practică acest obicei el însuşi, uneori întâmpinându-i pe nou-sosiţi în genunchi sau chiar îmbrăţişându-şi prietenii în timp ce stătea jos, cu genunchii ridicaţi.

Mahomed nu stătea niciodată jos în timp ce alţii lucrau. Într-o zi, când mergea prin deşert însoţit de patru prieteni, la un moment dat s-au oprit. Unul dintre tovarăşii lui s-a oferit să taie o oaie, celălalt să o jupoaie, al treilea să o gătească, la care el s-a ridicat şi a început să adune lemne. Ceilalţi au insistat ca el să nu se ridice. El a răspuns că ştia că ei puteau face totul şi fără ajutorul lui, dar că nu voia să stea separat de prietenii săi.

Din acest motiv, Mahomed îi ajuta întotdeauna pe slujitorii săi în munca lor. Anas ibn Malik, care l-a slujit pe Profet în ultimii zece ani ai vieţii sale, pretindea că „el mi-a slujit mie mai mult decât i-am slujit eu lui. Niciodată nu s-a mâniat pe mine. Niciodată nu m-a tratat cu asprime”. Când era chemat de cineva printr-un slujitor sau un copil, niciodată Profetul nu insista să-şi asume rolul dominant, ci îi lăsa slujitorului demnitatea de a merge în faţă. În Medina chiar respecta obiceiul locului şi mergea ţinându-se de mână cu mesagerul. Ideea „că într-o societate cel mai vrednic este cel care îi slujeşte întotdeauna pe alţii” a devenit o maximă acceptată a Profetului.

Profetul era un om timid care rareori privea pe cineva în ochi. Nu şi-a creat nicicând o privire impunătoare, charismatică, nu a adoptat nicicând o atitudine retorică. Aştepta să-i vină rândul, zâmbea şi vorbea concis, repetând cuvânt cu cuvânt ceea ce tocmai spusese dacă auditorii săi nu reuşiseră să-l înţeleagă. Mahomed nu îngăduia niciodată să i se rezerve un loc atunci când participa la o întrunire, ci se aşeza oriunde găsea un spaţiu liber.

A întors de asemenea spatele vechiului stigmat arab asociat animalelor de călărie inferioare, acceptând fără probleme să meargă călare pe un măgar sau pe un catâr sau să-şi împartă cămila ori calul cu cineva. Aceasta era o decizie deliberată, deoarece ştim că din copilărie fusese învăţat, la fel ca orice arab din deşert, eticheta referitoare la călăritul cămilelor, iar compania animalelor sale preferate îi făcea mare plăcere.

Profetul învăţase de asemenea din copilărie cum să ţesale şi să îngrijească animalele. Ca orice bun crescător de animale, se asigura că animalele erau hrănite înainte să mănânce şi el. Ţinea cu răbdare găleata cu apă până ce ele beau pe săturate. Deseori ştergea faţa şi ochii calului său. Spre bătrâneţe a început să-i lase pe alţii să facă aceste lucruri, întocmai cum şi el îşi ajutase tatăl adoptiv, bunicul şi unchiul atunci când era mic.

În Islam a devenit o tradiţie să grupezi lucrurile câte cinci, precum cele cinci rugăciuni zilnice. Chiar şi animalele pot fi grupate în acest fel. Animalele preferate ale Islamului sunt cămila, calul, pisica, oaia şi capra. Printre animalele impure ale Islamului se numără şarpele, şobolanul, porcul, musca şi câinele. Dragostea de pisici a lui Mahomed este bine-cunoscută; o dată chiar a preferat să taie o bucată din mantia sa, astfel încât s-o poată lua fără să deranjeze o pisică ce dormea pe ea. Însă în rândurile iubitorilor de câini reputaţia lui Mahomed nu mai este atât de bună, deoarece o dată a poruncit stârpirea câinilor vagabonzi din jurul Medinei. Cine a văzut haitele de câini pe jumătate sălbatici care caută de mâncare prin gropile de gunoi şi pârloagele de la marginea unei oaze îşi va da seama că, probabil, măsura a avut de-a face mai degrabă cu menţinerea ordinii publice (şi dorinţa de a dormi noaptea fără a fi deranjat) decât cu o antipatie faţă de respectivul animal.

*

Stăpânitorii din vremea lui Mahomed mâncau în splendide săli boltite cu magnifice tacâmuri din argint aurit. Cu toate acestea, el prefera să mănânce afară, aşezat pe jos. Nu avea nici

masă, nici tipsie, nici covor, ci doar o rogojină împletită din frunze de palmier întinsă pe pământ. Împărţirea mâncării, a belşugului dăruit de Dumnezeu, era pentru Profet o datorie sacră. În mod memorabil, a declarat: mâncarea unuia este îndeajuns pentru doi, mâncarea pentru doi este îndeajuns pentru patru, iar mâncarea a patru oameni este îndeajuns pentru opt. Această atitudine stârnea uneori resentimente din partea soţiilor sale, căci el niciodată nu punea deoparte decât orz şi curmale pentru un an, şi chiar şi aceste „provizii de rezervă" erau în mod constant diminuate, pentru că din ele dăruia săracilor şi îi hrănea pe străini. Uşurinţa cu care este împărţită mâncarea şi cu care este oferită ospitalitatea rămâne una dintre cele mai izbitoare diferenţe dintre o societate musulmană tradiţională şi lumea occidentală. La acest capitol, Islamul este tot numai bunăvoinţă şi generozitate, Occidentul numai indiferenţă faţă de ceilalţi. Toate pretextele bine-cuoscute pe care le foloseşte lumea occidentală pentru a justifica excluderea unui oaspete de la masă – lipsa unei înştiinţări prealabile, spaţiul insuficient, mâncarea insuficientă, numărul nepotrivit de persoane – pur şi simplu nu pot fi traduse într-un context islamic.

Profetul avea obiceiul să mănânce doar o dată pe zi. La fel ca toţi arabii, mânca cu dreapta, rezervându-şi mâna stângă pentru abluţiunile personale. Nu i-au plăcut niciodată delicatesele, preferând să mănânce pâine din făină de orz în locul mai costisitoarei pâini din făină de grâu cernută. Curmalele, laptele, supa (în special supa de oaie) şi pâinea înmuiată în ulei de măsline erau alimentele pe care le consuma zilnic. Îi plăcea să cumpere mâncare din bazar şi s-o ducă el însuşi acasă, la soţiile sale. Însă, ca oricărui alt locuitor al deşertului, îi plăcea la nebunie carnea şi mânca oricare din cele cinci feluri de carne din deşert: cămilă, iepure, gazelă, pui sau oaie. Îi plăcea să roadă carnea de pe os, în special de pe umăr, pe care o mânca cu degetele. Altfel nu se poate. Ani la rând m-am întrebat de ce se folosea întotdeauna dovleac în tocanele şi castroanele de cuşcuş pe care le-am înfulecat în casele musulmanilor. Aceasta este o altă mâncare a săracilor care îi plăcea Profetului, ocupând astfel un loc de cinste la mesele

servite în familie în lumea musulmană. Fructele sale preferate erau pepenii, strugurii şi îi plăceau castraveţii, care de asemenea rămân produse de bază în alimentaţia unei familii musulmane.

Există un anumit fruct asociat în mod special cu Profetul: curmala. Mahomed deseori postea două sau trei zile la rând, iar când venea vremea să mănânce, întotdeauna gusta curmale. Peste tot în lume, după postul musulman care se ţine de la răsăritul până la apusul soarelui în luna Ramadan se mănâncă în fiecare seară curmale. La fel, în sălile de rugăciune în care am fost invitat, curmalele şi laptele sunt întotdeauna servite primele, înaintea felurilor principale. Această legătură dintre rugăciunile pe care Profetul i-a învăţat pe oameni şi mâncarea care îi plăcea pare să reprezinte o conexiune fizică directă. Soţiile Profetului au fost învăţate să nu-l lase niciodată cu mâna goală pe un cerşetor venit la uşa lor, chiar dacă nu puteau să-i ofere decât jumătate de curmală.

Niciodată nu spunea ce mâncare nu-i place, ci pur şi simplu mânca din ceea ce îi plăcea. Era de asemenea extrem de sensibil la mirosul insuportabil al gurii şi întotdeauna avea grijă să nu exagereze cu usturoiul şi ceapa, deşi a încercat să facă în aşa fel încât aceste obiceiuri ale lui să nu fie socotite doctrine. La fel, dacă i se cerea ceva, niciodată nu spunea „N-am”. Dacă avea, dădea; dacă nu avea, tăcea din gură. Această atitudine o avea şi faţă de bârfă, pe care o dispreţuia. Avea întotdeauna grijă să nu păteze onoarea nimănui, să nu dea niciodată pe faţă greşeala cuiva.

Când trebuia să primească un ambasador sau un trimis, se îmbrăca cu o mantie frumoasă şi o robă. În toate celelalte situaţii refuza să poarte sau să accepte în dar lucruri luxoase. Aurul, în mintea sa inextricabil legat de mândria şi cruzimea curţilor regale, aproape că i se părea respingător.

Purta haine albe, simple, deseori ţesute dintr-un amestec de lână şi bumbac. Multe dintre acestea fuseseră toarse, spălate şi ţesute de femeile din casa lui, cu toate că Profetului îi plăcea să-şi repare şi să-şi cârpească singur hainele. Se spune că prefera o pânză pe care putea să o înfăşoare în jurul său mai degrabă decât veşminte cusute, cu nasturi. De obicei purta o cămaşă

lungă, o robă acoperită de o stofă groasă, ca o pătură (*ihram*), ce era înfăşurată în jurul lui precum o togă, şi un turban alb, negru sau verde. (Alegerea culorilor nu implică vreo semnificaţie anume, la fel nici faptul că îi plăceau papucii galbeni din piele.) Turbanul este o parte esenţială a vieţii în deşert: protejează de soare şi are falduri care pot fi trase în jos ca să acopere ochii, urechile şi gura, protejându-le de furtunile de praf. Este făcut dintr-o bandă de stofă lungă de trei metri, înfăşurată de mai multe ori în jurul capului, cu un capăt împletit astfel încât să protejeze capul şi cu celălalt capăt lăsat, pentru a acoperi gâtul. Turbanul a căpătat şi un anumit simbolism. Este un veşmânt care cinsteşte capul, templul intelectului. Poate fi de asemenea transformat în giulgiul unui bun musulman, o constantă aducere aminte a singurului lucru pe care îl va lua cu el când va părăsi această lume, precum şi un bun de folos pentru tovarăşii săi dacă se întîmpla să moară într-un loc îndepărtat. Sub turban, în conformitate cu obiceiurile din vremea sa, părul Profetului era întotdeauna uns cu ulei, iar când creştea mai lung era împletit.

Profetul era un mare adept al curăţeniei şi a rânduit în mod clar ritualul spălării ca preambul al rugăciunii. Faţa, antebraţele, picioarele, degetele de la picioare, nasul şi urechile trebuiau să fie curăţate înainte de rugăciune. Aceasta era abluţiunea mică. Dacă nu era apă, se putea folosi nisip curat. După sex sau înainte de mai ceremonioasa rugăciune ce avea loc vineri la amiază, trebuia să-ţi cureţi întregul trup. Corelaţia dintre sex şi îmbăiere rămâne puternic înrădăcinată în practica islamică.

Parfumurile erau una dintre marile pasiuni ale Profetului, cam singurul lux pe care şi-l îngăduia şi care intra, alături de femei, pe lista iubirilor senzuale ale vieţii sale. Se dădea pe faţă, pe cap şi pe mâini cu mosc şi parfumuri, în timp ce corpul şi hainele sale erau parfumate cu ulei de lemn de oud şi camfor. Este un obicei care încă se păstrează în rândul credincioşilor devotaţi din lumea islamică. Profetul obişnuia şi să se dea pe pleoape cu kohol, sulfură de antimoniu. Această practică omniprezentă cândva aproape că a dispărut cu totul, păstrându-se doar în zonele montane mai tradiţionale ale

Islamului din Asia Centrală – se presupune că fereşte de praf şi alţi factori iritanţi.

Profetul folosea „periuţa de dinţi” a deşertului, un beţişor numit *siwak* sau *mswak*. Chiar şi pe patul de moarte a continuat să-şi păstreze dinţii curaţi cu un *siwak*, îndemând adesea: „Purificaţi-vă gura, căci cu ea îl slăviţi pe Dumnezeu”.

Profetul rareori râdea în hohote, deşi ştim că zâmbea mult. Îi plăcea să glumească, mai ales cu cei din afara comunităţii sau cu străini aflaţi în vizită, cu cei foarte tineri şi cu cei foarte bătrâni. Pentru el râsul era o desfătare rară. Întrebat o dată de ce este aşa de serios şi de sobru, a dat un răspuns descurajant care a rămas faimos: „Dintre voi, eu sunt omul care l-a înţeles pe Dumnezeu cel mai bine şi care se teme de el cel mai mult. Dacă aţi fi văzut ce am văzut eu, aţi râde mai puţin şi aţi plânge mai mult”.

Se spune că Profetul putea dormi oriunde: pe nisip, ca un bun beduin, pe o rogojină din pâslă ori din frunze de palmier; sau pe un pat de lemn legat cu fâşii din piele. În Medina avea obiceiul să doarmă printr-o rotaţie strictă în diferitele încăperi sau colibe ale numeroaselor sale soţii. Dacă aveau o saltea, aceasta era umplută cu fibră de curmal. O dată soţia lui cea mai tânără, Aişa, i-a oferit o saltea făcută din lână moale, însă el a refuzat-o imediat. „Dacă am nevoie de lux, Dumnezeu îmi va trimite din cer paturi din aur şi argint”, a dojenit-o el.

Posesiunile nu însemnau nimic pentru Profet. Accepta cu plăcere cadouri şi deseori oferea la rândul său daruri. În alte ocazii prefera să-şi ascundă generozitatea sub aparenţa unei afaceri (deşi una care deseori putea fi foarte neprofitabilă). Primii săi discipoli erau uluiţi de felul în care averea formată din cămile şi bunuri comerciale pe care a acumulat-o mai târziu în războiul cu Mecca a fost imediat dăruită noilor convertiţi. Vărul şi discipolul său Ali şi fiica sa Fatima, poate cei mai sfinţi dintre ucenicii lui, au adus o dată în discuţie tema averii lor sau mai degrabă a lipsei totale a acesteia, în condiţiile în care toţi ceilalţi păreau să fie beneficiarii nesfârşitelor daruri din partea Profetului. De ce, au întrebat ei, dintre toţi discipolii tăi, numai nouă nu ni se dă nimic? De ce noi, primii dintre musulmani, suntem şi cei mai săraci? La vremea respectivă Ali scotea apă

din puţuri, iar Fatima măcina porumb pentru vecinii ei mai înstăriţi. Profetul a răspuns că nu avea nimic pentru ei care să constituie un beneficiu material, însă în aceeaşi seară a venit la coliba lor şi le-a dăruit ceea ce preţuia el cel mai mult: rugăciunea.

*

Profetul Mahomed iubea femeile. De bunăvoie a mărturisit: „Mi-a fost dat să iubesc parfumul şi femeile, iar liniştea şi pacea s-au pogorât pe ochii mei în rugăciune”. Ştim din mărturisirea neliniştită a Aişei că el n-a încetat niciodată să se gândească la prima lui soţie, Khadidja, şi să vorbească despre ea. În ierarhia musulmană din rai sunt patru femei de prim rang: Khadidja, Fatima (fiica Profetului), Fecioara Maria şi Asiye (mama vitregă a lui Moise).

Mahomed adora totul la femeile sale: compania lor, sporovăiala, chiar şi plângerile şi certurile lor erau pentru sufletul său precum o muzică. Uneori se pare că doar prezenţa lor putea tămădui vătămarea trupului şi a minţii sale în urma epuizantului proces al revelaţiei divine. Plăcerea pe care i-o provocau ele, firile lor diferite, frumuseţea şi virtutea lor explică în bună măsură de ce Profetul şi-a luat tot mai multe soţii. Avea şi o vigoare extraordinară – având, se spune, forţa a 25 de bărbaţi. Dezaproba în mod ferm celibatul şi considera căsătoria atât o plăcere, cât şi o obligaţie socială. Era om, nu înger. Cum spunea el, „intru la femei şi mănânc carne”.

Cu toate acestea, rolul soţiilor lui Mahomed nu se limita la delectarea sa fizică. Ele aveau şi mult de muncă. Pe măsură ce reputaţia Profetului creştea, răspândindu-se dincolo de Medina, creşteau şi solicitările la care era supusă casa lui. Era un flux continuu de vizitatori care trebuiau să fie întâmpinaţi şi hrăniţi. Refugiaţii nevoiaşi erau cazaţi într-un adăpost dintr-un colţ al curţii, iar săracii puteau fi întotdeauna siguri că aveau să primească ceva dacă băteau la uşa sa. Casa Profetului era comandamentul Islamului şi personalul era format în principal din soţiile sale. Aşa că Mahomed avea nevoie de soţiile sale din

multe motive, iar înalta sa consideraţie faţă de ele pare să le fi făcut plăcere acestora.

Faptul că nu-i mai rămăsese niciun fiu trebuie să-l fi afectat profund pe Profet. Cei doi băieţi născuţi de Khadidja au murit în fragedă pruncie. În ciuda acestui fapt, unul dintre cele mai onorabile moduri de adresare faţă de Mahomed era Abu Qasim – tatăl lui Qasim. Neputinţa de a avea descendenţi de sex masculin continuă să reprezinte în Orientul Mijlociu un motiv de mare supărare pentru bărbaţi. În societăţile arabe mai tradiţionale, o astfel de situaţie este aproape echivalentă cu dezonoarea şi poate determina cuplurile să aibă mulţi copii, să urmeze tratamente de fertilizare de o eficacitate îndoielnică şi, destul de des, să divorţeze. Bărbaţii obişnuiau în mod frecvent să divorţeze de soţiile lor pentru că nu reuşeau să aibă un fiu. Acest cult al masculinităţii era chiar mai puternic în Arabia păgână, unde un bărbat, clanul şi tribul lui puteau avea garanţia continuităţii doar prin descendenţii săi. Aveau nevoie şi de războinici. Întregul sistem de nomenclatură arab, bazat atât pe *ibn/ben* – „fiul lui” –, cât şi pe *Abu* – „tatăl lui” –, se sprijinea pe o mândră expunere a şirului genealogic de patronime. Fără un fiu, aceste linii de descendenţă îşi pierdeau rostul; erau precum o pânză fină ce se destrămase. Un bărbat arab fără descendenţi de sex masculin ocupa o poziţie secundară în societate, în timp ce un bărbat precum bunicul lui Mahomed, Abd al-Muttalib, care avea zece fii, era mult mai respectat. Una dintre întrebările esenţiale cu care păgânii quraişiţi căutau să-l pună în dificultate pe Mahomed era de ce Dumnezeu, dacă l-a ales pe el ca profet, nu se gândise să-l binecuvânteze măcar cu un fiu?

Din momentul în care Mahomed se stabilise la Medina, locuitorii oazei au aşteptat tot timpul ca el să fie binecuvântat cu naşterea unui fiu. Unul dintre motivele pentru care Mahomed şi-a luat atâtea soţii trebuie să fi fost cu siguranţă speranţa de a avea un fiu. Era un om mult prea bun şi prea afectuos ca să-i treacă vreodată prin cap ideea de a divorţa de o soţie doar pentru că nu îi putea dărui un fiu. Profetul a îngăduit divorţul ca pe o concesie făcută neputinţei omeneşti, dar a

declarat, de asemenea, că „din toate lucrurile îngăduite, cel pe care Dumnezeu îl urăşte cel mai mult este divorţul”.

Mai trebuiau luate în considerare şi necesităţile ce ţineau de politica tribală şi de clan. Cel mai uşor şi mai eficient mod de a cimenta o alianţă era căsătoria. Cu fiecare nouă căsătorie a Profetului, se stabilea o nouă serie de relaţii ce lega mai strâns Arabia tribală de islam. Însă în ceea ce priveşte acest caz de poligamie, exemplul Profetului nu a fost rânduit ca standard pe care să-l urmeze alţii. El chiar a decretat că niciun musulman nu ar trebui să aibă mai mult de patru soţii, cu precizarea că bărbaţii îşi puteau lua mai multe soţii doar dacă le tratau pe toate la fel. Mulţi s-au îndoit că ar fi în stare să facă asta. Spre exemplu, Abu Bakr s-a mulţumit cu o singură soţie toată viaţa lui.

După moartea Khadidjei, familia Profetului şi fiicele sale au fost îngrijite de Khawlah, fiica unuia dintre discipolii săi fideli. După ce prima perioadă de doliu s-a încheiat, Khawlah i-a sugerat că ar trebui să-şi găsească altă soţie. Ea i-a prezentat două candidate: foarte frumoasa Aişa, fiica lui Abu Bakr, şi Sawdah, o femeie mămoasă de 30 de ani. Mahomed le-a ales pe amândouă. Sawdah, una dintre musulmanele care se refugiaseră în Abisinia, rămăsese recent văduvă. Ca atare, s-a putut muta de îndată cu Mahomed, asumându-şi grija casei. Aişa, care la vremea respectivă încă era o virgină prepubescentă, a fost logodită de tatăl ei, dar nu a devenit în mod fizic soţia lui Mahomed până când nu a fost considerată matură din punct de vedere sexual, după prima menstruaţie. Chiar şi atunci diferenţa de vârstă era considerabilă: avea doar 9 ani când Mahomed avea 53. Aişa îşi amintea cum în dimineaţa nunţii a fost luată din leagănul ei ca să fie pregătită şi îmbrăcată într-un frumos veşmânt roşu adus din Bahrain. Ritualul căsătoriei era simplu: a împărţit cu Mahomed un castron cu lapte înainte să se culce. Ea îl cunoştea dintotdeauna şi ştia că era extrem de respectat de părinţii ei. În ciuda noii lor relaţii, copilăria ei a continuat nestingherită. Sawdah se ocupa de casă, iar prietenele Aişei puteau să vină la ea şi să plece când pofteau.

Relaţia lor a fost tandră şi drăgăstoasă. Dintre toate femeile sale, Aişa era cea mai apropiată de inima lui, însă aveau să existe şi momente de tensiune acută în căsnicia lor. Se mândrea foarte mult cu faptul că era fiica lui Abu Bakr şi singura soţie virgină a Profetului. Era geloasă pe oricare nouă soţie dacă avea impresia că rivaliza cu ea în privinţa frumuseţii. În ciuda acestui fapt, s-a împrietenit treptat cu cele mai multe dintre ele. Profetul a recunoscut faţă de Aişa că, dintre soţiile sale, numai ea îi fusese alături în timpul procesului de revelare a Coranului. Era o recunoaştere a rolului ei fundamental ca parteneră preferată. Tot în compania ei Mahomed a ridicat multe din interdicţiile sale iniţiale şi a îngăduit să se cânte şi să se danseze la sărbători şi nunţi. În ceea ce o priveşte, Aişa spunea în glumă că, dacă ar muri înaintea lui, nu ar trece decât vreo câteva zile până ce Mahomed ar începe să-şi caute altă soţie.

Când Mahomed a plecat iniţial de la Mecca spre Medina, s-a dus fără Aişa şi Sawdah. Arabii le tratau pe femei cu atâta respect, încât niciunul dintre duşmanii săi nu a încercat să îi facă rău vreunui membru al familiei sale după ce el a fugit din oraş. Mahomed a trimis un mesager să le aducă doar peste şapte luni, când noua casă de la Medina a fost gata. Ele au ajuns la destinaţie fără probleme. Vechile standarde ale cavalerismului arab şi ale mândriei de clan s-au păstrat neştirbite şi în Medina. Spre exemplu, deşi Sawdah se convertise cu înflăcărare la islam de ceva ani, acest lucru nu a împiedicat-o să-l mustre pe unul dintre verii ei păgâni pentru că nu luptă cu suficientă convingere împotriva armatei musulmane! L-a umplut de ocări pentru că s-a retras din bătălia de la puţurile de la Badr înainte să fi fost rănit. În urma acestei bătălii Mahomed şi-a luat o a treia soţie. I-a cerut uneia dintre femeile care tocmai rămăseseră văduve de război (Hafsah, care avea 18 ani) să intre în casa lui. A patra sa soţie, Zaynab, era şi ea o tânără văduvă atunci când a intrat în familie. Dat fiind faptul că era fiica unei căpetenii de trib beduine, casătoria lui Zaynab cu Mahomed a avut şi implicaţii politice.

Mahomed şi-a măritat fetele doar cu susţinătorii săi cei mai apropiaţi. Este clar că atât el, cât şi Khadidja se gândiseră mult la cine ar putea fi cei mai potriviţi soţi pentru fetele lor. Zaynab,

cea mai mare, a fost măritată în Mecca cu un văr din partea mamei care era şi nepotul preferat al Khadidjei, Abu al-As. Acest ginere s-a încăpăţânat să rămână păgân, deşi s-a împăcat mai târziu cu Profetul datorită insistenţelor soţiei sale, care a dat dovadă de multă răbdare. Copila care a rezultat din această căsătorie, Umamah, era în mod cert foarte iubită de bunicul său. Se spunea că, pentru ea, umerii Profetului erau o a doua casă. A doua fiică a lui Mahomed, Ruqayyah, a fost căsătorită cu blândul Usman, dintr-un nobil clan quraişit. După moartea primei sale soţii, Usman s-a căsătorit cu altă fiică a Profetului, Umm Kulthum. Când a murit şi aceasta, Mahomed a încercat să-l consoleze pe îndureratul său ginere spunând că, de ar mai avea o fiică, tot lui i-ar da-o. Fatima, fata cea mai mică a lui Mahomed, se măritase cu vărul şi prietenul ei din copilărie Ali, însă nu înainte ca Profetul să se fi stabilit în siguranţă la Medina, când ea avea 20 de ani. Ea a avut un fiu, Hasan, la doar un an după căsătorie, în luna Ramadanului din anul 625. Profetul a venit să-şi cunoască nepotul nou-născut, şoptindu-i la ureche chemarea la rugăciune înainte să-i dea numele. Un an mai târziu i s-a alăturat Husayn. Din aceşti doi copii se trag zecile de mii de musulmani care pretind că sunt *shorfa*, adică descendenţi ai Profetului. (Printre actualii reprezentanţi ai acestei descendenţe se numără tânărul rege haşemit Abdullah al Iordaniei şi regele alauit Mahomed al VI-lea al Marocului.) Mai revendicative cu privire la dreptul lor sacru de a exercita puterea în virtutea acestei descendenţe au fost dinastiile medievale ale şiiţilor, succesiunea de imami ascunşi şi califii fatimizi care aveau să domnească de la Cairo asupra unui imperiu musulman.

Mahomed îşi adora fiicele şi era întotdeauna mâhnit de reacţia tradiţională la naşterea unei fete. Deplângea comportamentul tipic al tatălui arab: „Când unuia dintre ei i se vesteşte că are o fiică, chipul i se întunecă şi se mâniază. Se ascunde de oameni întrucât rău este ceea ce i se vesteşte. S-o păstreze ca pe o ruşine sau s-o îngroape în ţărână?”. Aluzia la îngroparea „în ţărână” vine de la practica preislamică de a îngropa de vie în nisip fiica nou-născută care nu era dorită. Nu se ştie sigur dacă aceasta era o formă de sacrificiu păgân sau

pur şi simplu un mod prin care tatăl evita să mai hrănească o gură şi obligaţia de a asigura o altă zestre. Se spune că Mahomed ar mai fi zis: „Cine are o copilă şi nu o îngroapă de vie, nici nu o dispreţuieşte, nici nu o socoteşte mai prejos de copilul său de parte bărbătească va intra în Paradis”.

*

Mahomed îi inclusese întotdeauna pe evrei şi pe creştini printre prietenii săi. Ba chiar, cât timp a trăit în Mecca, a avut mai multe în comun cu aceşti oameni decât cu propriii veri păgâni, quraişiţi, care îl persecutaseră. Ospitalitatea cu care i-a tratat pe refugiaţii musulmani împăratul creştin al Abisiniei nu făcuse decât să îi crească şi mai mult respectul faţă de creştinism, iar experienţa mistică a zborului nocturn a făcut să pară firesc ca rugăciunea să fie făcută cu faţa către Ierusalim. Când a ajuns în Medina, s-a aşteptat să convertească membri ai numeroasei populaţii evreieşti care locuia acolo. Mahomed era mândru de cei câţiva adepţi care se convertiseră de la iudaism la islamism. Există chiar un verset din Coran care atestă acest lucru: „Vedeţi că este de la Dumnezeu, iar voi nu credeţi! Un martor dintre fiii lui Israel a mărturisit însă că este asemenea cu ceea ce au ei şi că el crede” (Sura Al-Ahqaf, 46:10). Totuşi, aceşti indivizi erau excepţiile; majoritatea covârşitoare a evreilor din Arabia au respins învăţăturile lui Mahomed. De fapt, a fost confruntat cu întrebări cu caracter critic din partea liderilor lor, iar faptul că nu cunoştea în detaliu Tora şi evangheliile a devenit curând evident. A devenit de asemenea clar că, deşi erau pregătiţi să accepte noi profeţi, majoritatea covârşitoare a evreilor se aşteptau ca aceştia să fie evrei şi extrem de buni cunoscători ai scripturilor.

Mahomed s-a adaptat foarte repede. La doar 17 luni după sosirea lui în Medina (la zece luni după ce s-a finalizat construcţia primei moschei) a schimbat direcţia în care trebuiau să se îndrepte credincioşii în timpul rugăciunii. Aceştia nu se mai rugau cu faţa către vechiul Templu de la Ierusalim, ci îngenuncheau spre Kaaba din Mecca. Din moment

ce spaţiul deschis pentru rugăciune de la Quba era atât de elementar, a fost simplu pentru Profet să mute *qibla*, piatra cu rol de indicator, dintr-o parte în cealaltă. Astfel locul de rugăciune de la Quba şi-a câştigat denumirea de Masjid al-Qiblatayan – moscheea cu două *qibla*. Acasă la Profet, unde era şi locul de rugăciune de la Medina, mai era ceva de făcut. Porticul la umbra căruia te puteai odihni, *zulla*, a fost demontat şi reasamblat lângă celălalt zid.

Islamul timpuriu şi religiile monoteiste mai vechi pot fi asemuite cu un tânăr nepot energic şi de succes pe lângă cele două străbătuşi ale sale, rămase nemăritate. Mahomed le respecta, dar era hotărât să-şi trăiască viaţa după propriile precepte. Coranul afirmă: „Credem în Dumnezeu şi în ceea ce ne-a fost pogorât nouă, în ceea ce a fost pogorât lui Avraam, lui Ismail, lui Isaac, lui Iacob...; lui Moise, lui Iisus, în ceea ce li s-a dat profeţilor de la Domnul lor şi nu facem nicio deosebire între ei, căci noi Lui Îi suntem supuşi". Este de asemenea plin de indicaţii clare ca evreii şi creştinii – numiţi în mod colectiv în lumea musulmană Popoare ale Cărţii – să fie lăsaţi în pace.

Însă la Medina Mahomed revelează treptat versiunea islamică a poveştii creştine. Coranul insistă asupra faptului că Iisus nu a murit pe cruce: „Ei însă nici nu l-au ucis, nici nu l-au răstignit, ci numai li s-a părut aşa" (Sura Al-Nisa, 4:157). Tradiţia musulmană avea să adauge mai târziu istorisirea conform căreia Yehuda (Iuda) i-a luat locul învăţătorului său şi a murit pe cruce plin de remuşcări pentru trădarea sa. Conform surei Al-Nisa, la sfârşitul vieţii sale, Iisus a fost înălţat la ceruri: „Fiindcă ei de bună seamă nu l-au ucis, ci Dumnezeu l-a înălţat la El" (versetele 157-158). Acolo, conform unei tradiţii musulmane larg răspândite, rămâne unul dintre cei patru profeţi care veghează asupra omenirii şi la care credincioşii se pot ruga. Idris (în evreieşte Enoh) şi Iisus îi veghează pe oameni din ceruri, în timp ce Khidr şi Ilie colindă pământul. Se credea, de asemenea, că sosirea Profetului fusese prezisă clar în envanghelii. În Evanghelia după Ioan (16:7) Iisus vorbeşte de succesorul său: „Dar Eu vă spun adevărul: Vă este de folos ca să Mă duc Eu. Căci dacă nu Mă voi duce, Mângâietorul nu va veni la voi, iar dacă Mă voi duce, Îl voi trimite la voi". Toţi

musulmanii acceptă că acest „Mângâietor” este Profetul Mahomed. La fel cum Sfântul Ioan Botezătorul a profeţit venirea lui Iisus, tot aşa Iisus a înştiinţat lumea cu privire la Profetul Mahomed.

Coranul este plin de referinţe la profeţii care au venit înainte de Mahomed. În Coran sunt numiţi 25 de profeţi şi este clar că mai sunt mulţi alţii. Conform unei tradiţii musulmane, numai la Mecca sunt îngropaţi 99 de profeţi, în timp ce anumiţi comentatori au înaintat ulterior o cifră de 124 000 de profeţi în întreaga lume. Unii dintre cei mai liberali interpreţi ai islamului aveau să-i includă în acest număr pe toţi eroii spirituali ai umanităţii, de la Buddha şi Zoroastru până la şamanii din Siberia. Conform acestui punct de vedere luminat, cu toţii vin de la Dumnezeu.

Mult mai importantă pentru musulmani, atât pentru liberali, cât şi pentru fundamentalişti, este credinţa că Mahomed este cel mai mare şi ultimul dintre Profeţi. Indiferent de istoria religiei, se crede că Coranul a rescris tradiţia profetică o dată pentru totdeauna. Musulmanul crede că Coranul conţine tot ce trebuie să ştii din istoria anterioară a revelaţiei. Nu este nevoie să cercetezi Vechiul Testament sau evangheliile. Puţini ar nega că atât Cărţile Sfinte ale iudaismului, cât şi cele ale creştinismului reprezintă nişte încercări sincere de a consemna faptele marilor profeţi ai trecutului. Doar că, în ochii musulmanilor, începând cu perioada vieţii Profetului Mahomed, acestea au devenit depăşite.

Coranul, combinat cu spusele Profetului, a creat efectiv o nouă versiune musulmană a Torei (Vechiul Testament), care pune mai mult accent pe anumite povestiri, adaugă noi capitole şi introduce noi profeţi (precum profetul Hud), care nu fuseseră menţionaţi înainte. Spre exemplu, se amintea că, atunci când Adam a fost izgonit din rai, a aterizat foarte lin în insula Ceylon. Evei i s-a dat portul Jeddah de la Marea Roşie. S-au căutat unul pe celălalt şi s-au găsit în cele din urmă, tumultuos, la Muzdalifa, lângă Mecca.

În Coran, autenticitatea acestor detalii, care adaugă nume şi întâmplări trecute cu vederea de izvoarele tradiţionale evreieşti, este garantată de o ceată de djinni nemuritori. „O,

popor al nostru!", au spus aceste spirite. „Noi am auzit o Carte care a fost pogorâtă după Moise, întărind pe cele dinaintea ei, şi care călăuzeşte către Adevăr şi către un Drum Drept" (Sura Al-Ahqaf, 46:30). Vălul care separă în mod clar trecutul de prezent a devenit uneori transparent pentru ochii Profetului. O dată, pe drumul de la Medina la Mecca, l-a oprit pe tovarăşul său Abu Bakr într-o vale pustie şi l-a întrebat: „Ştii ce s-a întâmplat aici? Profetul Hud a trecut pe aici în drum spre Mecca, unde mergea călare pe o cămilă roşcată şi tânără".

Cea mai importantă dintre credinţele musulmane se referă la Avraam şi fiul său Ismail. Ei erau strămoşii arabilor şi împreună au pus bazele statutului spiritual unic al Meccăi. Se poate considera că fiecare acţiune rituală a hagialâcului a fost iniţiată de aceşti mari patriarhi ai arabilor. În povestirea musulmană, Avraam are două familii. Descendenţii săi evrei se trag din căsătoria cu soţia lui, Sara, care îi era şi verişoară. Descendenţii săi arabi se trag din Agar, concubina sa egipteană. Agar îi fusese dăruită Sarei de sora lui Faraon şi, chiar dacă Sara i-a îngăduit iniţial soţului ei să se culce cu ea, a devenit cumplit de geloasă când ea a rămas stearpă, în timp ce Agar era însărcinată. Când Agar l-a născut pe Ismail, Avraam a fost nevoit să le despartă pe cele două femei ale sale. I-a dus pe Agar şi pe pruncul ei dincolo de deşertul arab şi i-a lăsat în valea pustie a Meccăi, doar cu o traistă de curmale şi un urcior cu apă. Lăsând în urmă valea, s-a oprit în câmp şi s-a rugat la Dumnezeu să aibă grijă de ei. Pe măsură ce proviziile li se împuţinau, Ismail a început să plângă de sete. Confuză, Agar a alergat înnebunită mai întâi pe un deal, apoi pe altul (aceste două măguri, Safa şi Marwa, se află chiar lângă sanctuarul Kaaba), căutând disperată apă. A alergat între aceste coline de şapte ori (aceasta fiind originea celei mai vechi dintre practicile asociate cu pelerinajul musulman), după care, în cele din urmă, s-a prăbuşit la pământ. Atunci i s-a arătat Arhanghelul Gavriil şi a săpat în pământ până a dat de izvorul Zamzam, ale cărui ape au ţâşnit la suprafaţă, salvându-i pe mamă şi pe fiul ei.

Mulţi ani după aceea, Avraam s-a întors; Ismail era bărbat în toată firea, iar Agar conducea oraşul Mecca. Mare i-a fost bucuria, dar şi mai mare atunci când Dumnezeu l-a încercat

poruncindu-i să-l sacrifice pe primul său născut. Ismail, asemenea fratelui său vitreg, Isaac, a fost, desigur, cruţat de o astfel de soartă teribilă. În schimb, tatăl şi fiul au construit Kaaba ca pe un altar închinat Dumnezeului Unic. În timp ce făceau asta, au descoperit temelia unui altar mai vechi construit de Adam, dar care fusese luat de ape în vremea potopului. Au rânduit o sărbătoare ce dura trei zile, culminând cu jertfirea unui berbec pentru a comemora mila lui Dumnezeu. Aceasta este originea sărbătorii Eid al-Adha, sărbătoarea sacrificiului. Este cea mai mare sărbătoare din anul islamic. Tot acum şi circumcizia a fost rânduită de Avraam, în vârstă de 80 de ani. Se spune că Avraam a încercat să folosească în cazul lui un topor; din fericire, un înger i-a venit în ajutor şi l-a sfătuit să folosească o metodă mai puţin riscantă.

*

Nimeni nu ar putea nega că, pentru un musulman, Coranul, cuvântul lui Dumnezeu, aşa cum a fost revelat el omenirii prin Profetul Mahomed, are întâietate absolută. Cu toate acestea, la fel de important este să înţelegem că, pentru un musulman, viaţa reală a Profetului este precum un text complementar la cuvântul sfânt. Exemplul pe care l-a dat a devenit un model, un cod al bunelor maniere pentru întreaga lume musulmană. Este modelul la care musulmanii se raportează constant şi cu care se compară instinctiv. Nu există niciun detaliu care să fie într-atât de insignifiant încât să nu aibă influenţă asupra felului cum se poartă un musulman. Este de asemenea modelul felului în care ar trebui să se poarte orice lider de succes al lumii islamice: acesta va fi iubit şi ascultat doar dacă purtarea lui urmează această „cale adevărată şi dreaptă”.

7

Războiul cu Mecca

Războiul lui Mahomed împotriva cetăţii Mecca nu a fost o luptă pentru putere, bogăţie sau dominaţie personală; a fost un război pentru supravieţuirea cuvântului lui Dumnezeu. Coranul defineşte scopurile războiului său: „Războiţi-vă cu ei până când nu vor mai fi o ispită şi până ce Credinţa va fi întru totul a lui Dumnezeu” (Sura Al-Anfal, 8:39). El beneficia de o poziţie cum nu se putea mai puternică pentru a face asta, căci, fiind din Mecca, ştia exact cum anume să-i lovească cel mai tare.

Profetul a început operaţiunile la câteva luni după sosirea sa la Medina. Ştia că locuitorii Meccăi aveau o slăbiciune semnificativă – caravanele. Dacă ar fi putut opri fluxul de bogăţie, dacă ar fi putut pune mâna pe cămilele şi marfa lor, ar fi fost constrânşi să facă pace. Ştia ce rute tindeau să aleagă aceştia, pe lângă ce puţuri trebuiau să treacă, anotimpurile în care trebuiau să acţioneze.

În septembrie a fost avertizat din timp că marea caravană siriană formată din 2 500 de cămile se întorcea acasă. Iscoadele sale au estimat că garda armată, cu excepţia călăuzelor beduine şi a cămilarilor, număra o sută de oameni. Mahomed a pornit în fruntea a două sute de războinici, însă, deşi au tot colindat cărările deşertului, nu au reuşit să localizeze caravana. Trei luni mai târziu, acelaşi grup de războinici se întorcea în deşert căutând o caravană ce se îndrepta spre nord, către Siria, însă, din nou, datorită manevrelor experimentate, convoiul condus de quraişiţi a scăpat de prădători.

Primul raid musulman încununat de succes a avut loc la o scară mult mai mică. Un mic grup de negustori, care transportau baloturi de piele şi coşuri cu struguri, a fost atacat după ce-şi ridicase tabăra, la doar o zi călare de Mecca. A fost o întâlnire accidentală, căci grupul de musulmani se afla de fapt într-o misiune de recunoaştere, căutând să dea de urma caravanei yemenite. Mai mult decât atât, acţiunea s-a dovedit a fi un fel de autogol: musulmanii atacaseră în ultima seară a lunii sfinte Rajab, perioadă în care orice lupte, chiar şi vendetele, erau în mod tradiţional interzise. Comunitatea musulmană a pierdut foarte mult din respectul triburilor beduine ca urmare a faptului că a încălcat legea tradiţională. Iniţial, Mahomed nu a ştiut cum să reacţioneze la acest act de impietate, însă în cele din urmă a decis că era de datoria lui să-şi sprijine oamenii, indiferent dacă făcuseră bine sau rău.

Caravana plecată din Siria, ce se îndrepta către sud, trebuia să se întoarcă la Mecca în martie 624. În acel anotimp Mahomed era mai bine pregătit. Iscoade musulmane fuseseră postate de-a lungul rutei de pe coasta Mării Roşii şi au reuşit să-l informeze la timp pe Mahomed. El a pornit în fruntea unei armate de 350 de războinici ca să intercepteze caravana la un popas vital, puţurile de la Badr. Călărea sub un stindard alb, în timp ce refugiaţii din Mecca şi ajutoarele din Medina au fost încolonaţi în detaşamente sub flamuri negre. Mahomed ştia prea bine că ameninţa însuşi sufletul societăţii de negustori din Mecca. Quraişiţii (care aveau şi ei spioni în Medina) s-au mobilizat repede ca să-şi apere bogăţia şi mândria, adunând din Mecca o armată de o mie de oameni pentru a se îndrepta spre nord, ca să escorteze caravana.

Musulmanii s-au apropiat prudenţi de puţurile de la Badr. Nu puteau fi siguri dacă ajunseseră la timp (mai ales că până atunci nu prea o nimeriseră). Aveau doar 70 de cămile la 350 de oameni şi nu reuşiseră să se deplaseze atât de repede pe cât speraseră. În zori, două iscoade s-au apropiat pe furiş de două femei ce scoteau apă dintr-un puţ, ca să tragă cu urechea la conversaţia lor. Au auzit-o pe una dintre fetele beduine promiţând că îşi va plăti curând datoria, întrucât avea să

câştige mulţi bani adăpând cămilele caravanei, care trebuia să sosească în două zile.

Mahomed şi armata musulmană au fost încântaţi de veşti. Capcana părea acum că era bine pusă la punct. Însă, de fapt, şi iscoadele musulmane fuseseră spionate. Sau, mai exact, bălegarul cămilelor lor, plin de sâmburi de curmale, fusese reperat de un quraişit vigilent, care îşi dăduse seama că acele cămile erau din Iathrib. Caravana şi-a schimbat imediat ruta, ocolind puţurile de la Badr. Acum, în locul unei caravane vulnerabile, musulmanii aveau de înfruntat armata de o mie de oameni de la Mecca ce fusese trimisă în ajutor.

Mahomed avea să afle asta destul de curând de la doi războinici din Mecca prinşi pe când îşi adăpau cămilele la un puţ. În timp ce erau interogaţi şi bruscaţi de cei care îi capturaseră, Mahomed i-a oprit pe aceştia şi, salutându-i curtenitor şi arătându-se preocupat de starea prizonierilor, a reuşit să strecoare şi el vreo două întrebări indirecte. Când a aflat câte animale erau tăiate în fiecare seară – „uneori nouă, alteori zece” –, şi-a dat seama că armata inamică număra între nouă sute şi o mie de oameni. Musulmanii erau de trei ori mai puţini. Să rămână şi să lupte sau să se întoarcă la Medina? Armata insista că sosise vremea să lupte. În timpul discuţiei, unul dintre oamenii lui Mahomed a întrebat, plin de tact, dacă locul unde îşi ridicaseră tabăra fusese ales de Mahomed omul sau de Mahomed Profetul, ca urmare a unei revelaţii. În primul caz, avea o propunere mai bună. Erau mai multe puţuri în zonă: dacă le blocau pe cele de la margine, pe care le păzeau în acel moment, şi se duceau să supravegheze puţurile aflate mai în centru, puteau fi siguri că vor controla toate sursele de apă din regiune. Armata Meccăi ar fi fost nevoită fie să-i atace, fie să se retragă în mod ruşinos.

Pe 17 martie 623 – anul al doilea al Hegirei –, cele două armate s-au aflat faţă în faţă, conform străvechii tradiţii a războiului arab. Atunci, din rândurile celor din Mecca s-a desprins un războinic călare al cărui frate fusese ucis de musulmani. A început să-şi sfâşie hainele de pe el, jelindu-şi fratele. Aceasta era practica tradiţională a vendetei, menită să le stârnească tovarăşilor săi dorinţa de răzbunare dreaptă. Apoi,

ca în deschiderea unui balet ucigaş, trei luptători au ieşit din ambele tabere în faţă, cu săbiile în mâini. Pe măsură ce liniile de bătaie avansau, fiecare a ajuns în raza de acţiune a săgeţilor arcaşilor din tabăra adversă. O ploaie de săgeţi a căzut asupra trupelor. Apoi, strigând *Ya mansur amit!* („Războinicii hărăziţi de Dumnezeu vor ucide!”), musulmanii s-au năpustit asupra quraişiţilor.

Quraişiţii poate că nu socotiseră niciodată micul grup de prădători din deşert, slab echipaţi şi fără prea multe cămile, ca fiind o ameninţare serioasă. La urma urmei, erau acelaşi grup de oameni pe care îi persecutau şi îi ocărau de atâţia ani. Disciplina, înflăcărarea şi furia musulmanilor i-au luat cu totul pe nepregătite. Quraişiţii au rupt rândurile. Restul zilei a fost dedicat răzbunării. Abu Jahl, liderul suprem al quraişiţilor şi principalul prigonitor al musulmanilor, a ajuns la mila unui tânăr păstor musulman sărac pe care cândva îl lovise în public peste faţă. Înainte ca loviturile de sabie să-i taie capul, Abu Jahl a mai apucat să spună: „Într-adevăr, ai ajuns sus de tot, micule păstor”. Şi Bilal s-a răzbunat în acea zi când l-a zărit pe fostul său stăpân şi prigonitor în rândurile prizonierilor. Era de presupus că pentru aceşti oameni s-ar fi plătit recompense enorme, însă cei mai notorii duşmani ai islamului au fost târâţi către locul execuţiei, leşurile lor fiind aruncate într-o groapă alături de cei ucişi în bătălie. 50 de quraişiţi au fost îngropaţi şi alţi 50 luaţi prizonieri.

După bătălie, Mahomed i-a asigurat pe camarazii săi că acei musulmani care căzuseră în luptă erau martiri ce aveau să fie primiţi în paradis. A pus capăt certurilor privind împărţirea prăzii printr-o revelaţie: „Te vor întreba de prăzi. Spune-le: «Prăzile sunt ale lui Dumnezeu şi ale trimisului»”. Punând capăt gâlcevii şi stabilind un precedent, a împărţit în cele din urmă prăzile, când se aflau la doar trei zile de Medina. Profetul a rânduit ca partea sa din pradă să fie o cincime (*khums*), ce urma să fie folosită pentru hrănirea săracilor şi omenirea călătorilor – cu toate că până în acel moment şeicii triburilor fuseseră obişnuiţi să îşi ia un sfert din pradă. La Medina se întorcea o oaste triumfătoare şi eroică.

*

După un an petrecut la Medina, Mahomed şi-a dat seama că cele trei puternice triburi evreieşti – Beni Nadir, Beni Qurayzah şi Beni Qaynuqa – din oaza Iathrib reprezentau o ameninţare mortală la adresa tinerei comunităţi islamice, aşa încât s-a hotărât să le vină de hac. Nu reuşise să le convertească la islamism, iar deşi Mahomed încheiase cu ele tratate personale, acesta ştia că aveau să încerce întotdeauna să-i diminueze autoritatea. Prin însăşi neîncrederea lor puneau sub semnul întrebării adevărul revelaţiilor sale şi rolul său ca Profet. Reprezentau şi o ameninţare militară, căci evreii erau bogaţi, bine înarmaţi, numeroşi şi obişnuiţi să decidă singuri şi să-şi urmărească interesele. Nici nu erau risipiţi prin oază, astfel încât să deprindă treptat obiceiurile noii comunităţi. Locuiau în sate separate în care casele lor fortificate păreau tot atâtea castele.

Însă era de o importanţă vitală ca triburile din Medina să nu se simtă ameninţate sau să li se dea ocazia să se unească. Chiar şi separat, tot reprezentau o provocare cât se poate de serioasă pentru mica armată a lui Mahomed. Împreună se bucurau de o superioritate copleşitoare. Îşi creaseră şi o reţea de alianţe cu triburile beduine din zonă. Dacă aveau ocazia să-şi cheme aliaţii, totul era pierdut. Aşadar, dacă era să biruie clanurilor evreieşti, Mahomed trebuia să lovească pe neaşteptate, fără avertisment şi fără şovăire.

O astfel de ocazie s-a ivit la puţin timp după victoria de la puţurile Badr. O răzmeriţă din piaţa ce se afla lângă satul fortificat al clanului evreiesc Beni Qaynuqa s-a soldat cu moartea a doi oameni. Se pare că disputa începuse cu o gâlceavă între o musulmană şi un evreu care făcea negoţ cu aur. Conform clauzelor tratatului lor cu Mahomed, acesta ar fi trebuit să fie chemat ca să arbitreze conflictul, însă clanul Beni Qaynuqa a preferat să se folosească de vechea sa reţea de alianţe tribale. Mahomed a folosit incidentul ca pretext pentru a încercui imediat satul cu armata sa. Dacă s-ar fi încrezut în puterea propriilor arme, evreii cu siguranţă ar fi făcut faţă. Puteau să adune şapte sute de luptători, dintre care jumătate

erau echipaţi cu armuri complete. Erau de două ori mai mulţi decât armata pe care o comandase Mahomed la Badr. Cu toate acestea, evreii din Medina întotdeauna păreau să clacheze psihic atunci când aveau de-a face cu Mahomed. În loc să se încreadă în propriile forţe, ei au chemat un mediator – Ibn Ubayy. Înainte de sosirea lui Mahomed, Ibn Ubayy fusese persoana cea mai importantă din Medina. Îmbrăţişase islamul, însă putea în continuare să tragă multe sfori în cadrul reţelei tribale a oraşului. Întrucât Ibn Ubayy era o căpetenie respectată a oazei, Mahomed era obligat să asculte cererea făcută de acesta în numele vechilor săi aliaţi evrei. Mahomed le-a cruţat viaţa celor din clanul Beni Qaynuqa, însă toate proprietăţile lor au fost confiscate.

A fost o mişcare îndrăzneaţă. Dintr-odată, Mahomed era considerat puterea efectivă în oază. Dintr-o lovitură, îşi echipase oamenii cu arme şi armuri. Dându-le casele şi grădinile confiscate de la evrei, le-a oferit musulmanilor săraci refugiaţi din Mecca un mijloc de subzistenţă.

*

După bătălia de la puţurile Badr, tânărul păstor musulman îi înfăţişase lui Mahomed capul tăiat al lui Abu Jahl. În locul lui Abu Jahl, rolul de lider suprem al tribului quraişiţilor fusese preluat de Abu Sufyan. Deşi quraişiţii pierduseră mulţi oameni, caravana siriană ajunsese teafără la Mecca. La o adunare a clanurilor s-a luat decizia ca profitul obţinut din negoţ să fie folosit pentru a recruta o armată numeroasă care să-i răzbune. Soţia lui Abu Sufyan, Hind, a dat tonul acestei răzbunări calculate jurând să se înfrupte din ficatul lui Hamza, eroicul unchi al lui Mahomed, pe care îl învinuia pentru moartea fratelui şi tatălui ei la puţurile Badr. A adus un nou sclav în casa ei, Wahşi, un vânător experimentat din Abisinia. Era un ţintaş renumit, foarte priceput în mânuirea suliţei. Hind i-a promis lui Wahşi că îl va elibera dacă îl omoară pe Hamza.

Abu Sufyan a decis să schimbe rutele caravanelor. Pe viitor, caravanele aveau să evite cărările din apropierea Mării Roşii,

luând-o către nord-est prin deşert. În acest scop, Abu Sufyan a întărit alianţa tradiţională a quraişiţilor cu marea confederaţie tribală ghatafană şi cu Beni Sulaym, care îşi păştea animalele pe pământurile dintre Mecca şi Medina. Triburilor li s-a cerut ca, pe lângă protejarea rutei caravanelor, să atace Medina şi să-i ţină pe musulmani în defensivă.

Abu Sufyan s-a folosit şi de vocea lui Kaab ibn al-Aşraf, un renumit poet arab care, pe linie maternă, descindea din unul dintre triburile evreieşti din Medina, Beni Nadir. Kaab plecase din Medina după bătălia de la puţurile Badr ca să le cânte ode nobililor quraişiţi ce căzuseră în acea zi. A aţâţat flăcările răzbunării în Mecca, declarând că din acea zi era mai multă onoare în rândurile celor căzuţi decât în rândurile celor vii, că „în măruntaiele pământului e mai bine decât afară". Mai târziu s-a întors la Medina, unde, de la adăpostul satului fortificat al clanului Beni Nadir, a născocit şi alte versuri care îi satirizau şi îi parodiau pe Profet şi pe unii dintre însoţitorii săi de frunte. Mahomed s-a aprins de mânie. Versurile lui Kaab erau prea bine compuse şi prea muşcătoare pentru a fi ignorate.

Este posibil ca sensibilitatea extremă a musulmanilor cu privire la povestea lui David şi a Batşebei să-şi aibă originile în această perioadă. Regele David îl trimisese în mod deliberat pe soţul Batşebei la moarte în linia întâi, pentru ca, rămânând fără bărbat, Batşeba să poată fi a lui. Este posibil ca poetul Kaab să se fi folosit de căsătoria Profetului cu Hafsah, rămasă văduvă după bătălia de la Badr, pentru a face paralele injuste între cei doi bărbaţi. Peste ani, ginerele lui Mahomed, Ali, încă ameninţa cu 160 de lovituri de bici pe oricine ar fi îndrăznit chiar şi numai să pomenească de povestea lui David şi a Batşebei. Detaliile pamfletelor isteţe ale lui Kaab au fost de mult uitate, însă musulmanii trebuie să fi considerat o astfel de insultă nedemnă de un răspuns, ca să nu mai vorbim de negare. Această pată nu putea fi ştearsă decât cu sânge. Mahomed s-a rugat: „O, Doamne, izbăveşte-mă de fiul lui al-Aşraf [Kaab] cum socoteşti de cuviinţă, pentru răul pe care l-a rostit şi pentru poemele pe care le-a recitat". Apoi s-a adresat poporului său: „Cine este pentru mine împotriva fiului lui al-Aşraf, căci mare jignire mi-a adus... a scris poezii împotriva noastră şi niciunul

dintre voi nu va face asta, însă el va fi trecut prin sabie”. Data următoare când Kaab a părăsit siguranţa fortăreţei clanului Beni Nadir, pumnalul unui asasin a pus capăt pentru totdeauna versurilor sale.

Caravanele quraişiţilor au continuat să evite grupurile de prădători musulmani, însă norocul nu le-a mai surâs în iarna anului 624, când, în fruntea a o sută de călăreţi, fiul adoptiv al Profetului, Zayd, a capturat, la puţul Qarada, o întreagă caravană ce se îndrepta către Irak. Acest dezastru i-a îmboldit pe quraişiţi să treacă la ofensivă. În cele din urmă, în 625, pregătirile lui Abu Sufyan au fost finalizate. A plecat din Mecca în fruntea unei armate de două mii de pedestraşi şi două sute de călăreţi, toţi urcaţi pe cămile pentru călătoria de zece zile până la Medina. Tribul Thaqif din Ta’if a contribuit cu încă un regiment, în timp ce întreaga oştire a fost escortată de beduini din tribul Kinana.

Mahomed a convocat un consiliu de război. Ibn Ubayy, bătrâna căpetenie din Medina, a declarat: „Cetatea noastră este o fecioară care nu a fost niciodată pângărită”. Intenţia sa era de a apăra oaza cu oastea sa tribală de trei sute de oameni, însă toţi războinicii musulmani mai belicoşi voiau să nu rămână la adăpostul oazei, ci să reitereze, în câmp deschis, prima lor victorie. Unul dintre ei a declarat încrezător: „Ni se poate întâmpla una din două: Dumnezeu ori ne va dărui biruinţa asupra lor, ori ne va dărui martiriul. Mie nu-mi pasă care – căci amândouă sunt bune”. Exact asemenea hotărâre şi credinţă în cauza lor îi ajutaseră să câştige la Badr. În cele din urmă, Mahomed a acceptat un soi de compromis, căci el cam ştia cât de mare era armata pe care aveau s-o înfrunte. Armata musulmană urma să ocupe pantele superioare ale muntelui Uhud, aflat la nord de oază. De acolo puteau să apere Medina şi, dacă se ivea ocazia, să atace inamicul.

A doua zi în zori, călare pe unul dintre caii săi cei mai siguri pe picioare, Mahomed a ieşit din Medina în fruntea armatei sale de şapte sute de musulmani. Era îmbrăcat în armură de luptă, cu un scut în spate şi un arc pe umăr. Mahomed nu iubea militarismul, însă îi cunoştea foarte bine pe oameni. I-a dăruit sabia sa personală unui războinic de temut pe nume Khazraj,

care purta un turban roşu. Chiar dacă, datorită îndemânării lui letale în mânuirea sabiei, îl alesese pe acesta pentru a fi campionul acelei zile, n-a putut să se abţină de la o remarcă a cărei ţintă era orgoliul dispreţuitor al lui Khazraj: „Aşa un umblet îi e urât lui Dumnezeu, nu însă şi în momente şi în locuri precum acesta”.

După un marş rapid în lumina dimineţii, Mahomed a ocupat înălţimile. Aici a dat dispoziţii. Armata a fost împărţită în trei divizii şi fiecărui lider i s-a dat câte o suliţă mare de care a fost legată o flamură de comandant. În plus, Mahomed a ordonat formarea unui careu din cei mai buni 50 de arcaşi menit să apere ariergarda.

Cât despre Abu Sufyan, acesta i-a îndemnat pe oamenii din Medina să plece în pace, căci nu avea nimic de împărţit cu ei. A declarat că purta război numai împotriva exilaţilor musulmani din Mecca. Aproape sigur aflase de diferenţele de opinie dintre Ibn Ubayy şi Mahomed, iar acum voia să-şi slăbească duşmanul încurajând un nou conflict. Chiar şi fără aceste tactici, armata păgână a Meccăi deja se bucura de un avantaj numeric formidabil.

Apoi a venit rândul femeilor quraişite, care au început să cânte un imn de luptă din ariergardă, unde se aflau:

Înaintaţi şi vă îmbrăţişăm
Şi moi covoare se întind,
Dar întoarceţi-vă şi-atunci vă părăsim,
Vă părăsim şi nu vă mai iubim.

Acest cântec era acompaniat de ritmuri de tobe ce reflectau avansul hotărât al bărbaţilor lor. Pe când cele două armate se apropiau tot mai mult, cântecul femeilor a fost înăbuşit de strigăte teribile din rândurile soldaţilor: *Amit amit!* („Ucide, ucide!”). Cele două armate s-au ciocnit, iar din nou părea că atacul năvalnic al musulmanilor avea să aducă biruinţa. Mecanii au fost împinşi înapoi la vale spre tabăra lor. În frenezia bătăliei, cei 50 de arcaşi musulmani pe care Profetul îi plasase cu atâta precauţie în ariergardă s-au năpustit la vale ca să se alăture luptei. Acest lucru a fost imediat observat de Khalid, strălucitul tânăr comandant al cavaleriei quraişite. El a schimbat brusc direcţia de atac a escadronului său, năpustindu-se asupra ariergardei musulmanilor, acum neprotejată. Un

moment de panică a trecut, precum un nor întunecat, peste războinicii musulmani. Au rupt rândurile şi s-au retras pe muntele Uhud, căutând să se pună la adăpost, la înălţime. Un verset din Coran avea să-i mustre mai târziu pe acei războinici care pledaseră pentru glorie în consiliu, dar fugiseră de pe câmpul de luptă: „Vă doriţi moartea înainte de a o întâlni”.

Mare măcel a fost! Prin învălmăşeala de săbii se strecura silueta lui Wahşi, cu suliţa sa. Unchiul lui Mahomed, Hamza, a fost întotdeauna o persoană care ieşea în evidenţă, şi când pleca la vânătoare, şi când bea şi făcea scandal, iar în acea zi coiful său era împodobit cu un panaş din pene de struţ. Odată ce indentifica o ţintă, Wahşi nu rata niciodată. Cu o singură lovitură de suliţă şi-a câştigat libertatea şi apoi s-a retras pe nesimţite din mijlocul măcelului.

Pe musulmani îi păştea acum un pericol şi mai mare, dat fiind că, în ceasul biruinţei lor, liderii quraişiţilor îl căutau pe Mahomed. Douăzeci de viteji îşi păzeau Profetul, gata să-şi dea viaţa pentru el, însă au fost atacaţi, iar Mahomed a fost doborât. Cu Profetul întins la pământ, părea că pierise orice speranţă. Pe măsură ce vestea se răspândea pe câmpul de bătălie, quraişiţii jubilau.

Cu toate acestea, deşi Mahomed fusese trântit la pământ, primise doar o lovitură piezişă, deşi suficient de puternică pentru a-i turti coiful, rănindu-i adânc obrazul. Deşi era socotit mort, corpul său era apărat de săbiile ultimelor gărzi rămase alături de el, fiind dus la adăpost, în vârful muntelui. Lupta s-a sfârşit până la prânz, moment în care femeile quraişite au năvălit pe câmpul de luptă. Hind a fost condusă de Wahşi la trupul străpuns de suliţă al lui Hamza. Ţinându-şi promisiunea, ea a spintecat abdomenul lui Hamza. I-a cotrobăit prin măruntaie, căutându-i ficatul, iar apoi l-a scos din pântecele spintecat, tăindu-şi o îmbucătură. Nu doar buzele sale aveau să se înroşească de sânge. Hind i-a dăruit lui Wahşi colierul ei ca o răsplată în plus şi apoi şi-a făurit podoabele răzbunării. I-a tăiat lui Hamza nasul, urechile şi alte extremităţi ale corpului şi le-a înşirat pe o sfoară, făcându-şi un colier de carne. Pe câmpul de bătălie erau şi alte siluete care, aplecate deasupra leşurilor, îşi creau propriile trofee macabre.

Între timp, oastea musulmană se regrupa pe culmea muntelui Uhud. Abu Sufyan s-a dus lângă dealurile de la poalele muntelui şi a răcnit către musulmanii învinşi: „Războiul e când aşa, când aşa – iar această zi răscumpără altă zi. Înalţă-te, o, Hubal, fă să biruie religia ta!”.

Faptul că Profetul supravieţuise li s-a părut musulmanilor un miracol şi asta a contribuit mult la ridicarea moralului armatei. Apoi s-a observat că inamicii îşi părăseau tabăra. Mahomed l-a chemat pe un străjer cu privire ageră şi l-a întrebat: „Merg călare pe cai şi îşi duc cămilele de căpestre sau merg călare pe cămile şi îşi duc caii de căpestre?”. În cazul în care erau călare pe cămile însemna că se întorceau la Mecca; dacă erau călare pe cai însemna că se îndreptau către oaza Medina. Din fericire pentru viitorul islamului, quraişiţii se întorceau la Mecca. Dacă Abu Sufyan ar fi atacat Medina la momentul respectiv, este greu de imaginat că l-ar fi putut opri cineva. Niciodată nu a mai avut parte de o asemenea ocazie.

În lumina amurgului, musulmanii contemplau îngroziţi carnagiul, măcelul la care fuseseră supuse trupurile camarazilor lor. Mahomed era atât de copleşit, încât a promis să se răzbune pe quraişiţi pentru fiecare mutilare, să pedepsească fiecare lovitură cu o lovitură, deşi mai târziu un verset din Coran avea să înlocuiască această dorinţă personală de răzbunare cu un îndemn la îndurare. Fiecare dintre cei căzuţi a fost înmormântat cu rugăciunile Profetului şi făgăduinţa raiului până ce a părut că martirii îngropaţi la poalele muntelui Uhud erau adevăraţii învingători din acea zi.

După bătălia de la Uhud, luptele au încetat pentru o vreme, cu toate că în acelaşi an, în urma unei ambuscade, quraişiţii au luat prizonieri doi musulmani, care au fost duşi înapoi la Mecca. Aceştia au fost legaţi de o cruce. Apoi li s-a îngăduit unor băieţi ai căror taţi fuseseră omorâţi la Badr să se răzbune pe captivi. Primul prizonier a fost străpuns de 40 de ori cu suliţa înainte de a fi omorât cu o lance. Moavia, unul dintre fiii lui Abu Sufyan, îşi aducea aminte mai târziu că a fost trântit la pământ de tatăl său ca să nu se numere printre cei blestemaţi de ultima suflare a prizonierului torturat.

Însă toate triburile de beduini care au încercat să profite de pe urma înfrângerii musulmanilor au aflat curând că aceasta fusese doar o piedică temporară. O căpetenie a clanului Hudhail ce milita împotriva islamului a fost ucis de unul dintre asasinii lui Mahomed şi membrii clanului Beni Asad, ce puneau la cale, încrezători, încă un raid asupra Medinei, au fost atacaţi de nişte călăreţi musulmani. De asemenea, un marş în forţă prin teritoriul tribului Ghatafan a curmat orice planuri pe care aceştia le-ar fi putut pune la cale.

Între timp, în Medina, Mahomed aştepta momentul potrivit. Într-o zi, în timpul unei întâlniri cu liderii clanului Beni Nadir, Profetul, care se sprijinea de un zid, s-a ridicat deodată şi a plecat. Fusese avertizat (sau intuise) că aceştia puneau la cale asasinarea sa. Se poate să fi fost vorba despre o vendetă de când cu poetul Kaab. Oricare ar fi fost cauza zvonului, Profetul a acţionat rapid.

A ordonat forţelor musulmane să înconjoare satul-fortăreaţă al clanului Beni Nadir, astfel încât să-l izoleze de restul oazei. La fel ca şi Beni Qaynuqa înaintea lor, s-au bazat pe vechiul sistem de alianţe tribale mai degrabă decât pe propriile resurse. Nu realizau că, încet-încet, o nouă ordine o înlocuise pe cea veche. Când aliaţii lor tribali s-au dovedit incapabili să ridice asediul musulmanilor, ce dura de trei săptămâni, clanul Beni Nadir a cerut să facă pace. Li s-a îngăduit să-şi ia cu ei tot ce puteau duce şi animalele, cu toate că au acceptat să-şi lase în mâinile Profetului toate proprietăţile, casele şi pământurile, armele şi armurile.

Ca o compensaţie pentru tot ce pierduse, clanul Beni Nadir a ales să părăsească Medina cu mare pompă. Evreicele s-au gătit cu mai multe rânduri de robe brodate, cu bijuterii strălucitoare şi brăţări sclipitoare la glezne, în sunet de fluiere, tamburine şi cântece ritmate, călare pe şase sute de cămile. Nimeni nu îşi aducea aminte să mai fi văzut vreodată atâta bogăţie strălucitoare într-o singură zi. Clanul Beni Nadir a lăsat resurse substanţiale în urma sa. Încă o dată, Profetul avea posibilitatea să-şi răsplătească adepţii cu daruri – grădini, case şi livezi bine îngrijite.

*

Vara anului 626, al patrulea an al Hegirei, a fost o perioadă dificilă pentru oamenii din Arabia Centrală. Seceta a pârjolit păşunile şi a împuţinat turmele. Cu toate acestea, Mahomed a răspuns unei provocări publice de a-i înfrunta pe quraişiţi în altă bătălie şi şi-a condus armata până la vechiul câmp de luptă de la puţurile Badr. Musulmanii au câştigat respectul triburilor de beduini pentru că au răspuns provocării. Triburile au observat de asemenea că armata musulmanilor crescuse la 1 500 de oameni bine înarmaţi care au aşteptat într-o disciplină admirabilă timp de opt zile. Deşi plecaseră din Mecca, quraişiţii, în mod inexplicabil, nu au mai ajuns la locul de întâlnire. Abu Sufyan a afirmat public că seceta era de vină. Explicaţia sa nu era prea convingătoare, deşi este adevărat că armata musulmană avea mult mai puţine cămile decât armata quraişiţilor şi, ca atare, era mai puţin afectată de lipsa păşunilor. Oricare ar fi fost motivul, quraişiţii s-au simţit cam ruşinaţi, ceea ce însemna că în anul următor războiul era inevitabil.

626 a fost şi anul în care Mahomed şi-a luat a cincea soţie. Într-o zi, intrând din întâmplare în casa lui Zayd, fiul său adoptiv, Profetul a văzut cu ochii lui cât de frumoasă era nora sa de 40 de ani, Zaynab. Pe când ieşea în fugă din casă, se spune că Mahomed a murmurat: „Lăudat fie Dumnezeu, care face ce vrea cu inima omului!”. Zayd a intuit curând că Mahomed fusese vrăjit de frumuseţea lui Zaynab şi s-a oferit imediat să divorţeze de soţia sa. Oricum nu prea se înţelegeau, dar adevărul este că Zayd ar fi făcut orice ca să-l mulţumească pe tatăl său adoptiv, pe care îl venera mai presus de orice. Evident, această variantă i-a stârnit interesul lui Mahomed, cu toate că a refuzat din nou atunci când Zayd a repetat oferta. Se ştia că Profetul dezaprobă divorţul. Şi mai era o problemă – Zaynab era nora lui Mahomed, deci nu putea să se mărite cu el în mod legiuit. La momentul respectiv, regula conform căreia nu puteai să-ţi iei mai mult de patru neveste, ce fusese stabilită pentru toţi musulmanii, era valabilă şi pentru Mahomed.

Însă atunci Mahomed a avut o revelaţie care a spulberat toate obstacolele. Sura Al-Ahzab din Coran îi acorda Profetului libertate deplină în materie de sex: „Noi ţi-am îngăduit… pe orice femeie… dacă profetul voieşte s-o ia de soţie. Aceasta ţi se cade numai ţie, nu şi celorlalţi credincioşi… Nicio vină nu ţi se va face, dacă o laşi să aştepte pe cea care voieşti, dacă primeşti la tine pe cea care voieşti” (33:50-51). Aceeaşi revelaţie îi instruieşte pe credincioşi să li se adreseze soţiilor Profetului de după un văl, ca niciunul dintre ei să nu ia „vreodată de soţii pe fostele lui soţii” şi acestea „să se acopere bine cu gilbaburile lor”. De asemenea, schimba în mod explicit regulile referitoare la adopţie şi afirma cu privire la Zaynab, soţia lui Zayd, că „Noi ţi-am dat-o ţie soţie”.

Acest capitol din Coran poate fi interpretat ca o dovadă a grijii pe care Dumnezeu o avea faţă de Profetul său şi a felului în care dilemele de zi cu zi ale islamului timpuriu au îngăduit crearea unor reguli practice pentru conduita etică pe viitor. Însă pentru cititorii occidentali moderni acest incident reprezintă deseori punctul în care simpatia lor faţă de Profet se clatină. Este ca şi cum, în cele din urmă, egalitarismul lui Mahomed şi-a atins limita, întrucât şi-a arogat o dispensă neîngăduită tuturor celorlalţi credincioşi. În toate celelalte aspecte ale vieţii sale a păstrat obiceiurile săracilor şi nobleţea lor generoasă şi putea într-adevăr să afirme că „smerenia este mândria mea”. Femeile au fost marea lui desfătare ca bărbat. Desigur, Mahomed nu a pretins niciodată că ar fi mai mult decât un om. Iar în comparaţie cu unii dintre marii profeţi din trecut, precum Solomon, cu ale sale palate pline de concubine, comportamentul său marital a fost chiar modest.

Mahomed a insistat întotdeauna asupra egalităţii spirituale absolute între sexe. Coranul deseori foloseşte cuvinte precum *insan* – fiinţă umană – şi *bashar* – omenire – sau concepte precum *copiii lui Adam*, care includ în mod clar ambele sexe. Acest lucru este reiterat în mod accentuat în multe versete individuale, precum: „Eu nu las să se piardă nicio faptă bună a niciunuia dintre voi, bărbat ori femeie, făcută de unii către alţii!” (Sura Al-Imran, 3:195), „Noi vom învia, pentru o viaţă minunată, pe orice credincios, bărbat ori femeie, care a făcut

binele” (Sura Al-Nahl, 16:97) şi „O, voi, oameni! Noi v-am creat dintr-un bărbat şi o femeie şi v-am făcut popoare şi triburi ca voi să vă cunoaşteţi unii pe alţii” (Sura Al-Hujurut, 49:13).

În ceea ce priveşte viaţa conjugală, Coranul insistă asupra faptului că soţul este capul familiei – dar asta implica obligaţia financiară de a asigura mâncarea şi îmbrăcămintea. Clauza referitoare la „acea demnitate în plus care i-a fost conferită bărbatului” poate fi o referinţă la datoria cavalerească tradiţională a arabului de a-şi proteja femeile – chiar cu preţul vieţii sale. Mai presus de toate, Mahomed le-a garantat femeilor musulmane dreptul de a deţine proprietăţi şi de a-şi recupera zestrea în caz de divorţ.

*

Pregătirile lui Abu Sufyan pentru un atac asupra Medinei în 627 – anul al cincilea al Hegirei – au fost meticuloase. Intrase în legătură cu exilaţii din clanul Beni Nadir, care erau gata să-şi pună la bătaie toate bijuteriile ca să-şi redobândească pământurile din Medina şi să se răzbune pe Profet. Bogăţia lor, combinată cu cea a quraişiţilor, a fost folosită pentru a strânge o armată impresionantă de aliaţi tribali. Clanul Beni Asad şi tribul Ghatafan au trimis două mii de războinici; încă şapte sute au venit din partea clanului Beni Sulaym; quraişiţii şi aliaţii lor locali au mobilizat o armată de patru mii de războinici şi trei sute de călăreţi. Deşi armata musulmană devenise mai puternică din punct de vedere numeric şi ca dotare, ar fi fost copleşită de această uriaşă armată. Şi emisarii lui Abu Sufyan fuseseră neobişnuit de discreţi. De obicei veştile se răspândeau de-a lungul şi de-a latul Arabiei cu o viteză extraordinară, dar în acest caz Profetul a aflat de atacul planificat şi de uriaşa mobilizare cu doar zece zile înainte de declanşarea operaţiunii. De data aceasta n-au mai existat dispute referitoare la tactică în rândurile musulmanilor. Defensiva părea să fie singura posibilitate. Însă cum putea fi păzit vastul perimetru al oazei?

Din fericire pentru musulmani, din rândurile lor s-a remarcat un genist. Salman al-Farisi se născuse lângă marele

oraş persan Isfahan, într-o familie de zoroastrieni evlavioşi. Se convertise la creştinism (din câte se pare, în cadrul Bisericii Nestoriene) şi îşi făcuse studiile umblând dintr-o mănăstire în alta. Într-o astfel de călătorie s-a alăturat unei caravane arabe, însă a fost vândut de călăuzele sale ca sclav unui evreu care avea pământ în Medina. Din momentul în care Profetul a sosit la Medina, Salman fusese atras imediat de islam, precum un fluture de noapte de flacăra lămpii, deşi a rămas sclav. Profetul a organizat o colectă în rândurile comunităţii musulmane pentru a-l răscumpăra pe Salman. Preţul pe care îl ceruse proprietarul său, 40 de uncii de aur şi o livadă cu trei sute de palmieri proaspăt plantaţi, a fost umflat în mod deliberat, dar musulmanii au reuşit să-l plătească. Iar acum aveau ocazia să culeagă roadele sacrificiilor lor.

Genistul Salman al-Farisi a conceput sistemul defensiv al Medinei, un şanţ care încercuia zona centrală a oazei, câştigând astfel admiraţia tuturor. Toată lumea l-a lăudat: refugiaţii din Mecca, ajutoarele din Medina, chiar şi familia Profetului. Sistemul defensiv al lui Salman se folosea de fiecare trăsătură a terenului din oaza Medinei, transformând în turnuri de veghe casele de tip fortăreaţă din sate şi aflroimentele. Fiecare bărbat din Medina a lucrat la construirea sa, muncind cu schimbul timp de şase zile continuu. Mahomed a săpat şi el cu entuziasm, iar imaginea Profetului trudind în bine-cunoscuta sa mantie roşie, cu capul acoperit de praf, întotdeauna îi făcea pe tovarăşii săi să-şi înteţească eforturile. Profetul a ordonat să se culeagă toate recoltele de la periferia Medinei şi să se evacueze zonele neprotejate de şanţ. Trei mii de bărbaţi păzeau Medina, în timp ce un grup de călăreţi aleşi cu grijă patrulau pe străzi. Aceşti soldaţi erau cu ochii în patru după orice potenţiali dezertori, menţineau moralul ridicat în oază şi erau pregătiţi să vină repede în sprijinul oricui avea nevoie de ajutor. Profetul comanda din faţă, ridicându-şi cortul de campanie din piele roşie într-o poziţie strategică, la poalele muntelui Sal, pentru ca oamenii lui să fie încurajaţi de prezenţa sa.

Astfel, uriaşa armată condusă de quraişiţi a fost constrânsă să rămână în afara Medinei. Noaptea, tabăra lor, cu sutele de focuri ce înconjurau Medina precum stelele de pe cer, părea

fabuloasă şi copleşitoare. Totuşi, luptele propriu-zise au fost sporadice, rezumându-se la o tentativă sau două de a lua cu asalt şanţul în punctul său cel mai slab. Menţionarea numărului mare de cai răniţi în timpul acestor atacuri ar putea să indice că Salman a montat ţăruşi ascuţiţi pe un zid vertical interior sau că a îngropat ţepe în solul nisipos. Deşi descrierile sunt puţine, şanţul lui Salman se poate să fi împrumutat multe detalii tehnice de la fortificaţiile persane de frontieră. Ştim că atât frontiera persană de la nord (ce păzea imperiul de nomazii din Asia Centrală), cât şi parte din frontiera din sud, cu arabii, erau cel mai bine păzite în această perioadă de ample secţiuni de şanţuri. Oricare ar fi fost caracteristicile sale, şanţul a reprezentat o frontieră cât se poate de eficientă.

În cele din urmă, asediul a devenit un test de anduranţă. Numărul imens de animale ale quraişiţilor au păscut rapid iarba de pe păşunile existente, în timp ce musulmanii erau bine aprovizionaţi de oază. După două săptămâni s-a stârnit o furtună dinspre răsărit, o vijelie extraordinară care a culcat la pământ atât corturile asediaţilor, cât şi pe cele ale asediatorilor, iar apoi i-a potopit pe arabi cu o ploaie puternică. În ambele tabere oamenii erau cu moralul la pământ. Aliaţii beduini ai tribului quraişiţilor au fost primii care au ridicat tabăra, deşi au fost urmaţi la scurt timp şi de nobilii din Mecca.

Mahomed, conştient că şi oamenii săi erau pe punctul de a claca după săptămâni de muncă urmate de obligaţii militare nesfârşite, zi şi noapte, a ordonat la rândul lui să se strângă corturile. Nici n-a apucat să dea bine ordinul, că imediat oamenii săi şi-au abandonat posturile de lângă şanţ şi s-au întors în braţele primitoare ale soţiilor lor. Dintr-odată, Mahomed a fost cuprins de o bănuială teribilă. Dacă inamicul doar s-a prefăcut că se retrage? Ar putea să reapară brusc la orizont. Le-a dat soldaţilor un nou ordin: să se întoarcă la posturile lor de lângă şanţ; dar soldaţii musulmani nu se gândeau decât să ajungă acasă. Profetul a înţeles atunci limitele autorităţii militare. În loc să se înfurie din cauza lipsei de disciplină a ostaşilor săi, a izbucnit într-un râs înţelegător, simţind, ca şi ei, că războiul este neîndurător.

După ce musulmanii s-au mai odihnit, au trecut la treabă. În timpul asediului, Beni Qurayzah, ultimul dintre cele trei mari clanuri evreieşti din Medina, se comportase ca o terţă parte independentă, primind agenţi străini din partea triburilor beduine şi trimiţând emisari la inamic. Cu statutul lor echivoc, puseseră în pericol însăşi siguranţa Medinei. Era adevărat că nu trecuseră efectiv de partea armatei quraişite, dar fuseseră periculos de aproape. Profetul a ordonat ca satul lor fortificat să fie asediat de armata musulmană. Au rezistat 25 de zile. Ca şi celelalte două comunităţi evreieşti înaintea lor, se pare că au fost paralizaţi de hotărârea lui Mahomed, nefiind capabili nici să lupte pentru libertatea lor, nici să i se alăture, trecând la islamism. Doreau să-şi păstreze statutul de clan liber şi bogat, independent de orice autoritate, însă musulmanii hotărâseră că acele zile se sfârşiseră. Membrii clanului Beni Qurayzah s-au oferit să plătească tribut. Au fost refuzaţi. Li s-a cerut să se convertească la islamism. Acum au refuzat ei. Nereuşind să obţină nici condiţii avantajoase, nici certitudinea unei morţi glorioase, au decis în cele din urmă să se predea necondiţionat, lăsându-se la mila cuceritorului lor. Mai întâi, bărbaţii au fost scoşi afară, cu mâinile legate la spate, şi duşi într-o tabără păzită. După care femeile şi copiii au fost încolonaţi şi duşi în alt loc. Apoi, bunurile şi armurile lor au fost scoase din sat şi aşezate în ordine. Vasele lor cu vin, vinuri rare obţinute din fermentarea strugurilor din oază şi a sucului tulbure de curmale proaspete, au fost vărsate în ţărâna uscată. Nu avea să fie singurul lichid al celor din clanul Beni Qurayzah pe care urma să-l absoarbă solul uscat.

Mahomed era pe deplin conştient de tradiţiile războiului. Dacă un loc fortificat era cucerit în bătălie, de obicei bărbaţii erau ucişi, femeile înrobite şi soldaţii victorioşi îşi însuşeau toate bunurile mobile. În cazul unei predări negociate termenii puteau să varieze enorm. După cum am văzut, pe când cei din clanul Beni Nadir au plecat fălindu-se cu toate bunurile lor, cei din clanul Beni Qaynuqa abia reuşiseră să scape cu viaţă. Ambele clanuri evreieşti părăsiseră Medina pentru ca ulterior să devină aliaţi fideli ai quraişiţilor. Clanul Beni Nadir chiar jucase un rol important în alcătuirea vastei armate care

ameninţase recent Medina. Dacă musulmanii îi cruţau pe cei din clanul Beni Qurayzah, şi ei, la rândul lor, s-ar fi dus să îngroaşe rândurile duşmanilor lor în anul următor.

Cu toate acestea, clanul Aws din Medina, vechi aliaţi preislamici ai clanului Beni Qurayzah, au făcut acum apel la Profet să le cruţe viaţa. Fără să stea pe gânduri, el a acceptat cererea lor, întrebându-i dacă ar fi satisfăcuţi în condiţiile în care „unul dintre voi ar judeca această pricină". Era o ofertă generoasă, care a fost acceptată de îndată. Profetul a trimis după Sad ibn Muadh, unul dintre primii convertiţi la islamism din clanul Aws, care era îngrijit într-un cort ce fusese ridicat în curtea Profetului. Sad se alesese cu o rană mortală în timpul apărării Medinei, dar în lumea arabă, faptul că era pe moarte făcea ca vorbele sale să fie de două ori mai vrednice de respect. Fiind un credincios evlavios, Sad ştia că şi el avea să fie judecat curând. Fără ezitare, i-a condamnat pe bărbaţii din clanul Beni Qurayzah la moarte şi pe femei la robie. A doua zi dimineaţă au fost săpate nişte şanţuri înguste de-a lungul vechii pieţe. Apoi, unul câte unul, cei şapte sute de bărbaţi au fost conduşi la locul execuţiei şi decapitaţi cu câte o lovitură de sabie, trupurile lor fiind aruncate în şanţuri. Măcelul a continuat toată ziua şi ultimul grup a fost executat la lumina torţelor. Brutalitatea acestui act a zguduit profund întreaga Arabie.

Numărul morţilor în luptele înverşunate ale Arabiei tribale rareori depăşea o duzină. Chiar şi în bătăliile cumplite dintre musulmani şi quraişiţi numărul morţilor din ambele tabere se limitase la aproximativ o sută. Indivizi mai mureau, dar clanul supravieţuia întotdeauna pentru a lupta din nou. Judecata lui Sad exterminase un întreg clan. Şi nici Mahomed nu era nemulţumit de rezultat – cuvântul de adio adresat lui Sad, ca răspuns la judecata acestuia, a fost: „Cu judecata lui Dumnezeu ai judecat".

Prin exterminarea clanului Beni Qurayzah, musulmanii s-au înfăţişat brusc lumii ca un inamic implacabil. Erau o forţă de temut, o putere care îşi cinstea prietenii, fiind însă teribilă pentru duşmani. Apoi, o altă temă de reflecţie este politica milei. Căci, prin logica inconturnabilă a naturii umane, mila este apreciată cu adevărat doar dacă a fost combinată mai întâi

cu frica. Dacă Profetul nu ar fi manifestat măcar o dată o judecată implacabilă, clemenţa pe care avea s-o arate mai târziu (la Mecca, spre exemplu) ar fi putut fi luată drept slăbiciune.

În acea noapte, în Medina, ca să-l parafrazăm pe Sfântul Matei, „glas s-a auzit, plângere şi tânguire multă”. Femeile clanului Beni Qurayzah îşi plângeau bărbaţii şi nu voiau să fie mângâiate „pentru că nu sunt”. Chiar şi atunci când ajunseseră legaţi în faţa şanţului, bărbaţii clanului Beni Qurayzah ştiuseră că o convertire la islamism i-ar fi salvat de sabia călăului Ali, însă toţi au ales să moară decât să se lepede de moştenirea strămoşilor lor. Zabir ibn Bata, unul dintre liderii clanului Beni Qurayzah, a aflat că, dintre toţi cei din clanul său, numai el fusese iertat. Un musulman căruia Zabir îi salvase viaţa cu mulţi ani în urmă se achitase de datoria pe care o avea intervenind pentru el pe lângă Profet. Zabir s-a asigurat mai întâi că această iertare se extindea şi la femeile din familia sa, după care a cerut să fie dus la şanţurile însângerate din vechea piaţă şi executat. Nu voia să mai trăiască după ce tot clanul său murise, „căci acum ei nu mai sunt, nu mai este nimic bun în viaţă”.

După măcel, Mahomed a luat-o pe Raihanah, o văduvă frumoasă din clanul Beni Quaryza, în casa lui. Deşi s-a convertit de la iudaism la islamism, ea a implorat să rămână cu statutul de concubină, mai degrabă decât să intre în casa lui ca soţie liberă. Îi era mai uşor să fie captivă, deşi se resemnase cu soarta ei, decât să intre ca femeie liberă în casa bărbatului care coordonase distrugerea clanului ei.

Profetul domnea acum în Medina şi cu trupul, şi cu sufletul.

*

La cinci luni după ce asediul Medinei luase sfârşit, o mică forţă de atac musulmană formată din 170 de călăreţi, din nou sub comanda lui Zayd, fiul adoptiv al Profetului, a capturat o întreagă caravană ce se întorcea din Siria la Mecca. Cu fiecare lună care trecea, musulmanii păreau să câştige tot mai mult

respect din partea triburilor de beduini din deşert. Respectul reciproc era un ingredient vital. O forţă musulmană a capturat-o pe Juwayriya, fiica unui puternic şeic beduin, iar aceasta a fost răscumpărată de tatăl ei. Şeicul beduin a luat în considerare discutarea unei alianţe politice cu Profetul doar după ce acest schimb a fost realizat în mod onorabil; discuţia a dus în scurt timp la înrudire, Juwayriya fiind trimisă înapoi la Medina ca nouă soţie pentru Mahomed.

Cu ocazia altei incursiuni, viteza coloanei militare a fost încetinită întru câtva de prezenţa Aişei, care a rămas în urmă şi s-a rătăcit. Din fericire, a fost găsită, dar s-a făcut mare caz de faptul că salvatorul ei a fost un tânăr frumos pe nume Safwan. Gurile rele au început să vorbească în Medina şi, din bârfă, acest incident a luat proporţiile unui scandal. Aişa a căzut în dizgraţie, deşi nu a fost niciodată acuzată în mod formal de adulter. Din fericire, Mahomed avea încredere totală în tânărul Safwan – „Nu ştia decât de bine despre bărbatul acela" – şi, cu toate că Aişa se simţea mult prea ofensată ca să mai spună ceva în apărarea ei, o revelaţie coranică a îndepărtat în cele din urmă orice suspiciune cu privire la o eventuală necuviinţă. Mai târziu îşi amintea de acest incident: „A fost cuprins de emoţia violentă de care era pătruns în asemenea clipe şi picături de sudoare au început să curgă pe chipul său, chiar dacă era o zi de iarnă. Pe urmă, când a fost eliberat din strânsoare, a spus cu un glas care fremăta de bucurie: «Veşti bune, Aişa, Dumnezeu cel Preaînalt a spus că eşti nevinovată»". Ne putem face o idee despre spiritul rebel al Aişei din felul cum i-a răspuns mamei sale, care a sfătuit-o să se ducă să-i mulţumească Profetului. „Nici n-am să mă duc la el şi nici n-am să-i mulţumesc. O să mă ridic şi am să-I mulţumesc doar lui Dumnezeu."

Deşi soluţiona o criză personală anume, acest capitol din Coran era caracteristic şi pentru revelaţiile de la Medina prin faptul că stabilea reguli de comportament pentru viitor. Din acel moment, orice acuzaţii de adulter (ce reprezenta un delict grav) trebuiau confirmate de mărturia sub jurământ a patru martori oculari, în timp ce acuzaţiile false sau răutăcioase urmau să fie pedepsite prin biciuire.

Tot în această perioadă islamul timpuriu a interzis alcoolul. O revelaţie anterioară îi îndemna pe credincioşi să nu se roage după ce au băut (în mod tradiţional, se crede că aceasta a fost o reacţie la felul în care se manifesta la băutură Hamza, unchiul chefliu al Profetului). Unele revelaţii ulterioare, deşi manifestă înţelegere cu privire la atracţia omului faţă de vin, sunt şi mai specifice. În Sura Al-Maidah, Coranul afirmă că „vinul, jocul de noroc, pietrele înălţate şi săgeţile de ghicit sunt o întinare şi o lucrare a Diavolului. Deci feriţi-vă de ele! Poate veţi fi fericiţi!” (5:90). Coranul afirmă de asemenea: „Ei te întreabă despre vin şi despre jocul de noroc. Spune: «În amândouă, oamenii află un mare păcat, însă şi un câştig, însă păcatul le este cu mult mai mare decât câştigul»” (Sura Al-Baqarah, 2:219). De atunci, dacă se consumă alcool în lumea musulmană, oamenii nu fac asta în public. Pe cât posibil, se evită vinul (respectându-se strict litera Coranului, mai degrabă decât spiritul său), consumându-se mai degrabă bere sau o băutură alcoolică făcută din cereale.

*

Succesul politic al lui Mahomed era acum în ascensiune. În ciuda preocupărilor legate de diplomaţie şi conducere, chestiunile spirituale au rămas întotdeauna pentru el o prioritate absolută, aşa cum a demonstrat în mod dramatic în primăvara anului 628, când a ales să facă ceva ce părea să fie un act de credinţă necugetat.

Mahomed a decis să pornească spre Mecca. Era hotărât să facă pelerinajul de trei zile. Acesta nu făcea parte din sărbătoarea anuală a hagialâcului la Mecca, ci din Umra, pelerinajul mai puţin important, care putea fi făcut oricând în timpul anului. Mahomed nu a mărşăluit în fruntea unei armate, ci alături de o mie dintre cei mai devotaţi discipoli ai săi, protejat nu de armură, ci de două fâşii de pânză necusută. Şi-au luat la ei săbiile, însă nu şi suliţe sau arcuri, aşa că în faţa unui duşman hotărât erau practic lipsiţi de apărare. În faţa musulmanilor mergeau 70 de cămile neînşeuate şi împodobite cu ghirlande, ceea ce însemna că urmau să fie sacrificate. Au

pornit în luna Dhu al-Qa‘ada, una din lunile armistiţiului sacru impus tuturor triburilor din Arabia. În ciuda acestei protecţii, erau multe motive pentru ca un păgân hotărât să considere că în cazul lor nu trebuie să respecte aceste prevederi. Nu numai că musulmanii încălcaseră o dată armistiţiul, dar se putea argumenta că, lepădându-se de vechile zeităţi, în cazul lor nu se mai aplicau tradiţiile păgâne ale Arabiei. Această temere era împărtăşită de mulţi dintre aliaţii mai noi ai lui Mahomed, în special beduinii din deşert. Toţi găsiseră diferite pretexte pentru a nu se alătura acestei caravane donquijoteşti a credinţei. Nu se aşteptau să obţină vreo pradă din asta, văzând doar pericole.

Într-adevăr, quraişiţii erau hotărâţi să nu-l lase să treacă. La popasul de la Usfan, Mahomed a aflat că, la opt mile către sud, un zid de călăreţi quraişiţi bloca drumul. În loc să forţeze o confruntare prematură, a decis s-o ia de-a dreptul, conducându-şi pelerinii pe povârnişurilor stâncoase şi aride, până la un puţ mai puţin cunoscut din valea Hudaibiya, la vreo opt mile de Mecca. Aici a ridicat tabăra. Acum îşi băgase capul în gura leului şi aştepta să vadă dacă va rămâne fără el.

Mahomed a fost vizitat în tabăra sa de Hulais, o căpetenie din tribul Beni Kinana, şi de Urwa, din tribul Thaqif din Ta’if. Amândoi erau aliaţi-cheie ai quraişiţilor, însă, din punct de vedere personal, erau mai puţin implicaţi în război, fiind capabili să aibă o privire de ansamblu. Urwa nu a manifestat deloc respect faţă de Profet, nici măcar o clipă (ba chiar a încercat să-l tragă de barbă, ca şi cum era un şeic cu un statut egal cu al lui), însă ochii săi ageri, învăţaţi cu relaţiile de curte, au remarcat nenumărate detalii grăitoare. A observat cum discipolii lui Mahomed se băteau pentru apa murdară în care se spălase Profetul şi cum îşi plecau ochii în prezenţa sa. Or fi fost musulmanii recrutaţi din rândurile săracilor din multe triburi, însă, când Urwa s-a întors la quraişiţi, le-a raportat: „I-am vizitat pe Chosroes, regele Persiei, la curtea sa, pe cezarul roman la Constantinopol şi pe *negus*-ul Abisiniei în ţara sa, dar niciodată n-am văzut un rege tratat de supuşii săi cu veneraţia de care se bucură Mahomed din partea însoţitorilor săi”.

În discuţia cu Hulais şi Urwa, Mahomed schiţase termenii unui posibil acord de pace, dar s-a hotărât să-şi trimită şi propriul ambasador la Mecca. A numit doi candidaţi, însă în această privinţă discipolii săi înţelegeau mai bine realitatea politică. I-au spus lui Mahomed că, dintre ei, doar Usman ibn Affan ar fi accetabil pentru quraişiţi. Nu numai că Usman era un om al păcii, ci şi de viţă nobilă, ba chiar era văr de-al doilea cu Abu Sufyan, precum şi ginere, în două rânduri, al lui Mahomed. Au avut dreptate: Usman a fost primit în Mecca cu tot respectul cuvenit, dar a fost de asemenea înştiinţat că quraişiţii nu aveau să-l lase pe Mahomed să intre în Kaaba. Quraişiţii l-au invitat personal pe Usman să viziteze Kaaba, însă el a declarat: „Nu fac înconjurul sălaşului până ce nu-l va face Trimisul lui Dumnezeu”.

În timpul absenţei lui Usman, Mahomed a decis să-şi reconfirme relaţia cu discipolii săi. Ştia că orice tratat pe care îl încheia acum cu quraişiţii avea să-i pună la grea încercare. Mahomed stătea sprijinit de un salcâm care tocmai înfrunzea, astfel încât proiecta pe pământ o umbră cu pete de soare. Unul câte unul, credincioşii i-au strâns mâna dreaptă şi au declarat: „O, Mesager al lui Dumnezeu, jur credinţă faţă de ceea ce este în sufletul tău” – un frumos jurământ rostit sub un impuls de moment de primul credincios care a ajuns la el.

Astfel, având confirmarea faptului că era sprijinit, Profetul a acceptat să semneze un armistiţiu pe zece ani cu tribul quraişiţilor. Discipolii săi au scrâşnit din dinţi când solii quraişiţilor au refuzat să semneze orice document în care Mahomed era numit Profetul lui Dumnezeu. Musulmanilor li se interzicea să primească vreun fugar din Mecca, însă quraişiţii din Mecca aveau voie să le ofere adăpost refugiaţilor din teritoriile musulmane. Acest acord a fost imediat pus la încercare. Un tânăr musulman care tocmai scăpase din Mecca, unde fusese închis ani la rând, şi ajunsese în siguranţă în tabăra Profetului a trebuit să le fie predat, cu resemnare, temnicerilor săi. Pelerinii erau oripilaţi şi de faptul că Profetul acceptase să nu intre în Mecca în acel an. Omar, unul dintre cei mai loiali şi mai credincioşi discipoli ai săi, l-a înfruntat într-o dispută ce putea să se termine prost: „Nu eşti tu Profetul lui Dumnezeu?...

Nu suntem noi cei care avem dreptate şi duşmanii noştri cei care greşesc?... Atunci de ce să ne plecăm într-un mod atât de josnic, contrar demnităţii religiei noastre?". Exact acestea erau întrebările rostite pretutindeni în tabăra musulmanilor.

Când solii quraişiţi au plecat, Profetul s-a ridicat şi le-a poruncit discipolilor săi: „Ridicaţi-vă şi jertfiţi-vă animalele şi radeţi-vă capetele". Li se cerea să săvârşească sfintele ritualuri ale pelerinajului ca şi cum locul unde îşi instalaseră tabăra, la Hudaibiya, ar fi fost spaţiul sacru al Meccăi. Însă ei nu s-au ridicat; au rămas toţi neclintiţi. Din nou, Profetul le-a poruncit: „Ridicaţi-vă şi jertfiţi-vă animalele şi radeţi-vă capetele". Nici de data aceasta nu s-a mişcat nimeni. Când nici a treia oară porunca n-a fost ascultată, Mahomed s-a întors şi, întristat, a intrat în cort. Dar, spre deosebire de Ahile, care a stat singur şi îmbufnat lângă zidurile Troiei, Profetul se bucura de avantajul unei perspective feminine. Una dintre soţiile sale, Umm Salamah, îl însoţise într-un howdah, un scaun prevăzut cu baldachin purtat de o cămilă, iar acum şedea în intimitatea cortului său. Ea l-a sfătuit pe Mahomed să iasă imediat, să treacă fără niciun cuvânt pe lângă musulmanii care rămăseseră aşezaţi şi să săvârşească lucrurile pe care le poruncise. Mahomed a coborât aşadar în vale şi s-a apropiat de cămila sa, împodobită cu ghirlande, gata de a fi jertfită. A pregătit nobilul animal pentru sacrificiu cu binecuvântarea: „În numele lui Dumnezeu, Dumnezeu este mare" (*Bism-Allah, Allahu Akbar*). Vraja răzvrătirii s-a rupt. Până la unul, discipolii s-au ridicat pentru a urma exemplul Profetului, întocmai cum Profetul urmase exemplul lui Avraam.

8

Victorie şi mărinimie: Mahomed converteşte Arabia la islamism

După ce au fost săvârşite ritualurile sacre în valea Hudaibiya, musulmanii au ridicat tabăra. Coloana de pelerini epuizaţi a întors spatele drumului către Mecca şi a apucat-o spre nord, către Medina. Era martie şi în mod normal scurta, dar intensa primăvară din deşert i-ar fi înseninat. Însă caravana era învăluită într-o atmosferă mohorâtă. De la semnarea armistiţiului pe zece ani cu quraişiţii nu mai exista ameninţarea unei ambuscade sau a unei lupte înverşunate. Iscoadele o luau totuşi înaintea celorlalţi, dar nimeni nu se mai temea acum că dintr-o ravenă vor apărea pe neaşteptate nişte călăreţi sau că de pe o stâncă se va abate asupra lor o ploaie de săgeţi. Ar fi trebuit să se simtă uşuraţi. În schimb, se simţeau epuizaţi şi iritaţi. Trecuseră printr-un moment de mare tensiune; parcă toată forţa vitală se scursese din ei.

În timp ce mergeau, puteau medita la adevărata natură a acestui pelerinaj. Fuseseră părăsiţi de toţi noii convertiţi şi aliaţi din rândurile triburilor beduine, dar nu era de mirare. Probabil că musulmanii care se îndreptau către Mecca păreau a merge precum mieii la tăiere. Cercetând mai adânc în sufletul lor, şi-au dat seama că nici ei nu fuseseră siguri că aveau să scape cu viaţă după acest pelerinaj. În adâncul sufletului, se aşteptaseră la o confruntare violentă, la un deznodământ în urma căruia fie ar fi devenit stăpânii Kaabei, fie l-ar fi urmat pe iubitul lor învăţător, Profetul lui Dumnezeu, ce i-ar fi condus, pe calea

martiriului, în paradis. Dar la Mecca n-au mai ajuns şi acum trebuiau să îndure limbajul insultător al acestui tratat nenorocit. Cine îşi dorea un armistiţiu, un armistiţiu care le îngăduia bogatelor caravane ale quraişiţilor să treacă nevătămate pe lângă Medina, care avea să pună capăt exaltării raidurilor şi expediţiilor misionare în inima deşertului?

Mahomed călătorea separat de caravana principală. Când caravana era cam pe la jumătatea drumului, a fost zărit un mesager întorcându-se în galop de la Profet.

Acest bărbat l-a căutat anume pe Omar şi l-a luat cu el. De când Omar îl sfidase făţiş pe Profet, lumea se aşteptase la o confruntare. Toţi ochii i-au urmărit pe cei doi în timp ce se îndepărtau. Omar, un bărbat foarte puternic, un titan între războinici, ale cărui convingeri erau la fel de ferme ca şi plăselele sabiei sale şi care era recunoscut ca una dintre podoabele cele mai de preţ ale islamului, părea acum vrednic de milă şi neputincios.

Dar când, după o vreme, caravana l-a ajuns din urmă, Omar era radios. Profetul rostise o nouă revelaţie, un nou dar de la Dumnezeu. Au auzit cu toţii cele 30 de versete ale surei victoriei după rugăciunile de seară. Această sură exprima toate temerile lor colective, toate dorinţele şi nemulţumirea lor. Pentru credinciosul de rând, trebuie să fi fost o experienţă extraordinară, dar profund tulburătoare să le asculte. Începea astfel: „Noi ţi-am dăruit o biruinţă strălucitoare, căci Dumnezeu îţi iartă ţie păcatele dintâi şi pe cele de pe urmă” – o indicaţie elocventă a faptului că un armistiţiu, chiar dacă aducea doar o pace parţială, trebuie salutat de musulmani ca o victorie şi că obiectivul oricărui război drept trebuie să fie întotdeauna instaurarea păcii. Sura exprima de asemenea o încredere fermă în viitor: „El a pogorât pacea sa în inimile credincioşilor… ca să-i lase pe credincioşi şi credincioase să intre în Grădinile pe sub care curg râuri”. Musulmanii trebuiau să fie mândri de încercările prin care trecuseră: „Dumnezeu a fost mulţumit de credincioşi atunci când i-au jurat credinţă sub copac. El cunoaşte ceea ce este în inimile lor. El a pogorât asupra lor pacea”. Cuvântul folosit în Coran pentru „pace” este *sakeenah*,

termen cu puternice conotaţii ce trimite la ebraicul *shekheenah*, Prezenţa Sfântă.

Aceasta era cu adevărat o onoare. Faptul de a fi fost prezent la Hudaibiya avea să devină mai târziu experienţa cea mai glorioasă cu care se putea lăuda un veteran musulman. Fusese într-adevăr o vreme de grea încercare: li s-au pus la încercare tăria, credinţa, răbdarea şi încrederea în destinul lor.

Până să ajungă înapoi la Medina, pelerinii îşi recăpătaseră vigoarea spirituală, cu toate că, din punct de vedere fizic, erau epuizaţi. Chiar şi Profetul era afectat. Un vrăjitor din Medina pe nume Labid s-a folosit de acest moment de slăbiciune pentru a-i face lui Mahomed o vrajă. A făcut rost de nişte fire de păr ale acestuia. Nu era greu: Profetul pusese să i se radă pletele bogate în timpul sacrificiului de la Hudaibiya, iar discipolii săi le-au păstrat cu sfinţenie, împărţindu-le apoi credincioşilor. Labid a făcut unsprezece noduri pe o şuviţă din părul Profetului în timp ce fiicele sale rosteau vrăji asupra părului la fiecare nod. Părul vrăjit a fost apoi băgat într-o floare masculină de curmal, bogată în polen, şi aruncat într-o fântână adâncă şi întunecoasă. Vrăjile l-au vlăguit pe Profet şi au făcut să-i piară pofta de mâncare, iar memoria a început să-i joace feste. Din fericire, a reuşit să ghicească sursa problemei şi s-a apucat să recite două dintre binecuvântările care îi fuseseră revelate în anii de persecuţie de la Mecca.

> Spune: „Izbăvire caut la Domnul zorilor
> de răul a ceea ce a creat,
> de răul beznei când se lasă,
> de răul celor care suflă peste noduri,
> de răul pizmaşului când pizmuieşte!” (Sura Al-Farlaq, 113).
> Spune: „Izbăvire caut la Domnul oamenilor,
> Regele oamenilor,
> Dumnezeul oamenilor,
> de răul şoptitorului-furişătorului,
> cel care şopteşte răul în inimile oamenilor,
> fie el dintre djinni ori dintre oameni!” (Sura Al-Nas, 114).

Aceste sure scurte sunt marile dezlegări de vrăji ale lumii islamice. Pot fi recitate oricând – când mergi pe o străduţă pustie la lăsarea serii, când intri într-o cisternă antică, când auzi bârfe răutăcioase sau ca antidot la deochiul pricinuit de vreo laudă publică inoportună. În islam, credinţa în vrăji,

vrăjitorie şi lumea spiritelor numite djinni se bazează pe o convingere deplină. Stă mărturie Coranul. Se ştie că acestea există, un univers paralel pe cât de puternic, pe atât de periculos – chiar mortal – pentru suflet.

Odată ce şi-a recăpătat puterile, ce i-a făcut Profetul vrăjitorului? L-a torturat precum dominicanii Inchiziţiei spaniole? A ordonat să fie lipsit de somn patru nopţi la rând, asemenea puritanilor englezi? I-a cerut, sub ameninţarea autodaféului, să-i spună numele complicilor săi? A lansat o epurare totală, precum cea pusă în practică de onorabilii târgoveţi din Salem? Nu acesta era modul de a acţiona al lui Mahomed. După ce i-a mărturisit Profetului că primise mită ca să-i facă vrăji, Labid a fost lăsat să plece liber. Mahomed doar a poruncit ca vechea fântână, acum otrăvită de vrăji, să fie astupată şi în locul ei să se sape alta nouă.

Erau alte chestiuni mai presante, cu caracter politic, ce necesitau atenţie. Usman, după ce fusese ca ambasador la Mecca, raportase că părea să se manifeste o slăbire a opoziţiei faţă de islam în rândul unora dintre quraişiţi. În orice caz, Profetul a simţit că situaţia era acum suficient de sigură pentru a chema înapoi unul dintre ultimele grupuri de musulmani care se refugiaseră în Abisinia. De asemenea, a luat-o de soţie pe Umm Habiba, văduva între două vârste a unuia dintre verii săi. Habiba nu era doar o credincioasă cu un comportament exemplar ce merita un cămin bun, ci era şi fiica lui Abu Sufyan. Profetul construia punţi menite să ducă la o pace durabilă care să ia locul armistiţiului.

Profetul a respectat în mod judicios noul armistiţiu cu Mecca, deşi acesta a rămas întotdeauna nepopular în rândurile discipolilor săi. Extrădarea refugiaţilor musulmani scăpaţi din mâinile quraişiţilor era întotdeauna detestabilă. Însă, în cazul lui Abu Basir, a adus beneficii neaşteptate. După ce le-a fost returnat de Profet celor care îl luaseră captiv, tânărul Abu Basir a reuşit să-l ucidă pe gardian şi să scape. Când a reapărut la Medina, reprezentatul Meccăi a implorat să fie scutit de pericolele escortării lui Abu Basir. Deşi Mahomed se arătase a fi foarte scrupulos în respectarea fiecărei clauze a armistiţiului, se

alesese, fără să vrea, şi cu o gherilă, căci Abu Basir a devenit tâlhar la drumul mare pe ruta de pe coasta Mării Roşii.

Tot acum a început Profetul să corespondeze cu marile puteri din jurul Arabiei. Izvoarele nu sunt foarte clare în ceea ce priveşte cronologia exactă şi destinaţiile acestor prime scrisori diplomatice care le prezentau în linii mari vecinilor arabilor credinţa musulmană. Corespondenţa dintre Mahomed şi *negus*-ul Abisiniei sau cel puţin cea cu musulmanii de la curtea acestuia din Aksum data în mod clar de mai multe decenii. Scrisoarea pe care i-a trimis-o unui guvernator al Egiptului, un anume Muqawqis, chiar s-a păstrat. Această bucăţică de pergament este conservată în spatele unei vitrine, în vistieria sfântă aflată în a treia curte a vechiului Palat Topkapı din Istanbul. Pe ea scrie:

> Din partea lui Mahomed, slujitorul şi Profetul lui Allah, către Muqawqis, conducătorul tribului copt. Acei credincioşi care urmează calea cea dreaptă au parte de ocrotire şi siguranţă. Ca atare, te poftesc să accepţi islamul. Dacă îl vei accepta, vei avea parte de siguranţă, îţi vei salva tronul şi vei dobândi o răsplată de două ori mai mare dacă le împărtăşeşti supuşilor tăi islamul. Dacă nu asculţi această chemare, atunci asupra ta să cadă păcatele supuşilor tăi şi năpasta ce îi paşte. Şi voi sunteţi un Popor al Cărţii; aşadar, să mărturisim împreună că nu ne închinăm decât lui Allah şi că nu vom socoti nimic ca fiind deopotrivă cu el. Să nu ne depărtăm de Allah şi să nu socotim pe alţii ca dumnezei în afară de El. Dacă nu asculţi această chemare, martor eşti că noi suntem musulmani.

Identitatea lui Muqawqis nu a fost niciodată clar stabilită, căci se poate să fi fost versiunea arabă a unui rang administrativ, mai degrabă decât un nume propriu. Unii istorici sunt de părere că este vorba despre viceregele Egiptului, alţii despre nobilul bizantin responsabil de garnizoana din Egipt; iar alţii consideră că este guvernatorul persan care a administrat Egiptul între anii 616 şi 628.

Scrisoarea către Muqawqis a primit un răspuns politicos, dar evaziv, deşi stima de care se bucura acum Profetul din partea vecinilor săi era certă. Răspunsul lui Muqawqis era însoţit de o mie de măsuri de aur, douăzeci de veşminte de preţ, un catâr, o măgăriţă şi Marya şi Sirin, două roabe copte, însoţite de un eunuc ce le păzea. Mahomed, cu obişnuita sa lipsă de interes pentru posesiuni, a oferit toate aceste daruri discipolilor săi, dar pe Marya şi-a păstrat-o pe post de concubină. Îi plăcea de ea într-atât de mult, încât soţiile sale au început să se plângă

că o vizita zi şi noapte. Pasiunea sa pentru ea a fost răsplătită atunci când a rămas grea.

Probabil tot în această perioadă Profetul a început să corespondeze despre islam şi cu guvernatorul persan al Yemenului. Există cel puţin trei posibile datări ale scrisorii sale oficiale către împăratul Heraclie, care, din reşedinţa sa din nordul Siriei, a domnit asupra întregului Imperiu Bizantin în cei şapte ani dintre 629 şi 636. Anul 628 reprezintă un posibil început al acestei corespondenţe, cu toate că în Orientul Apropiat aceasta a fost o perioadă tulbure. O armată persană pătrunsese adânc în Imperiul Bizantin, ocupând Siria şi Egiptul, în timp ce altă armată persană privea cu jind către zidurile Constantinopolului de pe cealaltă parte a Bosforului. În decembrie 627, Heraclie a zdrobit o armată persană lângă ruinele cetăţii Ninive şi apoi a incendiat palatul imperial persan, în ianuarie 628. În vara anului 628, cele două imperii încheiaseră oficial pace, deşi repatrierea finală a trupelor avea să mai dureze cam un an.

Sincronizarea evenimentelor din Arabia cu cele din lumea din afara Arabiei este stranie. Lupta dintre Persia şi Bizanţ începuse foarte lent în 610 cu alungarea uzurpatorului Focas din palatul de la Constantinopol şi ocupaţia persană a Antiohiei în anul următor. 610 a fost anul în care Profetul a avut prima revelaţie. Anii 612-622 au fost marcaţi de o înteţire constantă a neînţelegerilor dintre Profet şi quraişiţi, în paralel cu deteriorarea relaţiei dintre Heraclie al Bizanţului şi Chosroes al Persiei. 622-628 a fost perioada de război total între Imperiul Persan şi cel Bizantin. Aceasta coincide cu începutul războiului musulman împotriva Meccăi, din 622 – când Mahomed a fugit la Medina – până la armistiţiul din 628. Parcă aceste două sfere foarte diferite conlucrau într-un fel de armonie tainică, o armonie care a favorizat foarte mult islamul. Căci fără războiul de şase ani dintre cele două imperii, fără distrugerea reciprocă a regatelor arabe ghassanid şi lahmid, istoria conflictului dintre Mecca şi Medina ar fi putut foarte bine să evolueze altfel. Este greu de imaginat că în vreme de pace ghassanizii de la frontiera cu Siria sau lahmizii de la graniţa cu Irakul ar fi îngăduit ca profitabilul comerţ al caravanelor să fie întrerupt de războiul

de şase ani dintre Mecca şi Medina. Nici nu este dificil să ne dăm seama pe cine ar fi susţinut: pe respectabilii negustori quraişiţi sau pe prădătorii ce îşi aveau baza la Medina? Un singur consilier militar (un tânăr căpitan bizantin transferat pe frontul din deşert sau un genist persan) ar fi putut schimba deznodământul pentru quraişiţi fie după bătălia de la Uhud, fie după asediul Medinei, fie în timpul pelerinajului din 628. Însă Arabia a fost lăsată să-şi croiască singură propriul destin în această perioadă crucială.

La doar zece săptămâni după întoarcerea de la Hudaibiya, Profetul şi-a anunţat intenţia de a ataca marea oază Khaybar, numită grădina Hijazului. Era o aşezare mult mai importantă decât Medina şi se afla la 70 de mile spre nord, lângă un mare masiv vulcanic. Nimănui dintre cei care nu participaseră la marşul pelerinajului nu i s-a îngăduit să ia parte la această expediţie. Profetul încerca în mod conştient să compenseze frământările din primăvara ce trecuse cu recompensele ce aveau să fie câştigate în toamnă. Procedând astfel, a redus considerabil dimensiunea potenţială a forţei expediţionare aflate sub comanda sa, deşi părea să fi fost stăpânit de o certitudine interioară a victoriei. Vechii săi duşmani din Mecca nu erau chiar aşa de siguri. Dacă ei, cu armata lor de cinci mii de oameni, nu reuşiseră nici măcar să clintească Medina, cum aveau musulmanii să se descurce doar cu o mie de oameni împotriva unei oaze mult mai bogate şi mai populate?

Veştile despre atacul plănuit de musulmani au ajuns curând la Khaybar. În Arabia este întotdeauna greu de păstrat un secret. Înainte ca armata să pornească la drum, trebuiau să umple o mie de burdufuri din piei de capră cu apă, să ascută o mie de săbii, să împrumute cămile şi să aducă toţi caii de pe păşuni. Mahomed a condus trupele către nord, însă împărţea comanda militară cu Ali, ginerele său, căruia i se dăduse un nou stindard de luptă, vulturul, făcut dintr-o mantie neagră a Aişei. Armata s-a oprit într-o trecătoare, privind în vale către un giuvaier verde care sclipea nu departe: luxuriantele grădini ale oazei Khaybar, ferită de arşiţa cumplită a soarelui de frunzele unduitoare ale palmierilor, o mare verde din care se profilau contururile a zeci de cătune. Din acest punct de observaţie,

Mahomed şi-a adunat oamenii şi s-a rugat asupra lor: „O, Dumnezeule, îţi cerem ţie să ne dăruieşti acest sat cu poporul său şi tot ceea ce este bun în el şi să ne fereşti de tot ceea ce este rău în el”. Poate că era bântuit de conştientizarea faptului că vremurile purităţii şi simplităţii erau acum aproape de sfârşit. Bogăţia, succesul şi starea aveau să se pogoare acum asupra tinerei comunităţi musulmane pentru a compensa anii de sărăcie, persecuţie şi pietate. Chiar şi în Medina contemplase cu groază lenta infiltrare a numeroşilor ipocriţi – cei care, după cum îşi dădea seama, îmbrăţişaseră islamul pentru avantajele temporale pe care le oferea acum. Pe măsură ce islamul devenea tot mai puternic sub conducerea sa prudentă, această infiltrare avea să devină curând copleşitoare. Apoi a adăugat: „Înainte, cu binecuvântarea lui Dumnezeu”.

La fel ca Medina, Khaybar era un grup de cătune răzleţe dominate de o mână de clanuri evreieşti bogate. Chiar dacă au fost avertizate cu privire la invazia musulmană, clanurile nu reuşiseră să se unească, nici pentru a mobiliza o armată cu care să se apere, nici pentru a-şi coordona tacticile. Deşi musulmanii nu erau din cale-afară de pricepuţi în materie de tactici de asediu, ştiau suficient încât să-şi concentreze forţele, să taie aprovizionarea cu apă şi să-şi croiască drum prin cătunele fortificate, *ksar*-urile dreptunghiulare şi renumitele turnuri, numite *utum*. Însă, spre deosebire de cele din Medina, clanurile evreieşti de aici au ripostat, provocându-i chiar pe eroii musulmani la dueluri individuale. Ştiau că, dacă reuşeau să reziste suficient de mult asediului musulmanilor, oaza ar fi fost salvată de sosirea puternicilor lor aliaţi, tribul beduin Ghatafan. Mahomed a fost întotdeauna mai bun ca diplomat decât ca tactician. Cumva, a reuşit să se asigure că puternicul trib Ghatafan era scos din joc în acel sezon. Relatări pioase aveau să descrie cum o voce din ceruri i-a avertizat pe războinicii ghatafani că turmele lor se aflau în pericol, deşi pare la fel de probabil ca Profetul să fi aranjat ca unul dintre aliaţii săi beduini să iniţieze simultan un raid pe păşunile tribului Ghatafan.

Din întâmplare, forţele musulmane au descoperit o balistă – o maşină de război folosită pentru lansarea unor pietre – în

principala clădire a unui sat cucerit. Aceasta a fost apoi folosită la bombardarea cu pietre a zidurilor din chirpici ale cătunelor fortificate. În cele din urmă, doar trei forturi le mai opuneau rezistenţă musulmanilor, dar, odată descoperite şi blocate rezervele lor secrete de apă, chiar şi acestea au fost forţate să se predea. Profetul a fost de acord să le cruţe viaţa cu condiţia să-şi predea, în mod cinstit, toată averea. Când, descoperindu-se nişte comori îngropate recent, au fost încălcaţi termenii păcii, şeicul evreu Kinana ibn Abi al-Huqaiq a fost torturat şi executat. Una dintre văduvele sale, Safiyah (ai cărei tată şi frate pieriseră, ca şi soţul ei, de săbiile musulmanilor), a fost aleasă de Profet să se alăture soţiilor sale.

Grădinile Khaybarului căzuseră în mâinile noilor lor stăpâni prin cucerire, deşi evreilor care le stăpâniseră li s-a îngăduit să continue să muncească pământul în schimbul unei rente anuale ce consta în jumătate din recoltă. La un ospăţ de sărbătorire a victoriei, o evreică pe nume Zaynab a încercat să-şi răzbune comunitatea înfrântă otrăvind în taină bucata de miel din care ştia că îi plăcea cel mai mult Profetului să mănânce. Acesta a simţit că ceva nu era în regulă şi a scuipat carnea din gură. Zaynab a fost târâtă înaintea lui Mahomed, însă nu a negat acuzaţia. „Ştii ce ai făcut poporului meu", a spus ea. „Dacă ai fi fost doar un şef de trib, aş fi scăpat de tine, dar, dacă eşti un profet, ştii ce am făcut."

Mahomed a iertat-o, deşi mulţi, privind retrospectiv, au ajuns să creadă că otrava administrată de Zaynab a fost cea care i-a cauzat trei ani mai târziu moartea. Dar, la momentul respectiv, sănătatea nu a părut să-i fie afectată. Ba chiar, în cortul ridicat după prima zi de marş din Khaybar, Mahomed a petrecut noaptea nunţii cu Safiyah, prinţesa evreică rămasă văduvă. Ea fusese de acord să îmbrăţişeze islamul, însă, odată ajunşi în Medina, celelalte soţii ale Profetului o tachinau pentru că era evreică. Mahomed a liniştit-o, declarând în faţa familiei că toţi îi cinsteau pe patriarhii evrei, „că tatăl meu este Aaron, iar unchiul meu este Moise". Dualitatea lui Moise şi Aaron îl fascina pe Mahomed. Căci, asemenea lui Mahomed, Moise, marele profet şi conducător al poporului său, nu avusese

moştenitori de sex masculin, aşa că Aaron a fost aşezat în fruntea genealogiilor evreilor.

Următoarea cucerire a lui Mahomed a fost Fadakul. Însă, în loc să fie doborâtă de furia unui atac similar, această oază învecinată (la nord-est de Khaybar, la o zi de mers pe jos) se predase de bunăvoie. Cucerirea aşezării din uedul al-Qura le-a asigurat musulmanilor controlul complet asupra regiunii.

Mahomed a rămas la Medina nouă luni după ce s-a întors din Khaybar, iar noua sa putere asupra oazelor din nord a adus cu sine noi responsabilităţi. În iarna aceea şase expediţii au plecat din Medina, atât pentru a proteja oazele de raidurile beduinilor, cât şi pentru a ţine la respect marile confederaţii tribale arabe, precum Ghatafan şi Hawazin.

*

În februarie 629 – anul al şaptelea al Hegirei –, bătrânii tribului quraişiţilor priveau de pe colinele ce le înconjurau oraşul, urmărind norul de praf care se vedea la orizont, spre nord-vest, şi care semnala înaintarea caravanei musulmane. Mahomed îi conducea pe pelerini la Mecca. Doar el mergea călare, pe Qaswa, cămila cu care plecase în exil. În urma lui, într-o ordine perfectă, mergeau două mii de discipoli îmbrăcaţi în veşmintele albe ale pelerinului. În conformitate cu armistiţiul din anul anterior, quraişiţii fuseseră de acord să-şi evacueze oraşul timp de trei zile ca să le permită musulmanilor accesul liber la sanctuar. În timp ce mii de ochi îl urmăreau pe Mahomed cu atenţie de pe vârfurile dealurilor, autoritatea sa a ieşit la iveală într-un mod accidental, dar spectaculos. În timp ce se apropia de Kaaba, şi-a înnodat capetele mantiei sale de in, umărul drept rămânându-i gol. Fără ca el să rostească măcar un cuvânt, musulmanii din spatele lui i-au urmat exemplul – iar de atunci, în mod tradiţional, aşa îşi poartă pelerinii mantiile.

Mahomed a mers călare până la Kaaba, atingând, alături de însoţitorii săi, meteoritul venerat (Piatra Neagră) ce fusese încastrat într-un colţ al zidului. Apoi a descălecat şi a înconjurat Kaaba de şapte ori, apoi a alergat de şapte ori între cele două

coline aflate chiar lângă sanctuar, Safa şi Marwa. La Marwa, Profetul a jertfit o cămilă şi a pus să fie ras ritualic în cap. La amiază i-a cerut lui Bilal să facă chemarea la rugăciune. Bilal s-a suit calm pe acoperişul Kaabei, a cărei uşă quraişiţii o încuiaseră. Când vocea muezinului a răsunat pe străzile pustii ale Meccăi, credincioşii s-au strâns ascultători în curte, umăr la umăr. În timp ce săvârşeau rânduiala obişnuită, mai întâi rugăciunea făcută în picioare, apoi cea făcută în genunchi şi în cele din urmă prosternarea solemnă, antagonismul dintre musulmani şi locuitorii Meccăi începea să se risipească precum ceaţa de dimineaţă în căldura soarelui. Oamenii din Mecca văzuseră cu ochii lor disciplina musulmanilor, văzuseră respectul cu care fusese tratată Kaaba şi tocmai fuseseră martori ai faptului că oraşul lor reprezenta punctul de atracţie al rugăciunii islamice. Temerile lor privind pângărirea templului şi distrugerea oraşului păreau nefondate. Cum în următoarele trei zile musulmanii au campat pe străzile oraşului pustiu, au fost nenumărate ocazii pentru întâlniri emoţionante între familii şi prieteni pe care mult timp îi despărţise războiul. La început, aceste reuniuni erau tainice, având loc noaptea, însă până în a treia zi fraternizarea eliminase orice rezerve. Vestea că unchiul Profetului, bogatul bancher Abbas, tocmai stabilise o alianţă matrimonială cu nepotul său reflecta schimbarea politică ce avea loc. Abbas avea o influenţă enormă în Mecca şi se ştia că nu făcea niciodată vreun pas greşit. Statutul său echivoc de rudă apropiată a Profetului şi cetăţean de frunte al Meccăi fusese întotdeauna respectat de ambele tabere, iar alianţa matrimonială indica faptul că el se apropia tot mai mult de musulmani.

Însă liderii quraişiţilor au intervenit, cerând interzicerea oricărei fraternizări între cele două tabere. Nu i-au îngăduit Profetului să organizeze un ospăţ, cu ocazia nunţii sale, la Mecca, spunându-i să părăsească orşul după cele trei zile permise de armistiţiu. Însă deja era prea târziu pentru a mai opri valul de dezertori care treceau la islam. La puţin timp după ce musulmanii s-au întors la Medina, quraişiţii au pierdut doi dintre cei mai competenţi comandanţi militari ai lor. Dezertarea lui Khalid ibn al-Walid şi a lui Amr ibn al-As, care părăsiseră

Mecca pentru a i se supune Profetului, a desăvârşit schimbarea decisivă a balanţei puterii. Aceşti doi bărbaţi, care făcuseră tot ce le stătuse în puteri ca să-i distrugă pe musulmani, au fost întâmpinaţi cu bucurie, ca nişte fii risipitori. Khalid şi Amr aveau să-şi câştige rapid locul în comunitate, căci 629 a fost şi anul în care musulmanii au intrat pentru prima oară în contact direct – şi dezastruos – cu Imperiul Bizantin.

Procesul începuse destul de inocent în primăvara anului 629, când Profetul Mahomed trimisese o serie de misionari la triburile de beduini din Siria, care au fost alungaţi. Acest lucru era ceva obişnuit în politica tribală arabă. Cu totul alt fel de sol fusese trimis către guvernatorul bizantin cu o scrisoare personală adresată de Profet împăratului Heraclie. Mesagerul musulman, protejat de străvechea lege ce socotea solii sacri, a plecat pe ruta obişnuită de la Medina spre nord, către oraşul de frontieră Bostra. Aici ceva n-a mers bine. Un oficial, poate un ofiţer al armatei, poate şeicul ghassanid probizantin sau poate chiar guvernatorul, a ordonat execuţia solului. Această insultă la adresa credinţei lor, a liderului lor şi a cutumelor comune ale umanităţii i-a înfuriat pe musulmani. Ba chiar este posibil ca acţiunea să fi fost pusă la cale tocmai cu scopul de a provoca o dispută. Profetul a trimis imediat o armată de trei mii de oameni sub comanda fiului său adoptiv Zayd, într-un raid de răzbunare.

Sosirea lor a fost anticipată şi au fost atacaţi în deşert de o ligă a triburilor arabe probizantine. Chiar dacă musulmanii au reuşit să scape, elementul-surpriză nu mai exista. Cu toate acestea, Zayd şi-a condus armata în teritoriul bizantin, aparent până la ţărmul Mării Moarte. Aici au fost atacaţi de Patricius Theodorus, aflat la comanda unei armate regulate, ajutat şi de diverşii săi aliaţi arabi. Lupta a fost atât de grea în bătălia de la Mutah, încât Zayd a fost ucis – la fel şi cei doi războinici care preluaseră pe rând comanda după moartea lui. Armata musulmană s-a retras la Medina. Doar Khalid ibn al-Walid avusese de câştigat de pe urma dezastrului, căci după moartea celor trei comandanţi el recuperase stindardul de luptă musulman din mâinile duşmanului. Drept consecinţă, de atunci înainte avea să fie supranumit „sabia lui Dumnezeu”.

Profetul a ieşit călare pe un catâr ca să-i întâmpine pe soldaţii săi învinşi ce se întorceau acasă, dar, pe când aceştia intrau în Medina, mulţimea s-a întors împotriva lor, iar femeile le-au aruncat cu ţărână în faţă şi i-au ocărât: „Laşilor! Aţi fugit de lupta purtată în numele lui Dumnezeu?”. Profetul a încercat să-i apere de aceste insulte spunând: „Nu sunt laşi, ci oameni care se întorc din nou la luptă, dacă aşa vrea Dumnezeu”. Şi-a ascuns cu grijă durerea pricinuită de moartea iubitului său fiu adoptiv Zayd, dar în acea dimineaţă, când o îmbrăţişase pe fetiţa lui Zayd, a plâns din toată inima cu suspine. Nici nu se simţise suficient de puternic încât să-şi stăpânească lacrimile în moschee în acea zi, aşa că a evitat să stea cu faţa către congregaţie.

Vechea strategie bizantină de apărare în adâncime funcţionase perfect. Nu era timp pentru contramăsuri imediate. Profetul l-a trimis pe Amr ibn al-As să apere frontul sirian cu doar trei sute de oameni, în timp ce el şi-a urmărit planurile cu privire la ceea ce avea să se dovedească a fi cea mai mare reuşită din cariera sa.

*

În următorul an, 630 – anul al optulea al Hegirei –, Profetul a trimis soli la aliaţii săi. Aceştia trebuiau să-şi mobilizeze toţi războinicii şi să se adune lângă Medina chiar înainte să răsară luna nouă a Ramadanului. Mahomed îi acuzase pe quraişiţi că au încălcat armistiţiul sprijinind un atac al clanului Beni Kinana împotriva unuia dintre aliaţii săi. Cu toate acestea, nici măcar atunci când armata se a pornit din Medina, la începutul lunii ianuarie, războinicii nu îşi cunoştea nici adversarul, nici destinaţia. Avea să fie Ta’if, tribul Hawazin, Mecca sau clanul Beni Kinana? Profetul a rămas enigmatic, neluând în seamă întrebările soldaţilor săi. Nici nu conta, căci în acel an ei ar fi mers oriunde i-ar fi condus. Cu zece mii de oameni în spate, nicio putere din Arabia Centrală nu-i putea face faţă. Au ţinut postul Ramadanului, până la apusul soarelui, până au ajuns la patru zile de Mecca.

Chiar şi cu această vastă armată sub comanda sa, Mahomed continua să fie mai interesat de câştigarea păcii prin negociere decât de coordonarea unei cuceriri triumfătoare. Pare cert că în cei doi ani precedenţi se pregătise de cucerirea Meccăi fără vărsare de sânge. Mahomed pusese la cale cu grijă alianţe matrimoniale cu unchiul său Abbas şi cu Abu Sufyan, liderul quraişiţilor. Abbas, bancherul, şi nepotul său făceau probabil schimb de informaţii politice de mulţi ani, spre beneficiul amândurora. Cu un an în urmă, Abu Sufyan chiar vizitase Medina. Profetul s-a folosit atât de Abbas, cât şi de Abu Sufyan pentru ca iubita sa Meccă, oraşul tatălui său, Abdullah, fiul lui Abd al-Muttalib, fiul lui Haşim, şi a părintelui acestuia, şi a părintelui părintelui acestuia, să fie ocupată în mod paşnic.

Atât Abbas, cât şi Abu Sufyan au ieşit să-l întâmpine pe Mahomed în timp ce armata îşi ridica tabăra lângă Mecca. Abbas a rămas cu musulmanii, în timp ce Abu Sufyan s-a întors în cetate ca să prezinte condiţiile capitulării. Erau generoase. Toţi locuitorii care rămâneau în casele lor sau care se adăposteau la Kaaba ori în casa lui Abu Sufyan aveau să fie cruţaţi. Mahomed şi-a împărţit armata în patru coloane care aveau să ocupe Mecca simultan din toate părţile. Profetul a mers pe drumul dinspre Medina către intrarea de nord-vest, în timp ce un văr a luat-o pe drumul de nord-est. Ali avansa dinspre est, iar Khalid a luat-o pe ruta ce intra în oraş prin partea de sud-vest. Ascensiunea lui Khalid în rândurile musulmanilor fusese foarte rapidă. Era un ofiţer extrem de eficient, însă niciodată nu evita conflictele. Evident, doar soldaţii din coloana sa au simţit nevoia să scoată săbiile şi să cureţe o culme de „extremişti”, lăsând în urmă vreo zece morţi.

Profetul ordonase ca armata musulmană să lupte doar ca să se apere. A supraveghat ocuparea ordonată a oraşului din cortul său de campanie ridicat pe o colină de pe care se vedea drumul către Medina. Înainte de toate, a făcut înconjurul Kaabei. Apoi a dat un ocol mai larg, psalmodiind un verset din Coran: „Adevărul a venit, deşertăciunea a pierit. Deşertăciunea este pieritoare!”. A atins fiecare dintre cei 360 de idoli aranjaţi în curte cu toiagul său, apoi fiecare a fost dărâmat, sfărâmat, iar bucăţile târâte în altă parte pentru a fi arse. Abia apoi a intrat în

Kaaba, însoţit de Bilal, Usman şi nepotul său adoptiv Usama. Mahomed a ridicat mâna ca să apere o icoană a Fecioarei cu Pruncul şi o pictură care îl înfăţişa pe Avraam, însă în rest însoţitorii săi au curăţat interiorul Kaabei de harababura de comori votive, obiecte de cult, statuete şi amulete. Statuia zeului sirian al războiului, Hubal, a fost târâtă afară, la fel şi săgeţile divinatorii pe care quraişiţii fuseseră obişnuiţi să le arunce în faţa statuii. Idolii Isaf şi Naila au fost îndepărtaţi de pe vârfurile colinelor Safa şi Marwa. Au fost aruncaţi în cuptor împreună cu celelalte zeităţi căzute, cărora aveau să li se alăture toţi ceilalţi idoli mai puţin importanţi, căţuile consacrate, altarele pentru jertfe şi rugăciune care se îngrămădeau lângă vetre şi în curţile gospodăriilor păgâne din Mecca.

Profetul s-a urcat apoi pe pragul înălţat al intrării în Kaaba pentru a se adresa armatei sale: „Slavă lui Dumnezeu, care şi-a împlinit făgăduinţa şi l-a ajutat pe robul său şi a biruit clanurile, El singur”. S-a apropiat de o mulţime de localnici care se adăpostiseră în incintă şi le-a spus: „Ce spuneţi şi ce credeţi despre asta?”. Unii au răspuns cu îndrăzneală: „Spunem lucruri bune şi lucruri bune gândim despre un nobil şi generos frate, fiu al unui nobil şi generos frate. Suntem la porunca ta”. Mahomed a zâmbit şi le-a reamintit de mila pe care le-a arătat-o Iosif fraţilor săi. „Nicio dojenire nu vă va fi făcută astăzi. Dumnezeu să vă ierte vouă! El este Preamilostivul milostivilor”. Mahomed le oferise vrăjmaşilor săi cupa clemenţei. Acum a lăsat-o să se reverse. S-a retras pe colina Safa şi a primit personal supunerea întru islam a vechilor săi duşmani. Sute de oameni aşteptau la rând. Vrăjitoarea Hind, soţia lui Abu Sufyan, care eviscerase cadavrul lui Hamza după bătălia de la Uhud, s-a ascuns printre femeile care rosteau mărturisirea de credinţă. Abia după ce a primit iertarea şi-a dezvăluit identitatea, însă Profetul doar i-a zâmbit în semn de bun venit. Nici nu privea absent nenumăratele chipuri, ci întreba deseori de anumiţi oameni, spunându-i-se că aceştia se temeau să apară în faţa lui. „Aduceţi-i la mine”, cerea el. Lui Suhayl, unul dintre cei mai vechi persecutori ai săi, nu îi venea să creadă că până şi el avea să fie iertat. Mahomed i-a instruit pe discipolii lui: „Să nu-i aruncaţi priviri aspre lui Suhayl dacă îl întâlniţi”.

În Medina se alcătuise o carte neagră ce conţinea numele duşmanilor islamului – acei oameni care trebuiau omorâţi pe loc, fără milă. În capul acestei liste se afla un anume Abdullah ibn Saad, un credincios în care Mahomed avusese atâta încredere, încât chiar îi îngăduise să transpună în scris unele dintre revelaţiile coranice. Abdullah s-a întors ulterior la Mecca, afirmând că toată povestea cu revelaţiile este o înşelătorie. Era cunoscut faptul că Profetul nu a putut să tolereze niciodată batjocura sau insultele personale din partea cântăreţilor profesionişti sau a poeţilor. Nu putea exista iertare pentru astfel de oameni. Şi totuşi, Profetul l-a iertat chiar şi pe Abdullah. Mărinimia de care a dat dovadă în acea zi s-a transformat într-o a doua victorie.

Khalid a fost trimis să distrugă sanctuarul păgân ce se afla cel mai aproape de Mecca, templul închinat zeiţei al-Uzza de la Nakhla. Conform tradiţiei, Khalid a jefuit templul şi i-a sfărâmat idolul, însă Profetul l-a trimis înapoi încă o dată, considerând că locul nu fusese distrus complet. Khalid s-a întors şi a pus o strajă să vegheze templul ruinat. Apoi, din ruine a ieşit o femeie monstruoasă, cu pielea întunecată, al cărei trup gol era acoperit de o coamă de păr lung ce lucea de la sângele nenumăratelor jertfe. Khalid îşi amintea că „mi-au trecut fiori pe şira spinării”, dar i-a strigat zeiţei: „al-Uzza, ţie ţi se cuvine lepădarea, nu închinarea”, şi a tăiat-o cu sabia. Vestea acestei profanări a îngrozit cetatea Ta’ifului, care încă o venera pe zeiţa al-Lat. Când tribul Thaqif din Ta’if a aflat prima oară că Mahomed plecase din Medina, îndreptându-se către sud, şi-a adunat toţi aliaţii ca să apere Ta’iful şi vechiul său templu închinat zeiţei. Acum îşi sporiseră eforturile. Toate clanurile marii confederaţii tribale Hawazin se adunaseră ca să apere Ta’iful. În loc să intre în cetate pentru a o apăra, planul lor a fost să intercepteze armata musulmană în câmp deschis. Clanurile s-au adunat pe dealurile de la nord sub comanda strălucitei lor căpetenii, tânărul Malik.

Mahomed nu a apucat să se bucure decât două săptămâni de mult amânata sa întoarcere la Mecca, după care şi-a dat seama că trebuie să plece iarăşi în marş către Ta’if. Armata musulmană tocmai crescuse după sosirea a încă două mii de

recruţi din rândurile quraişiţilor din Mecca, iar dimensiunea acestei oştiri era cât pe ce să ducă la distrugerea lui Mahomed. Nici el şi nici locotenenţii lui nu erau obişnuiţi să manevreze o armată de peste 12 000 de oameni. Cum trupele erau încolonate pe o distanţă mai mare, comunicaţia devenise greoaie. Când tribul Hawazin a lansat un atac-surpriză, în zorii zilei de 1 februarie 630, armata musulmană era întinsă pe toată lungimea văii Hunayn. La prima şarjă, cei din tribul Hawazin păreau că sunt de neoprit. Ascunşi cu grijă într-o reţea de ravene, aceştia năvăleau acum asupra coloanei musulmane din toate părţile. Conform tradiţiei seculare, tot tribul Hawazin participa la luptă – aşa că la început au lăsat impresia că sunt la fel de mulţi ca şi musulmanii. Unele unităţi din armata musulmană au rupt rândurile şi au luat-o la fugă în susul văii, provocând haos în ariergardă. Profetul a refuzat să se alăture acestei retrageri dezordonate şi a adunat în jurul său ce trupe a putut. Şi unităţile mai disciplinate ale armatei şi-au menţinut poziţiile şi, treptat, au început să contraatace. Superioritatea lor numerică şi mai buna instruire au schimbat în cele din urmă cursul evenimentelor, însă, în mod surprinzător, victoria în acea zi a fost la limită, aşa cum a confirmat mai târziu o revelaţie: „Şi în ziua din Hunayn, când eraţi mândri de mulţimea voastră ce nu v-a slujit la nimic, încât pământul aşa larg cum este vi s-a părut prea strâmt şi aţi întors spatele în grabă”.

Malik luptase cu multă vitejie şi îi condusese pe mulţi dintre oamenii săi înapoi la adăpost, în spatele zidurilor Ta’ifului. Cu toate acestea, unii dintre membrii tribului Hawazin nu reuşiseră să se menţină pe poziţii şi fuseseră urmăriţi şi măcelăriţi până la Nakhla. Era bucurie mare în tabăra musulmanilor, căci puseseră mâna pe întreaga bogăţie a tribului Hawazin, pe marile lor turme de cămile şi de capre, pe femeile lor şi pe un tezaur de patru mii de uncii de argint şi giuvaiere.

Printre captivi se găsea şi o surpriză pentru Mahomed – o bătrână beduină care pretindea că era sora Profetului. La început, această afirmaţie fantezistă i-a făcut pe soldaţi să se prăpădească de râs, dar, la insistenţele ei continue, au dus-o în cele din urmă la cortul Profetului. „O, Mahomed, eu sunt sora

ta”, a afirmat ea. „Ai vreo dovadă?”, a întrebat el. Drept răspuns, ea şi-a dezgolit un braţ pentru a-i arăta cicatricele făcute de o muşcătură. „Tu ai făcut asta”, a spus ea, „atunci când te duceam în braţe prin valea Sarar ca să-i găsim pe păstori”. Dintr-odată ceaţa uitării s-a risipit şi Mahomed şi-a amintit de copilăria sa, petrecută printre turmele clanului Beni Saad. Aceasta era într-adevăr Şayma, una dintre fiicele mai mari ale fostei sale mame adoptive, Halimah, femeia care îl alăptase şi îl crescuse în primii lui opt ani de viaţă. Cu lacrimi în ochi, şi-a întins covoraşul şi a rugat-o să se aşeze. Au vorbit ore în şir despre Halimah, despre Haritha, tatăl adoptiv al lui Mahomed, şi despre familia numeroasă pe care o avea acum Şayma. El i-a cerut să se întoarcă la Medina, unde ar fi fost primită cu cinste în casa lui. Ea l-a refuzat cu blândeţe, căci locul ei era alături de clanul său. Avea să primească de la el doar ce avea el mai bun să-i ofere, darul islamului. Profetul a fost foarte impresionat şi a insistat să adauge şi o fărâmă de bogăţie lumească. Intenţiona să facă mult mai mult pentru ea, însă mai târziu, când a întrebat de ea, se pare că femeia dispăruse. Astfel, după ce se convertise la islamism, Şayma se întorsese în deşert, la turmele şi la păşunile ei.

După bătălia de la Hunayn, Profetul şi-a condus armata împotriva Ta’ifului. Cetatea, deşi deseori comparată cu Khaybarul din punctul de vedere al fertilităţii, nu avea niciuna dintre slăbiciunile acestuia. Era înconjurată de ziduri, bine aprovizionată şi unită sub conducerea tribului Thaqif, care a avut timp suficient ca să se pregătească pentru atacul musulmanilor. Supravieţuitorii tribului Hawazin, sub comanda lui Malik, s-au alăturat apărătorilor cetăţii şi tacticile de luptă musulmane s-au topit în faţa acestei poziţii defensive apărate cu încredere. Tot mai mulţi soldaţi musulmani cădeau răpuşi de arcaşii cu ochi ageri care vegheau de pe parapetele Ta’ifului. Mahomed a menţinut asediul, dar după mai puţin de o lună Abu Bakr l-a sfătuit discret: „Nu cred că vei dobândi ceea ce îţi doreşti”. Sfaturile unui însoţitor atât de loial se cuvenea întotdeauna să fie ascultate, iar Profetul a dat ordin să se ridice asediul. La plecare, armata sa l-a rugat să blesteme locul acela.

Pe când se îndepărtau, el şi-a ridicat mâinile către cer şi a cerut: „O, Doamne, călăuzeşte tribul Thaqif şi adu-l la noi”.

Diferitele detaşamente ale armatei musulmane s-au reunit la popasul de la Jirana. Aici au aşteptat cu nerăbdare ca Profetul să împartă prăzile de război capturate de la tribul Hawazin la Hunayn. Mahomed se afla la apogeul puterii sale personale: era stăpân peste Medina, Mecca şi Khaybar şi recunoscut pretutindeni drept Profetul lui Dumnezeu. Le-a dictat el trupelor sale cum urma să se procedeze cu prăzile? Nu. A aşteptat până când a adunat armata la rugăciunea de la amiază şi apoi le-a explicat soldaţilor cum vedea el lucrurile. A declarat că el avea să renunţe la prizonierii ce i-ar fi revenit lui, lăsându-i să se întoarcă la tribul lor, Hawazin. Cei mai mulţi dintre soldaţi au fost de acord să-i urmeze exemplul, dar ceilalţi s-au simţit liberi să-şi exprime obiecţiile. Profetul i-a ascultat, a acceptat dreptul lor de a avea altă opinie, dar apoi le-a propus o ofertă generoasă. Dacă îi eliberau pe prizonierii ce le reveneau lor, avea să le dea câte şase cămile pentru fiecare om eliberat. Oferta a fost acceptată.

Apoi a venit vremea să împartă turmele capturate. Războinicii arabi erau atât de nerăbdători şi se îmbulzeau atât de tare în jurul lui Mahomed, încât mantia i-a fost smulsă de pe umeri şi călcată în picioare. Mahomed s-a adăpostit după un arbust ţepos şi, râzând, a cerut mulţimii să-i înapoieze mantia. Apoi, arătând cu mâna desişul de copaci din jurul lor, a declarat: „Pe Dumnezeu, dacă aş avea la fel de multe oi câţi copaci sunt, vi le-aş da pe toate vouă”.

Când s-a ajuns la împărţirea cămilelor, Mahomed i-a uimit pe cei prezenţi. Le-a oferit noilor săi aliaţi care erau cel mai puţin vrednici de încredere turme de câte o sută de cămile pentru fiecare. Beneficiarii, oameni precum şeicul tribului Ghatafan şi nobilii din tribul quraişiţilor, au fost uluiţi. Astfel, Mahomed le făcea un fel de fals compliment, căci prin acest dar le spunea: aţi luptat de partea musulmanilor doar pentru pradă – luaţi-vă prada. Însă căpeteniile arabe înţelegeau atât de puţin din adevărata învăţătură a islamului, încât erau flatate şi încântate de darul de o sută de cămile. Când Mahomed a fost înştiinţat că una dintre marile căpetenii, Abbas ibn Mirdas din

tribul Beni Sulaym, s-a simţit trecută cu vederea la împărţirea darurilor, a poruncit: „Închideţi-i gura cu daruri de la mine”. Această simplă afirmaţie arată clar dispreţul pe care el îl simţea faţă de oricine preţuia averile într-atât de mult.

Apoi a venit rândul ajutoarelor, al bărbaţilor din Medina să se simtă nedreptăţiţi pe motiv că fuseseră trecuţi cu vederea la împărţirea turmelor. Acest lucru i-a fost sugerat cu tact Profetului de unul dintre comandanţii lor, care, cu ochii plecaţi, a mărturisit că şi el simţea la fel. Mahomed i-a chemat imediat pe toţi şi le-a spus:

> Ce este aceasta ce aud despre voi? Gândiţi rău de mine în inimile voastre? Voi, care cei dintâi l-aţi primit pe Mahomed, un fugar dezonorat şi sărac, şi i-aţi oferit adăpost în oaza voastră. Voi, care i-aţi dat alinare şi l-aţi cinstit, primii care au crezut în el – toate acestea fără niciun gând la răsplată. De ce sunteţi acum supăraţi că am dăruit nişte lucruri ca să câştig de partea noastră pe unii care poate astfel vor deveni mai târziu musulmani? Tocmai pentru că am atâta încredere în voi nu vă ofer nimic altceva decât calea lui Dumnezeu. Nu sunteţi mulţumiţi că alţii iau cu ei turme şi cirezi, în timp ce voi îl veţi duce cu voi înapoi la Medina pe Apostolul lui Dumnezeu? Dacă toţi oamenii ar merge pe o cale şi voi aţi merge în partea cealaltă, eu aş lua-o pe calea voastră.

Apoi şi-a ridicat mâinile către cer şi s-a rugat să fie binecuvântaţi, ei şi fiii lor şi fiii fiilor lor. Când Mahomed şi-a coborât din nou privirea asupra mulţimii de războinici călăiţi în lupte, i-a văzut pe bărbaţii din Medina înmărmuriţi. Au rămas aşa şi „au plâns până li s-au udat bărbile”.

La întoarcere, trecând prin Mecca, Mahomed a mai făcut un pelerinaj. Înainte de a pleca, a numit un guvernator care să conducă oraşul şi un misionar care să predice credinţa. Generozitatea sa faţă de membrii tribului Hawazin, care fusese învins, i-a impresionat atât de mult pe aceştia, încât mulţi, inclusiv Malik, s-au grăbit să se convertească la islamism. Căpeteniei tribale care contribuise cu succes la apărarea Ta’ifului i s-a încredinţat acum misiunea de a relua asediul cetăţii. Malik nu a atacat direct zidurile cetăţii, ci a făcut o serie de raiduri în oază care au izolat, practic, Ta’iful de rutele comerciale. Rezultatele nu s-au văzut imediat, dar oraşul avea să fie curând forţat să accepte că, dacă nu făcea pace cu Profetul, urma să se prăbuşească din punct de vedere economic.

Mahomed s-a întors acasă, în oaza din Medina, pe 16 martie 630. Însă după primirea triumfală avea să rămână cu un gust amar: micuţul său fiu, Ibrahim, care nu împlinise încă 1 an, a murit în aceeaşi lună. Ibrahim, copilul Maryei, concubina sa egipteană, a fost al treilea şi ultimul dintre fiii săi nou-născuţi pe care Mahomed avea să-l însoţească pe ultimul drum. Profetul a rămas în Medina în vara aceea. La începutul toamnei a mobilizat din nou armata. A fost o decizie extrem de nepopulară, căci păşunile erau complet uscate după vara cea lungă, apa din fântâni scăzuse şi începea culesul curmalelor. Mahomed îi scotea pe oameni din livezile lor din oază în cea mai aglomerată perioadă a anului. Erau îngrijoraţi şi de starea animalelor lor după campania într-un anotimp atât de arid. În mod normal, el ar fi ascultat cu atenţie toate aceste motive de nemulţumire. În mod inexplicabil, de data aceasta nu le-a acordat însă prea mare atenţie. Parcă ar fi ştiut că nu îi mai rămăsese prea mult timp şi mai erau atâtea de făcut. Era a 27-a expediţie militară condusă de Profet; organizase, de asemenea, alte 38 de expediţii ce fuseseră conduse de locotenenţii săi.

Profetul şi armata sa fără tragere de inimă au urmat obişnuita rută a caravanelor care ajungea în Siria. Era ultima oară când avea să mai vadă acest peisaj, care de la 8 până la 40 de ani reprezentase fundalul obişnuit al vieţii sale. Această expediţie a fost deseori desconsiderată ca fiind un simplu gest militar, o paradă pentru a-şi salva cinstea obrazului, căci el şi armata sa nu au trecut niciodată dincolo de frontiera bizantină. Dar acest mod de a vedea lucrurile reprezintă o înţelegere greşită a obiectivului său. Scopul nu era acela de a gafa din nou, astfel încât să sufere o nouă înfrângere militară, precum în bătălia de la Mutah, ci de a pregăti terenul unor victorii mai mari în viitor. Profetul s-a folosit de armată pentru a impresiona şi a câştiga de partea sa triburile arabe din deşertul sirian. Aceste triburi arabe creştine au fost cele care în 629 ţinuseră piept armatei de trei mii de soldaţi a lui Zayd. Nu numai că hărţuiseră armata musulmană aflată sub comanda lui Zayd în drum spre Siria, ci furnizaseră informaţii vitale care îi permiseseră lui Patricius Theodorus să se pregătească. Dacă Profetul reuşea să neutralizeze aceste triburi, balanţa militară

s-ar fi echilibrat; dacă reuşea să le câştige de partea sa, ar fi obţinut un avantaj decisiv. Dacă nu, probabil că înfrângerea din 629 avea să se repete iar şi iar.

Nu au fost lupte în timpul acestei campanii de toamnă, ci doar o serie de întâlniri foarte interesante. Profetul s-a oprit la Tabuk pentru zece zile. Ştim că unul dintre liderii locali care s-au dus să-l cunoască era şeicul Yahanna ibn Ruba din portul Aqaba de la Marea Roşie. Mahomed îşi dorea cu înflăcărare să convertească aceste triburi arabe creştine la islamism, dar era pregătit şi doar să facă o înţelegere politică cu ele. În orice caz, nu voia să le forţeze să încheie o alianţă cu Imperiul Bizantin, devenindu-i vasali acestuia. Khalid a fost trimis la Dumat al-Jandal (actualul Al-Jawf) şi la avanposturi strategice precum Jerba şi Udra (unde poposise cândva Legiunea a IV-a romană). După cum a scris Sir John Glubb, „Khalid nu putea să îndeplinească niciodată o misiune fără să omoare pe cineva”. A reuşit să-l escorteze în siguranţă pe prinţul Ukaydir din dinastia arabă Kinda ca să-l întâlnească pe Profet, dar, nu se ştie cum, pe parcurs, fratele mai mic al prinţului a fost ucis.

Probabil că tulburările politice au fost evidente în timpul negocierilor ce au avut loc în deşert în anul 630. Asta întrucât chiar de cealaltă parte a frontierei se instalase împăratul Heraclie, care îşi stabilise capitala imperială la Antiohia, un oraş din nordul Siriei. După ce a învins personal Imperiul Persan într-o serie de campanii strălucite – cum nu se mai văzuseră de pe vremea lui Alexandru cel Mare –, împăratul, ajuns la vârsta de 55 de ani, se afla la apogeul puterii şi popularităţii sale. Circulau despre el multe de poveşti; cum schimbase cursul luptei atacând el însuşi un pod pe care îl controlau perşii, o faptă atât de uimitoare în nesăbuinţa ei, încât se pare că până şi generalul armatei duşmane le-ar fi spus unor greci: „Ia priviţi la împăratul vostru, nu se teme de săgeţi şi suliţe nici cât nicovala”. Tot în acest an împăratul şi-a făcut intrarea triumfală în Ierusalim, aducând înapoi Crucea cea Adevărată, după ce o recuperase de la perşi. Heraclie intrase în Oraşul Sfânt nu călare pe un cal alb, asemenea unui cuceritor, ci pe jos, ca un pelerin. Venea spre Ierusalim, pe drumul dinspre Emessa, dar piciorul său n-a atins niciodată pământul. A mers

pe un drum acoperit cu covoare şi ierburi înmiresmate pe care cetăţenii Siriei bizantine, aflaţi în sărbătoare, le aşterneau înaintea lui. Odată ajuns în oraş, a purtat crucea pe Via Dolorosa până la poarta Sfântului Mormânt, ce fusese reconstruit, iar acolo i-a înmânat Patriarhului cea mai sfântă dintre relicvele creştinătăţii.

În ciuda popularităţii lui Heraclie, Profetul Mahomed a reuşit să convingă să treacă de partea lui un număr important de noi aliaţi arabi din tabăra bizantină. Mulţi dintre aceştia, precum Yahanna ibn Ruba, au reuşit să-şi păstreze credinţa creştină, deşi au fost nevoiţi să accepte plata unei taxe. Iar Profetul a fost de acord să protejeze nu doar viaţa creştinilor, ci şi caravanele şi navele lor comerciale.

Mai multe dintre aceste negocieri vitale aveau să continue în următorii doi ani, chiar dacă toate celelalte întâlniri urmau să aibă loc la Medina. Se prea poate ca în decursul acestor ani scrisoarea Profetului să fi ajuns în cele din urmă la împărat. Acest eveniment este relatat pe larg în istoria populară arabă. Povestea consemnează textul scrisorii împreună cu întrebările împăratului adresate solului musulman. La sfârşitul acestei audienţe, împăratul Heraclie ar fi spus: „Ştiam că [Profetul] o să vină, dar nu ştiam că va fi unul dintre voi [arabii]. Dacă este adevărat ceea ce aţi spus, curând va stăpâni peste pământul pe care stau eu cu picioarele…”. În poveste, această simpatie personală a împăratului faţă de islam va fi curând acoperită de opoziţia zgomotoasă a episcopilor, generalilor şi persoanelor de vază de la curtea sa. Oricare ar fi adevărul în ceea ce priveşte această tradiţie, împăratul Heraclie a rămas în Antiohia. Însă se pare că grija sa imediată era legată de conducerea unei serii de concilii unde încerca să aplaneze diferenţele apărute între bisericile creştine.

Până în decembrie 630 Mahomed se întorsese la Medina, la timp pentru a întâmpina o solie de pace de la Ta’if. Niciun alt grup de arabi nu se mai convertise vreodată la islamism cu mai multă reticenţă. Au încercat să obţină o amânare de trei ani pentru zeiţa lor, al-Lat, sau cel puţin o adaptare a ritualului de rugăciune, însă Profetul nu era omul care să lase de la el în chestiunile ce ţineau de credinţă. Primul emisar care s-a întors

să raporteze tribului Thaqif din Ta'if cu privire la condiţiile păcii a fost linşat de concitadinii săi. Însă, în cele din urmă, cetatea a trebuit să accepte inevitabilul. Un musulman zelos a făcut bucăţi chipul cioplit al zeiţei lor, distrugând menhirul monolitic din piatră albă asupra căruia de veacuri se revărsa devoţiunea. Apoi a fost dezgropat străvechiul tezaur ritualic din jurul vetrei-altar a zeiţei al-Lat. Lucrurile ascunse au fost scoase la lumină. Atunci au răsunat bocetele femeilor din Thaqif, care şi-au rupt vălurile, şi-au sfâşiat hainele, şi-au zgâriat obrajii cu unghiile şi şi-au turnat ţărână amestecată cu lacrimi şi lamentaţii peste răni. Au scuipat în semn de scârbă faţă de laşitatea bărbaţilor lor.

*

În noul an 631 – anul al nouălea al Hegirei – Profetul s-a grăbit să finalizeze distrugerea Arabiei păgâne. Pelerinajul oficial din acel an a fost ultimul la care au mai putut participa idolatrii. Vechea tradiţie a goliciunii sfinte, respectată încă de unii dintre pelerinii păgâni care mergeau la Kaaba, a fost de asemenea interzisă. Pe viitor, toţi pelerinii aveau să poarte o pânză albă, simplă, înfăşurată în jurul corpului şi pelerinajul la Mecca urma să le fie rezervat exclusiv musulmanilor. Păgânilor din Arabia li s-a dat un termen de patru luni ca să se supună, după care ar fi fost în afara legii – şi puteau fi jefuiţi, omorâţi sau luaţi în robie de orice credincios. Dacă un păgân arab se convertea la islamism, învăţa rugăciunile şi accepta să plătească taxa de milostenie pentru hrănirea săracilor, i se garantau nu doar libertatea, ci şi egalitatea. Mahomed a spus: „Să ştiţi că fiecare musulman este fratele unui musulman şi că toţi musulmanii sunt fraţi".

Luni la rând au ajuns în oază o serie de solii din partea diferitor triburi, întrebând cu voce tare unde este Casa Profetului lui Dumnezeu. Veniseră să se supună ca să nu suporte consecinţele războiului total, însă, ca să-şi păstreze onoarea, le plăcea să lase impresia că îl căutaseră independent de orice preocupări politice. Profetul şi-a jucat rolul cu o

eleganţă desăvârşită şi l-a tratat pe fiecare nou-convertit cu respect. Însă nu se reducea totul la *Realpolitik*. O poveste spune că un mândru nobil arab al deşertului a venit la Medina ca să stea de vorbă cu Profetul. În drum spre casa lui Mahomed, nobilul a văzut că Profetul a fost oprit de o bătrână. Acesta nu a dat-o cu mâna la o parte, ci a ascultat-o cu atenţie până când a terminat ce avea de spus. Abia după aceea Profetul şi-a continuat drumul. Apoi, în mod instinctiv, i-a oferit oaspetelui său un loc pe rogojină, în timp ce el a ales să se aşeze pe podeaua de pământ. Acest exemplu de bună-cuviinţă şi smerenie l-a impresionat atât de mult pe vizitator, încât acesta a îmbrăţişat islamul înainte să audă un singur cuvânt din Coran.

*

Fiecare regiune din Arabia preţuieşte poveştile tradiţionale despre convertirea ei la islamism. Oamenii din Muscat şi Oman (colţul cel mai sud-estic al Arabiei) povestesc că în anul al optulea al Hegirei (630) Profetul l-a trimis pe Amr ibn al-As cu o scrisoare către fraţii ‘Abd şi Jayfar din clanul dominant Julanda din tribul Azd, cu care Imperiul Persan avusese relaţii clientelare în Oman. S-au păstrat nişte cópii ale acestei scrisori originale, un mic dreptunghi elegant de pergament înălbit acoperit cu scris mare, negru. Nu sunt prea multe lucruri care să ţină de lumea spirituală în această scrisoare, care conţinea o ameninţare voalată privind aducerea unei armate de călăreţi în Oman ca să le epuizeze şi să le calce în picioare păşunile. Documentul pare scris mai degrabă de Amr ibn al-As decât de Profetul Mahomed. În orice caz, întregul Yemen şi Omanul se aflau într-un vid politic de la prăbuşirea puterii persane, odată cu moartea regelui Chosroes, în 628. Un consiliu al şeicilor trebuie să se fi adunat în vreo oază luxuriantă precum Bahla (unde încă se găseşte un turn preislamic al diavolului) ca să-l asculte pe solul Profetului. S-au supus şi la un moment dat au primit o a doua scrisoare. În aceasta se pot remarca adevăratele accente ale Profetului: „Dumnezeu să-i călăuzească şi să-i răsplătească şi să le dăruiască curăţie, cele de trebuinţă şi

mulţumire cu ceea ce li s-a dat. Să le dăruiască Dumnezeu recolte bune şi pescuit bogat. Dumnezeule, nu îi împovăra peste măsură cu duşmani”.

Profetul nu era foarte interesat de structuri politice. Nu a trimis niciodată un guvernator ca să conducă Omanul, nici nu a încercat să intervină în vreun fel în structura deja existentă a triburilor. Era suficient că au acceptat islamul şi că plăteau tributul anual. Pentru omanezi, aceasta a avut un efect imediat şi profund. Aveau să înceapă curând să elibereze zona de coastă de sub dominaţia persanilor. Încă povestesc cu mândrie că i-au trimis Profetului în dar, din portul lor, Sohar, o haină de mătase, iar giulgiul în care avea să fie înmormântat a fost adus tot din Oman.

Există o versiune alternativă despre primul om din Oman care a acceptat islamul. Onoarea i-a revenit preotului păgân Mazin bin Ghadhuba al-Tay, care şi-a distrus propriul idol la porunca lui Dumnezeu. A transpus această convertire miraculoasă în versuri şi apoi s-a dus la Medina ca să primească învăţătură de la Profetul însuşi înainte de a se întoarce să propovăduiască cuvântul lui Dumnezeu.

Am spart în bucăţi Baajirul [un idol din piatră] pe când era un zeu
Şi m-am odihnit la umbră.
Al-Haşimi [Profetul] ne-a arătat rătăcirea căilor noastre.
Religia sa nu era cunoscută înainte.
Călătorule, spune-le lui Amr şi fraţilor ei
Că eu, care mai înainte îl mărturiseam pe Baajir ca dumnezeul meu,
Spun că a grăit adevăratul Dumnezeu.

Yemenul a fost convertit la fel de inopinat. Profetul răspunsese la scrisori pe care le primise de la episcopul Najranului şi de la fiii lui Abid Kulal, un prinţ ce se trăgea din regii himyariţi ai Yemenului. Le-a dat instrucţiuni detaliate despre ceea ce i se cerea unui credincios. Ştiind bine cu cine are de-a face, a pus un accent deosebit pe plata taxei de milostenie pentru ajutorarea săracilor. „Cel care le plăteşte acest tribut lui Dumnezeu şi Apostolului său are chezăşia ocrotirii… dar cel care ţine pentru el acest tribut este vrăjmaşul…” A precizat de asemenea în mod explicit că, „dacă un evreu sau un creştin devine musulman, este un credincios cu aceleaşi drepturi şi îndatoriri… însă cei care nu se leapădă de religia lor, fie ei evrei

sau creştini, nu sunt datori s-o schimbe. Ei trebuie să achite capitaţia, câte un dinar pe cap de om... sau bunuri de această valoare...". Corespondenţa cu Yemenul avea să fie o sursă importantă de inspiraţie pentru dinastiile ulterioare. Căci în aceste scrisori Profetul a precizat destul de detaliat o serie de aspecte practice, de la felul corect de a te spăla înainte de rugăciune până la diferitele moduri de stabilire a taxei pentru ogoarele irigate, terasele udate de ploaie şi turmele păscute pe platourile aride. În acest fel, arabii urmau să afle că aveau un model pentru tratarea provinciilor recent cucerite şi convertite.

Pare destul de clar că Profetul urmărea să unifice toate teritoriile unde se vorbea araba şi unde putea fi înţeles Coranul. Într-adevăr, conform unei vechi tradiţii, în timpul asediului Medinei (când teritoriul Islamului fusese efectiv restrâns la spaţiul înconjurat de un şanţ), Profetul a avut o viziune a viitoarei răspândiri a credinţei sale. A văzut că islamul se va răspândi în toată Arabia, incluzând Yemenul, Irakul ocupat de persani şi castelele Siriei. Este improbabil ca Profetul să-şi fi imaginat vreodată că islamul va depăşi frontierele lingvistice ale poporului său. El fusese întotdeauna mândru să se considere Profet al arabilor. Nu există nicio aluzie la o misiune mondială a islamului. Ba chiar succesorii săi imediaţi, oameni care îl cunoscuseră îndeaproape, nu ştiau ce să facă în situaţia unui influx masiv de convertiţi la islamism care nu erau arabi. Încurcătura lor este o mărturie pregnantă a faptului că nu a existat un plan general de extindere a Islamului dincolo de frontierele popoarelor vorbitoare de arabă.

Tot în această perioadă Profetul a rearanjat calendarul. Acest gest este deseori greşit înţeles, deşi este perfect concordant cu acţiunea sa hotărâtă de suprimare a Arabiei păgâne. Mahomed a eliminat în mod deliberat mecanismul care crea o legătură între calendarul lunar (împărţit în 12 luni de câte 29 de zile şi jumătate) şi anul solar de 365 de zile. Calendarul lunar rămâne în urma anului solar cu 11 zile, aşa încât în Arabia păgână exista obiceiul de a adăuga o a treisprezecea lună o dată la trei ani, cu scopul de a alinia cele două calendare. Profetul a abolit această lună suplimentară, care era legată de un festival păgân popular.

Anul islamic avea să se bazeze pe cele 12 luni, calculate în funcţie de fazele lunii, având deci 354 de zile. Asta însemna că în fiecare an calendarul islamic rămânea cu 11 zile în urma anului solar şi a calendarului creştin. Lunile au pierdut orice legătură cu un anotimp anume pe măsură ce şi-au tot schimbat poziţia cu încă 11 zile în fiecare an. Dintr-o lovitură, el a rupt relaţia dintre luni şi anotimpuri, precum şi legătura lor milenară cu cultele fertilităţii. Creştinismul n-a înfăptuit niciodată această ruptură. În fiecare an creştinii evlavioşi continuă să deplângă faptul că sărbătoarea lor pascală este subsumată sărbătoririi păgâne a primăverii, cu toate accesoriile ei – flori de primăvară, ouă şi simboluri ale fertilităţii precum iepurele –, în timp ce ziua de naştere a lui Hristos n-a scăpat niciodată de prăznuirea şi beţiile asociate Saturnaliilor solstiţiului de iarnă. Reforma calendarului făcută de Mahomed a însemnat că niciuna dintre sărbătorile musulmane nu avea să fie vreodată asociată cu vechile festivaluri păgâne care depindeau de anotimpuri. Permitea, de asemenea, ca Ramadanul, luna în care se ţine post, să se mute treptat de la un anotimp la altul. Când cade în lungile zile fierbinţi din toiul verii, postul Ramadanului este o adevărată încercare istovitoare. Când Ramadanul cade în zilele mai scurte ale iernii, este mult mai uşor. Credincioşii asistă la încheierea ciclului complet al acestor contraste o dată la 33 de ani: pot spera să asiste la aceasta de două ori dacă ajung la 66 de ani, iar cei mai venerabili vor apuca să trăiască 99 de ani şi să vadă de trei ori trecerea Ramadanului prin toate anotimpurile. Această numerologie se leagă de cele 99 de nume ale lui Allah enumerate în paginile Coranului (vezi infra, pp. 195-196), confirmând astfel armonia sacră a mişcării calendarului islamic.

Până la sfârşitul anului 632 – anul al zecelea al Hegirei –, Mahomed domnea peste întreaga Arabie. De-a lungul şi de-a latul peninsulei, stăpânirea sa era resimţită în foarte mică măsură, căci cei mai mulţi dintre şeicii tradiţionali continuau să-şi conducă triburile. El nu era interesat să trimită garnizoane sau guvernatori ca să-şi consolideze autoritatea politică asupra

acestor regiuni îndepărtate; în schimb, credinţa era răspândită continuu datorită unui flux constant de misionari şi scrisori.

*

La începutul anului 632 Mahomed a decis să se mai întoarcă o dată la Mecca. Pe 20 februarie 632 a condus un număr mare de pelerini, pornind din livezile umbroase de palmieri ale Medinei pe drumul către Mecca. Abia atunci a simţit Profetul mâna rece a morţii bătându-l pe pe umăr. Unul dintre ultimele versete ale Coranului i-a fost revelat la Mecca: „Când va veni ajutorul lui Dumnezeu şi biruinţa şi vei vedea oamenii intrând în Legea lui Dumnezeu cu cetele, atunci preamăreşte-L pe Domnul tău cu laude, căci El este De-căinţă-primitorul!”. În timp ce Mahomed recita sura, a avut şi o premoniţie a apropiatei sale morţi.

Acţiunile săvârşite de Profet în acest pelerinaj de adio au stabilit pentru totdeauna ritualul hagialâcului. Prima noapte a fost petrecută pe câmpia de la Mina, urmată de ritualul înconjurării Kaabei de şapte ori. Apoi pelerinii au meditat de la amiază până la apus pe câmpia din faţa muntelui Arafat, un masiv de granit înalt de două sute de picioare, situat la est de Mecca. În acea seară, pelerinii s-au mutat în valea Muzdalifa înainte de a se întoarce a doua zi la Mina ca să arunce şapte pietre către un stâlp, reprezentând respingerea diavolului de către Avraam. Ziua următoare a fost închinată jertfei, după care pelerinii şi-au ras părul şi s-au întors la Mecca pentru a înconjura iar Kaaba de şapte ori şi a alerga de şapte ori între colinele Safa şi Marwa. Sărbătoarea a fost încheiată pe câmpia de la Mina, aruncând din nou şapte pietre.

Mahomed s-a folosit cum se cuvine de presentimentul morţii sale compunându-şi predica de despărţire pe care a rostit-o în faţa mulţimii de pelerini arabi. De data aceasta, Mahomed nu îşi mai asuma rolul de purtător de cuvânt al revelaţiei divine, ci vorbea ca un om ce îşi rezuma învăţătura de-o viaţă în faţa unei mulţimi imense. Cuvântarea sa nu posedă forţa imensă a Coranului, deşi este clară, concisă şi plină de spiritul îndoielii.

Mahomed pare stăpânit de neliniştea că nu s-a străduit suficient de mult să transfere revelaţiile divine în minţile adepţilor săi. Unii critici se îndoiesc că au fost consemnate cu exactitate cuvintele rostite de el, căci predica de despărţire a fost menţionată pentru prima oară abia în biografiile scrise la peste un secol după moartea Profetului. Dar, dacă ne mulţumim cu ideea că evangheliile creştine (scrise după un interval cam la fel de lung) sunt în general veridice, atunci putem accepta şi predica de despărţire ca pe una dintre marile îndrumări spirituale adresate umanităţii. Este o perlă nepreţuită şi nu poate exista o mai bună introducere generală în credinţa musulmană. Respingerea categorică a rasismului de către Profet se prezintă în continuare ca o cale alternativă pozitivă pe care umanitatea o poate urma:

> O, poporul meu, pleacă cu atenţie urechea la cele ce îţi spun, căci nu ştiu dacă, după acest an, voi mai fi vreodată iarăşi printre voi. Aşa că ascultă ceea ce îţi spun cu mare atenţie şi du aceste vorbe celor care nu au putut să fie astăzi aici.
>
> O, poporul meu, aşa cum socoţi această zi, acest oraş că sunt sfinte, tot aşa să socoţi viaţa şi bunurile fiecărui musulman. Înapoiaţi bunurile încredinţate vouă acelora ale cui sunt de drept. Nu faceţi rău nimănui pentru ca nimeni să nu vă facă rău vouă. Ţineţi minte că negreşit îl veţi întâlni pe Domnul vostru şi că El negreşit va judeca faptele voastre. Dumnezeu nu v-a îngăduit să luaţi camătă, drept care toate datoriile de a plăti camătă vor fi de acum înainte şterse. Însă avuţia voastră vă aparţine. Nici să nu nedreptăţiţi, nici să nu îduraţi nedreptatea.
>
> Orice drept care se trăgea din ucidere în vremurile de dinaintea islamului este de azi înainte şters... O, poporul meu, este adevărat că voi, bărbaţii, aveţi oarecare drepturi cu privire la femeile voastre, dar şi ele au drepturi asupra voastră. Dacă ele respectă dreptul vostru, atunci lor le revine dreptul de a primi hrană şi veşminte cu bunătate. Purtaţi-vă frumos cu femeile voastre şi fiţi buni cu ele, căci ele sunt perechea voastră şi sprijinul vostru devotat...
>
> O, poporul meu! Ascultaţi cu luare-aminte ce vă spun, închinaţi-vă lui Dumnezeu, spuneţi-vă rugăciunile în fiecare zi, postiţi în luna Ramadan şi daţi de pomană. Săvârşiţi hagialâcul, dacă vă dă mâna.
>
> Toţi oamenii se trag din Adam şi Eva, un arab nu este mai presus de unul care nu e arab, nici unul care nu e arab nu este în vreun fel mai presus de un arab: de asemenea, un alb nu este mai presus de un negru, nici un negru nu e în vreun fel mai presus de un alb, afară de cazul în care îl întrece în evlavie şi fapte bune. Luaţi aminte că fiecare musulman este fratele altui musulman şi că musulmanii formează o frăţie. Un musulman nu va avea drept asupra a nimic din ceea ce îi aparţine altui musulman, decât dacă acel lucru i-a fost dăruit liber şi de bunăvoie. Nu vă nedreptăţiţi aşadar unii pe alţii.

Ţineţi minte, într-o zi vă veţi înfăţişa lui Dumnezeu şi veţi răspunde pentru faptele voastre. Aşa că aveţi grijă, nu vă îndepărtaţi de la calea cea dreaptă după ce eu nu voi mai fi.

O, poporul meu, niciun profet şi niciun apostol nu va veni după mine şi nicio nouă credinţă nu se va naşte. Socoteşte bine aşadar, poporul meu, şi înţelege vorbele pe care ţi le spun. Las în urma mea două lucruri, Coranul şi pilda pe care am dat-o eu, Sunna, iar dacă le urmaţi pe acestea, nu veţi rătăci niciodată calea.

Toţi cei care mă ascultă pe mine vor împărtăşi vorbele mele şi altora şi aceia le vor împărtăşi iarăşi altora; şi fie ca ultimii să înţeleagă vorbele mele mai bine decât cei care mă ascultă nemijlocit. Martor îmi eşti, Dumnezeule, că am împărtăşit mesajul tău poporului tău.

Orice urmă de îndoială că nu ar fi transmis cum trebuie revelaţia divină avea să se risipească atunci. Într-un glas, miile de musulmani adunaţi acolo au răspuns: „Fără îndoială că aşa a făcut”, ecoul strigătului răspândindu-se peste colinele şi văile din jur.

*

Mahomed s-a întors la Medina, petrecând acasă la el lunile aprilie şi mai. Într-o noapte din iunie a simţit o chemare subită să se ducă şi să se roage pentru morţi la cimitir. În dimineaţa următoare a căzut la pat, cu o durere de cap violentă. Legându-şi capul strâns cu o bucată de pânză, a reuşit să-şi controleze durerea îndeajuns încât să conducă rugăciunile în moschee, iar apoi să-i înmâneze un stindard de război tânărului Usama (fiul de 20 de ani al lui Zayd), care conducea o nouă expediţie militară în Siria.

După aceasta Mahomed a fost cuprins de o febră care l-a măcinat în următoarele zece zile. În ciuda insistenţei sale că era un simplu muritor şi a avertismentului implicit din predica sa de despărţire, vestea despre boala Profetului a zguduit Arabia. Nu exista nicio intenţie de a ascunde adevărul şi nici vreo posibilitate de a face asta. Casa Profetului era formată din odăi ce înconjurau curtea moscheii de la Medina. Orice credincios care lua parte la rugăciunile zilnice putea să vadă, să audă şi să simtă singur cum stă treaba. Zidurile înalte, străjerul tăcut, implacabil de la poartă, curtenii sobri, miniştrii discreţi care

născocesc o poveste pentru prostime – toate acestea nu erau pentru Profetul lui Dumnezeu.

Mahomed era prea bolnav acum ca să se pună în egală măsură la dispoziţia femeilor sale. Acestea s-au sfătuit şi au căzut de acord că era mai bine pentru sănătatea şi, poate, pentru inima lui să stea în odaia iubitei sale Aişa. Ei i s-a încredinţat onoarea de a-l îngriji, deşi toate au pus la cale să-i facă baie cu apă rece şi să-l ispitească cu diverse leacuri. El era îndeajuns de lucid pentru a insista ca, în absenţa lui, Abu Bakr să conducă rugăciunile.

În zori, în a zecea zi de când zăcea cu febră, printr-un imens efort de voinţă, Mahomed s-a târât afară din odaia Aişei ca să participe la rugăciuni – nu să le şi conducă. Vestea acestei însănătoşiri parţiale s-a răspândit în Medina ca fulgerul. El s-a întors în odaia Aişei imediat după aceea, şi-a pus capul pe pieptul ei şi i-a strâns mâna cu putere. A zăcut nemişcat restul dimineţii, în timp ce se făcea tot mai cald. Pe urmă Aişa a simţit cum capul lui devine greu şi l-a auzit murmurând: „Doamne, iartă mie păcatele”. Strânsoarea mâinii lui a slăbit. Profetul părăsise această lume.

Epilog

Succesorul

Abu Bakr se simţise uşurat când l-a văzut pe Profet că participă la rugăciunile din zori. A considerat că veghea lui se încheiase şi a plecat din curtea lui Mahomed ca să-şi vadă familia. Pe la amiază a aflat că s-a înâmplat ceva foarte rău. Oaza răsuna de ţipetele bărbaţilor şi de bocetele femeilor. Când Abu Bakr s-a întors la moschee, în curte era mare gălăgie. S-a strecurat prin mulţimea ce-şi manifesta durerea atât de zgomotos şi a intrat în linişte în odaia fiicei sale. O pelerină brodată de Yemen acoperea trupul fără viaţă al lui Mahomed. A ridicat stofa ca să sărute fruntea Trimisului lui Dumnezeu şi a şoptit: „Îmi eşti mai drag decât tatăl meu şi decât mama mea. Tu ai gustat din moarte aşa cum a poruncit Dumnezeu”. Pe urmă şi-a făcut loc prin mulţime şi a încercat să-l întrerupă pe Omar, care striga şi gesticula. Omar îi amenința pe oameni cu cele mai grozave pedepse dacă mai auzea vreun zvon despre moartea Profetului. Promitea să taie şi mâinile şi picioarele oricui va mai îndrăzni să murmure că Mahomed murise. Omar a încercat să explice mulţimii că Mahomed s-a dus la Dumnezeu, dar, la fel ca profetul Moise, avea să se întoarcă la ei peste 40 de zile. Nimic din ceea ce ar fi spus Abu Bakr nu putea opri discursul înflăcărat al lui Omar. Abu Bakr s-a dus într-un colţ al curţii unde vocea sa calmă, măsurată, a reuşit încet-încet să capteze atenţia oamenilor.

„Oameni buni! Acelora care îl venerau pe Mahomed le spun că Mahomed a murit. Dar pentru cei care îl venerau pe Dumnezeu, Dumnezeu este viu şi nu poate să moară.” A

reamintit mulţimii că Profetul cita din Coran ca să nu uite că era muritor: „Mahomed este doar un mesager, un mesager asemenea celor care mai înaintea lui au murit. Când va muri sau va fi ucis, o să-i întoarceţi spatele?”.

Fervoarea lui Omar s-a stins la auzul vorbelor lui Abu Bakr. Iată cum îşi aminteşte el scena: „L-am auzit chiar pe Abu Bakr... picioarele mi s-au tăiat şi am căzut la pământ”. Dacă aceasta a fost reacţia lui Omar, cel care avea credinţa cea mai fierbinte şi mai dreaptă, ne putem imagina panica ce a pus stăpânire pe inimile celorlalţi musulmani. Un contemporan îşi aminteşte starea sufletească din acea zi în care, spune el, se simţea „ca o oaie într-o noapte ploioasă”.

Ironia face ca Abu Bakr, care era cunoscut ca un om extrem de sensibil, cu o voce nu prea puternică şi gata să plângă atunci când recita din Coran, să se dovedească a fi liderul cel mai puternic. Cei mai mulţi dintre musulmanii de vază originari din Mecca s-au strâns în jurul lui în moschee, dar curând s-a observat că musulmanii din Medina lipseau. Aceştia fuseseră convocaţi de una dintre căpeteniile lor ereditare mai ambiţioase, Saad din clanul Beni Saidah, care năzuia să preia conducerea. Omar a aflat despre această întâlnire şi a conştientizat ameninţarea incipientă a schismei. Îşi recăpătase de-acum stăpânirea de sine şi a insistat să-l însoţească pe Abu Bakr la locul de întâlnire al musulmanilor din Medina. Au ajuns într-un moment critic, când se discuta despre viitoarea conducere a comunităţii musulmane. Intervenţia lui Abu Bakr s-a dovedit a fi decisivă. În felul său măsurat, plin de tact, discursul său a repetat lauda Profetului la adresa oamenilor din Medina, dar a insistat asupra faptului că islamul era de-acum un fenomen larg răspândit în Arabia şi că trebuiau să aleagă un candidat din tribul quraişiţilor dacă voiau să se bucure în continuare de respectul marilor triburi de beduini. Abu Bakr, care avea o vârstă venerabilă, a propus doi candidaţi, dintre care adunarea avea să aleagă unul. Nu s-a propus pe sine. Zarva creată de vocile surescitate a umplut curând încăperea când ideile lui Abu Bakr au început să fie dezbătute de clanurile rivale din Medina. Larma s-a potolit când Omar a strigat: „Cine o să treacă de bunăvoie înaintea celui pe care Profetul l-a numit

să conducă rugăciunile?!”. Era o întrebare la care nu exista răspuns. Omar a profitat de tăcere ca să ia mâna lui Abu Bakr şi să-şi declare înaintea tuturor supunerea faţă de acesta. Unul câte unul, ceilalţi i-au urmat exemplul.

A doua zi, după rugăciunile de dimineaţă, Omar a repetat jurământul de loialitate faţă de Abu Bakr înaintea mulţimii de credincioşi din moschee. L-a descris pe Abu Bakr drept „cel mai bun dintre voi, Însoţitorul Trimisului lui Dumnezeu, al doilea dintre cei doi, atunci când amândoi se aflau în grotă” (atunci când au fugit din cauza persecuţiilor celor din Mecca). Adunarea l-a aclamat la unison pe Abu Bakr, numindu-l *Khalifat Rasul Allah*, succesorul Trimisului lui Dumnezeu. Titlul de *Khalifat* mai poate fi tradus ca „viceregent” şi, prin tradiţie, este folosit de obicei sub forma „calif”.

Astfel a luat naştere califatul, în aclamaţiile mulţimii de credincioşi, la sfârşitul rugăciunii de dimineaţă. Răspunsul lui Abu Bakr la jurământul adunării a luat tot forma unui jurământ, întocmai cum răspunsese şi Mahomed la acel prim jurământ de credinţă făcut la miezul nopţii, la Aqaba. Ar trebui să fie scris în piatră pe porţile tuturor palatelor prezidenţiale şi în sala de primire a fiecărui monarh musulman. Ar trebui să fie imprimat pe toate cărţile de identitate şi paşapoartele, astfel încât poliţia şi forţele de securitate ale lumii musulmane să-şi amintească zilnic de acest măreţ şi nobil contract dintre cel care guvernează şi cei guvernaţi.

> Mi s-a dat putere asupra voastră, chiar dacă nu sunt cel mai bun dintre voi. Dacă fac bine, ajutaţi-mă; iar dacă fac rău, îndreptaţi-mă. Respectul sincer faţă de adevăr înseamnă loialitate, iar nesocotirea lui este trădare. Cel slab dintre voi va fi puternic înaintea mea până când îi voi asigura drepturile, dacă aceasta este voinţa lui Dumnezeu: iar cel puternic dintre voi va fi slab înaintea mea până când voi smulge de la el drepturile pentru ceilalţi, dacă aceasta este voinţa lui Dumnezeu. Ascultaţi-mă atâta vreme cât ascult de Dumnezeu şi de Trimisul Său. Dar, dacă am să calc ascultarea către Dumnezeu şi către Trimisul Său, nu-mi datoraţi nicio supunere. Ridicaţi-vă din rugăciune, Dumnezeu să pogoare mila Sa asupra voastră!

În tot acest timp, Ali se retrăsese la el acasă, unde trebuie să-şi fi amintit cu inima grea ultima discuţie pe care Profetul a purtat-o în şoaptă cu fiica sa Fatima. Aceasta a fost văzută plângând şi pe urmă râzând. Acum îi explica lui Ali că plânsese când tatăl ei o avertizase că avea să moară. „Pe urmă mi-a spus

că dintre cei ai casei voi fi prima care o să-l urmeze şi de aceea am râs.” Aceasta era moştenirea lui Ali: moartea preaiubitei sale soţii la doar câteva luni după ce murise şi tatăl său adoptiv, care îi era şi văr, mentor, socru, adică Mahomed, Profetul lui Dumnezeu.

Ali a fost cel care s-a ocupat de înmormântare. Trupul Profetului nu a fost dezbrăcat, ci Mahomed a fost spălat, cu mult respect, pe sub cămaşa sa de lână şi învelit într-o haină de preţ. S-a dezbătut unde ar fi mai potrivit să-l înmormânteze. Locul cel mai evident era alături de cele trei fiice ale sale şi de fiul său nou-născut, Ibrahim, în cimitirul Baqi Gharqad. Totuşi, în cele din urmă s-a decis să se sape un mormânt în odaia Aişei, chiar lângă rogojina pe care murise. Era o decizie stranie şi contrară practicii pe care Profetul o stabilise în timpul vieţii sale, ca să nu mai vorbim de străvechea practică a arabilor şi a tuturor naţiilor civilizate din Orientul Mijlociu, de a-i separa clar pe cei vii de cei morţi. Există o poveste conform căreia Abu Bakr ar fi citat o spusă a Profetului conform căreia „nu e Profet care să fi murit şi să nu fi fost îngropat acolo unde a murit”. Este o explicaţie interesantă, însă nu foarte convingătoare. Chiar şi după atâta timp, acţiunea aceasta dă impresia de panică. Poate că pur şi simplu familia şi prietenii săi apropiaţi s-au temut ca nu cumva trupul lui să fie profanat de vrăjmaşii islamului, de vreun păgân răzbunător sau de un vrăjitor tocmit. Drept urmare, mormântul Profetului se află în incinta marii moschei din Medina.

Este limpede că Ali fusese mult prea preocupat de înmormântarea Profetului ca să ia parte la discuţiile privind succesiunea. E posibil să fi sperat să fie propus ca succesor al lui Mahomed; oricum, se aştepta ca măcar să fie consultat. A fost cu siguranţă cel mai cunoscut dintre musulmanii care s-au abţinut să se alăture jurământului făcut faţă de primul calif. Absenţa sa era foarte vizibilă. Câteva luni mai târziu, Ali şi-a explicat poziţia într-o întâlnire cu Abu Bakr: „Ştiu bine care este superioritatea ta, ca şi ceea ce Dumnezeu ţi-a dăruit, şi nu sunt invidios pe niciunul din lucrurile pe care Dumnezeu a făcut să fie ale tale. Dar tu ne-ai pus în faţa faptului împlinit şi nu ne-ai lăsat să avem niciun cuvânt de spus, iar noi simţeam că avem

nişte drepturi pentru că eram cele mai apropiate rude ale Trimisului lui Dumnezeu”. Abu Bakr a răspuns de îndată că ar prefera mai degrabă să aibă probleme cu propria familie decât să existe vreo neînţelegere între el şi familia lui Mahomed. Pe urmă au făcut înţelegerea publică, la sfârşitul rugăciunilor de amiază de vineri.

Islamul datorează enorm modestiei lui Abu Bakr. El era hotărât să conducă fără pompă şi ritualuri regale. A decis că epoca profeţiilor s-a încheiat odată cu Mahomed. Califul avea în grijă păstrarea autorităţii politice în mod colectiv asupra comunităţii, cu participarea tuturor, însă Abu Bakr a susţinut cât se poate de limpede că funcţia nu oferă niciun fel de puteri spirituale. Nimic nu trebuia să stea între Dumnezeu şi credincios.

*

Pe măsură ce soarele răsare pe rând deasupra fiecărui meridian al globului, se propagă şi rugăciunea de dimineaţă, rostită de glasurile credincioşilor, astfel încât întreaga lume este acum încercuită de un val continuu de rugăciune. Cel mai mare dar făcut lumii de Mahomed se dezvăluie de fiecare dată când un musulman stă singur să se roage direct lui Dumnezeu. Această revoluţie în materie de atitudine spirituală, comuniunea directă dintre credincios şi divinitate, este realizarea triumfătoare a lui Mahomed. El a avut întotdeauna o relaţie extraordinar de apropiată cu divinul, dezvăluită în acea revelaţie tulburătoare în care Dumnezeu spune: „Noi suntem mai aproape de el decât vena gâtului său”. Această intimitate a avut preţul ei la nivel personal, căci el a fost copleşit de conştientizarea omnipotenţei divinităţii şi a insignifianţei oamenilor, ducând la teama că sfârşitul lumii bătea la uşă. Această presimţire apăsătoare explică parţial hotărârea cu care a acţionat în ultimii ani ai vieţii sale.

Mahomed era extrem de mândru că făcea parte dintr-o succesiune de profeţi din vechime. Islamul a preluat anumite elemente din marele tezaur al experienţei religioase:

învăţăturile etice ale lui Hristos au fost combinate cu viaţa religioasă a evreilor, centrată pe comunitate şi familie. Un monoteism elegant din punct de vedere intelectual şi solid din punct de vedere conceptual a fost combinat cu o conştientizare pătimaşă a faptului că există o Zi a Judecăţii. Dar Mahomed a fost şi Profetul arabilor. Islamul său a pus în valoare nobilele tradiţii ale arabilor. A luat loialitatea şi puternicul spirit comunitar care până atunci fuseseră centrate pe clan şi pe trib şi le-a extins la nivelul întregii societăţi a credincioşilor. A preluat virtuţile beduinilor: minunata lor ospitalitate, generozitatea şi cavalerismul lor cutezător, dar a respins necumpătarea, cruzimea ocazională şi ignoranţa lor. A promovat marile calităţi ale negustorilor de succes din comerţul cu caravane (autocontrolul – *hilm* – şi judecata raţională – *aql*), dar le-a îndepărtat de ambiţia personală, orientându-le către grija comunitară faţă de cei slabi şi săraci. Islamul a suprimat vendetele şi le-a înlocuit cu o comunitate care impunea justiţia publică, se apăra şi îşi asuma responsabilitatea pentru educaţie şi protecţie socială în mod colectiv. Vechile tradiţii ale raidurilor tribale au fost înlocuite de *jihad*, lupta împotriva necredincioşilor la frontierele Islamului şi împotriva necredinţei din inimile ipocriţilor.

Un musulman trebuie să creadă că de la Dumnezeu vine Coranul. Rolul lui Mahomed a fost de a transpune această inspiraţie divină într-un limbaj care nu doar să fie înţeles, ci şi să-i inspire pe arabi. Acesta a fost geniul lui; să-şi transforme propria experienţă religioasă, care prin natura ei era cât se poate de personală, şi să creeze din ea ceva relevant pentru o întreagă societate şi chiar pentru generaţii succesive. Coranul are o magie a sa nepământeană, atemporală. Sunt în el versete care timp de secole trebuie să fi fost percepute ca misterioase şi indescifrabile, dar care dintr-odată par mult mai relevante în epoci ulterioare, a căror perspectivă a fost schimbată de descoperirile ştiinţifice şi de o înţelegere tot mai cuprinzătoare a lumii. În predica de despărţire, Profetul afirmase în faţa poporului său: „Las în urma mea două lucruri, Coranul şi pilda pe care am dat-o eu, Sunna, iar dacă le urmaţi pe acestea, nu veţi rătăci niciodată calea”.

A fost o provocare ce a pus la încercare multe societăţi, foarte puţine reuşind însă să-i facă faţă. În Islam, Profetul Mahomed întrupează tot ce are umanitatea mai bun. Aşa cum afirma Rumi, marele poet medieval mistic, „El este dovada existenţei lui Dumnezeu”, în timp ce Mahomed a spus despre sine: „Şi eu sunt om, ca şi voi”.

Pacea fie asupra ta, Profet al lui Dumnezeu.

Personaje-cheie

Abbas – unchiul dinspre tată al lui Mahomed, bogat şi influent, frate vitreg cu Abu Talib.

Abd al-Muttalib – veneratul bunic al Profetului Mahomed, un neguţător priceput care era şi şeic al clanului Beni Haşim din tribul quraişiţilor.

Abdullah – tatăl lui Mahomed, care a murit înainte de naşterea fiului său.

Abu Bakr – negustor bogat din Mecca, unul din cei mai evlavioşi dintre primii credincioşi care au îmbrăţişat islamul şi un însoţitor apropiat al lui Mahomed. A fost singurul bărbat care l-a însoţit pe Mahomed atunci când acesta a fugit din Mecca şi a fost ales primul calif după moartea Profetului. Tatăl Aişei.

Abu Jahl („Tatăl ignoranţei") – un personaj de vază în Mecca păgână şi unul dintre primii adversari importanţi ai lui Mahomed.

Abu Lahab – unul dintre unchii lui Mahomed, dar care l-a ajutat cel mai puţin.

Abu Sufyan – o figură-cheie printre nobilii păgâni din Mecca. Cel mai capabil oponent al islamului timpuriu, dar totodată un om de onoare care în cele din urmă avea să contribuie la încheierea păcii cu musulmanii.

Abu Talib – unchiul lui Mahomed, care l-a îngrijit şi l-a protejat până la ultima lui suflare pe nepotul lui rămas orfan de mic, dar nu a trecut niciodată la islamism.

Aişa – a treia soţie a lui Mahomed. Frumoasa fiică a lui Abu Bakr şi Umm Ruman s-a căsătorit, la vârsta de nouă ani, cu Mahomed la Medina, la trei ani după ce a murit Khadidja. Cea mai temperamentală, mai geloasă şi mai plină de viaţă dintre numeroasele soţii pe care le-a avut Profetul, a locuit ulterior într-o colibă de lângă zidul estic, puţin mai departe de cea a mămoasei Sawdah, a doua soţie a Profetului.

Ali – tânărul văr al lui Mahomed şi mezinul lui Abu Talib. Ali a crescut în casa Profetului. A fost primul om care a aderat public la islam, un erou al comunităţii musulmane timpurii, atât ca războinic, cât şi ca promotor al credinţei vii. A fost ginerele Profetului, fiind căsătorit cu Fatima, şi a fost tatăl lui Hasan şi al lui Husayn.

Aminah – fiica lui Wahb din clanul Zuhrah. Mama lui Mahomed.

Amr ibn al-As – influent nobil din Mecca; a luptat împotriva musulmanilor la Medina, dar mai târziu se va converti la islamism şi va ajunge în scurt timp să deţină funcţii înalte.

Barakah (cunoscută şi sub numele Umm Ayman) – tânără sclavă pe care Mahomed a moştenit-o de la tatăl lui. O figură îndrăgită din copilăria lui Mahomed, pe care a

eliberat-o în ziua când s-a căsătorit cu Khadidja. Mulţi ani mai târziu, a devenit una dintre soţiile lui Zayd ibn Haritha şi, cu toate că trebuie să fi fost cu vreo 20 de ani mai în vârstă decât soţul ei, au avut un fiu, pe Usama.

Bilal – sclav abisinian care s-a convertit printre primii la islamism. Stăpânul lui păgân l-a tratat foarte rău până când Abu Bakr i-a cumpărat libertatea. A fost ales să fie cel dintâi muezin (cel care cheamă la rugăciune) al islamului.

Fakhita – verişoara lui Mahomed, fiica lui Abu Talib şi prima sa dragoste neîmpărtăşită.

Fatima – una dintre cele patru fiice pe care Mahomed le-a avut cu Khadidja. A fost soţia lui Ali şi mama singurilor nepoţi de sex masculin ai lui Mahomed şi s-a numărat printre primii credincioşi importanţi. Răbdarea ei, modestia şi zelul ei în practica religioasă vor constitui un model alternativ pentru rolul femeii musulmane, prin comparaţie cu Aişa.

Hafsah – a patra soţie a Profetului, fiica lui Omar. Primul soţ al lui Hafsah a murit în bătălia de la puţurile Badr, lăsând-o văduvă la numai 18 ani. Era apreciată pentru temperamentul ei mândru, pentru faptul că era educată şi ştia să citească şi pentru gândirea ei independentă; a avut primul exemplar scris al Coranului, ce a constituit baza de la care mai târziu Usman va compila primul Coran.

Halimah – mama adoptivă a lui Mahomed, din clanul Hawazin din tribul beduin Beni Saad.

Hamza – unchi al lui Mahomed. Un mare luptător, vânător şi băutor de vin, în jurul figurii căruia, secole mai târziu, perşii vor ţese o mulţime de poveşti.

Hasan (scris deseori Hassan) – fiul mai mare al lui Ali şi al Fatimei, nepot al lui Mahomed.

Haşim – străbunicul lui Mahomed, ai cărui numeroşi descendenţi vor forma clanul Beni Haşim – paznicii ereditari ai Kaabei, timp de secole, iar mai târziu vor pune bazele dinastiei haşemite (conducătorii Iordaniei şi Irakului din secolul XX).

Hussayn (scris deseori Hussein) – al doilea fiu al lui Ali şi al Fatimei, nepot al lui Mahomed.

Jafar – tânărul văr al lui Mahomed, fiul lui Abu Talib; unul dintre primii credincioşi islamişti care s-au refugiat în Abisinia creştină.

Juwayriya – soţie a Profetului, fiică a şefului tribului de beduini Beni Mustaliq.

Khadidja – prima soţie a lui Mahomed, mai în vârstă decât el şi mai bogată. A fost mama celor patru fiice ale Profetului (Zaynab, Ruqayyah, Umm Kulthum şi Fatima) şi a doi fii (care au murit foarte mici). Principala confidentă a lui Mahomed, l-a întovărăşit în primele lui căutări religioase; a fost prima persoană care l-a recunoscut ca Profet al lui Dumnezeu.

Khalid ibn al-Walid – nobil din Mecca păgână care, înainte de a se converti el însuşi, a luptat împotriva musulmanilor la Medina; a fost unul dintre cei mai capabili generali din vremurile de început ale islamului.

Marya (cunoscută şi ca Meriem) – concubină din neamul copt care i-a fost trimisă Profetului la Medina ca dar din partea lui Muqawqis, conducătorul Egiptului. I s-a acordat libertatea după ce i-a născut lui Mahomed un fiu, pe nume Ibrahim, chiar dacă niciodată nu i s-a făcut cinstea de a fi numită, precum celelalte neveste ale Profetului, „Maică a Credincioşilor”.

Maymunah – soţie a Profetului şi cumnată rămasă văduvă a unchiului lui Mahomed, Abbas, cel care se pricepea la manevre financiare.

Omar ibn al-Hattab (scris uneori Umar) – discipol zelos al lui Mahomed. A fost un puritan implacabil, erou al islamului timpuriu. Tatăl lui Hafsah, una dintre soţiile Profetului.

Raihanah – fiica lui Zayd din clanul de evrei arabi Beni Nadir din Medina şi concubină a Profetului. I-a fost oferită Profetului după ce primul ei soţ, din clanul evreiesc Beni Qurayzah din Medina, fusese executat. Deşi a îmbrăţişat islamul şi a mai trăit cinci ani, a ales să trăiască în casa Profetului ca sclavă, şi nu ca femeie liberă.

Safiyah – soţie a Profetului. A fost fiica şeicului Huyay, lider al clanului Beni Nadir, şi văduva altui mare şeic evreu care a fost executat în timpul asediului de la Khaybar.

Sawdah – a doua soţie a Profetului, care a intrat în casa lui după moartea Khadidjei, fiind văduvă, în vârstă de 30 de ani, ca mamă vitregă a fiicelor lui. A fost una dintre primele musulmane care, ca să scape de persecuţiile din Mecca păgână, au emigrat în Etiopia.

Umamah – nepoata lui Mahomed, fiica fiicei lui, Zaynab, şi a lui Abu al-As, fiul lui Rabi.

Umm Habiba – soţie a Profetului şi fiica lui Abu Sufyan, mare şeic al tribului quraişit, ce domina Mecca preislamică.

Umm Salamah – soţie a Profetului. Era văduva lui Abu Salama, vărul primar al lui Mahomed, care a murit în urma rănilor primite în bătălia de la Uhud. A fost în exil în Etiopia şi şi-a adus copiii în casa Profetului. Sfatul ei înţelept a fost cel care a pus capăt scurtei perioade de nesupunere de la Hudaibiya.

Usama – nepotul lui Mahomed, prin fiul său adoptiv Zayd.

Usman ibn Affan – ginerele erudit şi paşnic al lui Mahomed, descendentul unuia dintre cele mai importante clanuri nobile din Mecca.

Waraqa ibn Nawfal – unul dintre hanifi, căutătorii adevăratei religii abrahamice a arabilor, care l-a întâmpinat pe Mahomed ca pe un Profet al lui Dumnezeu. Văr al Khadidjei.

Zayd ibn Haritha – sclav arab dat lui Mahomed ca dar de nuntă de către soţia acestuia, Khadidja. Mahomed i-a dăruit libertatea lui Zayd şi l-a adoptat, deşi nu era decât o diferenţă de zece ani între ei. A fost unul dintre cei mai înfocaţi adepţi ai lui Mahomed şi, mai târziu, se va număra printre cei mai importanţi lideri militari ai islamului timpuriu, până la moartea sa, în bătălia de la Mutah.

Zaynab – există un număr derutant de persoane cu numele Zaynab în viaţa lui Mahomed. Zaynab, fiica lui Mahomed, s-a căsătorit cu unul dintre nepoţii favoriţi ai mamei sale, chipeşul Abu al-As, care a rămas păgân în Mecca până aproape de sfârşit. Mama lui Umamah.

Zaynab – fiica lui Khuzaymah. A cincea soţie a Profetului, fiica unei influente căpetenii a beduinilor din tribul Amir. A rămas văduvă după ce primul ei soţ, Ubaydah, a murit în bătălia de la puţurile Badr. Vestită pentru generozitatea ei faţă de săraci, a murit la numai opt luni după căsătoria ei cu Profetul.

Zaynab – fiica lui Jayş, a şasea soţie a Profetului s-a căsătorit mai întâi cu Zayd, fiul adoptiv al lui Mahomed. Această căsătorie a fost desfăcută şi ea i-a fost dată, după

cum se spune într-un verset din Coran, Profetului ca o nevastă în plus, astfel încât numărul soţiilor din casa lui din Medina să ajungă la cinci.

A existat şi o vrăjitoare evreică din Khaybar pe nume Zaynab, care a vrut să-şi răzbune comunitatea încercând să-l otrăvească pe Profet.

Cele 99 de nume ale lui Allah

Cele 99 de nume ale lui Allah reprezintă un rozariu al identităţii musulmane. Cele mai multe prenume sunt formate pornind de la unul dintre acestea, adăugându-se prefixului vital *Abd* – „sluga sau robul lui”. *Al* – articolul hotărât – face ca fiecare să i se aplice automat numai lui Allah.

Ele reprezintă o strategie magistrală pentru o cultură monoteistă. Una dintre dualităţile esenţiale ale oricărei experienţe religioase este recunoaşterea unităţii concomitent cu nevoia de diversitate. Toate religiile, oricât de impresionant ar fi panteonul lor şi oricât de tulburătoare ar fi mitologia lor, acceptă o singură sursă fundamentală. Dar astfel se creează un Dumnezeu cu o putere atât de mare şi aflat la o distanţă atât de absurdă faţă de agitaţia măruntă a umanităţii, încât trebuie creaţi şi nişte mijlocitori – fie ei sfinţi catolici, venerabili maeştri sufiţi, avataruri hinduse, şamani vindecători sau îngeri iudaici. Minunatele nume islamice ale lui Allah stimulează comunicarea din partea credincioşilor şi încurajează o intimitate în rugăciune, fără să se abată de la unitate.

Ar-Rahman, Milosul
Ar-Rahim, Milostivul
Al-Malik, Domnul Tronului
Al-Quddus, Sfântul
As-Salaam, Pacea
Al-Mumin, Credinciosul
Al-Muhaymin, Oblăduitorul
Al-Aziz, Puternicul
Al-Jabbar, Tarele
Al-Mutakabbir, Preamăritul
Al-Khaliq, Creatorul
Al-Bari, Alcătuitorul
Al-Musawwir, Plăsmuitorul
Al-Ghaffar, Mult-iertătorul
Al-Qahhar, Biruitorul
Al-Wahhab, Multdăruitorul
Ar-Razzaq, Împărţitorul de bunuri
Al-Fattah, Deschizătorul
Al-Alim, Ştiutorul
Al-Qabid, Cel ce-şi strânge mâna

Al-Basit, Cel ce-şi desface larg mâna
Al-Khafid, Răsturnătorul
Ar-Rafi, Ridicătorul
Al-Muizz, Înălţătorul
Al-Mudhill, Coborâtorul
As-Sami, Auzitorul
Al-Basir, Văzătorul
Al-Hakam, Judecătorul
Al-‘Adl, Dreptatea
Al-Latif, Agerul
Al-Khabir, Cunoscătorul
Al-Halim, Blândul
Al-Azim, Marele
Al-Ghafur, Iertătorul
Aş-Şakur, Mulţumitorul
Al-Aliyy, Înaltul
Al-Kabir, Ştiutorul
Al-Hafiz, Păzitorul
Al-Muqit, Cel ce înzestrează
Al-Hasib, Cel de-ajuns
Al-Jalil, Măritul
Al-Karim, Dăruitorul
Ar-Raqib, Cel ce păzeşte
Al-Mujib, Răspunzătorul
Al-Wasi, Cuprinzătorul
Al-Hakim, Înţeleptul
Al-Waddud, Iubitorul
Al-Majid, Slăvitul
Al-Baith, Învietorul
Aş-Şahid, Martorul
Al-Haqq, Adevărul
Al-Wakil, Apărătorul
Al-Qawuyy, Puternicul
Al-Matin, Nezdruncinatul
Al-Wali, Proteguitorul
Al-Hamid, Lăudatul
Al-Muşi, Socotitorul
Al-Mubdi, Cel ce dă la iveală făptura
Al-Muid, Cel ce duce înapoi făptura
Al-Muhyi, Dăruitorul de viaţă
Al-Mumit, Dăruitorul de moarte
Al-Hayy, Viul
Al-Qayyum, Cel ce este
Al-Wajid, Aflătorul
Al-Magid, Lăudatul
Al-Wahid, Unul

Al-Ahad, Unicul
As-Samad, Absolutul
Al-Qadir, Puternicul
Al-Muqtadir, Puternicul
Al-Muqaddim, Înainterânduitorul
Al-Muakhkhir, Apoirânduitorul
Al-Awwal, Întâiul
Al-Akhir, Ultimul
Az-Zahir, Cel din afară
Al-Batin, Cel dinlăuntru
Al-Wali, Oblăduitorul
Al-Muta'ali, Înălţatul
Al-Barr, Blândul
At-Tawwab, Cel ce primeşte căinţa
Al-Muntaqim, Răzbunătorul
Al-Afuww, Îngăduitorul
Ar-Rauf, Blândul
Malik-al-Mulk, Stăpân al Împărăţiei
Dhu-al-Jalali-wa-al-Ikram, Cel ce dăinuie în mărire şi în cinstire
Al-Muqsit, Împărţitorul
Al-Jami, Strângătorul
Al-Ghani, Bogatul
Al-Mughni, Îmbogăţiorul
Al-Mani, Opritorul
An-Nafi, Cel ce înzestrează
Ad-Darr, Păgubitorul
An-Nur, Lumina
Al-Hadi, Călăuzitorul
Al-Badi, Neasemuitul
Al-Baqi, Cel ce dăinuie
Al-Warith, Moştenitorul
Ar-Raşid, Călăuzitorul pe Calea cea Dreaptă
As-Sabur, Răbdătorul

Notă despre surse

La scurt timp după ce a ajuns calif, în 644, Usman a început să lucreze la o ediţie definitivă a Coranului. Se pare că iniţial lucrarea a fost menită numai edificării lui personale, dar proiectul a atras în scurt timp o atenţie enormă. Usman a adunat toate versiunile scrise din garnizoanele din provincii şi l-a pus pe Zayd să-i asculte pe cei mai mari trei recitatori ai Coranului şi să noteze cuvintele lor. Pe lângă toate acestea a putut să se folosească şi de Coranul lui Hafsah, căci se pare că fiica lui Omar a moştenit diverse note făcute de unul dintre scribii Profetului.

Când Coranul a fost alcătuit în cele din urmă, în anul 650, s-a descoperit că acesta conţinea 6 211 versete împărţite în 114 sure (capitole). Surele au fost aranjate în ordinea lungimii lor şi nu a existat nicio încercare de a ordona capitolele tematic sau cronologic. Se spune, conform tradiţiei, că s-au făcut patru cópii după originalul lui Usman, câte una pentru fiecare punct cardinal, şi acestea sunt sursele zecilor de mii de cópii manuscrise ale Coranului ce aveau să apară mai târziu. A fost o sarcină măreaţă şi sfântă, dar, inevitabil, au existat şi anumite obiecţii. Mulţi au obiectat faţă de însăşi ideea unei revelaţii scrise, în locul sunetului viu al recitării. Recitatorii semiprofesionişti ai Coranului, ce erau legaţi acum de armatele musulmane şi de marile moschei din oraşele-garnizoană, priveau cu dispreţ la acest proces. Cu toate acestea, realizarea editorială a lui Usman devine cât se poate de limpede atunci când compari starea impecabilă a Coranului cu lumea întortocheată a studiilor referitoare la *hadith*.

Căci aceste *hadith* – spusele şi faptele Profetului – nu au fost niciodată editate într-o singură colecţie canonică de niciunul dintre succesorii lui imediaţi, ci, de-a lungul deceniilor, s-a adunat treptat un corpus eterogen de înţelepciune populară, tradiţii beduine, epigrame şi *wasiyya* – preţioasele vorbe ale arabilor de pe patul de moarte –, alături de vorbele rostite de Profet. De asemenea, s-a dovedit că la început unii dintre oamenii politici şi şefii de trib modificaseră subtil spusele lui Mahomed pentru a-şi susţine diversele interese, cauze, schisme şi nemulţumiri. În secolul al VIII-lea, această problemă a fost în sfârşit abordată de un grup de cărturari hotărâţi din Bagdad, capitala Califatului Abbasid. Studiile referitoare la *hadith* au încercat să clasifice gradul de veridicitate al spuselor Profetului în funcţie de caracterul surselor, posibilii martori, referinţele multiple şi lanţul succesiunii verbale care păstrase aceste spuse înainte ca ele să fie trecute pe hârtie pentru prima dată. Până în secolul al IX-lea, munca a zeci de cărturari fusese mai mult sau mai puţin finalizată. Ediţiile rivale ale lui al-Bukhari, al-Quşayri, at-Tirmidhi, ibn Hanbal, an-Nasai, as-Sijisatni,

ad-Darimi şi ibn Majah aveau să devină cu timpul cele opt texte tradiţionale. Cu toate acestea, nu a fost acceptată niciodată vreo ediţie canonică. Este de asemenea clar că s-a pierdut mult, în special de la persoanele cu adevărat apropiate Profetului, precum soţiile lui, fiicele lui şi Ali.

Prima biografie a Profetului, scrisă de Ibn Işaq, care a murit în 767, a fost scrisă în aceeaşi perioadă. Ibn Işaq nu era un beduin născut liber, ci unul dintre arabii care trăiau sub stăpânire persană, iar bunicul lui fusese făcut sclav în timpul cuceririi musulmane a Imperiului Sasanid. Lucrarea lui a fost rapid urmată de primele istorii ale arabilor şi ale cuceririlor lor, precum şi de primul comentariu al textului coranic realizat de un alt persan – Muqatil ibn Salaiman. Gramatica arabă a devenit repede parte integrantă a credinţei islamice, întrucât anumiţi cărturari zeloşi (care în mare parte nu erau arabi) au căutat să definească înţelesul şi nuanţele exacte ale cuvintelor folosite în Coran. A devenit de asemenea importantă încercarea de a determina perioada şi referinţele pentru fiecare dintre versete. La mai puţin de 150 de ani după moartea lui Mahomed, Sibawayhi, primul mare gramatician arab, dar afgan prin naştere, originar din oraşul Balkh din Asia Centrală, avea să muncească din greu. Sibawayhi trimitea cărturari tineri în deşertul arab ca să noteze vorbirea obişnuită a beduinilor arabi, să le pună întrebări cu privire la detalii gramaticale confuze şi să consemneze istoria lor tribală. Şi poeziile preislamice ale deşertului au fost culese cu grijă – şi pentru frumuseţea lor, dar şi ca sprijin indiscutabil în înţelegerea vocabularului Coranului.

O mare parte din cercetările occidentale din ultimii 20 de ani s-au axat pe examinarea acestei discrepanţe dintre perioada în care a trăit Profetul şi acest prim val de studii musulmane din secolul al VIII-lea. O examinare atentă a contextului politic în care au lucrat aceşti primi istorici, a separării lor de cultura arabă a deşertului şi a dezbaterilor teologice predominante pe fondul cărora au scris ei a fost extrem de edificatoare. Este de asemenea fascinantă analiza puţinelor documente scrise de evrei şi de creştini care s-au păstrat din această perioadă. Această nouă abordare critică a fost formulată de John Wansbrough la sfârşitul anilor 1970 şi dezvoltată de Patricia Crone şi Michael Cook în anii 1980. A reprezentat un corectiv foarte util în raport cu generaţiile de cercetări necritice. S-a acordat mai multă atenţie rolului amplu pe care biografii probabil l-au creat pentru unchiul lui Mahomed, Abbas (întemeietorul dinastiei abbaside), posibilului rol influent al evreilor din Arabia, corectându-se tendinţa firească de a acorda un statut mai important Meccăi în Arabia preislamică. Pare de asemenea clar că, alături de Coran, *hadith* au fost, chiar de la începuturile islamului, o sursă principală pentru legiuitori şi teologi. Studiile actuale despre metalurgia şi arheologia din zona Mării Roşii şi comerţul cu caravane din Arabia secolului al VII-lea vor contribui la o mai bună înţelegere a acestei perioade. Ar fi posibilă o recalculare a datelor, şi atât în interiorul, cât şi în afara lumii cercetării islamice rămân întotdeauna multe de făcut în ceea ce priveşte ordinea probabilă a versetelor coranice şi veridicitatea tradiţiilor stabilite prin *hadith*. Însă tendinţa actuală de a respinge complet sursele primare, datorită unei pauze de mai bine de o sută de ani, pare nesăbuită. Perioade mult mai lungi îi separă pe Arian, biograful lui Alexandru cel Mare, de acesta din urmă şi pe Eusebiu de Biserica primară, fiind posibil să fie cam tot atâţia ani între Evanghelia după Ioan şi perioada în care a trăit Hristos şi între Beda şi regii săi anglo-saxoni.

Într-o perioadă de cercetare anterioară, corpusul poeziei preislamice a fost pentru un timp respins pe motiv că ar fi o invenţie a Bagdadului de secol VIII. Între timp, poeziile au fost recuperate din coşul de gunoi academic, iar acum se bucură din nou de un mare interes.

*

Biografiile Profetului Mahomed în limba engleză pot forma o mică bibliotecă. Fiecare are perspectiva, atmosfera şi relevanţa ei pentru o anumită perioadă. Karen Armstrong, fostă călugăriţă şi autoare a bestsellerului *A History of God*, ne oferă o descriere a căutării lui Dumnezeu de către Profet. Unii pelerini musulmani tineri vorbitori de engleză ce caută o voce contemporană chiar iau cartea aceasta cu ei la Mecca. Pentru o abordare academică sobră, aţi putea citi cele două volume ale profesorului Montgomery Watt, *Muhammad at Mecca* şi *Muhammad at Medina*. Cartea lui Martin Ling *Muhammad: His life based on the earliest sources* a mers şi mai departe pe această cale, deşi interpretarea lui savantă, dar necritică a vechilor izvoare poate fi considerată de unii un pic cam prea pioasă şi seacă. Biografia scrisă de Sir John Glubb (Glubb Paşa), *The Life and Times of Muhammad*, beneficiază de cunoştinţele unice ale autorului despre peisajul Arabiei, modul de viaţă al beduinilor şi tacticile războiului din deşert. Un ton auctorial similar se remarcă în *The Messenger* de R.V.C. Bodley, altă mare autoritate britanică în ceea ce priveşte viaţa din deşert, cu toate că în cazul lui este vorba despre Sahara. Printre alte biografii populare de la începutul secolului XX se numără una de Ali Shah (tatăl lui Idries Shah – care a propagat misticismul islamic în Occident). Analizând şi percepţiile britanice mai vechi, viziunea de secol XIX asupra lui Mahomed a fost dominată de doi mari scriitori scoţieni: elogiul înflăcărat pe care Thomas Carlyle îl face Profetului (ca un mare agent eroic hegelian al schimbării) şi biografia atentă, în patru volume, a lui William Muir. Aceasta a fost publicată prima dată în 1858, dar s-a bucurat de o viaţă lungă, întrucât a fost actualizată mai târziu de ginerele său. Din aceeaşi perioadă datează *Viaţa lui Mahomed* de Washington Irving, care s-a bucurat şi ea de nenumărate reprinturi într-o ediţie broşată ieftină.

De la începutul secolului al XVIII-lea datează *The History of the Saracens* de Simon Ockley (publicată între 1708 şi 1718) şi traducerea Coranului realizată de Sale în 1734. Cu toate că acestea sunt considerate acum jignitoare din punct de vedere cultural, o lectură atentă poate trece cu uşurinţă dincolo de prejudecăţile uimitoare, descoperind o simpatie primordială. Este de asemenea interesant faptul că aceşti autori au fost atacaţi la vremea lor pentru că erau prea proislamici. Lucrările lor au avut corespondent în Franţa, unde se poate spune că Henri, conte de Boulainvilliers, a realizat prima biografie imparţială din creştinătate. Cartea sa *La Vie de Mahomet* a fost publicată în 1728, iar o traducere engleză piratată se vindea pe străzile Londrei trei ani mai târziu. O astfel de carte ar fi fost imposibil de vândut în secolul al XVII-lea. Henry Stubbe (al doilea custode al Bibliotecii Bodleiene, născut în 1631) îşi păstra încuiat într-un sertar, în formă manuscrisă, studiul său scris într-o notă pozitivă.

Odată ce le-aţi citit pe acestea, vă puteţi simţi pregătit să abordaţi sursele primare.

În ce priveşte lectura în limba engleză a Coranului, vă recomand să nu vă limitaţi la o singură traducere, ci să priviţi versetele din perspective diferite. Abia atunci veţi începe să înţelegeţi cât de complexă este sarcina traducerii. Pentru început, puteţi citi traducerea lui N.J. Dawood din 1956, publicată în seria Penguin Classics; traducerea lui J.M. Rodwell din 1909 publicată de Everyman Library; şi cea redactată de Muhammad Marmaduke Pickthall în 1930. Acestea sunt rezultatul erudiţiei unui evreu irakian, a unui cleric anglican şi a unui englez convertit la islamism. Ar trebui să aruncaţi o privire şi pe *The Koran Interpreted* de A.J. Arberry (New York, 1955), şi pe versiunea modernizată din 1989 a traducerii lui Abdullah Yusuf Ali, publicată pentru prima dată la Lahore în 1934.

Voluminoasa carte a lui Mahomed Ibn Işaq *Viaţa lui Mahomed* (*Sirat al-Nabi*) s-a păstrat împreună cu două comentarii timpurii: cel al lui Abd al-Malik ibn Hişam şi cel a lui Abd ar-Rahman ibn Abd Allah as-Suhayli. Traducerea engleză îi aparţine lui A. Guillame (Karachi, 1955). Există şi ediţia lingvistului maghiar din Bombay Edward Rehatsek (1819-1891), pe baza căreia Folio Society a realizat o versiune editată în 1964. Ibn Işaq s-a născut în jurul anului 699 şi a murit la Bagdad în 761.

Textul lui Ibn Sa‘d Muhammad *Kitab al-Tabaqat al-kabir* este editată de Eduard Sachau et al. şi a fost publicată la Leiden, Brill, între 1904 şi 1940.

Textul lui Abu Muhammad Ahmad ibn A‘tham al-Kufi *Kitab al-futuh*, *Cartea cuceririlor*, a fost recent editată în opt volume de Muhammad Ali al-Abbasi şi Sayyid Abd al-Wahhab Bukhari şi publicată la Hyderabad între 1968 şi 1975.

Textul lui Muhammad ibn Omar al-Waqidi *Kitab al-Maghizi*, *Campaniile Profetului*, a fost tradusă în engleză de Marsden Jones în trei volume şi publicată de Oxford University Press în 1966.

Interesantă este şi *Istoria Meccăi* de Muhammad ibn Abdallah al-Azraqi.

Cea mai recentă ediţie a *Istoriei mesagerilor şi regilor* de Muhammad Abu Jafar ibn Jarir al-Tabari are 39 de volume editate de Department of Near East Studies, Albany, la State University of New York Press, publicată între 1985 şi 1999. *Tafsir*, comentariul său la Coran, a fost tradus parţial de E. Yarshater, deşi această operă amplă, în mai multe volume, este aproape de două ori mai mare decât *Istoria*.

Hadith (spusele tradiţionale ale Profetului) prezintă o dificultate mult mai mare. Există tot timpul mai multe selecţii personale. Eu ţin foarte mult la o mică antologie roşie, de 126 de pagini, *The Sayings of Muhammad*, adunate de Allama Sir Abdullah Al-Mamun Al-Suhrawardy, publicată pentru prima dată de John Murray în 1941. De asemenea, Shambala Press tocmai a scos o altă culegere elegant tipărită, *The Wisdom of the Prophet*, tradusă de Thomas Cleary. Nu există deocamdată nicio colecţie care să facă posibilă trecerea de la o simplă răsfoire la un studiu serios. Va trebui să mergeţi la o bibliotecă şi să căutaţi un exemplar din *Handbook of Early Muhammadan Tradition* de A.J. Wensinck. Înainte de aceasta mai sunt doar primele mari ediţii realizate în secolul al IX-lea. Dintre cei opt tradiţionalişti, colecţiile realizate de Muhammad ibn Ismail al-Bukhari şi Ahmad ibn Muhammad ibn Hanbal se bucură de cea mai mare atenţie.

O altă sursă vitală, cu sute de articole diferite, este *Encyclopaedia Islamica*, în mai multe volume, în special ediţia nouă (1960-2001) – disponibilă mai ales în format electronic –, editată de H.A.R. Gibb *et al.* (Leiden, Brill).

*

După ce am identificat atâtea texte, părea important să pun procesul într-o oarecare ordine. Am dat referinţe clare pentru toate citatele mai importante din Coran, cu numele arab tradiţional al capitolului şi numărul capitolului şi al versetului.

Lecturi suplimentare

Ahmed, A.S., *Discovering Islam: Making Sense of Muslim History and Society*, Routledge, 1988.

Akbar S. Ahmed, *Islam Today: A Short Introduction to the Muslim World,* I.B. Tauris, 1999.

Ali, Tariq, *The Clash of Fundamentalisms: Crusades, Jihads and Modernity*, Verso, 2002.

Arberry, Arthur, *The Seven Odes*, George Allen & Unwin, 1957.

Arberry, Arthur, *The Koran Interpreted*, Oxford University Press, 1983.

Armstrong, Karen, *Muhammad: A Biography of the Prophet*, Victor Gollancz, 1991.

Armstrong, Karen, *Islam: A Short History*, Weidenfeld & Nicolson, 2000.

Atiyah, Edward, *The Arabs*, Penguin Books, 1955.

Bakhtiar, Laleh, *Sufi: Expressions of the Mystic Quest*, Thames & Hudson, 1976.

Ball, Warwick, *Rome in the East: The Transformation of an Empire*, Routledge, 2000.

Bell, R., *The Origins of Islam in its Christian Environment*, Londra, 1968.

Brockelmann, Carl, *History of the Islamic Peoples*, traducere de Joel Carmichael şi Moshe Perlmann, în ediţia revăzută din 1973, după originalul german din 1939.

Bulliet, R., *The Camel and the Wheel*, Harvard University Press, 1975.

Cameron, Averil, *The Mediterranean World in Late Antiquity AD 395-600*, Routledge, 1993.

Chadwick, Henry, *The Early Church*, Penguin, 1967.

Clarke, Peter (ed.), *Islam: The World's Religions*, Routledge, 1988.

Cook, Michael, *Muhammad*, Oxford University Press, 1985.

Creswell, K.A.C., *Early Muslim Architecture*, Oxford University Press, 1932.

Crone, Patricia şi Cook, M., *Hagarism: The Making of the Islamic World*, Cambridge University Press, 1977.

Crone, Patricia şi Cook, M., *Meccan Trade and the Rise of Islam*, Princeton University Press, 1987.

Epstein, (rabbi dr.) Isidore, *Judaism*, Pelican Books, 1959.

Esin, Emel, *Mecca the Blessed, Madinah the Radiant*, Paul Elek Books, 1963.

Frye, Richard, *The Golden Age of Persia*, Weidenfeld & Nicolson, 1993.

Glubb, John Bagot (Glubb Paşa), *The Life and Times of Muhammad*, Hodder & Stoughton, 1970.

Glubb, John Bagot (Glubb Paşa), *Empire of the Arabs*, Hodder & Stoughton, 1963.

Glubb, John Bagot (Glubb Paşa), *A Short History of the Arab Peoples*, Quartet Books, 1978.

Glubb, John Bagot (Glubb Paşa), *Great Arab Conquests*, Quartet Books, 1980.
Glueck, Nelson, *Deities and Dolphins: The Story of the Nabateans*, Farrar, Straus & Giroux, New York, 1965.
Grant, Michael, *The Jews in the Roman World*, Weidenfeld & Nicolson, 1973.
Groom, Nigel, *Frankincense and Myrrh: A Study of the Arabian Incense Trade*, Longman, 1981.
Grunebaum, G.E. von., *Muhammadan Festivals*, Curzon, 1976.
Guillame, Alfred, *The Traditions of Islam*, Oxford University Press, 1924.
Guillame, Alfred, *Islam*, Penguin Books, 1954.
Guillame, Alfred, *Life of Muhammad* (traducere din Ibn Işaq), Oxford University Press, 1955.
Haag, Michael, *Syria and Lebanon*, Cadogan, 1995.
Henze, Paul, *Layers of Time: a History of Ethiopia*, C. Hurst, 2000.
Hitti, Philip K., *History of the Arabs*, Palgrave, New York, 1951.
Hitti, Philip K., *Makers of Arab History*, Macmillan, 1968.
Horovitz, Josef, *The Earliest Biographies of the Prophet and their Authors*, Lawrence I. Conrad (ed.), „Studies in Late Antiquity and Early Islam", nr. 11, Darwin Press, Princeton, 2002.
Hourani, G.F., *Arab Seafaring*, Princeton University Press, 1995.
Hoyland, Robert G., *Arabia and the Arabs: From the Bronze Age to the Coming of Islam*, Routledge, 2001.
Insoll, Timothy, *The Archaeology of Islam*, Blackwell, 1999.
Irving, Washington, *Life of Mahomet*, Everyman, 1911.
Irwin, Robert, *Night & Horses & The Desert*: *An Anthology of Classical Arabic Literature*, Allen Lane, 1999.
Isaac, Benjamin, *The Limits of Empire: The Roman Army in the East*, Oxford University Press, 1990.
Kabbani, Rana, *Europe's Myths of Orient*, Macmillan, 1986.
Kaegi, Walter, *Byzantium and the Early Islamic Conquests*, Cambridge University Press, 1992.
Kennedy, Hugh, *The Prophet and the Age of the Caliphates*, Longman, 1986.
Kennedy, Hugh, *The Armies of the Caliphs*, Routledge, 2001.
Kepel, Gilles, *Jihad: The Trail of Political Islam*, I.B. Tauris, 2002.
Khan, Muhammad Zafrulla, *Islam: Its Meaning for Modern Man*, Routledge, 1962.
Lane-Poole, Stanley, *The Speeches and Table Talk of the Prophet Muhammad*, Ashraf, Lahore, 1979.
Lapidus, Ira, *A History of Islamic Societies*, Cambridge University Press, 1988.
Lewis, Bernard, *The Arabs in History*, Oxford Paperbacks, 2002.
Lewis, Bernard, *The Muslim Discovery of Europe*, Weidenfeld & Nicolson, 1982.
Lieu, Judith, North, John şi Rajak, Tessa (eds.), *The Jews Among Pagans and Christians in the Roman Empire*, Routledge, 1992.
Lings, Martin, *Muhammad, his life based on the earliest sources*, Islamic Texts Society, 1991.
Makiya, Kanan, *The Rock: A Tale of Seventh-Century Jerusalem*, Constable Robinson, 2002.
Margoliouth, D.S., *Mohammed*, Blackie & Son, 1939.

Miller, J. Innes, *The Spice Trade of the Roman Empire, 29 BC to AD 641*, Oxford University Press, 1969.
Mokhtar, G. (ed.), *Ancient Civilizations of Africa*, University of California Press, 1981.
Muir, William, *The Life of Mahomet From Original Sources*, AMS Press.
Muzafferedin, Shaikh Shemseddin Halveti al-Jerrahi, *Ninety-Nine Names of Allah*, Sultan & Co., Preedy Street, Saddar, Karachi.
Nasr, Seyyed Hossein, *Islamic Art & Spirituality*, Golgonooza Press, 1987.
Nicholson, Reynold, *Translations of Eastern Poetry and Prose*, Cambridge University Press, 1922.
Nicholson, Reynold, *A Literary History of the Arabs*, Cambridge University Press, 1930.
Nigosian, Solomon, *Islam*, Crucible, 1987.
Norris, Harry Thirlwall, *The Adventures of Antar*, Aris & Phillips, 1980.
Norwich, John Julius, *Byzantium: The Early Centuries*, Viking, 1988.
Pankhurst, Richard, *The Ethiopians*, Blackwell, 1998.
Pawick, Constance, *Muslim Devotions: A Study of Prayer-manuals in Common Use*, SPCK at Holy Trinity Church, Londra, 1961.
Peters, F.E., *Children of Abraham: Judaism, Christianity, and Islam*, Princeton University Press, 1982.
Peters, F.E., *The Hajj: The Muslim Pilgrimage to Mecca and the Holy Places*, Princeton University Press, 1994.
Peters, F.E., *A Reader on Classical Islam*, Princeton University Press, 1994.
Peters, F.E., *Muhammad and the Origins of Islam*, New York, SUNY, 1994.
Pitts, Joseph, *A Faithful Account of the Religion and Manners of the Mahometans*, 1731.
Reeves, Minou, *Muhammad in Europe: A Thousand Years of Western Myth-Making*, Garnet, 2000.
Rodinson, M., *Mohammed*, traducere de A. Carter, Londra, 1971.
Ruthven, Malise, *Islam in the World*, Penguin, 2000.
Ruthven, Malise, *A Fury for God: the Islamist Attack on America*, Granta Books, 2002.
Ruthven, Malise, *A Satanic Affair: Salman Rushdie and the Rage of Islam*, Hogarth Press, 1991.
Sells, Michael, *Desert Tracings*, Wesleyan University Press, Connecticut, 1989.
Shahod, Irgan, *Byzantium and the Arabs*.
Shah Ikbal Ali, *Muhammad: The Prophet*, Wright & Brown, Londra, 1932.
Stoneman, Richard, *Palmyra and its Empire*, University of Michigan Press, 1992.
Thomas, Bertram, *The Arabs: the Life-Story of a People Who Have Left Their Deep Impress on the World*, Simon Publications, 1937.
Tisdall, W. St Clair, *The Original Sources of the Qoran*.
Trimingham, John Spencer, *Islam in Ethiopia*, Oxford University Press, 1952.
Trimingham, John Spencer, *Christianity Among the Arabs in Pre-Islamic Times*, Longman, 1979.
Uzunoglu, Nurettin, *History of the Prophets*, Istanbul, 1995.
Wansbrough, John, *Quranic Studies: Sources and Methods of Scriptural Interpretation*, Oxford University Press, 1977.
Wansbrough, John, *The Sectarian Milieu: Content and Composition of Islamic Salvation History*, Oxford University Press, 1978.

Waines, David, *Introduction to Islam*, Cambridge University Press, 1995.
Warraq, Ibn (pseudonim), *The Quest for the Historical Muhammad*, Prometheus Books, New York, 2000.
Watt, Montgomery W., *Early Islam; collected articles*, Edinburgh University Press, 1990.
Watt, Montgomery W., *Muhammad at Mecca*, Oxford University Press, 1956.
Watt, Montgomery W., *Muhammad at Medina*, Oxford University Press, 1956.
Westermarck, E., *Pagan Survivals in Mohammedan Civilisation*, Macmillan, 1933.

Mulţumiri

Le sunt recunoscător în primul rând celor care au muncit la traducerea în engleză a Coranului, a *hadith*-ului şi a primelor istorii ale arabilor. Deşi călătoresc de mai bine de 20 de ani în lumea musulmană, tot nu înţeleg limba şi alfabetul arabe mai mult decât un copil de 3 ani. Acest lucru înseamnă totodată că am depins mereu de ghizi locali care să-mi arate comorile lor naţionale şi, de asemenea, ca translatori. Deşi mult timp m-am simţit jenat de lipsa mea de înclinaţie către învăţarea acestei limbi, acum nu îmi mai pare rău, căci mulţi dintre aceşti ghizi mi-au devenit prieteni şi interpreţi nu doar ai unei limbi, ci şi ai unei culturi vii.

O scurtă versiune a acestei cărţi a apărut pentru prima dată în 1998, unul dintre eseurile de şapte mii de cuvinte publicate în inovatoarea serie de istorie narativă a lui Charlie Boxer, „The Orange Blossom Specials". Având ca public-ţintă adolescenţii de 16 ani, cărţile din această serie au fost de fapt citite cu nesaţ de persoane de toate vârstele. Volumul cu numărul 33, *The Life of the Prophet Muhammad* de Barnaby Rogerson, aproape că a depăşit cele mai optimiste aşteptări atât ale editorului, cât şi ale autorului. La un moment dat a fost promovat de unul dintre membrii comisiei interconfesionale a prinţului de Wales, care plănuia să tipărească un tiraj suficient pentru a-i da fiecărui elev din Marea Britanie câte un exemplar gratuit.

Trei ani mai târziu, agentul meu literar, Michael Alcock, a primit un exemplar pentru copiii lui, dar l-a citit în tren, în drum spre casă. Peste o săptămână m-am întâlnit cu Alan Samson de la editura Little, Brown and Company şi, printre grămezi de manuscrise stând să se prăbuşească, am discutat despre cărţile şi filmele care ne plăceau. S-a dovedit a fi un mod elegant şi eficient de a comanda o carte.

Prima mea versiune a fost editată cu răbdare şi atenţie atât de Catherine Hill, redactor la editura Little, Brown, cât şi de Rose Baring, consilier editorial liber-profesionist, mamă şi şefă de redacţie la Sickle Moon & Eland Books. Hărţile au fost desenate de John Gilkes; Richard Collins a fost un corector atent, iar David Atkinson a întocmit indexul. Nu-mi mai rămâne decât să le mulţumesc profesorilor Hugh Kennedy de la St. Andrews şi M.A. Zaki Badawi de la Muslim College din Londra şi lui Bruce Wannell pentru lecturile lor critice şi încurajările lor cordiale.

Index*

A

Aaron 173
Abbas (unchiul lui Mahomed) 116, 175, 177, 201
Abbas ibn Mirdas 183
‘Abd ad-Adr 34
Abdallah (fiul lui Mahomed) 77-78
Abd al-Muttalib (bunicul lui Mahomed) 33-34, 41, 107, 132, 177; moartea 55; relaţia lui Mahomed cu 54-55
‘Abd Şams, clan 102
Abdu Manaf 34
Abdullah (tatăl lui Mahomed) 33-34, 55, 175
Abdullah al Iordaniei, rege haşemit 135
Abdullah ibn Saad 179
Abid Kulal 189
Abikarib Asad 115
Abisinia 35, 37-38, 87, 107, 123; creştinii din 79, 86-87, 89; limba liturgică a 41; musulmanii se refugiază în 104-107, 133, 136, 168; relaţiile cu Arabia 40; simpatia lui Mahomed faţă de 41
Abreha 39
Abu Al-As 134
Abu Amir 96
Abu Bakr 96, 107, 113, 119, 133, 138, 194, 198-199; în funcţia de calif (succesor) 124, 195-197; părăseşte Mecca alături de Mahomed 116-117
Abu Basir 168
Abu Duayb 53
Abu Jahl („Tatăl ignoranţei”) 103, 107-108; comploturi vizând asasinarea lui Mahomed 116; ucis la puţurile de la Badr 144, 146
Abu Lahab (unchiul lui Mahomed) 103, 110, 116
Abu Sufyan 102, 146-148, 150-152, 154, 177; alianţă matrimonială cu Mahomed 162, 168
Abu Talib (unchiul lui Mahomed) 55-56, 59, 67-68, 75, 78, 99, 106; îl protejează pe Mahomed 102; moartea lui 109-110, 112, 114
Abwa 54
Adam 19, 28, 138-139, 153, 193
Aden 31
adhan 123
Adrian, împărat 69
Adulis 87, 104

adulter 159-160
Aedesius 86-87
Aişa (soţia lui Mahomed) 94, 109, 114, 130, 171, 194, 198; căsătoria cu Mahomed 133-134; făcută de ocară 159-160
Akiba ben Iosif 82-83
Aksum 40, 87, 105, 168
alcool 160
Alexandria 39; biblioteca incendiată din 45
Alexandru cel Mare 44, 46, 185
al Ghazali 113
al-Hasan (nepotul lui Mahomed) 135
al-Hira 43
al-Husayn (nepotul lui Mahomed) 135
Ali (văr şi fiu adoptiv/ginere al lui Mahomed) 78, 97, 109, 117, 130-131, 147, 158; pe post de comandant militar 171, 178; se căsătoreşte cu Fatima 135; şi moartea lui Mahomed 197-198
Ali, Tariq 45
Al Jawl 185
Allah 30, 33, 79, 97; 109 de nume ale lui 205-206; *vezi şi* Dumnezeu
al-Lah: *vezi* Allah, Dumnezeu
al-Lat 30, 100-101, 179, 186-187
al-Mina 31
al-Mundhiri 48-49
Alqamah ibn Dhi Jadan, citat 39
al-Qura, ued 173
al-Tabari 71, 100, 211
al-Uzza 179
Aminah (mama lui Mahomed) 33, 54; moartea 54
Amir, clan 102, 111
Amman 66
Amr ibn al-As 103, 175-176, 188
analfabetism 32; lui Mahomed 82, 88, 92, 101
Anas ibn Malik 126
Antiohia 185-186
Aqaba 116, 120, 185, 197
Aqil (vărul lui Mahomed) 75
Arabia: cultura tribală a 73; distrugerea Arabiei păgâne 187; evreii din 136; mineritul în 115; religia în 79, 81-89
Arafat, munte 31, 192
arborele Sidrat 100
Ardaşir I, împărat 44
Aretas al IV-lea, rege 64
Arian 209
Armah, rege 105
Asiye 131
‘Asun 96

Aşama ibn Abjar, *negus* 105
August, împărat 64
Avraam 19, 22, 28-29, 65, 79, 81, 136, 138-139, 163, 178, 192
Aws (facţiune) 114-115, 119, 157-158
Azd (trib) 188

B

Baal Hadad 69
Baal Hubal 29
Bab el-Mandeb 41
Bagdad 96, 207, 209
Bahira 67-68, 85
Bahram I, rege 88
Bara 116
Barakah (sclava) 34, 77
beduini 27, 32, 35, 43, 47, 58-61, 99, 115, 117, 120, 172, 175, 196; îl hărţuiesc pe Mahomed cu întrebări maliţioase în timp ce predică 114; în războiul dintre musulmani şi Mecca 142, 145, 147, 152, 156, 159, 161, 165, 172; Mahomed crescut de 51-52, 54; organizarea socială a 52; virtuţile 199
Beni Asad 151, 154
Beni Hanzala 43
Beni Haşim 33-34, 54, 60, 97, 110; izolat în Mecca 102, 107-108
Beni Kinana 74, 96, 147, 161, 177
Beni Makhzum 75, 103
Beni Nadir 115, 144, 146-147, 151-152, 154, 157
Beni Omeia 55
Beni Qayla 114
Beni Qaynuqa 115, 144-145, 151, 157
Beni Qurayzah 115, 144, 156-159
Beni Saad 51-53, 181
Beni Saidah 196
Beni Sulaym 146, 154
Berenice 87
Bilal (muezin) 123-124, 144, 174, 178
Biserica Coptă 39, 79, 84, 123
Biserica Iacobită 43, 68, 79, 84-85, 99
Biserica Monofizită 84
Biserica Nestoriană 43, 84-85, 89
Biserica Ortodoxă 84-85
Bostra 65-68, 85, 175
Bruegel, Pieter 85
Buddha 137
Buraq 112-113

Burckhardt, Johann L. 64

C

calendar islamic 190-191
Califat, fondarea 197
caravane 47, 58, 62-63, 71, 80, 199; atacate de musulmani 141-142, 146, 159; comerţul cu 27, 35, 58-60, 66-67, 69, 76, 91, 170; rute 40, 48, 63, 141, 146
cavalerism arab 134, 199
cămile 56-57, 59, 74, 77; domesticirea 38; Qaswa 117, 121, 174
Ceylon 42, 138
Chosroes Anuşirwan 45
Chosroes I, rege 44, 88
Chosroes al II-lea, rege 50, 170, 188
circumcizie 55-56, 139
„Confederaţii” 35
Constantinopol 46, 48, 79
Coran 66, 97-98, 125, 179, 188, 190; citatele din 39, 59, 62-64, 88, 92, 96, 103, 107-109, 114, 136-138, 141, 149, 153, 160, 166-167, 178, 191, 195; descrierea iadului 85; ediţiile 207-208; frumuseţea 107; importanţa pentru musulmani 139, 192-193, 200; îi acordă lui Mahomed libertate sexuală 153; „Lumina zilei” 93; numele lui Dumnezeu 191; originea 92-96, 101; „Steaua” 100; sura Al-Ahzab 153; şi adulterul 160; şi alcoolul 160; şi egalitatea sexelor 153; şi Iisus 137; şi mila 150; şi tradiţia profetică 137-138; şi Vechiul Testament 82, 86; traducerile 210; venerarea Mariei, mama lui Iisus 83, 107; *Versetele Satanice* 100-102
creştini 84-86, 135, 189
creştinism 31, 83, 86-88, 136, 138, 190
Crone, Patricia 208
Ctesifon 44
culte ale fertilităţii 29-31, 99, 110, 181

D

Damasc 68
David, rege 66, 81; şi Batşeba 147
dervişi 80, 108
Dhu Nuwas 38-39, 42, 85, 115
digul din Marib 39, 61
Diodor 104
divorţ 142, 152, 154
Djalal ad-Din Rumi 113
Drumul Tămâii 62
Dumat al-Jundal 185

Dumnezeu, natura lui 96, 107-108, 199; 109 de nume ale lui 191; *vezi şi* Allah
Duraid ibn al-Sima 74

E

ebioniţi 84
Eid al-Adha 22, 139
Ella Sahem, împarat 105
Eothen (Alexander Kinglake) 69
Eva 138, 193
evanghelii 67, 83-84, 136-138, 192
Evliya Çelebi 21-22; întâlnirea din vis cu Mahomed 22
evrei 79, 81-83, 135-137, 172-173, 189, 199; din Iathrib (Medina) 115, 123, 144-146, 156-157

F

Fadak 81, 173
Fakhita (verişoara lui Mahomed) 75
Fatima (fiica lui Mahomed) 78, 130-131; moartea 197; se căsătoreşte cu Ali 135
Feinan, ued 65
Frumentius 86-87

G

Gavriil, arhanghel 92, 112, 139
Gebre Maska, *negus* 40
Ghatafan, confederaţia 146, 151, 154, 172-173, 182
gî'îz 41
Glubb, Sir John 185

H

hadith 207, 209, 211
Hafsah (soţia lui Mahomed) 134, 147
hagialâc 138, 161, 192
Halimah (mama adoptivă a lui Mahomed) 51-54, 78, 181
Hamza (unchiul lui Mahomed) 146, 149-150, 160, 179
Hanif 78-81, 88, 108

Hanza 96
Haritha (tatăl vitreg al lui Mahomed) 181
Hasan, Nasra 21-22
Hashim (străbunicul lui Mahomed) 34, 60, 177
Hassanein Bey 57
Hatim al-Tai 73-74
Hawazin, trib 51, 96, 173, 177, 180-183
Hegira 117
Heraclie, împărat 170, 175, 185-186
Hijaz, munţi 35, 39, 53
Himyar, regat 34
Hind 146, 149-150, 179
Hira, munte 91-92, 111
Homer 104
Hristos 56
Hubal 178
Hubayra 75
Hud (profet) 31, 63, 138
Hudaibiya 161, 163, 165-167, 171
Hudhail, trib 96, 151
Hulais 161-162
Hunayn, bătălia de la 180-182
Husayn 21

I

Iahve 79
Iathrib 33, 35, 114-117,119-120; devine cunoscut ca Medina 120; Mahomed soseşte la 118; musulmanii din 114, 116; *vezi şi* Medina
Ibn Amir 96
Ibn Arabi 113
Ibn Işaq 208
Ibn Kathir 96
Ibn Ubayy 145, 147-148
Ibrahim (fiul lui Mahomed) 184, 198
Idris 137
Iehova 79
Ierusalim 40, 68, 82, 112-113, 186; Qubbat al-Sakhra 68; rugăciunea cu faţa către 122, 136; Templul din 123, 136
Ieşire 30
Ietro 66
Iisus Hristos 19, 83, 85, 106, 119, 136, 209; în Coran 137
Ilie 137
Imperiul Ahemenid 44

Imperiul Bizantin 34, 43-44, 46-47, 79, 170, 184-185; invadat de Persia 50; musulmanii în conflict cu 175; politica faţă de Arabia 47-50
Imperiul Musulman 70
Imperiul Otoman 21
Imperiul Persan 42, 44, 46, 115, 185, 188
Imperiul Roman 46, 69-70, 87
India 86-87
Iosif şi fraţii săi 178
Irod, regele evreilor 64-65
Isaf (idol) 178
Isfahani (scriitor) 49
Ishaq 114
islam 75, 84, 88, 118, 124, 133, 137, 172, 196, 198-199; dezvoltarea 113; doctrinele 107; duşmanii 175; începutul erei islamice 117; înţelesul cuvântului 99; medieval 101; moştenirea persană 45; naşterea 81, 99; răspândirea 190; relatările referitoare la convertiri 188-189; relaţia empatică cu Abisinia creştină 86; şi animalele 126; şi mâncarea 127; timpuriu 144
Ismail 139
Istanbul 21; Palatul Topkapı din 169
Iuda 137
iudaism 82, 89, 115, 138
Iustin I, împărat 39
Iustinian, împărat 46, 48

Î

Însoţitorii Profetului 23

J

Jafar (vărul lui Mahomed) 75, 106
Jeddah 138
Jeffrey 41
jihad 200
Jirana 182
Julanda, clan 188
Jundisabur 45
Juwayriya (soţia lui Mahomed) 159

K

Kaab ibn al-Aşraf 146-147, 151
Kaaba 28, 30, 139, 174, 187; înconjurarea 93, 99, 178, 192; reconstrucţia 78; rugăciunea cu faţa către 136
Kaleb, *negus* 39
Kasion, munte 69
Khadaq Sabur 43
Khadidja (soţia lui Mahomed) 76-78, 92, 131-132, 134; moartea 109, 112, 114, 133
Khalid (comandant) 149
Khalid ibn al-Walid 103, 175-176, 178-179, 185; „Sabia lui Dumnezeu” 176
Khattab 80
Khawlah 133
Khaybar 81, 171-173, 181
Khazraj (facţiune) 114-115, 119
Khazraj (războinic) 148
Khidr 137
Khuzaa, trib 34
Kinana, trib 147
Kinana ibn Abi al-Huqaiq 172
Kinda, dinastie 34, 185
Kisai 96

L

Labid (vrăjitor) 167-168
limba arabă 19, 21, 37, 45, 101; dezvoltarea 32
limba aramaică 32, 84
limba ebraică 32, 82
limba pahlavi 46, 84
limba siriacă 82
lotus 100

M

Madain Salih 63-64
madianiţi 65
Mahomed: a doua naştere 91-92; ajunge la maturitate 73; „al-Amin” 71; analfabetismul 82, 88, 92, 101; anul naşterii 35, 40-41, 50; căsătoria cu Khadidja 76-78; circumcizia 56; copiii 77-78, 91, 134; copilăria 41, 53-54; crescut de beduini 51-53; descendenţa şi naşterea 33-34; începe să predice în public 97, 99; îndrăgostit de Fakhita 75; înfăţişarea şi caracterul 71, 97, 103, 125-131, 153; îşi

consolidează puterea în Medina 159-160; îşi ia numeroase soţii 109, 130, 132-134, 152, 159, 168, 173; mărşăluieşte către Mecca şi încheie acordul de pace 161-163, 168; moartea 173, 191-192, 194, 197; pleacă din Mecca la Iathrib (Medina) 116-120, 133, 197; poziţia la Mecca 78, 91; predica de despărţire 192, 200; Profet al arabilor 190, 199; recunoscut ca profet 67-68, 76, 85; refuză să intre în Damasc 69; reuşeşte să spargă gheaţa în materie de convertiri 114; revelaţiile 92-95, 101-102; sanctificarea angelică 54; se alătură frăţiei „iubitorii de dreptate” 75; spusele 80; şi femeile 19, 91, 109, 129, 131-132, 153; şi hanifii 78-81; ultima întoarcere la Mecca 191; zborul mistic către ceruri 22; „zborul nocturn” 112-113, 136
Mahomed al VI-lea al Marocului, rege alauit 135
Mahra 31
Malik 180-183
Mani 88
maniheişti 79, 88
Marcion din Sinope 84
Marea Moartă 176
Marea Roşie 27, 39, 41, 62, 65, 68, 84-85, 87, 104, 117, 138, 146, 168
Maria, mama lui Iisus 83, 106, 131
Marib 30, 37
Marya (concubina lui Mahomed) 169, 184
Masru 39
Mauriciu, împărat 50
Maysara 76
Mazdak 88
Mazin bin Ghaduba al-Tay 189
Mecca 69, 82, 114, 191; ameninţarea abisiniană la adresa 35, 40-41, 50; „Anul Elefantului” la 40; cucerirea 177; descrierea 25-27, 50; frăţia „iubitorii de dreptate” 75; în război cu musulmanii 123, 130, 141-152, 156-159, 170; Mahomed mărşăluieşte spre şi face pace cu 161-163, 168, 174; musulmanii părăsesc 104-105, 116-117; opoziţia faţă de Mahomed şi faţă de musulmani la 98-99, 101-104, 107-108, 114; pelerinajul anual la 28, 31-32, 91, 114, 138, 161, 174, 187; pieţele 32, 46, 51; poziţia lui Mahomed la 78, 91, 93; profeţii îngropaţi la 137; religia la 29-32, 90-91, 118; statutul spiritual unic al 138
Medina 102, 120; apărarea 155; casa lui Mahomed de la 121, 136; cimitirul Baqi Gharqad 198; conducerea lui Mahomed consolidată la 159-160; evreii din 144-146, 156-157; Mahomed îngropat la 198; *vezi şi* Iathrib
Mehmet Cuceritorul 21
Meropius 86-87
Mina, câmpie 192
mitraism 88
Moavia 17, 151
Moise 19, 66, 81, 101, 131, 136, 138, 173, 195
moschei 123; minaretele 124
muezini 123-124
Muqatil ibn Salaiman 208
Muqawqis 169

Murad al IV-lea, sultan 20
Musab ibn Umayr 114, 116
Muscat 188
musulmani 92, 100, 118, 137-139, 158, 192-193, 196, 199-200; boicotarea de către Mecca 103-104, 107-108; părăsesc Mecca 116; primii 98-99; se refugiază în Abisinia 104-107, 133, 136; *shorfa* 135; şi poligamia 133, 153
Mutah, bătălia de la 176, 184
Mutim 111, 116
Muzdalifa 138, 192

N

Nai 96
Naila (idol) 178
Najran 38; episcopul Najranului 189
Nakhla 30, 111, 179-180
Nawfal, clan 111, 116
Nestor 68, 85
nomenclatură arabă 132
Nufaysa (peţitoare) 77

O

Odenat 70
Oman 188-189
Omar 163, 166, 195-196
Omar ibn al-Hattab 108

P

Palestina antică 30
Palmyra 30, 32, 35, 63; istoria 68-70
Pantera 83
Paradis 22; cuvântul persan pentru 45
parfum 129
„Parfumaţii” 35
pelerinajul Umra 161
Persia 38, 42-46, 70, 89, 169; educaţia în 45-46; grădinile înconjurate de ziduri ale 45; musulmanii şiiţi din 23; sistemul poştal al 45
Petra 32, 35, 63-64, 66, 69; Ain Musa 66
Pliniu 60

poeţi 31-32, 39, 56, 73-74, 92, 98-99, 179
Popoare ale Cărţii 137, 169
povestea creştină, varianta islamică 137
Procopiu 48
Psalmi, citate 104
puţurile de la Badr 152; bătălia de la 134, 142-143, 145-148, 151

Q

Qarada 147
Qarayat Dhat Kahl 34
Qasim (fiul lui Mahomed) 77
Qayd 30
qibla 136
Quba 119-120, 136
Qurayşiţi, trib 33-35, 40-41, 51-55, 59, 67, 96, 108-109, 116, 132, 196; credinţele religioase 98-99; în perioada de pace cu musulmanii 174-175, 177, 180, 182; în război cu musulmanii 141, 144, 146-152, 154-158, 161-163, 165, 168, 170; opoziţia faţă de Mahomed şi musulmani 102-105, 107, 136; săgeţile divinatorii ale 178
Qusay 34
Quss ibn Saida, episcop al Najranului 85

R

Rabbah Ammon 66
Rabel al II-lea, rege 65
Rabia 74-75
Rahuna 120
Raihanah (concubina lui Mahomed) 159
Ramadan 93, 128, 191, 193
regatul nabateean 64-65
regi ghassanizi 43, 48-50, 85, 170
regi lahmizi 43-44, 84, 170
Roma 64
Rufinus (istoric) 87
rugăciune 99, 123, 129, 131, 199; chemarea la 123, 135; direcţia în care se face 136; spălarea înainte de 189
Rumi 200
Ruqayyah (fiica lui Mahomed) 78, 104, 134
Rushdie, Salman 100

S

Saad ibn Muadh 158-159
Sad 158
Sa’d Vakkas 22
Safiyah (soţia lui Mahomed) 172-173
Safwan 159-160
Sal, munte 155
Salih (profet) 64
Salman al-Farisi 154-155
San’a 37, 39, 62, 85
„sarazin” 47
Satan 23, 96, 107
Sawdah (soţia lui Mahomed) 133-134
sărbătoarea Kadir 93
Sergiopolis 48-49
Sfântul Augustin 88
Sidi Belhassen 113
Sirin (sclavă) 169
smirnă 38, 60-61
Sohar 31, 189
Soliman Magnificul 21
Solomon, rege 81, 153; şi regina din Şeba 86
staqa 98
Suhayl ibn ‘Amr 102, 179
Sumyafa Aşwa 39
Sunna 192, 200

Ş

Şahada 110, 118
Şapur al II-lea, împărat 43
Şayma, fiica mamei adoptive a lui Mahomed 181
şiiţi 23, 135, 162
Şu’aib (profet) 66

T

Ta’if 30, 33, 35, 110-111, 114, 147, 161; în război cu musulmanii 177, 179-181, 183-184, 186-187
Tabuk 63, 185
Tai, trib 73

Talib (vărul lui Mahomed) 75
Talmud 83
Tamim, trib 96
tămâie 38, 61, 63
Thaqif, trib 96, 110, 147, 161; în război cu musulmanii 179, 181-182, 187
Thawr, munte 117
Theodorus, Patricius 176, 185
Toledoth Yeshu 83
Tora 82, 136; şi Coranul 82, 136
Traian, împărat 64-65
turbane 129

U

Ubayd Allah ibn Jahsh 79-80
Uhud, bătălia de la 148-150, 170, 179
Ukaydir, prinţ 185
Ukaz, târgul anual 31, 85
Umamah (nepoata lui Mahomed) 134
Umm Habiba (soţia lui Mahomed) 168
Umm Hani 112-113
Umm Kulthum (fiica lui Mahomed) 78, 135
Umm Salamah (soţia lui Mahomed) 122, 163
Urwa 161-162
Usama (nepotul lui Mahomed) 178, 194
Usfan 161
Usman al-Huwayrith 79-80
Usman ibn Affan (soţul lui Ruqayyah) 104, 134-135, 162, 168, 178

V

viaţa de după moarte 98
Vechiul Testament 63, 65-66, 81-82, 84, 86, 138
vrăjitorie 167-168

W

Wahşi 146, 149-150
Walid, calif 124
Wansbrough, John 208
waqf 45

Waraqa ibn Nawfal 76, 79-80, 93

Y

Yaksum 39
Yaman, trib 96
Yemen 37-40, 42-43, 46, 62, 85, 115, 188; arabii creştini din 37-38; convertirea 189-190; sursă de tămâie şi smirnă 61
Yhanna ibn Ruba 185

Z

Zabir ibn Bata 159
Zayd (sclav şi fiul adoptiv al lui Mahomed) 77-78, 147, 152-153, 159, 184-185, 194; moartea 176
Zayd ibn ‘Amr 79-80, 108
Zaynab (care a încercat să-l otrăvească pe Mahomed) 173
Zaynab (fiica lui Mahomed) 78, 134
Zaynab (soţia lui Mahomed) 134, 153
Zenobia 70
Ziua Judecăţii 96, 98, 199
zoroastrism 79, 88; templele focului 44
Zoroastru 137
Zubayr (unchiul lui Mahomed) 62
Zuhrah, clan 33, 111
zulla 122, 136

* Numărul paginilor se referă la ediţia tipărită a cărţii şi la ediţia digitală în format PDF.